

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
Institutul de Cercetări Juridice și Politice

Cu titlu de manuscris

CZU 341.2(043.3)

CAZACU DOINA

COMPETENȚA TERITORIALĂ A STATULUI
ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

Specialitatea: 552.08 – Drept internațional și european public

Teză de doctor în drept

Conducător științific

BURIAN Alexandru,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autor:

Chișinău, 2016

© CAZACU DOINA, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în limba română, rusă, engleză)	3
LISTA ABREVIERILOR	6
INTRODUCERE	7
1. REFLECȚII DOCTRINARE ȘI NORMATIVE ÎN MATERIA COMPETENȚEI TERITORIALE A STATULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC	12
1.1. Analiza cadrului teoretic în materia competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.....	12
1.2. Cadrul normativ în domeniul competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.....	33
1.3. Concluzii la Capitolul 1.....	43
2. CARACTERELE, CONȚINUTUL ȘI MODALITĂȚILE DE STABILIRE A COMPETENȚEI TERITORIALE A STATULUI	44
2.1. Geneza și evoluția conceptului de competență teritorială a statului.....	44
2.2. Caracterele și conținutul competenței teritoriale a statului.....	59
2.3. Modalitățile de stabilire a competențelor teritoriale ale statului.....	74
2.4. Concluzii la Capitolul 2.....	89
3. MODALITĂȚI PARTICULARE DE EXERCITARE A COMPETENȚEI TERITORIALE A STATULUI	92
3.1. Servitutea internațională - abordări doctrinare și dezvoltări jurisprudențiale.....	92
3.2. Condominiumul - modalitate de exercitare în comun a competenței teritoriale a statelor.....	110
3.3. Regimul juridic al prezenței forțelor armate pe teritoriul altui stat.....	117
3.4. Regimul de mandat și de tutelă internațională.....	132
3.5. Concluzii la Capitolul 3.....	136
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	139
BIBLIOGRAFIE	144
Anexa 1	167
Anexa 2	169
Anexa 3	170
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	173
CV AL AUTORULUI	174

ADNOTARE

Cazacu Doina, „Competența teritorială a statului în dreptul internațional public”.

Teza de doctor în drept. Chișinău, 2016.

Specialitatea 552.08 - Drept internațional și european public

Structura lucrării. Teza cuprinde: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 292 titluri, 144 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 6 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: competență, suveranitate, teritoriu de stat, jurisdicție, servitute internațională, condominium, mandat internațional, tutelă internațională.

Domeniul de studiu. Dreptul internațional public și european.

Scopul tezei de doctorat constă în efectuarea unei investigații științifice complexe, având ca menire relevarea problemelor teoretico-practice ale instituției competenței teritoriale a statului, corespunzător principiilor fundamentale ale dreptului internațional public.

Obiectivele: analiza ideilor, opiniilor, concepțiilor teoretico-științifice expuse în doctrina dreptului internațional public atât din Republica Moldova, cât și din alte state, având în calitate de obiect de investigare competența teritorială a statului; definirea competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public; stabilirea coraportului dintre conceptele de „suveranitate”, „competență” și „jurisdicție”; identificarea caracterelor competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public; relevarea apariției modalităților de stabilire a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public; identificarea și descrierea conținutului competenței teritoriale a statului, precum și stabilirea limitelor teritoriale de exercitare a acestora prin prisma actelor normative internaționale și naționale, ținând cont de concepțiile doctrinare în materie, precum și de practica internațională; definirea conceptului de servitute internațională și identificarea categoriilor speciale de servituți internaționale; relevarea problemei legalității staționării și amplasării forțelor armate străine pe teritoriul altui stat din prisma reglementărilor și practicii internaționale; definirea condominiumului și identificarea trăsăturilor esențiale; abordarea conceptuală a mandatului și tutelei internaționale.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor obținute rezidă în evidențierea, în premieră, a concepțiilor expuse în doctrina autohtonă a dreptului internațional public asupra problematicii competenței teritoriale a statului, cu înaintarea propriilor argumente în susținerea poziției propuse spre susținere.

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea instrumentarului de identificare, în premieră, a conceptului de competență teritorială a statului în dreptul internațional public, prin prezentarea completă și obiectivă a caracterelor și conținutului competenței teritoriale și identificarea limitelor de exercitare a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, fapt care determină necesitatea reglementării exprese a noțiunii de competență teritorială în cadrul rezoluției O.N.U., contribuind în ultimă instanță și la perfecționarea și eficientizarea sistemului dreptului internațional autohton.

Semnificația teoretică a lucrării constă în aceea că respectiva teză reprezintă un fundament științifico-metodologic solid pentru literatura de specialitate, în special pentru dezvoltarea în continuare a științei dreptului internațional public.

Valoarea aplicativă a lucrării este condiționată de aportul științifico-didactic, precum și de relevanța recomandărilor formulate în teză, care au fost propuse instituțiilor publice pentru a fi înaintate organizațiilor internaționale de profil.

Implementarea rezultatelor științifice își găsește reflectarea în procesul de instruire a studenților de la facultățile de drept și relații internaționale din cadrul instituțiilor de învățământ superior. De asemenea, subiectul cercetat a fost expus, prin prezentarea comunicărilor științifice, în cadrul conferințelor internaționale.

РЕЗЮМЕ

**Казаку Дойна, „Территориальная компетенция государства в международном праве”.
Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Кишинэу, 2016. Специализация
552.08 - Международное и европейское публичное право**

Структура работы определена задачами исследования, необходимостью комплексного изучения вопроса территориальной компетенции государства в международном праве и состоит из введения, трёх глав, заключения и рекомендаций, списка использованных нормативно-правовых источников и юридической литературы - 292 источника наименований и приложений и 144 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 6 научных работах.

Ключевые слова: компетенция, суверенитет, территория государства, в пределах своей компетенции, юрисдикция, международный сервитут, кондоминиум, международный мандат, международная опека.

Область исследования. Работа является научным исследованием в области международного и европейского публичного права.

Цель диссертационного исследования состоит в проведении комплексного научного исследования для выявления и решения теоретико-практических проблем касаясь учреждения территориальной компетенции государства, соответствующей фундаментальным принципам международного публичного права.

Задачи диссертационного исследования: анализ научно-теоретических идей, мнений, теорий, изложенных в доктрине международного публичного права как в Республике Молдова, так и в других государствах, главная цель которого является исследование территориальной компетенции государства; определение территориальной компетенции государства в международном публичном праве; установление взаимосвязи между определениями «суверенитет», «компетенция» и «юрисдикция»; установление характеристик территориальной компетенции государства в международном публичном праве; выявление возникновения способов, устанавливающих территориальную компетенцию государства в международном публичном праве; определение и описание содержания территориальной компетенции, а также установление границ в её осуществлении; определение понятия «кондоминиум» и установление его основных характеристик, концептуальная трактовка международного мандата и международной опеки.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов заключается в выявлении новых концепций, идей, подходов, изложенных в доктрине международного публичного права в связи с территориальной компетенции государства, выдвижение собственных аргументов в поддержку позиции выводимой на защиту. Дополнительно следует подчеркнуть инновационный характер данного исследования на фоне некоторых попыток исследования данной проблематики, которые лишь косвенно касаются проблемы территориальной компетенции государства в международном публичном праве.

Решенная научная задача состоит в разработке правовых механизмов с целью выявления концепции территориальной компетенции государства в международном публичном праве при помощи полного и объективного представления характеристик и содержания территориальной компетенции и установление границ исполнения территориальной компетенции в международном публичном праве, что способствует необходимости регламентирования понятия территориальной компетенции в рамках резолюции ООН, способствуя в конечном счёте усовершенствованию и рационализации системы международного права.

Теоретическая значимость работы заключается в том, что диссертация представляет собой основу научно-методологического материала для профессиональной литературы, в особенности для дальнейшего исследования науки международного публичного права.

Практическая значимость работы данного диссертационного исследования обусловлена научно-дидактической ценностью, а также определением рекомендаций, сформулированных в диссертации, с тем, чтобы они были предложены государственным учреждениям для их дальнейшего предоставления специализированным международным организациям.

Внедрение результатов диссертационного исследования находит своё отражение в образовательном процессе студентов факультетов права и международных отношений в высших учебных заведениях. Также исследуемая тема была представлена в научных докладах в рамках международных конференций.

ANNOTATION

Cazacu Doina, "The territorial competence of the state in public international law".

PhD in law thesis. Chisinau 2016. Specialty:552.08.

International and European Public Law

Structure of the thesis. The thesis contains: Introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography comprised of 292 sources, 144 pages of main text. The results obtained are published in 6 scientific works.

Key words: competence, sovereignty, territorial state, jurisdiction, international servitude, condominium, international mandate, international trusteeship.

Study domain: Public International and European Law.

The scope of the Phd thesis is to carry out comprehensive research in order to identify theoretical and practical problems related to the territorial jurisdiction of the state, corresponding to the general principles of public international law.

The objectives: analysis of ideas, opinions, theoretical and scientific concepts presented in public international law doctrine both in Moldova and other countries, having as object of investigation territorial jurisdiction of the state; defining the territorial jurisdiction of the state in international law; determining the correlation between the concepts of "sovereignty", "competence" and "jurisdiction"; appearance and revealing ways of establishing the territorial jurisdiction of the state in international law; identify and describe the content of the territorial jurisdiction of the state and establish territorial limits of its exercise in the light of international and national legal acts, taking into account the views doctrinal matters and international practice; defining the concept of international servitude and identification of special categories of servitude, highlighting the issue of legality stationary and placement of foreign armed forces on the territory of another state in terms of regulations and international practice; defining the concept of condominium and identification of its main features; conceptual approach to the mandate and international trusteeship.

The scientific novelty and the originality of the results obtained consist in the presentation of certain concepts, ideas, approaches set out in the doctrine of Public International Law in relation to the issue of territorial competence of the state, with submitting own proposals for appraisal of the position proposed for support.

The important scientific problem resolved consists in developing identification tools of the concept of state territorial competence in Public International Law with the help of a full and fair presentation of the characteristics and content of territorial jurisdiction and identification of the limits of exercise of state territorial competence in Public International Law, which contribute to the need for regulation of the concept of territorial competence of the UN resolution, promoting the improvement and rationalization the system of local international law.

The theoretical importance of the Thesis consists in the fact that the Thesis may represent a solid scientific and methodological basis for the scientific literature, in particular for the continuous development of the science of Public International Law.

The practical value of the Thesis is due to scientific and didactic value, as well as the definition of recommendations made in the Thesis, so that they should be offered to government agencies for their continued provision of specialized international organizations.

The implementation of the scientific results is reflected in the process of teaching students of law and international relations faculties from higher education institutions. Also studied topic has been presented in scientific papers in international conferences.

LISTA ABREVIERILOR

alin.	- aliniat
art.	- articol
Autoproclamata R.M.N.	Autoproclamata „Republică Moldovenească Nistreană”
C.civ.	- Cod civil
C.pen.	- Cod penal
Cap.	- capitol
CEDO	- Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CIJ	- Curtea Internațională de Justiție
CRM	- Constituția Republicii Moldova
CSCE	- Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
CSI	- Comunitatea Statelor Independente
CtEDO	- Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DEX	- Dicționarul Explicativ al Limbii Române
FR	- Federația Rusă
Lit.	- literă
MO	- Monitor Oficial
n.a.	- nota autorului
N.A.T.O.	- Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
O.S.C.E.	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
p.	- pagină
Pct.	- punct
RM	- Republica Moldova
SFOR	- Forțele de stabilizare ale NATO pentru Bosnia și Herțegovina (NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina)
SOFA	- Acord asupra statutului forțelor din cadrul Parteneriatului pentru Pace (Status of forces agreement)
SUA	- Statele Unite ale Americii
UE	- Uniunea Europeană
UNMIK	- Misiunii Administrative Interimare a Organizației Națiunilor Unite în Kosovo (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)
UNTAET	- Misiunii Administrative Interimare a Organizației Națiunilor Unite în Timorul de Est (United Nations Transitional Administration in East Timor)
URSS	- Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate.

Complexitatea relațiilor juridice de drept internațional public a generat un șir de reglementări în relațiile dintre state, dar și în organizarea proprie internă a statelor prin prisma modului de organizare a supremației în limitele lor teritoriale, dar, în special, în asigurarea exercitării atribuțiilor în exterior.

Problematica suveranității statului constituie obiectul de studiu deopotrivă al dreptului constituțional și al dreptului internațional public. Din cauza plurivalenței sale, aceasta a fost supusă investigației prin prisma diferitor aspecte și metodici de analiză. Totuși competența teritorială a statului, cu mici excepții, nu a constituit decât doar tangențial subiectul unor lucrări științifice publicate în Republica Moldova [109], [101]. În acest context, este relevant a evidenția că exercitarea competenței statului asupra teritoriului său decurge din suveranitatea asupra teritoriului, deoarece ea este manifestarea sa.

De la declararea independenței Republicii Moldova până în prezent, competența teritorială a statului nu a constituit obiectul unui studiu științific distinct, cu toate că în perioada vizată se accentuează o limitare a competențelor teritoriale și anume în cazul secesiunii unei părți din teritoriu, în cazul stabilirii și demarcării frontierelor de stat. De asemenea, o astfel de necesitate s-a resimțit pe fundalul succesiunii statelor, odată cu destrămarea U.R.S.S., în scopul stabilirii competențelor teritoriale, având în vedere reglementările internaționale în domeniu, precum și practica internațională.

Importanța temei abordate reiese și din mecanismul de aplicare a competenței teritoriale a statului asupra așa-numitor teritorii „flotante” sau teritorii care se află în afara frontierelor statului, din categoria în cauză făcând parte: aeronave, bărci, nave, insule artificiale și instalații în mări și oceane sub forma cablurilor, conductelor, stațiilor, sediilor misiunilor diplomatice și consulare. Aplicarea extrateritorială a competențelor statului implică respectarea unui șir de reguli stabilite de principiile generale ale dreptului internațional.

Evident, competența teritorială a statului în dreptul internațional public urmează a fi exercitată de către state cu bună-credință. Pornind de la principiul egalității suverane a statelor, se va impune respectarea independenței și integrității teritoriale a altor state, prin prisma principiului integrității și inviolabilității frontierelor de stat, asigurarea conviețuirii pașnice, bazată pe cooperare și relații de reciprocitate.

În acest context, actualitatea temei a influențat elaborarea unor concepții teoretice aprofundate privind competența teritorială a statului în dreptul internațional public, în consecință fiind examinate problemele exercitării competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.

Scopul și obiectivele tezei.

Scopul tezei constă în efectuarea unei investigații științifice complexe, având ca menire relevarea problemelor teoretico-practice ale instituției competenței teritoriale a statului, corespunzător principiilor fundamentale ale dreptului internațional public.

Pentru atingerea scopului propus, sunt trasate următoarele *obiective* ce urmează a fi realizate:

- analiza ideilor, opiniilor, concepțiilor teoretico-științifice expuse în doctrina dreptului internațional public atât din Republica Moldova, cât și din alte state, având în calitate de obiect de investigare competența teritorială a statului;
- definirea competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public;
- stabilirea coraportului dintre conceptele de „suveranitate”, „competență” și „jurisdicție”.
- identificarea caracterelor competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public;
- relevarea apariției modalităților de stabilire a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public;
- identificarea și descrierea conținutului competenței teritoriale a statului, precum și stabilirea limitelor teritoriale de exercitare a acesteia prin prisma actelor normative internaționale și naționale, ținând cont de concepțiile doctrinare în materie, precum și de practica internațională;
- definirea conceptului de servitute internațională și identificarea categoriilor speciale de servituți internaționale;
- relevarea problemei legalității staționării și amplasării forțelor armate străine pe teritoriul altui stat din prisma reglementărilor și practicii internaționale;
- definirea condominiumului și identificarea trăsăturilor esențiale;
- abordarea conceptuală a mandatului și tutelei internaționale.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea științifică a rezultatelor investigației se exprimă în evidențierea unor concepții, idei, abordări expuse în doctrina dreptului internațional public asupra problematicii competenței teritoriale a statului, cu înaintarea propriilor argumente în susținerea poziției. Noutatea științifică a lucrării elaborate consistă și în:

- 1) argumentarea instituției de competență teritorială ca noțiune distinctă de cea de suveranitate;
- 2) elucidarea sub aspect teoretico-practic a caracterelor competenței teritoriale;
- 3) relevarea modalităților de stabilire și exercitare a competențelor teritoriale ale statului în dreptul internațional public;
- 4) identificarea excepțiilor caracterului absolut și exclusiv al suveranității statelor;
- 5) evidențierea modalităților particulare de exercitare a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, din perspectiva analizei istorico-juridice a fiecărei modalități în mod separat;
- 6) analiza modalității de exercitare a competenței teritoriale a Republicii Moldova, în contextul apariției acesteia în calitate de subiect de drept internațional, precum și sublinierea deficiențelor în procesul de exercitare a competențelor teritoriale, reieșind din situația existentă la moment.

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea instrumentarului de identificare, în premieră, a conceptului de competență teritorială a statului în dreptul internațional public, prin prezentarea completă și obiectivă a caracterelor și conținutului competenței teritoriale și identificarea limitelor de exercitare a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, fapt care determină necesitatea reglementării exprese a noțiunii de competență teritorială în cadrul rezoluției O.N.U., contribuind în ultimă instanță și la perfecționarea și eficientizarea sistemului dreptului internațional autohton.

Importanța teoretică. Studiul de față comportă o valoare teoretico-practică, prezentând interes atât pentru doctrina dreptului internațional public, cât și pentru cei care aplică prevederile actelor normative internaționale sau generează altele noi. În plan teoretic, datorită direcționării spre relevarea esenței și trăsăturilor competenței teritoriale a statului, prezenta teză de doctorat constituie o lucrare cu un caracter novator, inclusiv prin evidențierea cazurilor practice care au valențe ce țin de suportul științific acumulat. Cercetarea se înscrie în șirul lucrărilor de pionierat în materie de competență teritorială a statului, iar abordările și argumentele sale sunt conforme ideilor și concepțiilor unanim recunoscute în doctrina dreptului internațional public, fără a contrazice actele normative internaționale sau legislația internă a Republicii Moldova. Anume datorită acestui fapt avem certitudinea că lucrarea noastră ar putea constitui un suport științifico-metodologic pentru mediul academic de specialitate.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de relevanța recomandărilor formulate în teză, care au fost propuse instituțiilor publice naționale pentru a fi înaintate organizațiilor internaționale de profil.

Astfel, pentru domeniul practic, importanța lucrării derivă mai cu seamă din lipsa unor lucrări științifice temeinice ce ar avea ca obiect competența teritorială a statului în dreptul internațional public. În baza polemicii științifice realizate, au fost evidențiate și expuse idei proprii, generându-se noi direcții de investigare în materia dreptului internațional public, dar și de dezvoltare a relațiilor internaționale în contextul relațiilor social-politice existente. Considerăm utile rezultatele cercetării noastre și pentru procesul de instruire a studenților de la facultățile de drept din cadrul instituțiilor de învățământ superior, precum și pentru practicieni.

Aprobarea rezultatelor. Ideile și concluziile principale ale lucrării sunt formulate în 6 publicații științifice. Unele viziuni reflectate în teză au fost expuse în cadrul conferințelor științifice: Conferința științifică cu participare internațională, 25-26 mai 2013, Conferința științifico-practică cu participare internațională, 26-28 septembrie 2013, Conferința Științifică Internațională anuală a tinerilor cercetători „Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste”, Chișinău, 14 mai 2014.

Sumarul compartimentelor tezei. Introducerea relevă importanța și obiectul investigării și cuprinde următoarele compartimente: actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele lucrării, noutatea științifică, importanța teoretică, valoarea aplicativă a lucrării și aprobarea rezultatelor cercetării.

În **Capitolul 1 „Reflecții doctrinare și normative în materia competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public”** este efectuată analiza lucrărilor științifice la tema tezei publicate în Republica Moldova și peste hotare, accentul fiind plasat pe analiza materialelor editate în ultimii ani. Astfel, au fost supuse cercetării lucrările următorilor autori autohtoni: Burian A. [22], Gamurari V, Osmochescu N. [112], Dorul O. [101], Mereuță M.[135], Poalelungi M.[153], Revenco E.[164]; români: Anghel I.M.[15]; Comșa Ana-Maria [38], Crețu V.[71]; francezi și englezi: Brownlie J. [257], Crusen G. [206], Dinh Nguyen Quoc [209], Daillier P. [207], Dupuy Pierre-Marie [211], Fabre P. [214]; ruși: Baburin S. N. [272], Vitreaniuc S. [275], Lazarev M. I. [282], Cernicenco O. [291], Cernîșev D. [292] În paragraful 1.2. au fost examinate actele normative internaționale în domeniul competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.

În urma analizei diverselor puncte de vedere referitoare la competența teritorială a statului în dreptul internațional public, au fost scoase în evidență unele carențe, divergențe sau lacune legate de identificarea propriu-zisă a conceptului de competență teritorială a statului, care a și constituit problema științifică de importanță majoră în domeniu.

În **Capitolul 2 „Caracterele, conținutul și modalitățile de stabilire a competenței teritoriale a statului”** este abordată competența teritorială a statului prin relevarea și descrierea caracterelor sale de generalitate și exclusivitate. Acest subiect este sensibil și pentru Republica Moldova, având în vedere că „regiunea transnistreană” aplică legile sale pe acest teritoriu separat de la cel de bază al Republicii Moldova.

Stabilirea competențelor teritoriale se referă la crearea și extincția competențelor teritoriale. Termenul de dobândire a unor teritorii se referă la modalitatea prin care anumite state și-au lărgit teritoriul fără a micșora în mod corespunzător teritoriul altui stat. Tot aici a fost abordat regimul juridic și posibilitatea arendei teritoriului unui stat de către alt stat. De asemenea, au fost elucidate particularitățile stabilirii competențelor teritoriale ca urmare a decolonizării, precum și a altor evenimente istorice din sec. al XX-lea, care au generat apariția mai multor subiecți de drept internațional, cum ar fi destrămarea U.R.S.S., reunificarea Germaniei.

Capitolul 3 „Modalități particulare de exercitare a competenței teritoriale a statului” este consacrat cercetării unor restricții sau restrângeri speciale ale competenței teritoriale a statului. În special, a fost abordată servitutea internațională analizată în baza metodei istorice, monitorizându-se tratamentul teritoriilor sub aspectul dreptului intern, precum și a celui internațional, cu examinarea unor categorii speciale de servituți.

O altă problemă analizată în cadrul acestui capitol o constituie condominiumul, cu referire la care s-a constatat că nu există un regim unificat, iar fiecare caz este determinat de circumstanțe concrete. Cât privește dreptul internațional public, de notat că în anumite cazuri particulare statul poate să-și exercite, față de teritoriul său, un anumit număr de competențe funcționale fără un titlu de plină suveranitate față de acest teritoriu administrat. „Regiunea transnistreană” nu poate fi atribuită la categoria condominiumului.

Prezența unei forțe internaționale pe teritoriul unui stat antrenează dificultăți în vederea determinării competenței dominante. Considerente din care obiect al investigației în acest capitol este problema reglementării prezenței forțelor armate pe teritoriul statului gazdă pe timp de pace sau în cazul existenței unui conflict.

În unitatea de conținut „Concluzii generale și recomandări” am sintetizat concluziile de bază la care am ajuns în urma cercetării efectuate, precizând problemele de drept internațional identificate, precum și formularea unor recomandări.

1. ANALIZA DOCTRINARĂ ȘI NORMATIVĂ ÎN MATERIA COMPETENȚEI TERITORIALE A STATULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

1.1. Analiza cadrului teoretic în materia competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public

În cadrul compartimentului de față analiza se va axa pe materialele științifice publicate în ultimii ani în Republica Moldova.

O lucrare relevantă în acest sens este cea a cercetătoarei Dorul Olga *Determinări conceptuale ale competențelor statului în dreptul internațional public*, care se referă la faptul că, în primul rând, competența reprezintă o *putere juridică*, destinată pentru a îndeplini anumite acte. În dreptul internațional, competența este analizată în calitate de ansamblu de puteri juridice recunoscute unui stat pentru a-i permite îndeplinirea într-un spațiu determinat a funcțiilor statale sau unui alt subiect de drept internațional pentru a îndeplini funcțiile și scopurile specifice pentru care el există sau a fost creat. Însă competența, spre deosebire de dreptul subiectiv, este și o *obligație juridică*. Competența este o noțiune funcțională, o putere cu care sunt învestite anumite organe nu pentru a o exercita după bunul lor plac, ci pentru a realiza anumite scopuri externe, ce rezultă din interesul general [103, p. 46].

Pentru Dorul O. competența este, în același timp, și o *funcție de ordin social*. Prin aceasta ea presupune existența unei comunități juridice deținătoare de bunuri și valori comune. Autoarea constată că tocmai la începutul secolului diferiți autori, ostili ideii de suveranitate, puterii absolute și incontrollable, au extins-o din dreptul public intern la raporturile internaționale. Reformele realizate au purtat asupra dreptului internațional după cum ar fi purtat și asupra dreptului intern în care concepția puterii absolute și de iresponsabilitate a puterilor publice au fost tratate drept dogme inadmisibile. Statul-persoană nu mai este considerat drept noțiune primordială în orice drept, el devine un conglomerat de relații umane privite sub aspectul funcțiilor de interes public pe care avea misiunea să le îndeplinească. Statul nu mai este considerat ca fiind învestit cu putere absolută, însă ca însărcinat cu o misiune socială pe care trebuie să o îndeplinească după regulile de drept. Paradigma se schimbă: *puterea* a cedat locul considerației *funcției* [103, p.47-48].

Cu referire la suveranitatea teritorială, Dorul O. afirmă că trăsăturile sale principale sunt plenitudinea și exclusivitatea, dar precizează practica statelor și anumite limitări exprese la acest capitol. Astfel, competențele statului sunt limitate prin raporturi de vecinătate. Regulile dreptului intern trebuie să fie conciliate cu regulile pertinente de drept internațional (dreptul cutumiar).

Dreptul internațional public creează, în așa mod, un gen de competențe interdependente. În același timp, „*suveranitatea teritorială*” este o expresie mai degrabă comodă decât exactă: competențele statului decurg din suveranitatea asupra teritoriului, ele îi sunt manifestări sau consecințe, nu și conținut. Totodată, expresia are meritul de a accentua faptul că asemenea competențe nu pot fi exercitate decât datorită exclusivității jurisdicției statului asupra propriului teritoriu și că, în mod corelativ, aceste competențe sunt cele mai vaste, cele mai importante pe care dreptul internațional le recunoaște unui stat [103, p. 47].

Prin urmare, competența, în opinia cercetătoarei Dorul O., este și o noțiune *finalistă*, exercitată, bineînțeles, pentru interese particulare (naționale), însă, de asemenea, în beneficiul și cu privire la scopurile de interes general [103, p.50].

În continuarea abordărilor relatate *supra*, Dorul O. a elaborat articolul științific, intitulat „*Competențe teritoriale ale statului în dreptul internațional public. Aspecte definitorii*” [101]. Competența teritorială, arată Dorul O., are un caracter exclusiv și absolut, ceea ce presupune că, pe teritoriul său, un stat se poate organiza după bunul plac din punct de vedere administrativ, poate să-și folosească bogățiile naturale, poate folosi bunurile de pe teritoriul său. Caracterul exclusiv al competenței teritoriale presupune că doar statul poate să facă acest lucru, fără posibilitatea altui stat de a interveni în treburile sale interne.

Regimul juridic al extrateritorialității, în opinia autoarei Dorul O., a apărut în trecut în calitate de drept al familiilor regale care se aflau pe un teritoriu străin de a nu li se aplica legile locale, de a nu se supune autorităților locale. În secolul al XX-lea statutul de extrateritorialitate a presupus aplicarea temporară a jurisdicției unui stat asupra unei părți a teritoriului unui stat străin, precum și o imunitate deplină de jurisdicția națională. În acest sens, nu vorbim despre modificarea apartenenței unei părți a teritoriului de stat, ci despre o exceptare de sub jurisdicția statului a anumitor persoane. Cu toate acestea, persoanele exceptate de la jurisdicția statului pe teritoriul căruia se află trebuie să respecte legile statului de ședere. Extrateritorialitatea ne apare ca unul din drepturile și privilegiile acordate reprezentanțelor diplomatice ale statelor străine întru realizarea efectivă a funcțiilor diplomatice.

Indubitabil, competențele teritoriale ale statului se află într-o conexiune cu suveranitatea de stat. Această afirmație își regăsește justificarea în articolul *Delimitarea frontierelor în practica internațională: aspecte jurisdicționale și politicodiplomatice*” al cercetătorului Gamurari Vitalie, care, în demersul său științific, definește competența internațională a statului ca fiind „*forța juridică (...) recunoscută de dreptul internațional unui stat (...) de a cunoaște un caz, de a lua o decizie, de a regla un diferend*” [109]. În studiu se menționează că orice competență este analizată

ratione loci, iar suveranitatea teritorială apare ca o expresie acceptată din punct de vedere lingvistic, care este mai degrabă comodă decât exactă și conchide că competențele statului decurg din suveranitatea asupra teritoriului, fiind manifestări sau consecințe și nu conținut. Autorul mai subliniază că asemenea competențe nu pot fi exercitate decât prin intermediul exclusivității jurisdicției statului asupra propriului teritoriu și că, în mod corelativ, aceste competențe sunt cele mai vaste, cele mai importante recunoscute statului de dreptul internațional public [109, p. 49].

O lucrare care analizează suveranitatea din prisma dreptului internațional este cea semnată de către Gamurari Vitalie și Osmochescu Nicolae, intitulată *Suveranitatea și dreptul internațional: Probleme teoretice și practice actuale*, 2007 [112].

Lucrarea își propune drept scop, așa cum afirmă autorii acesteia, studierea conceptului de suveranitate în cadrul dreptului internațional contemporan, precum și problemele cu care se confruntă statele, pe de o parte, și comunitatea internațională, pe de altă parte, în determinarea limitelor suveranității de stat în cadrul procesului de globalizare, precum și alte probleme adiacente. Astfel, se propune analiza conceptului de suveranitate în dreptul internațional, pornind de la determinarea naturii juridice a unuia din principiile fundamentale ale dreptului internațional – egalitatea suverană a statelor.

În calitate de subiect de bază ale acestui studiu monografic apare problematica elucidării raportului dintre jurisdicția organismelor internaționale și suveranitatea de stat prin prisma practicii judiciare a Curții Internaționale de Justiție, a Tribunalului Penal Internațional pentru ex-Iugoslavia și Rwanda, de asemenea și a doctrinelor diverselor școli, a practicii Comisiei de drept internațional a O.N.U. și a problemelor cu care se confruntă statele în procesul de ratificare a Statutului Curții Penale Internaționale. Prezintă interes obiectivele înaintate de către Comisia de drept internațional a O.N.U. în vederea realizării scopului propus, în special cele ce țin de examinarea evoluției conceptelor de suveranitate și egalitate, determinând locul și rolul principiului egalității suverane a statelor în dreptul internațional la etapa contemporană; determinarea naturii juridice a principiului egalității suverane a statelor și modalitatea de aplicare a lui în practica O.N.U.; determinarea raporturilor dintre suveranitatea de stat și exercitarea dreptului popoarelor la autodeterminare; stabilirea limitelor suveranității statului în dreptul internațional contemporan; determinarea raportului dintre jurisdicția internațională și suveranitatea de stat [112, p. 17].

În general, afirmă autorii citați, suveranitatea este o categorie istorică, prin urmare nu poate fi acceptată ca ceva permanent, din contra, este determinată de schimbarea relațiilor sociale ce stau la baza ei [112, p. 127]. În opinia acestora, este evidentă internaționalizarea întregii activități a statului, ceea ce însă nu duce în niciun caz la diminuarea rolului statului. În baza suveranității sale

statul asigură ordinea pe teritoriul său, iar împreună cu alte state – pe plan internațional. Ca rezultat, rolul statului în dirijarea proceselor sociale nu numai că nu se reduce, dar și crește considerabil. În contextul studierii rolului suveranității de stat în procesul de integrare, trebuie să ținem cont și de efectul acestui proces asupra suveranității. Or, aceiași autori sunt de acord cu limitarea progresivă a suveranității în favoarea unor organizații internaționale pe motivul acceptării poziției în cauză de către unele state europene [112, p. 130].

Totuși, se subliniază în lucrarea citată, suveranitatea asupra teritoriului desemnat se exercită prin punerea în aplicare a unor competențe acordate prin intermediul dreptului internațional, statului conferindu-i-se personalitate internațională, iar competența și personalitatea constituie atributele suveranității [112, p. 71].

Într-un alt studiu al său, *Suveranitatea de stat sau suveranitatea poporului – poziția dreptului internațional*, 2003 [111], Gamurari V. susține teoria conform căreia purtătorul suveranității este statul, iar poporul constituie izvorul ei. Teorie ce corespunde însă mai mult relațiilor și tendințelor contemporane în cadrul dreptului internațional. Suveranitatea este simbolul independenței, a supremației și puterii statului, iar puterea este exercitată nemijlocit de către stat. Statul este un mecanism, dotat cu putere de comandament și nu este identic cu noțiunea de popor, mai precis, societatea dă naștere acestui aparat, întreținând legături strânse cu el. Este clar că în lipsa poporului nu există stat cu putere de comandament, deși autorul consideră că însuși termenul de suveranitate de stat apare drept probă în susținerea afirmației că suveranitatea aparține statului [111, p. 752].

În aceeași ordine de idei, cercetătorii Burian Alexandru și Dumbrăveanu Alexandru, într-un articol științific intitulat *Statele-națiune și conflictele geopolitice* [21], afirmă că statul-națiune este o unitate politică independentă, formată de un popor ce se presupune a avea o origine comună, unitate organizată sub un guvern comun și care domină pe un teritoriu determinat. Statele-națiuni au capacitatea de a avea relații cu alte state-națiuni în cazurile în care își recunosc reciproc calitățile de stat-națiune. Relațiile internaționale, în sensul inițial de relații dintre națiuni și popoare, confirmă ideea că statul și națiunea sunt entități indivizibile [21, p. 78].

Un alt autor, Mereuță Mihail, în studiul *Protejarea teritoriului de stat și prevenirea modificărilor teritoriale ilicite în dreptul internațional*, 2008 [135, p.130], investighează rolul și importanța modificărilor teritoriului de stat, a conceptelor, a doctrinelor și a teoriilor despre natura juridică a teritoriului, în interdependență cu integritatea teritorială și inviolabilitatea frontierelor și a împrejurărilor cu regim juridic al frontierelor de stat.

În opinia autorului sus-numit, tendințele separatiste ale minorităților sârbe din Croația și Bosnia-Herțegovina, ale albanezilor din provincia sârbă Kosovo prin proclamarea unilaterală a independenței unei minorități, la 17 februarie 2008, și recunoașterea acestora de către unele state (S.U.A., Italia, Franța, Marea Britanie, Polonia, Bulgaria, Turcia, Afganistan), precum și regimul din „regiunea transnistreană”, reprezintă încălcări flagrante ale principiului autodeterminării, suveranității, neintervenției în treburile interne și integrității teritoriale a statelor.

Autorul Mereuță M. indică faptul că imprescriptibilitatea suveranității statelor asupra teritoriului lor exclude orice modificare teritorială nerealizată în conformitate cu dreptul internațional contemporan, prin mijloace pașnice și cu acordul statelor interesate, în baza liberului consimțământ și a intereselor poporului căruia îi aparține teritoriul, exprimate prin referendum. În egală măsură, suntem de acord cu o altă constatare a aceluiași autor că necesitatea respectării suveranității teritoriale a statelor, ca drept și principiu fundamental, exclude revizuirea tratatelor de pace și schimbărilor prin forță a frontierelor, fiind admise doar modificările de teritoriu în concordanță cu principiile și normele dreptului internațional, pe baza autodeterminării, prin mijloace pașnice și acorduri bilaterale, prin consultarea populației care își exercită dreptul de autodeterminare [135, p. 131].

Cu regret, constatăm însă că autorul nu s-a referit la problematica Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, semnat la Kiev la 18 august 1999, care prevede transmiterea în proprietatea Ucrainei a unui sector de autostradă Odessa–Reni în regiunea localității Palanca, precum și a sectorului de teren prin care trece acesta și regimul lor de exploatare.

Din efortul de a oferi legalitate și justificare cedării unor teritorii ale Republicii Moldova, Revenco Eugen [164], care la data elaborării lucrării ocupa funcția de șef-adjunct de direcție în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al R.M, publică articolul științific *Aspecte juridice ale organizării frontierelor*. Autorul abordează, în special, prevederile art. 10 al Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, semnat la Kiev la 18 august 1999, care prevede transmiterea în proprietatea Ucrainei a unui sector de autostradă Odessa–Reni în regiunea localității Palanca, precum și a sectorului de teren prin care trece acesta și regimul lor de exploatare. Astfel, Revenco E. face delimitarea dintre teritoriu, în sens de spațiu natural și drum – în calitate de bun, susceptibil circuitului civil. Cedarea de teritoriu către alt stat presupune retragerea jurisdicției de pe acest teritoriu. Or, în cazul autostrăzii, este vorba de o instituție juridică de drept civil și anume proprietatea. Dreptul de proprietate, la rândul său, nu se referă la

teritoriu ca atare, ci la un obiect civil distinct – o parte a unei infrastructuri amplasate în regiunea frontalieră.

Autostrada Odessa–Reni este o cale de comunicație care își are începutul și sfârșitul pe teritoriul Ucrainei. Pe de altă parte, prin teritoriul Moldovei trece un sector foarte mic al acesteia – 7,77 km [159]. Este interesul legitim al Ucrainei de a asigura circulația liberă a traficului auto de mărfuri și de persoane între două centre mari interne situate la capetele acestei autostrăzi care trece prin teritoriul Republicii Moldova. Căile de comunicații au specificul lor, necesitând o întreținere sistematică și asigurarea securității circulației.

Spre a confirma poziția sa, autorul citat vine cu următoarele explicații: art. 1 p. 1.2. al Protocolului adițional la Tratatul între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat din 18.08.1999 stabilește clar că acest sector este proprietatea Ucrainei pe teritoriul Republicii Moldova. Iar art. 1 p. 1.1. al aceluiași Protocol descifrează cele trei elemente constitutive ale dreptului de proprietate și anume: posesiunea, folosința și administrarea. Mai mult ca atât, în acest document se găsește descrierea exactă a limitelor construcției ingineresti în discuție: lungimea, lățimea fâșiei de pământ, a părții carosabile, caracteristicile pavajului etc.

Examinând problema necesității organizării referendumului, autorul Revenco E. determină lipsa unui temei legal, invocând art. 75 al Constituției Republicii Moldova, care prevede că referendumul se organizează pe cele mai importante probleme ale societății și ale statului. Incontestabil că organizarea și protejarea frontierelor constituie una din preocupările de bază ale statului. Ținând cont de faptul că tratatele de frontieră nu sunt susceptibile de a fi denunțate unilateral, potrivit art. 62, alin.2 al Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor [70], aprobarea Tratatului de frontieră de către poporul Republicii Moldova ca unicul deținător al suveranității, i-ar fi atribuit documentului legitimitate maximă.

Cazurile de importanță majoră în care consultarea poporului ca deținător al suveranității sunt obligatorii sunt concretizate în legi. Astfel, cu referire la cazurile tratatelor internaționale atribuite „celor mai importante probleme ale statului” în sensul art. 75 al Constituției și al art. 11, alin.3 al Legii privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova [131] convocarea referendumului are loc doar pentru cedarea sau schimbarea de teritorii. Or, în cazul de față, afirmă Revenco E., nu este vorba de modificare a teritoriului, ci de determinarea exactă a frontierelor lui. Convocarea unui referendum în acest caz nu este expres prevăzută de lege[164, p.103]. Considerăm argumentarea autorului, prin care se încearcă a justifica cedarea efectivă de teritoriu, fără consultarea plebiscită, drept una eronată, iar decizia Curții Constituționale asupra acestui subiect ca fiind una pasibilă supunerii revizuirii.

Următoarea lucrare la care vom face referință este articolul științific *Noțiunea teritoriului de stat în doctrina contemporană*, autor Pușcă Benone, care, în urma expunerii evoluției teoriilor privind natura juridică a teritoriului, se axează pe principiul inalienabilității teritoriului statului, invocând imposibilitatea înstrăinării propriului teritoriu al statului. Deși același autor, citându-i pe Ecobescu N. și Duculescu V., manifestă unele dubii la acest principiu și explică posibilitatea transmiterii unor teritorii de la un stat la altul prin negocieri, convenindu-se anumite rectificări teritoriale sau organizându-se consultări populare prin care se decide apartenența anumitor teritorii de la o țară la altă [162, p.106]. Pușcă B. își exprimă rezervele în ceea ce privește rectificarea frontierelor statelor, deoarece principiul respectării și garantării integrității teritoriale reprezintă astăzi unul dintre principiile fundamentale care stau la baza relațiilor normale dintre state [162, p.89].

O altă lucrare care ne interesează în contextul discuției noastre, *Drept internațional public* [22, p.11], reprezintă o tentativă de a reacționa în mod operativ la transformările recente din cadrul normativ al domeniului respectiv, atât la nivel internațional, cât și național, în scopul completării cu noi date și informații privind reglementarea juridică a relațiilor internaționale. O importanță specială comportă capitolele VI și VII, intitulate *Subiecții dreptului internațional public contemporan*, autor profesorul Osmochescu N., și, respectiv *Teritoriul în dreptul internațional*, autor profesorul Burian A. În capitolul dedicat subiecților dreptului internațional public, Osmochescu N. definește și identifică categoriile de subiecți în dreptului internațional public, axându-se asupra caracteristicilor personalității internaționale a statului. Autorul menționează că suveranitatea teritorială a statului se caracterizează prin exclusivitate și plenitudine. Numai statul, prin organele sale proprii, poate exercita puterea legislativă, executivă și judecătorească, totodată, statul este singurul în măsură să determine întinderea și natura competențelor pe care le exercită în limitele teritoriului de stat. De asemenea, susține autorul, din punctul de vedere al sferelor de manifestare, competența teritorială a statului este practic nelimitată. Statul este în măsură să decidă reglementarea celor mai diverse domenii, de la organizarea constituțională până la reglementări referitoare la păstrarea ordinii publice, de la domeniul economiei ori al apărării până la cel al acordării cetățeniei ș.a. [22, p.113]

Examinând trăsăturile esențiale ale suveranității statului, Osmochescu N. afirmă că inalienabilitatea în cazul suveranității desemnează imposibilitatea abandonării sau cedării sale altor state. Exercițarea atributelor suveranității de către autoritățile internaționale competente în procesul colaborării și cooperării internaționale în vederea satisfacerii intereselor naționale nu trebuie confundată cu încălcarea unuia sau altuia dintre aceste atribute. Spre a-și confirma poziția,

autorul citat menționează că suveranitatea este pe deplin compatibilă, chiar reclamă participarea statelor la conferințe și organizații internaționale, la tratate în baza cărora statele își asumă în mod liber drepturi și obligații, la promovarea și dezvoltarea cooperării și conlucrării, a menținerii păcii și securității internaționale[22, p.116].

În cadrul aceluiași curs, profesorul Burian A. pune semnul egalității între competența teritorială și suveranitatea teritorială. Același autor, invocând excepții de la caracterul exclusiv al suveranității, citându-i pe Dodonov V. și Panov V., definește condominiul drept o formă de exercitare a suveranității în comun de către două sau mai multe state, în baza unui acord dintre acestea [22, p.161].

Este relevantă poziția autorului Burian A. și în ceea ce privește o altă excepție de la caracterul exclusiv al suveranității definite prin servitutea internațională ca o stare instituită prin tratate, potrivit cărora o parte sau întreg teritoriul de stat este destinat să servească unor scopuri sau interese ale altui stat. În opinia autorului citat, esența servituților în dreptul internațional este o problemă controversată. Acestea au fost concepute pornind de la servitutea din dreptul civil, deși în dreptul internațional nu poate fi acceptată situația fondului dominant și celui aservit. Prin urmare, consideră autorul, ceea ce s-a denumit servitute sunt anumite drepturi pe care un stat suveran le acordă pe teritoriul său unui alt stat, de regulă în condiții de reciprocitate [22, p.161].

Un alt autor, Serbenko Eduard, menționează caracterul exclusiv al competențelor teritoriale care presupune, pe de o parte, că un stat nu poate să-și exercite acte de autoritate asupra teritoriului și populației altui stat, iar pe de altă parte, neproducerea de către legile naționale ale altor state a efectelor de extrateritorialitate. Totodată, subliniază autorul, exclusivismul competențelor teritoriale nu are un caracter absolut [22, p.11].

În continuarea ideii abordate, studiul realizat de către Gamurari V. „*Statutul forțelor pacificatoare în dreptul internațional: cazul Republicii Moldova*” [110], cercetează, așa cum reiese expres din titlul monografiei, temeiul legal și legitimitatea aflării forțelor pacificatoare ale Federației Ruse în regiunea de conflict din stânga Nistrului din Republica Moldova, din punctul de vedere al dreptului internațional. Nu poate fi negată poziția autorului Gamurari V. precum că Federația Rusă, în mod unilateral, își asumă statutul de pacificator, în lipsa competențelor acordate de O.N.U., organizație care poartă principala responsabilitate pentru menținerea păcii și securității internaționale, mai mult ca atât, în timpul conflictului armat forțele pacificatoare ale Federației Ruse participau de partea forțelor separatiste împotriva Republicii Moldova [110, p.4].

Merită atenție abordarea de către cercetătorul Gamurari V. a problematicii aplicabilității jurisdicției în domeniul drepturilor omului ca criteriu al culpabilității statului pe plan internațional.

În acest sens, este reprezentativă Hotărârea C.E.D.O. în cazul Ilașcu și alții vs. Moldova și Federația Rusă [110, p.21].

Cât privește jurisdicția Republicii Moldova asupra teritoriului din stânga Nistrului, în contextul dislocării forțelor armate ale Federației Ruse, Gamurari V. apreciază corect că situația Republicii Moldova nu poate fi considerată drept una de ocupație clasică. Acest fapt se datorează conjuncturii de destrămare a U.R.S.S.-ului, în situația în care în stânga Nistrului staționau forțele armate sovietice, ulterior destrămării U.R.S.S., acestea devin forțe armate ale Federației Ruse. Se constată că forțele armate ale Federației Ruse staționează în lipsa unui document juridic (cum ar fi act bilateral internațional) semnat, care ar permite determinarea statutului acestora, al timpului și al modului de retragere a acestor forțe armate.

Pe o altă poziție se situează autorul Cernîșev D., care menționează că astfel de situații cad sub incidența *arendei internaționale cu scopul dislocării temporare a trupelor* și nu o atribuie la ocupație [292, p.109]. Considerăm opinia lui Cernîșev D. ca fiind una foarte subiectivă și neargumentată în ceea ce ține de faptul că anume populația din stânga Nistrului și administrația acesteia se opune retragerii forțelor armate ale Federației Ruse, pentru că o astfel de stare a lucrurilor va provoca regenerarea conflictului armat [292, p.109].

Abordând problema lipsei exercitării *de facto* a jurisdicției față de membrii contingentului militar al Federației Ruse din stânga Nistrului, și în egală măsură în raport cu persoanele care comit infracțiuni pe teritoriul menționat, Gamurari V. propune soluții de exercitare a jurisdicției *in personam*, apelând la căutarea internațională a acuzaților sau colaborarea cu Federația Rusă pentru depistarea, reținerea și condamnarea acuzaților de comiterea infracțiunilor. În acest context, se constată lipsa controlului de către autoritățile de la Chișinău a acțiunilor și inacțiunilor de pe teritoriul din stânga Nistrului, care este limitat în exercitarea competențelor ce-i revin în calitate de stat, subiect de drept internațional public [110, p.30].

Cercetătoarea Dorul O., în articolul științific *Servitutea internațională*, menționează că, deși termenul *servitute* a fost împrumutat din dreptul privat roman, mulți autori critică aplicarea lui în dreptul internațional, deoarece servitutea internațională nu este subiectul aceleiași reguli, după cum se prezintă în dreptul privat roman. Conținutul servituții în dreptul privat roman (și echivalentul acestei instituții în sistemele contemporane de drept) presupunea faptul că aceasta „este legată de teren”, prin urmare toți succesorii dreptului de proprietate asupra teritoriului grevat de servitute deveneau automat subiecții regimului de servitute și, respectiv, toți succesorii proprietarilor terenului „dominant” erau în drept să reclame beneficiul de servitute [105, p.46-47].

În opinia autoarei Dorul O., termenul de „servitute” s-a înrădăcinat temeinic în teoria dreptului internațional, semnificând un complex de relații practice. Tradițional, calificăm drept servitute internațională situația când teritoriul care aparține unui stat este folosit într-un mod specific pentru a servi interesele unui alt stat. Statul care se bucură de beneficiile servituții este în drept să realizeze anumite acțiuni în teritoriul grevat de servitute (de exemplu, să realizeze dreptul de trecere sau să utilizeze apa pentru irigare etc.) [105, p.47]

În confirmarea recunoașterii existenței conceptului de servitute, Dorul O. ajunge la concluzia că din teorie, dar și din practica trecută și actuală a statelor rezultă următoarele exemple de servituți:

- comunicarea cu enclavele;
- marea teritorială;
- strâmtorile internaționale;
- rețelele de telecomunicare;
- conductele submarine etc.

În continuarea acestei idei autoarea citată indică faptul că orice servitute, indiferent de natura și de originea sa, este privită ca un drept real permanent atât pentru statul obligat, cât și pentru statul căruia i-a fost acordat acest drept. Ea se transmite activ și pasiv succesorilor puterii suverane.

Autoarea Dorul O., consideră că, prin natura sa, servitutea internațională se prezintă ca o relație dintre state egale și suverane. Or, statul, în virtutea suveranității sale, care îi conferă o personalitate juridică universală, exprimată prin drepturile și obligațiile pe care le exercită pe plan internațional, poate decide cui și pentru ce perioadă de timp va atribui asemenea drepturi. În termeni juridici, servitutea are un regim juridic stabilit de dreptul internațional atât în mod expres, cât și tacit ce presupune limitarea suveranității teritoriale a unui stat prin cedarea expresă a unui drept suveran în beneficiul unui alt stat, unui grup de state sau comunității internaționale.

Drepturi de extrateritorialitate au anumite părți ale teritoriului de stat, și anume, după cum am afirmat mai sus, teritoriile pe care sunt amplasate oficial ambasadele și reprezentanțele diplomatice, contingentele militare străine, ce au obținut acordul statului de a tranzita sau de a staționa temporar pe teritoriul acestuia, navele militare maritime și aeriene străine, iar în baza acordurilor speciale – sediile diferitor organizații internaționale.

Printre cele mai recente investigații cu relevanță în materia competenței teritoriale a statului poate fi evidențiată monografia autorilor Poalelungi Mihail și Splavnic Stas *Extrateritorialitatea convenției europene a drepturilor omului: obligațiile pozitive și jurisdicție* [154]. În eforturile lor

de analiză, reieșind din prevederile art 1 al C.E.D.O. [63], jurisdicția are un sens autonom față de cel obișnuit în dreptul internațional și nu ar trebui interpretată exclusiv conform acestuia. Să nu uităm că C.E.D.O. este un instrument supus unei interpretări progresive, în funcție de problemele pasibile de interpretare în procedura contencioasă a Curții Europene pentru Drepturile Omului. Probabil, ar trebui să le „mulțumim” guvernelor Republicii Turcia și Regatului Unit pentru faptele ilicite produse extrateritorial, deoarece anume ele au ridicat problema aplicării extrateritoriale a Convenției [154, p.97].

Noțiunea jurisdicției statelor în dreptul internațional public, în opinia autorilor citați, presupune cel puțin trei dimensiuni ale acesteia:

1. competența normativă, adică autoritatea statului de a reglementa comportamentul persoanelor;
2. competența executivă, adică autoritatea de a aplica normele elaborate;
3. competența judiciară, care presupune autoritatea statului de a realiza justiția.

Acest fapt, în opinia acelorași autori, nu trebuie să creeze confuzii, deoarece cert este că în tratatele din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului întotdeauna se menționează explicit sau implicit subiectul căruia i se atribuie noțiunea de jurisdicție [154, p.81].

În general, Poalelungi M. și Splavnic S. consideră că jurisdicția statelor este un aspect al suveranității care se referă la competența judiciară, legislativă și administrativă a lor, având finalitatea de a reglementa (în sens larg) conduita persoanelor fizice și juridice din ordinea juridică internă. Jurisdicția emană din conceptul de suveranitate, care, după natura sa, este strâns legat de elementul spațial – de teritoriul aflat sub suveranitatea statului. Acest fapt duce la prioritatea interpretării jurisdicției statale prin prisma *principiului teritorialității*. Din teritoriul statului fac parte spațiul terestru, acvatic (în limita a 12 mile maritime, în măsura în care excludem apele interne) și spațiul aerian.

Astfel, nici atunci când noțiunea dată se aplică cu referire la suveranitatea statelor ea nu are o definiție unică. Distincția dintre competențele jurisdicționale ale unui stat ne interesează atât din punct de vedere teoretic, cât și practic [154, p.80].

O altă lucrare recentă a cercetătorului Poalelungi Mihail este teza de doctor habilitat în drept *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* [153].

Obligațiile statelor, în opinia lui Poalelungi M., implică în mod prioritar competența executivă și pe cea legislativă. Executivă – deoarece anume ea „permite” agenților statelor să comită ingerințe în afara teritoriilor acestora. Totodată, pentru aplicarea extrateritorială a

Convenției în mod absolut va avea implicații și jurisdicția normativă, deoarece, acționând extrateritorial, statul extrapolează ordinea sa juridică internă în afara teritoriului său, iar datorită acțiunii directe a C.E.D.O. asupra dreptului intern, statele, în mod ideal, n-ar trebui să ezite „transportarea” standardelor ce reies din Convenție și în privința faptelor agenților săi care acționează extrateritorial. Acest argument nu trebuie confundat cu impunerea obligațiilor convenționale statelor terțe care nu sunt părți la C.E.D.O. [153, p. 72]

În orice eventualitate, menționează Poalelungi M., dreptul internațional public nu interzice exercitarea extrateritorială a jurisdicției, în măsura în care acest fapt nu duce la încălcarea vădită a normelor imperative, fiind admisibilă oricând clauza *scopului rezonabil* pentru a aplica extrateritorialitatea unui instrument legal. Astfel, C.I.J., în avizul consultativ cu privire la *Consecințele juridice ale construirii unui zid pe teritoriul palestinian ocupat*, a statuat că: „în timp ce jurisdicția statelor este în primul rând teritorială, ea poate fi uneori exercitată în afara teritoriului național”. Scopul rezonabil menționat, înseamnă discreția statelor de a determina unde și când să exercite extrateritorial jurisdicția, ceea ce și poate duce la multiple abuzuri din partea lor, cum ar fi detenția controversată a persoanelor de către S.U.A. la baza militară Guantanamo Bay din Cuba. Discreția statelor, în acest sens, este *de jure* limitată de suveranitatea altor state, realmente însă ea este nelimitată. Prin urmare, în dreptul internațional public, scopul principal al noțiunii de jurisdicție este limitarea jurisdicției statelor, limitare care este necesară pentru exercitarea armonioasă a drepturilor suverane a statelor [153, p.73].

Cert este, în opinia lui Poalelungi M., că jurisdicția, în sensul obligațiilor extrateritoriale ale statelor ce reies din tratatele dreptului internațional al drepturilor omului, se referă la capacitatea statelor de a-și exercita autoritatea în afara limitelor lor teritoriale, astfel determinându-se întinderea obligațiilor convenționale. Prin prisma tratatelor din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului, aceasta nu semnifică altceva decât un test, un criteriu obligatoriu pentru a iniția acțiunea extrateritorială a tratatului.

În cele din urmă, Poalelungi M. ajunge la concluzia că jurisdicția statelor rezidă în capacitatea acestora de a-și manifesta competențele legislative, executive și judiciare atât în limitele teritoriului lor, cât și în exterior. Cuvântul-cheie aici, în opinia autorului citat, este „capacitatea”, deoarece ori de câte ori statul își va exercita extrateritorial competențele, în scopul determinării jurisdicției, Curtea nu se va limita doar la teritoriul asupra căruia statul reclamat este îndreptățit să și-o exercite. Astfel, de fiecare dată când la Înalta Curte va parveni o cerere cu implicații extrateritoriale, ea va examina situația faptică, în legătură cu care se invocă o încălcare a Convenției [153, p.76].

În cele ce urmează ne propunem să analizăm lucrările științifice în materie publicate în unele state membre ale C.S.I., precum și cele din România, Franța, Marea Britanie etc.

Analiza propriu-zisă o vom iniția cu Brownlie J. *Principles of public international law*. La categoria subiectelor dreptului internațional public, autorul citat atribuie statul, prezentat prin teritoriul de stat și spațiile sale componente (aerian și suprafața terestră) împreună cu puterea de stat și populația în limitele hotarelor sale, care în esență și este manifestarea fizică și socială a statului [257, p.74].

Competența statului în raport cu teritoriul său este determinată prin conceptele de suveranitate și jurisdicție. În acest context, autorul, după examinarea literaturii juridice, în special în materia dreptului internațional public și a relațiilor internaționale, a ajuns la concluzia că la definirea termenilor vizați, accentul se plasează injust pe aspectul politic al acestora, fără stabilirea unei unanimități.

Astfel, în opinia lui Brownlie J. juriștii internaționaliști, în eforturile lor de utilizare corectă a terminologiei, întâmpină dificultăți în legătură cu existența, complexitatea și diversificarea drepturilor, obligațiilor, competențelor, privilegiilor și imunităților statului, care sunt umbrite de utilizarea prea largă a termenilor de suveranitate și jurisdicție.

Totuși, afirmă același autor, poate fi identificată și o utilizare unitară a acestor termeni. Complexul obișnuit al drepturilor reprezintă o situație tipică a competenței de drept, fiind acceptat ca și suveranitate. Drepturile concrete sau totalitatea acestora, care indubitabil au un volum mai mic decât cel al suveranității, sunt desemnate prin termenul de jurisdicție [257, p.74].

Generalizând, Brownlie J. ajunge la concluzia că suveranitatea prin sine reprezintă desemnarea juridică prescurtată a subiectului de drept internațional public, adică a statului unei entități cum ar fi statul. Pe când jurisdicția ține de aspectele concrete ale subiectului de drept internațional public, în special cu privire la drepturile, privilegiile și competențele acestuia.

Analogia dintre suveranitate și proprietate, în opinia lui Brownlie J., este una evidentă, iar cu unele rezerve, chiar binevenită. Fără a releva esența acesteia din urmă, se pune accent pe indicele de diferențiere. Astfel, competența de drept a statului include drepturile ample ale statului asupra modului de organizare internă și dispunere asupra propriului teritoriu. Acest drept recunoscut de administrare, gestiune și dispunere este desemnat prin termenul de *imperium*, atributul recunoscut în unanimitate în dreptul internațional clasic. *Imperium* se diferențiază de conceptul de *dominium*, indiferent de existența ultimului în cadrul proprietății publice asupra patrimoniului în interiorul statului sau sub formă de proprietate privată, recunoscută ca atare și în această formă [257, p.75].

Un studiu dedicat nemijlocit problematicii teoriilor competenței este monografia autorului Lazarev M. I. *Teoria competenței – apologhia voennîh baz SȘA na ciujîh teritorialah* [278]. Analizând problema naturii juridice a arendei teritoriilor pentru amplasarea bazelor militare străine, Lazarev M.I. considera că în literatura de specialitate nu există un clișeu unic de explicare a acesteia, ba mai mult, el constată lipsa unui consens. Unii autori apreciază o atare situație drept condominium, alții – ca cesiune de teritoriu, precum și ocupație. Există și opinii potrivit cărora este vorba de o formă voalată a anexării și o modalitate de exercitare a jurisdicției, autorul citat făcând referire la Frank H. Mefferd.

În perioada modernă, teoria competenței este tot mai des înaintată ca justificare și fundamentare juridică a dislocării bazelor militare ale unui stat pe teritorii străine. Lazarev M.I. consideră că aceasta este cea mai periculoasă, deoarece neagă existența circumstanțelor de inegalitate dintre state și încearcă, după cum susține Lazarev M.I., să le catalogheze ca proces normal, reglementat de însuși dreptul internațional. În opinia autorului citat, esența teoriei menționate se rezumă la aceea că însuși conceptul tradițional de supremație a statului asupra teritoriului se substituie cu pseudoconceptul de *teritoriu juridic* al statului, care se întinde peste tot acolo unde se exercită puterea de fapt a statului, delegată acestuia în baza dreptului internațional, având prioritate față de dreptul intern al statului[282].

Cu toate acestea, poziția, expusă de către Lazarev M. la mijlocul anilor '60, nu poate fi negată totalmente: teoria competenței servește la justificarea delimitării sferelor de influență dintre marile puteri și tendința de integrare globală, cu urmărirea sale negative, printre care și subordonarea militară a unor state mici și mijlocii intereselor S.U.A. [282]

Sub aspect istorico-juridic considerăm relevantă lucrarea intitulată *Transilivanskii vopros. Venghero-rumînskii teritorialinîi spor i SSSR* [290]. Ediția în cauză conține documentele din principalele arhive ale Federației Ruse, care se referă direct sau tangențial la problema Transilvaniei, la care, de-a lungul istoriei, au pretins atât Ungaria, cât și România. În opinia autorilor, culegerea de documente ar putea reprezenta o sursă de investigare a unei tematici practic „ascunse” din raționamentele de conjunctură ale trecutului relativ apropiat – conflictele național-teritoriale și problemele dezvoltării regionale din Europa de Est în anii '40 ai sec. al XX-lea [290, p.211].

Potrivit autorilor culegerii menționate, problema apartenenței teritoriului statului medieval Transilvania are o sorginte veche, deși se acutizează la mijlocul sec. XIX odată cu unirea Țării Moldovei cu Valahia, în România. Etapa primelor „procedee” de politică internațională de dobândire a acestui teritoriu coincide cu perioada Primului Război Mondial, în urma căruia

România se reîntregește cu Transilvania și Basarabia, în contextul în care Rusia țaristă, iar apoi și sovietică, și-a concentrat atenția asupra acestor teritorii.

Printre lucrările notorii la subiectul nostru este și cea a lui Baburin Serghei N. *Territoria gosudarstva. Pravovîe i gheopoliticeskie problemî* [272]. Studiul monografic este dedicat caracteristicilor de bază și regimului juridic al teritoriului de stat, factorul teritorial privit prin prisma funcțiilor sale interne și externe, problematicilor regimului juridic al teritoriilor în dreptul internațional, a hotarelor de stat și integrării teritorial-statale în spațiul ex-sovietic etc.

Investigarea problemelor teritoriilor statului este circumscrisă, în opinia autorului de două componente mari:

- 1) regimurile teritoriale, care cuprind:
 - suveranitatea teritorială;
 - jurisdicția teritorială;
 - regimuri juridice speciale ale teritoriilor;
- 2) delimitările teritoriale se referă la:
 - integritatea și inviolabilitatea teritoriului statului;
 - stabilirea hotarelor platoului continental și a zonei economice exclusive;
 - diferendele teritoriale. [272, p.3]

Baburin S. N., în continuarea acestei idei, vine cu explicații ce țin de corectitudinea faptului de a circumscrie problematica teritoriului statului în exclusivitate aspectelor juridice, astfel acest aspect se suprapune celui geopolitic, din care reiese și titlul studiului monografic.

Destrămarea U.R.S.S., dar și a statelor apropiate de aceasta prin ideologie, prin mod de existență și dezvoltare istorică (Republica Socialistă Federativă Iugoslavia), existența concomitentă a Coreii de Nord și de Sud, a Vietnamului de Nord și de Sud, a Republicii Federative Germane și a Republicii Democratice Germane, au determinat, așa cum afirmă Baburin S.N., elaborarea unei ideologii de stat despre conștiința teritorială în doctrina și politica promovată de Federația Rusă [272, p.5].

Analizând problematica formelor organizării teritoriale a societății, Baburin S.N. consideră că dezvoltarea societății a determinat conceptualizarea statutului permanent sau temporar a unui teritoriu, în așa fel încât, spre finele sec. al XX-lea, s-au conturat cinci forme ale teritoriului:

- a) teritoriul de stat;
- b) teritoriul internațional;
- c) teritoriul cu regim mixt;
- d) teritoriul cu regim în tranziție;

e) teritoriul administrativ ca parte componentă a celui de stat;

Primele patru au relevanță în contextul regimului juridic al relațiilor internaționale, pe când ultima reflectă poziția constituțională în dreptul intern al statului [268, p.35].

La categoria teritoriului cu regim în tranziție, în opinia lui Baburin S.N., se atribuie:

- teritoriile care nu se bucură de autoadministrare;
- teritoriile submandatare și tutelare;
- teritoriile cu statut nedeterminat;
- teritorii ale nimănui (*terra nullius*);
- teritorii asupra căruia se exercită suveranitatea comună a două sau mai multe state, în primul rând – condominium [272, p.36].

Următoarea lucrare asupra căreia ne vom concentra atenția este teza de doctor în drept a autoarei Cernicenco Olga *Mejdunarodno-pravovîe aspektî iurisdicții gosudarstv* [291]. Lucrarea are ca scop relevarea rolului dreptului internațional public asupra jurisdicției statelor, indicându-se influența acestuia asupra jurisdicției în condițiile actuale, dar și tendințele sale de dezvoltare.

Analizând problema jurisdicției în contextul principiului teritorialității, autoarea Cernicenco O. constată că în multe cazuri principiul teritorialității este interpretat extensiv. Jurisdicția, care reiese din acesta, se referă nu numai asupra propriului teritoriu de stat, dar și asupra obiectelor, bunurilor mobile aflate pe acest teritoriu – vasele maritime și aeriene, obiectele cosmice. Aceeași autoare mai consideră că principiul teritorialității se aplică ca fundament al jurisdicției statului asupra unor zone aferente teritoriului său – teritoriului apropiat al platoului continental, zonei economice exclusive [291, p.36].

În efortul de a defini conceptul de jurisdicție a statului, Cernicenco O. interpretează jurisdicția statului ca posibilitatea de care acesta dispune, ținând cont de obligațiile sale internaționale de a asigura realizarea dreptului său, prin amenințarea aplicării sau aplicarea constrângerii de drept. În interpretarea sa, autoarea citată vine cu următorul exemplu – chiar dacă statul nu are posibilitate să aplice măsuri de constrângere asupra persoanei care a încălcat normele sale de drept și se ascunde pe teritoriul unui stat străin, amenințarea (posibilitatea) aplicării măsurilor de constrângere se păstrează, deci asupra acestuia se răspândește jurisdicția statului respectiv. În același context, Cernicenco O. consideră că statul nu este îndreptățit de a răspândi jurisdicția sa asupra comportamentului propriilor cetățeni aflați pe teritoriul statului străin, în parte ce ține de competența sa internă. Spre exemplu: statul nu ar trebui să oblige propriii săi cetățeni aflați pe teritoriul altui stat să respecte regulile sale de securitate sau de exploatare a mijloacelor de transport [291, p.37].

Cernicenco O. constată că la categoria unor limitări teritoriale ale jurisdicției se referă în principal anumite regimuri teritoriale. Acestea fie sunt limitări în cadrul zonelor demilitarizate sau neutralizate, create pe teritoriile statelor, fie elemente ale regimului internațional al canalelor și fluviilor, fie că reiese din darea în arendă de un stat unui alt stat a unei părți din teritoriul său. Jurisdicția teritorială a statului se limitează într-o măsură oarecare în raport cu navele comerciale străine aflate în porturile sale (fără a se implica în ordinea internă a acestor nave), dar și în raport cu navele statelor străine care realizează dreptul de pasaj inofensiv prin marea teritorială.

Evident că statele au posibilitatea să-și limiteze jurisdicția teritorială, inclusiv în bază de tratate. Or, limitarea în cauză poate fi una și mai amplă decât cea prevăzută de tratatele universale la care statele sunt parte, în cazul în care nu vine în contradicție cu normele imperative din cadrul tratatelor universale [291, p.50]

Cu referire la jurisdicția extrateritorială a statului, Cernicenco O. afirmă că, spre deosebire de cea teritorială, aceasta nu poate fi absolută. Jurisdicția extrateritorială reprezintă realizarea suveranității statului în afara teritoriului lui, astfel în unele cazuri jurisdicția extrateritorială este legată de realizarea de către stat a actelor suverane, iar în alte cazuri – nu este în conexiune cu acestea. În opinia autoarei, trebuie delimitată jurisdicția extrateritorială care se aplică în spații ce nu aparțin niciunui stat și jurisdicția statului în limitele teritoriilor statelor străine [291, p.53].

Într-o altă investigație la care ne vom referi, cea a lui Vitreaniuc Serghei, *Territorialinaia țelostnosti gosudarstv v mejdunarodnom pravovom i gheopoliticescom izmerenia*, atenția se concentrează asupra relevării rolului și importanței principiilor fundamentale ale dreptului internațional. Este vorba de principiul integrității teritoriale, dreptul la autodeterminare a popoarelor în contextul reglementării conflictelor internaționale, reieșind din condițiile geopolitice existente la ora actuală.

În efortul său de analiză a problemelor geopolitice actuale, autorul citat invocă continuarea formării noilor state. Mai mult ca atât, la momentul de față, în opinia aceluiași autor, există și teritorii dependente și state nerecunoscute, context în care ar fi eronat să considerăm că federațiile nu vor fi supuse unui proces de separare, ceea ce va duce la apariția noilor state, dar și la ascensiunea conflictelor teritoriale deja existente.

Examinând conexiunea stat-teritoriu-suveranitate, Vitreaniuc S. concluzionează că teritoriul de stat, a cărui expresie juridică este așa-numitul concept de supremație teritorială, constituie baza materială a suveranității. Autorul citat constată și interdependența dintre principiul suveranității de stat, inviolabilității teritoriului și a principiului inviolabilității frontierelor de stat [275, p.7].

În lucrarea lui Cernîșev Dmitri *Mejdunarodno-pravovîe problemî mejdunarodnoi arendî gosudarstvennoi territorii v otnoșeniah mejdu Rossiiskoi Federacîiei i sosednimi stranami* focusul atenției este orientat spre analiza raporturilor juridice care apar între statul suveran și acel stat care este admis să exercite jurisdicția sa pe teritoriul străin prin intermediul organelor și persoanelor sale publice, precum și în aprecierea și evaluarea raporturilor de arendă existente dintre Federația Rusă și statele vecine.

În efortul de a delimita, pe de o parte, arenda și, pe de altă parte, servitutea și condominiumul, Cernîșev D. afirmă că până la mijlocul sec. al XX-lea specialiștii în relații internaționale identificau arenda cu servitutea. Confuzie perpetuată și în literatura de specialitate actuală. Deși servitutea nu a dispărut complet, aceasta nu condiționează nemijlocit formarea raporturilor juridice internaționale, din care considerente arenda teritoriului, ca formă a accesului statului străin spre exercitarea atributelor sale în limitele teritoriului altui stat, nu poate fi calificată ca fiind servitute [292, p.35].

Autorul Cernîșev D. menționează că în ultimii ani ideea condominiului apare tot mai des în calitate de mecanism potențial de reglementare a conflictului de interese a statelor în limitele aceluiași teritoriu. Cernîșev D., exemplificând cazurile de un potențial condominiu, face referință asupra cazului unui condominiu faptic al regimului exploatării comune a *zonei gri* (circa 175.000 de kilometri pătrați, la care pretindeau ambele țări datorită zăcămintelor de petrol) în Marea Barents de către Federația Rusă și Norvegia, care nu puteau găsi un consens privind delimitarea platoului continental. Cernîșev D. identifică specificul instituției condominiului în felul următor:

- a) are caracter temporar, până la soluționarea definitivă a diferendului;
- b) condominiul sex. al XX-lea tot timpul se aplică situațiilor în care statutul juridic al unui teritoriu nu este determinat exact și este unul litigios;
- c) condominiul se aplică spațiului terestru [292, p.79].

În cele din urmă, ca rezultat al negocierilor, a fost semnat Acordul dintre Federația Rusă și Norvegia privind delimitarea spațiilor maritime și cooperarea în Marea Barents și în Oceanul Arctic [7], teritoriul disputat fiind împărțit, practic, în două părți egale.

Ne vom referi în continuare la lucrările cele mai semnificative pentru problematica noastră apărute din România. O primă lucrare este cea semnată de Crețu V. *Drept internațional public* [71]. În esență, ea prezintă un material științifico-didactic destinat instruirii în materia dreptului internațional public. Din aceste considerente, problematica competenței statului este abordată doar tangențial, în măsura în care să se înscrie exigențelor curriculumurilor de studii de la facultățile de drept.

Abordând tipurile statului, Crețu V., la delimitarea protectoratului de vasalitate, atenționează asupra faptului că statul protejat transferă în baza unui tratat statului protector conducerea relațiilor sale externe. Statul protector este abilitat să reprezinte statul protejat în relațiile externe, să încheie în numele lui tratate, poate primi și acredita reprezentanții diplomați, stabilind un control strict asupra politicii sale externe [71, p.27].

La modalitățile de modificare a teritoriului statului, Crețu V. indică expansiunea statelor europene pe alte continente ca rezultat al descoperirilor geografice și pune problema legitimității cuceririi noilor teritorii descoperite. Ultimele făceau parte din categoria *res nullius* și puteau fi însușite de către primul descoperitor, deși erau populate de către localnici. Stabilirea, chiar și formală, a puterii statului descoperitor prin ridicarea unui monument sau arborarea pavilionului unei nave era considerat drept temei juridic suficient pentru dobândirea acelui teritoriu [71, p.126]. O atare modalitate de modificare a teritoriului în prezent însă este ilegală.

Un alt curs, cel al autorului Anghel I. *Subiectele de drept internațional*, Ed. a II-a, revăzută și adăugită [14], dedicat subiectelor de drept internațional, nu putea să ocolească problematica suveranității, competenței și jurisdicției internaționale. Astfel, autorul recunoaște că în literatura de specialitate pentru desemnarea jurisdicției internaționale este folosit și termenul de competență a statului. Spre a delimita acestea două noțiuni, Anghel I. vine cu următoarele explicații – expresia de competență este vagă și disimulează adevăratul conținut al instituției (nu este vorba despre o competență oarecare, ci de acea autoritate care rezultă din atributele de suveranitate și conferă statului dreptul de a guverna, competența generează ideea de a fi fost atribuită de altcineva, deși este vorba de un atribut care îi aparține, care rezultă din suveranitatea de stat). Pe când acea de jurisdicție internațională distorsionează problema, pentru că nu este vorba despre întinderea jurisdicției internaționale, ci a celei naționale, care decurge din suveranitatea de stat sau din principiul neintervenției. Anume din aceste considerente autorul citat are rețineri în ceea ce privește folosirea unei terminologii care creează conotații în conflict cu natura dreptului internațional [14, p.139]. Abordarea autorului Anghel I. este una categorică, or nu se contestă existența noțiunii de jurisdicție, mai mult, susținem cu certitudine că competențele statului reies în exclusivitate din caracterul suveran al statului.

Cu referire la modalitățile particulare de exercitare a competențelor de stat, în opinia lui Anghel I., mandatul internațional constituia o formă de dependență în relațiile internaționale, aplicată de puterile învingătoare din Primul Război Mondial, coloniilor și teritoriilor care au aparținut statelor învinse prin intermediul Societății Națiunilor. Cu referire la atribuirea mandatelor, se proceda mai întâi la desemnarea mandatarilor (de către Consiliul Suprem în numele

Adunării Puterilor aliate și asociate), apoi se ajungea la determinarea condițiilor de exercitare a mandatelor. În problema competențelor puterii mandatar, în special ce ține de competența teritorială, tratatele încheiate cu statul mandatar nu se extindeau și asupra teritoriului pus sub mandatul ei, decât dacă exista o prevedere expresă în acest sens [14, p.220].

În același context, autorul citat menționează că sistemul de mandat internațional constituie un sistem de administrare a unor teritorii dependente, create prin Carta O.N.U. (cap. XII, Regimul internațional de tutelă – art. 75-91). Potrivit acestui regim, în urma unui acord prealabil, anumite teritorii sunt administrate de către unul sau mai multe state, sub controlul O.N.U. Sistemul de tutelă a reprezentat un progres față de sistemul mandatului, fiind conceput ca un regim de tranziție al acestor teritorii spre autoguvernare și independență, statele administrate fiind obligate să favorizeze evoluția progresivă a țărilor de sub tutelă către capacitatea de a se guverna singure.

Cursul cu finalități didactice privind dreptul internațional public, elaborat de către Constantin Valentin, *Drept internațional* [42], doar tangențial atinge problema suveranității, competenței și jurisdicției. Astfel, afirmă Constantin V., în exercițiul competențelor sale suverane, statul trebuie să ia act de exclusivitatea competențelor celorlalte subiecte de drept și trebuie să respecte integritatea teritoriului celorlalte state suverane. În opinia autorului, termenul *competență a statului* este sinonim cu cel de *jurisdicție*, divizată în jurisdicție executivă, judiciară și legislativă [42, p.129].

Merită atenție aprecierea lui Constantin V. că S.U.A. au mers prea departe atunci când, la 01.04.1992, Curtea Supremă a S.U.A. a confirmat legalitatea acțiunilor executivului american prin care ridica din străinătate persoanele urmărite în justiție în S.U.A. pentru infracțiuni grave. În speță, este vorba despre reținerea și ridicarea din Mexic a unui medic (cetățean al Mexicului) acuzat de S.U.A. de faptul că ar fi omorât doi agenți americani ai serviciilor antidrog. În acest caz, acțiunea extrateritorială se analizează ca o ingerință în dreptul unui alt stat suveran. În cazul în care o asemenea acțiune aparține unuia dintre acești cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate, mecanismul centralizat de protecție al statelor suverane împotriva ingerinței este blocat. Inegalitatea *de facto* a actorilor internaționali este cea care conduce la acțiuni unilaterale care se autolegitimează (exprimă *dreptul puterii*) [42, p.231].

O altă lucrare la care facem referință este cea a lui Selejan-Guțan Bianca „*Drept internațional public*” [172]. Autoarea a dedicat un capitol întreg în cadrul cursului său jurisdicției statelor în dreptul internațional public, menționând că acesta din urmă are la baza principiul suveranității și egalității statelor. Tradițional, noțiunea de jurisdicție este definită ca fiind acel

aspect al suveranității, care se referă la competența lor legislativă, administrativă și judiciară [172, p.178].

În opinia autoarei citate, imunitatea statelor față de jurisdicția altor state reprezintă o consecință a suveranității și egalității statelor, având la bază două reguli fundamentale: egalitatea sau *par in parem non habet jurisdictionem* – conflictele dintre entitățile juridice aflate pe aceeași poziție nu pot fi supuse instanțelor uneia dintre acestea și principiul non-intervenției în treburile interne ale altor state. La rândul său, imunitatea se manifestă sub două forme principale: imunitatea de jurisdicție și imunitatea de execuție [172, p.180].

Miga-Beșteliu Raluca, în manualul *Drept internațional: introducere în dreptul internațional public* [139], ediția a 3-a revizuite și adăugită, în urma analizei practicii convenționale a statelor, a jurisprudenței și doctrinei, constată că termenului de jurisdicție i se poate atribui un sens dublu:

- a) competență;
- b) exercițiul autorității de a judeca, cel de al doilea sens desemnând un segment al competenței respective.

Autoarea citată delimitează jurisdicția internă și cea extrateritorială. Exercițiul competențelor legislativă, executivă și judiciară de către autoritatea de stat este o problemă ce se soluționează în limitele sistemului constituțional al fiecărui stat cu luarea în considerație a normelor de drept internațional. Aplicarea extrateritorială a jurisdicției statelor ține însă de domeniul dreptului internațional public.

Analizând problematica imunității, Miga-Beșteliu R. distinge:

- imunitatea de jurisdicție, care se referă la imposibilitatea ca anumite entități și persoane – state, organizații internaționale, șefii de state, agenți internaționali – să fie supuse autorității organelor judecătorești ale altor state;
- imunitatea de execuție a statelor – reprezintă o măsură de excepție, prin care anumite entități și persoane (state, organizații internaționale, șefii de state sau de guverne, agenții diplomatici, funcționari consulari etc.) sunt protejate, ele și bunurile lor, împotriva oricăror măsuri de constrângere sau de executare silită din partea autorităților statului de reședință sau a unui stat terț [139, p.122].

Aceeași autoare Miga-Beșteliu Raluca, în cadrul cursului „*Drept internațional public*”, ediția a 3-a rev., consideră că plenitudinea exercițiului suveranității teritoriale a unui stat nu este afectată de obligațiile ce revin acestuia din dreptul internațional general ori din tratatele la care este parte. În calitate de exemplu autoarea vine cu următoarele situații tipice: cooperarea cu alte state sau organizații internaționale, în cadrul căreia statele se pot angaja să se abțină, pe teritoriul

lor, de la anumite activități, cum ar fi neprolifierea armelor nucleare sau chimice, ori să adopte și să aplice anumite reglementări interne privind, de exemplu, combaterea poluării sau incriminarea uniformă a anumitor infracțiuni, nu pot fi considerate încălcări ale suveranității sale, ci consecințe ale manifestărilor de voință ale statului care optează pentru un anumit regim într-un domeniu dat [138, p.202-203].

Pentru elucidarea unor termeni juridici, în studiul nostru am mai utilizat *Dicționarul explicativ al limbii române* [99], *Micul dicționar academic* [137], numeroase pagini web care conțin opere ale autorilor străini, studiate și traduse pentru a putea realiza o documentare complexă.

În urma investigațiilor doctrinare expuse supra, constatăm lipsa unui studiu complex în problematica ce ne interesează, opiniile doctrinare, la rândul lor, fiind și ele diverse.

1.2. Cadrul normativ în domeniul competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public

De la bun început ținem să precizăm că denumirea prezentului paragraf este una simbolică, inspirată din tendința elaborării lucrărilor de doctorat la specialitatea drept internațional și european public. Respectiva unitate de conținut nu conține o analiză a codificărilor internaționale expres dedicate competenței teritoriale a statelor, or, acestea nici nu există în dreptul internațional contemporan. Din rațiuni de ordin geopolitic și juridic statele lumii postbelice nu au izbutit să elaboreze o codificare în materia conținutului juridic al competenței teritoriale a statului. Prin urmare, în prezentul compartiment vom identifica reglementările internaționale care indirect se referă la problema competențelor teritoriale ale statelor.

Suveranitatea este conceptul fundamental al dreptului internațional, iar principiul egalității suverane a statelor începe să prindă contur odată cu încheierea Tratatelor de Pace de la Westfalia, afirmându-se suveranitatea și egalitatea în drepturi a statelor [177].

Carta Organizației Națiunilor Unite este un document cu vocație de universalitate, care consacră principiul egalității suverane a statelor în art. 2, § 1 „Organizația este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor Membrilor ei” [26]. Suveranitatea este un atribut al statului și reprezintă supremația puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state. Astfel, statele membre ale O.N.U. sunt guvernate în procesul de cooperare internațională de principiile fundamentale ale dreptului internațional, primordial de principiul egalității suverane.

Integritatea teritorială este o consecință a suveranității statului și implică puterea deplină asupra unui spațiu determinat. Exercițarea competențelor teritoriale ale statului presupune

respectarea principiilor de drept internațional public, cum ar fi integritatea teritorială a statelor consacrată de către Cartea O.N.U. Acest principiu se regăsește și în Actul Final al O.S.C.E de la Helsinki, care statuează în Cap. I că *„Statele participante își vor respecta fiecare egalitatea suverană și individualitatea celuilalt, precum și toate drepturile inerente suveranității și pe care le cuprinde suveranitatea lor, dintre care în special, dreptul fiecărui stat la egalitate juridică, la integritate teritorială, la libertate și independență politică. Ele vor respecta, de asemenea, fiecare dreptul celuilalt de a-și alege și dezvolta liber sistemul politic, social, economic și cultural, precum și dreptul de a-și stabili legile și reglementările”* [11]. Din prevederea conținută în Actul Final al O.S.C.E de la Helsinki, putem deduce conceptul de competență teritorială a statului ca aptitudine a statului de a legifera și de a reglementa sistemul intern, de a-și determina domeniile de dezvoltare, de a stabili, în calitate de suveran, direcțiile de activitate și colaborare pe plan internațional.

În Carta de la Paris pentru o Nouă Europă [25], statele sunt chemate să se respecte reciproc prin *„abținerea de la amenințarea sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat, sau de la acțiuni de orice alt mod incompatibil cu principiile sau scopurile acestor documente”*.

Declarația Mileniului adoptată prin Rezoluția nr. 55/2 din 8 septembrie 2000 a Adunării Generale a O.N.U. reiterează principiile menționate supra, indicând asupra dorinței statelor de a face tot posibilul pentru a asigura egalitatea suverană, precum și dorința de a respecta integritatea teritorială și independența politică a acestora [95].

Aceste principii au fost extinse într-un număr mare de documente internaționale, precum și în numeroase rezoluții ale O.N.U. [166]. Elementele sale componente recunoscute apar, de asemenea, în lista Principiilor Cartei Organizației Unității Africane [27]. Printre punctele enumerate se regăsesc conceptele de suveranitate și egalitate, de neintervenție în treburile interne ale statelor, de respect față de suveranitate și integritatea teritorială a statelor și de asemenea, de condamnare a activităților de răsturnare a guvernării unui stat de către alt stat.

Statul, în calitate de suveran, are aptitudinea de a exercita autoritatea sa prin organizarea formală a autorității politice, care are abilitatea de a exercita un control efectiv înăuntrul granițelor sale.

Capacitatea statului de a acționa într-un anumit spațiu, numit teritoriul său, reprezintă competența teritorială a acestuia.

Respectiv, treburile interne ale statului țin în exclusivitate de competența teritorială a acestuia, această regulă fiind prevăzută la art. 2, § 7 al Cartei O.N.U., care stipulează că *„Nici o*

dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui Stat și nici nu va obliga pe Membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte...” [26].

În urma celor menționate supra, putem evidenția că competența teritorială se caracterizează prin două elemente: generalitate și exclusivitate. Generalitatea reiese din faptul că statul își asumă toate funcțiile necesare în vederea organizării întregului sistem.

Teritoriul este unul dintre elementele constitutive ale statului [50], acesta este inviolabil și indivizibil, principiu prevăzut și în legislația Republicii Moldova, și anume în art. 1 al Constituției [47]. Prin urmare, limitele teritoriului sunt determinate de frontiere, care *„reprezintă linia naturală sau convențională care marchează limitele externe ale teritoriului asupra căruia Republica Moldova își exercită suveranitatea exclusivă pe uscat, pe sectoarele acvatic, subterane, aeriene și care trece, în linie dreaptă, de la un semn de frontieră la altul ori, acolo unde frontiera de stat nu este marcată în teren cu semne de frontieră, de la un punct de coordonate la altul.”* [129].

După cum am menționat, statul își exercită competențele în limitele teritoriale. Totodată, în scopul cooperării internaționale și al realizării obiectivelor comune în diferite domenii, statele își limitează suveranitatea, prin diminuarea competențelor. Ca modalitate particulară de exercitare a competenței teritoriale apare servitutea internațională. Un teritoriu este grevat de servitute atunci când acesta servește intereselor altui stat. Servituțile internaționale au fost instituite anterior ca acestea să fie codificate.

Secolul al XIX-lea s-a remarcat în dreptul internațional prin reglementarea unor domenii de interes comun pentru întreaga comunitate. Un exemplu elocvent îl constituie reglementările privind navigația pe cele mai importante fluvii. Fluviile internaționale sunt cursurile de apă care separă sau traversează teritoriile mai multor state și care sunt navigabile până la vărsarea lor în mare sau ocean [22, p.165]. Definiția termenului de fluviu internațional a fost dată pentru prima oară în cadrul Congresului de la Viena din 1815. Principiul libertății de navigație a fost reglementat la art. 108 al Tratatului de la Viena din 1815 [180]. Tratatul stabilește principiul libertății navigației, care a fost aplicabil, prin convenții speciale, râurilor Rin, Elba, Escaut, Necker, Mein, Meuse, Moselle. În Convenția revăzută din 1968 privind navigația pe Rin, semnată la Mannheim în 1868, la art. 1 este stipulat că *„navigarea pe Rin și pe estuarele (gurile de revărsare) sale, de la Basel la largul mării, în jos sau în sus, vor fi libere navelor tuturor națiunilor, pentru transportul de mărfuri și persoane, cu condiția să respecte prevederile conținute în prezenta convenție și măsurile prevăzute pentru menținerea securității generale”* [62].

Convenția de la Luxembourg din 1956 privind navigarea pe Moselle prevede la art. 29 că *„navigarea pe Moselle, fie în sus sau în jos, este liberă navelor tuturor națiunilor...”*. De asemenea, Convenția stipulează că porturile și instalațiile de manipulare publică sau având servituți de utilizare publică vor fi puse la dispoziția navigatorilor fără discriminare de naționalitate [61].

Având în vedere importanța fluviului Dunăre pentru Republica Moldova, ca stat riveran, ne propunem să reliefăm cadrul juridic de bază care reglementează libertatea de navigație. Prin Tratatul de la Paris din 1856, pe Dunăre, pentru prima dată, a fost instituit un regim general internațional de navigație, care a consacrat principiul libertății de navigație [22, p.71]. Convenția Dunării din cadrul Conferinței de la Paris din 1921 a instituit două organe: Comisia Europeană a Dunării și Comisia Internațională a Dunării. Nicolae Titulescu, considera că Comisia Europeană a Dunării suprima din suveranitatea României, afirmând că *„România nu mai vrea să rămână supusă unei suveranități internaționale”* [126, p.17].

Principiul libertății navigației a fost confirmat prin Convenția de la Belgrad din 18 august 1948, în vigoare din 11 mai 1949, care reglementează până în prezent regimul navigației pe Dunăre. Astfel, în art. 1 al Convenției de la Belgrad este stipulat expres că *„navigația pe Dunăre va fi liberă și deschisă supușilor, vapoarelor comerciale și mărfurilor tuturor statelor pe picior de egalitate în ce privește drepturile portuare și taxele asupra navigației, precum și condițiunile cărora este supusă navigația comercială”* [66].

Constatăm exercitarea dreptului de servitute internațională de către state, realizat prin dreptul de a naviga liber pe tot cursul Dunării, iar statele riverane urmează să-și limiteze suveranitatea prin asigurarea navigației libere a cetățenilor, navelor comerciale și mărfurilor tuturor statelor în condiții de egalitate, or legislația lor națională nu poate fi în contradicție cu convențiile internaționale privind navigația pe Dunăre.

Navigația în bazinele mărilor și oceanelor nu rămâne mai puțin importantă, or de-a lungul istoriei regulile de trecere prin strâmtori și canale a fost diferit. Navigația pe Marea Neagră a fost subiect de dispute între marile imperii. Tratatul de la Adrianopol din 1829 confirma noile poziții ale marilor puteri, iar prin Tratatul de la Paris din 1856 se stabilesc regulile de navigație în bazinul Mării Negre. Prin Tratatul de la Paris din 1856 se recunoaște neutralitatea Mării Negre, în art. 11 fiind stipulat că *„Marea Neagră este declarată neutră: deschise fiind marinei comerciale a tuturor națiunilor, apele și porturile sale sunt în chip hotărât și pentru totdeauna interzise vaselor de război, fie ale puterilor riverane, fie ale oricăror puteri...”* [183].

Găsim oportun de a analiza și Convenția de la Montreaux din 20 iulie 1936, potrivit căreia strâmtorile rămâneau libere pentru navigația comercială [56]. Potrivit art.2, alin.1 al Convenției „în timp de pace vasele de comerț se vor putea bucura de deplina libertate de trecere și de navigațiune în Strâmtori ziua și noaptea , oricare ar fi pavilionul și încărcătura , fără nici o formalitate , sub rezerva dispozițiilor art.3”.

Ulterior, în scopul asigurării navigației internaționale, prin Convenția din 1982, s-a creat un nou concept, cel al dreptului de tranzit prin strâmtori. Potrivit art. 38 al Convenției „toate navele și aeronavele beneficiază de dreptul de trecere în tranzit fără piedici...”. Articolul 44 al Convenției prevede că „Statele riverane la strâmtori nu trebuie să stânjenească trecerea în tranzit și trebuie să semnaleze printr-o publicitate adecvată orice pericol pentru navigația în strâmtori sau pentru survolul în strâmtori, despre care au cunoștință. Exercițarea dreptului de trecere în tranzit nu poate fi suspendată.” [55] În acest context, identificăm o obligație impusă statelor riverane, și anume obligația de a respecta dreptul de trecere în tranzit. Tratatul de frontieră dintre Argentina și Chile din 1881 [178] prevedea neutralizarea strâmtorii și libertatea de trecere a tuturor navelor pe timp de pace și Tratatul de pace și prietenie dintre Argentina și Chile, din 29 noiembrie 1984 reglementează atât libera trecere prin strâmtoarea Magelan, cât și demilitarizarea ei [186].

Competențele legislative ale statului riveran, potrivit reglementărilor Convenției din 1982, țin de:

- a) securitatea navigației și reglementarea traficului maritim, așa cum este prevăzut la art. 41 al Convenției;
- b) prevenirea, reducerea și controlul poluării, dând efect reglementărilor internaționale aplicabile referitoare la deversarea de hidrocarburi în strâmtori, reziduuri de hidrocarburi și de alte substanțe nocive;
- c) navele de pescuit, interzicerea pescuitului, inclusiv reglementarea depozitării instrumentelor de pescuit;
- d) imbarcarea sau debarcarea de mărfuri, de fonduri bănești sau de persoane, cu încălcarea legilor și reglementărilor vamale, fiscale, sanitare sau de imigrare ale statelor riverane. [186]

Modificările și desemnarea noilor căi de comunicații urmează să fie aprobate și adoptate de către organizațiile internaționale competente.

Regimul de servitute internațională se aplică și în cazul asigurării dreptului de trecere inofensivă prin marea teritorială. Potrivit art. 17 al Convenției din 1982 asupra dreptului mării, care prevede că „navele tuturor statelor riverane sau fără litoral se bucură de dreptul de trecere

inofensivă în marea teritorială”, statele riverane nu sunt în drept să interzică trecerea inofensivă prin marea teritorială - care este zona maritimă adiacentă apelor interioare sau apelor arhipelagice. Mai mult, deși navele maritime străine se află în apele teritoriale ale unui stat riveran, acestea se bucură de aplicarea principiului extrateritorialității, care presupune aplicarea legii pavilionului. Respectiv, competențele statului – legislative, executive sau jurisdicționale – sunt guvernate de raporturi juridice care se desfășoară în afara teritoriului statului de pavilion.

Apreciem că regimul de servitute internațională se aplică și asupra cablurilor și conductelor maritime, statul riveran nu poate interzice, cu mici excepții, instalarea sau întreținerea acestora. Potrivit art. 79 p.2 al Convenției asupra dreptului mării din 1982 *„statul riveran nu poate împiedica punerea sau întreținerea unor asemenea cabluri sau conducte”* [55].

Un interes aparte îl trezesc reglementările în domeniul comunicațiilor internaționale care impun statelor respectarea unor reguli speciale, catalogate drept regim de servitute internațională; regulile de organizare și funcționare a comunicării telegrafice, reglementate prin Convenția Telegrafică Internațională de la Paris din 1865 [67], în temeiul căreia statele membre la Convenție asigurau dreptul de tranzit pe teritoriul său, pentru a garanta buna funcționare a rețelilor telegrafice și a birourilor telegrafice. Convenția, de asemenea, reglementa modalitatea de stabilire a costurilor serviciilor, a programul de lucru al birourilor etc.

Ca o continuitate în asigurarea comunicării pe plan internațional, la 9 octombrie 1874, Tratatul de la Berna avea să pună bazele Uniunii Generale a Poștelor. Tratatul a intrat în vigoare în 1875, iar cu ocazia Conferinței de la Paris, din 1878, Uniunea Generală a Poștelor a devenit Uniunea Poștală Universală. Tratatul de la Berna a reușit să creeze un teritoriu poștal unic, destinat schimbului de scrisori. Astfel, au dispărut barierele și granițele care împiedică libera circulație și dezvoltarea corespondenței internaționale. Tranzitul liber este una dintre garanțiile Uniunii Poștale Universale, pe întregul său „teritoriu”, iar statele urmează să asigure accesul liber pe teritoriul său, astfel încât *„operatorii săi desemnați îndrumă mereu pe căile cele mai rapide și prin mijloacele cele mai sigure utilizate pentru propriile lor trimiteri, depeșele închise și trimiterile poștei de scrisori în tranzit deschis care le sunt predate de un alt operator desemnat”* [65].

Menținerea păcii și securității internaționale reprezintă unul dintre obiectivele comunității internaționale la etapa actuală. Astfel, în art. 1 al Cartei Națiunilor Unite sunt enumerate principiile de bază care guvernează activitatea organizației, care se rezumă la:

1. *Să mențină pacea și securitatea internațională, și în acest scop: să ia măsuri colective eficace pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor împotriva păcii și pentru*

reprimarea oricăror acte de agresiune sau altor încălcări ale păcii și să înfăptuiască, prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, aplanarea ori rezolvarea diferendelor sau situațiilor cu caracter internațional care ar putea duce la o încălcare a păcii;

2. *Să dezvolte relații prietenești între națiuni, întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a dispune de ele însele, și să ia oricare alte măsuri potrivite pentru consolidarea păcii mondiale;*
3. *Să realizeze cooperarea internațională în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.*

Consiliul de Securitate al O.N.U reprezintă organul care, potrivit art. 24 al Cartei O.N.U., „poartă răspunderea principală pentru îndeplinirea obiectivului central al Organizației: menținerea păcii și securității internaționale” [26].

Regimul juridic al forțelor armate străine pe teritoriul statului constituie un subiect foarte controversat. Potrivit prevederilor art. 24 al Cartei Națiunilor Unite, se impune obligația statelor de „a pune la dispoziția Consiliului de Securitate, la cererea sa și în conformitate cu un acord sau acorduri speciale, forțele armate, asistența și înlesnirile, inclusiv dreptul de trecere, necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale”[26]. În acest sens, menționăm servitutea de trecere a forțelor armate sub egida O.N.U. prin teritoriul statelor membre ale organizației. Mai mult ca atât, forțele armate străine care fac parte din operațiunile de menținere a păcii se bucură de imunitate și extrateritorialitate, astfel încât statul pe teritoriul căruia se află nu poate aplica legislația sa în vederea atragerii la răspundere penală a membrilor contingentului militar. În acest sens, menționăm o limitare a competenței teritoriale a statului în aplicarea legislației penale asupra militarilor străini. Totodată, în cazul ocupației, forțele militare nu sunt supuse jurisdicției statului ocupat, ele se află sub jurisdicția statului ocupant, care trebuie să aplice prevederile Convenției de la Haga cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru [49].

Se bucură de imunitate de jurisdicție și misiunile diplomatice și consulare. Acest principiu este prevăzut la art. 31 al Convenției de la Viena din 1961 privind relațiile diplomatice „Agentul diplomatic se bucură de imunitatea de jurisdicție penală a statului acreditar. El se bucură, de asemenea, de imunitatea de jurisdicție civilă și administrativă a acestuia” [69] și, respectiv art. 43 al Convenției de la Viena din 1963 cu privire la relațiile consulare „Funcționarii consulari și angajații consulari nu pot fi chemați în fața autorităților judiciare și administrative ale statului de

reședință pentru actele săvârșite în exercitarea funcțiilor consulare” [58]. În urma prevederilor convențiilor internaționale menționate supra, concluzionăm că statele, pe al căror teritoriu sunt acreditate misiuni diplomatice și consulare, sunt limitate în exercitarea competenței teritoriale sub aspectul aplicării legislației civile, penale și administrative, precum și al exercitării puterii judecătorești față de angajații misiunilor diplomatice și consulare. Sediile misiunilor diplomatice și consulare sunt asemenea unor enclave ale statelor trimițătoare, față de care statul acreditar nu poate exercita control, nu-și poate impune legislația sa și nici trage la răspundere pentru faptele comise persoanele care exercitau atribuții în cadrul misiunilor.

De aceleași privilegii se bucură și Organizația Națiunilor Unite, fapt consacrat în Convenția din 1946 cu privire la privilegiile și imunitățile Organizației Națiunilor Unite, care prevede expres la art. II că *„Organizația Națiunilor Unite, bunurile și activul ei beneficiază de imunitate de jurisdicție, oriunde s-ar găsi și oricine le-ar deține, afară de situația în care Organizația însăși renunță în mod expres la imunitate, într-un anumit caz”*, la fel *„sediile Organizației Națiunilor Unite sunt inviolabile. Bunurile și activul Organizației Națiunilor Unite, oriunde s-ar afla și oricine le-ar deține, nu pot fi supuse unei percheziții, rechiziționări, confiscări, exproprieri și oricăror alte forme de constrângere prin acte executive, administrative, judiciare sau legislative”* [60].

Apreciem că stabilirea conținutului competenței teritoriale a statului este în strânsă legătură cu modificările teritoriale. După cel de-al Doilea Război Mondial, harta lumii a suferit modificări esențiale. Organizarea lumii postbelice a fost pusă în discuție încă în cadrul Conferinței de la Teheran din 1943[4], ca ulterior, în cadrul Conferinței de la Yalta din 1945, să fie semnat un acord ce permitea împărțirea între Puterile Aliate a Germaniei naziste în zone de control [5]. De asemenea, în cadrul Conferinței de Potsdam [3] a fost semnat Acordul prin care se solicita retrocedarea tuturor anexărilor făcute de Germania după 1937, împărțirea Germaniei în zone de ocupație. În acest context, Germania este limitată în exercitarea suveranității asupra teritoriului său, fiind instituite zonele de ocupație, respectiv competențele teritoriale ale acestora au fost evident restrânse. Continuând șirul logic, este important a menționa Tratatul de Pace de la Paris din 1947 [181], dintre Puterile Aliate (S.U.A., Franța, Marea Britanie și U.R.S.S), care impun modificări teritoriale statelor „învinse”. Astfel Finlanda pierdea aproximativ 10% din suprafața ei în favoarea U.R.S.S. România primea înapoi Transilvania de Nord transferată Ungariei prin Dictatul de la Viena din 1940 (un act internațional de arbitraj, impus de Germania și Italia, în baza căruia, România a fost obligată să cedeze circa jumătate (43.492 km²) din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei) [290], dar pierdea Bucovina de Nord și Basarabia în favoarea Uniunii

Sovietice. Italia ceda localitățile Tende și La Brigue Franței, iar Zadar (actualmente pe teritoriul Croației) și regiunea Istria – Iugoslaviei (actualmente pe teritoriul Croației și Sloveniei) și arhipelagul Dodecanez – Greciei. Capitularea Japoniei, semnarea Tratatului de pace cu Japonia de la San Francisco din 1951 s-a soldat cu renunțarea de către Japonia la „*orice drept, titlu și pretenții față de Insulele Kurile, și la acea porțiune din Sahalin și insulele adiacente acesteia asupra căreia Japonia a dobândit suveranitatea ca urmare a Tratatului de la Portsmouth, din 05 septembrie 1905*” [184]. De asemenea, Japonia pierde suveranitatea asupra Coreei, inclusiv asupra insulelor Quelpart, Port Hamilton și Dagelet, asupra insulelor Formose, Pescadores, Spratleys, asupra Hong-Kong-ului și Antarcticii.

Dreptul popoarelor de a dispune de ele însele sau principiul „Autodeterminării popoarelor” constituie unul dintre pilonii dreptului internațional contemporan, fiind recunoscut în art. 1 al Cartei O.N.U. În aceeași ordine de idei, Declarația Universală a Drepturilor omului, în art. 21 stabilește că „*voința poporului va fi cea care va sta la baza autorității guvernamentale a statului*” [96].

Cele două Pacte Internaționale ale O.N.U. din 1966 au furnizat și o definiție a ceea ce presupune dreptul la autodeterminare. Articolul 1 (comun) al Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice [146] și Pactului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale [149] prevede că „*Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele (la autodeterminare)*”. Carta Africană a Drepturilor Omului, la art. 21 prevede că „*Toate popoarele au dreptul la existență. Ele au dreptul de netăgăduit și de necontestat la autodeterminare. Ele decid liber asupra statutului lor politic, își asigură dezvoltarea economică, socială și culturală după o politică liber aleasă*” [24]. Cu toate acestea, problema rămâne a fi una dintre cele mai litigante și controversate și, pe bună dreptate, dreptul popoarelor la autodeterminare se confruntă cu multe principii fundamentale ale dreptului internațional, inclusiv suveranitatea și integritatea teritorială, precum și cele legate de competența statului și aplicarea tratatelor internaționale.

Secesiunea unei părți din teritoriul unui stat, fie prin exercitarea dreptului la autodeterminare, realizat prin consultarea publică – referendum, fie prin proclamarea unilaterală a independenței, presupune că entitatea nou-creată trebuie să organizeze o tranziție complicată de teritoriu, populație, suveranitate. Acestui proces, precum și în cazul apariției noilor subiecți de drept internațional în rezultatul fuziunii sau dezmembrării, li se aplică regulile privind succesiunea statelor, reglementate de Convenția de la Viena din 1978 cu privire la succesiunea statelor în materie de tratate [57] și Convenția de la Viena din 1983 privind succesiunea statelor asupra bunurilor, arhivelor și datoriilor de stat [59]. Astfel, suveranitatea statului succesor nu provine din

suveranitatea statului predecesor, ci din întrunirea trăsăturilor caracteristice unui stat și din dreptul internațional. Prin urmare, nu are loc un transfer de suveranitate, ci o substituie de suveranitate. Constatăm că, în cazul succesiuni de state, suntem în prezența „sfârșitului unei suveranități” și a „creării altei suveranități”, statul succesor își exercită plenitudinea competențelor asupra teritoriului în calitate de stat suveran și independent.

Analizând cadrul normativ, constatăm lipsa unor convenții, tratate internaționale care să reglementeze expres competențele teritoriale ale statului, motiv pentru care în partea finală a prezentului demers științific vom veni cu propunerea de a elabora un proiect al rezoluției O.N.U. prin care să fie, cel puțin, conturate conținutul competenței teritoriale a statelor și formele sale particulare.

Reieșind din contextul investigațiilor doctrinare, conținutul prevederilor normative naționale și internaționale, scopul tezei de doctorat, rezidă în efectuarea unei investigații științifice complexe, având ca menire relevarea problemelor teoretico-practice ale instituției competenței teritoriale a statului corespunzător principiilor fundamentale ale dreptului internațional public.

În vederea realizării scopului prezentului demers științific, identificăm și fixăm următoarele obiective ale cercetării:

- analiza ideilor, opiniilor, concepțiilor, teoretico-științifice expuse în doctrina dreptului internațional public atât din Republica Moldova, cât și din alte state, având în calitate de obiect de investigare nemijlocit sau tangențial competența teritorială a statului;
- definirea competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public;
- stabilirea coraportului dintre conceptele de „suveranitate”, „competență” și „jurisdicție”;
- identificarea caracterelor competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public;
- relevarea apariției modalităților de stabilire a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public;
- identificarea și descrierea conținutului competenței teritoriale a statului, precum și stabilirea limitelor teritoriale de exercitare a acesteia prin prisma actelor normative internaționale și naționale, ținând cont de concepțiile doctrinare în materie, precum și de practica internațională;
- definirea conceptului de servitute internațională și identificarea categoriilor speciale de servituți internaționale;
- relevarea problemei legalității staționării și amplasării forțelor armate străine pe teritoriul altui stat din prisma reglementărilor și practicii internaționale;
- definirea condominiumului și identificarea trăsăturilor esențiale;

- abordarea conceptuală a mandatului și tutelei internaționale.

În scopul realizării obiectivelor cercetării ne propunem tratarea următoarelor direcții de cercetare:

a) analiza și sinteza viziunilor doctrinare privind teoriile referitoare la competența teritorială a statului în dreptul internațional public;

b) realizarea unei analize a fiecărei noțiuni în parte, cu aprecierea conținutului acestora, pentru a stabili coraportul noțiunilor de „suveranitate”, „competență” și „jurisdicție”;

c) stabilirea caracterelor competenței teritoriale a statului, iar drept urmare a consecințelor principale ale egalității suverane ale statelor;

d) modalitățile de dobândire a competențelor teritoriale au evoluat pe parcursul istoriei în funcție de realitățile perioadelor în care au apărut. În acest sens, se atestă o interdependență dintre modalitățile de dobândire a teritoriilor și întinderea competențelor teritoriale. În consecință, se vor stabili limitele teritoriale de exercitare a competenței, sfera de aplicabilitate al acestora.

e) tratarea separată a noțiunilor de servitute, cu aprecierea categoriilor speciale, a noțiunii de condominium internațional, a regimului de mandat și tutelă, pentru a scoate în evidență diferența în interpretarea și aplicarea lor de către state.

f) evaluarea regulilor de staționare și amplasare a forțelor armate străine pe teritoriul altui stat din prisma reglementărilor și practicii internaționale va constitui un punct de pornire spre evaluarea legalității prezențelor militare în general, și a celor din stânga Nistrului, în special.

În final, prin cercetarea efectuată se va contribui la formularea concluziilor generale și recomandărilor, care eventual vor indica asupra necesității formulării unei rezoluții a O.N.U care să definească expres competența teritorială a statului în dreptul internațional public.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

În urma investigațiilor doctrinare și a conținutului reglementărilor internaționale în domeniul competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, sintetizând concepțiile științifice exprimate în cadrul lucrărilor publicate atât în Republica Moldova, cât și peste hotare, formulăm următoarele **concluzii**:

1. Referitor la competența teritorială a statului în dreptul internațional public au fost expuse diferite opinii. Savanții autohtoni Dorul O., Gamurari V., Osmochescu N., Burian A., precum și cei din România Anghel I., Constantin V., Selejan-Guțan B., precum și doctrinarii străini Dinh

Nguyen Quoc, Daillier Patrick, Brownlie J., Dupuy Pierre-Marie, Fabre Piere Paul, Pellet Alain, susțin ideea că, datorită exercitării suveranității, statul poate să realizeze competențele teritoriale.

2. Gradul de investigare în doctrina dreptului internațional public autohton al temei de cercetare ne permite să constatăm că abordarea competenței teritoriale a statului este relativ scăzută din cauza lipsei unei poziții unice privind competența teritorială a statului, existența a două poziții antipode: cea occidentală, care abordează competența teritorială a statului, iar cea propagată de doctrina statelor ex-sovietice, în special Federația Rusă, contestă existența acestei noțiuni, substituind-o nejustificat prin concepția de jurisdicție, deși, într-un final, aceste două concepții se comportă ca întreg și parte.

3. Considerăm importantă mențiunea că statul, exercitându-și competența teritorială urmează să respecte principiile fundamentale ale dreptului internațional public: principiul egalității suverane a statelor, principiul respectării și garantării integrității teritoriale, principiul neamestecului în treburile interne ale altui statului ș.a.

4. În urma relațiilor internaționale stabilite între subiecții de drept internațional, se evidențiază necesitatea utilizării unor termeni proprii dreptului privat, cum ar fi: servitute, condominium, tutelă, mandat, arendă, care definesc raporturile juridice internaționale caracteristice fiecărei noțiuni în parte. Astfel, considerăm că prezentul demers științific va constitui, în premieră, o bază științifică argumentată întru prezentarea completă și obiectivă a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, reliefând caracteristicile, conținutul, precum și modalitățile particulare de exercitare a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.

2. CARACTERELE, CONȚINUTUL ȘI MODALITĂȚILE DE STABILIRE A COMPETENȚEI TERITORIALE A STATULUI

2.1. Geneză și evoluția conceptului de competență teritorială a statului

Înainte de a analiza evoluția conceptului de competență teritorială a statului, considerăm oportun a face câteva precizări. Competența teritorială decurge din suveranitatea teritorială a statului, respectiv apreciem ca necesară examinarea conceptului de suveranitate a statului, precum și stabilirea legăturii dintre termenii suveranitate, jurisdicție și competență, pentru a exclude interpretări duble sau eronate.

Statul este definit ca o colectivitate umană, instalată permanent pe un anumit teritoriu și având o structură de organe ale puterii care se bucură de suveranitate [22, p.114]. Suveranitatea deci este unul dintre elementele constitutive ale statului.

Importanța deosebită a suveranității în relațiile externe, în general, ca și în viața socială, în special, implicațiile sale social-politice, economice, juridice, interne și internaționale au determinat numeroși filosofi, juriști să acorde o mare atenție acestei probleme, elaborând un șir de concepții și teorii.

Aprecierea concepțiilor cu privire la suveranitate în relațiile internaționale și în dreptul internațional presupune și luarea în considerare a trăsăturilor caracteristice ale relațiilor internaționale, a raportului dintre forțele social-politice și a dinamicii sale pe plan internațional în diferite perioade istorice.

Noțiunea de suveranitate, ca un concept juridic, se cristalizează în secolul al XVI-lea, în lucrarea lui Jean Bodin, *Les six livres de la Republique*, care se bazează pe argumentarea suveranității ca fiind indivizibilă și absolută [42, p.226]. Astfel, în acea perioadă suveranitatea se definea prin competența exclusivă de a judeca, a legifera, a bate moneda, a colecta impozite și taxe, a declanșa război și de a încheia pace.

Potrivit autorului Levin D., „suveranitatea este elementul politico-juridic necesar al statului, care este caracteristic statelor din toate timpurile” [283, p.200].

Problema suveranității a fost abordată prin instituirea mai multor teorii, cum ar fi:

- Teorii cu privire la caracterul „anacronic” al suveranității.

Susținătorii acestora – Jessup Ph., Fenwick Ch. G., McDougal, Eagleton Cl., Morgenthau H – vin să discrediteze noțiunea de suveranitate și pun accentul pe necesitatea creării „statului mondial” [142, p.164]. Această teorie a fost susținută și de Buchmann J., potrivit căruia „*cauza profundă a neputinței dreptului internațional și a anarhiei internaționale se datorează în distribuția pluralistă a puterii între statele-națiuni*” [257, p.67].

Unele transformări esențiale pe plan internațional, cum ar fi procesul de eliberare socială și națională, au dus la apariția de noi state naționale pe fostele teritorii coloniale, iar odată cu aceasta și viziunea doctrinarilor nu mai este atât de categorică în privința negării în totalitate a suveranității.

În opinia autorului Kunz J., statele suverane nu sunt singurele subiecte de drept internațional, deși continuă să rămână subiectele cele mai importante, care au toate drepturile și obligațiile internaționale și sunt, în același timp, creatorii dreptului internațional, ai tuturor subiectelor nestatale ale acestui drept. Noul drept internațional impune o adevărată limitare a suveranității lor, dar nu s-a reușit încă ca suveranitatea să fie restrânsă în mod real și mai puțin ca ea să fie înlăturată [226, p.84].

Ideea diminuării noțiunii de suveranitate prin „aplicarea fictivă a principiului egalității națiunilor” este susținută și de către Friedmann W., care constată o suveranitate „iluzorie” prin prisma raportului dintre statele mici și cele mari [260, p.355].

Inechitatea statelor mici în raport cu cele mari, prin depășirea suveranității celor din urmă, în consecința dezvoltării industriale, și prin crearea de monopoluri, este punctul de referință al autorului Marshall A. Acesta susține, în egală măsură, că viața politică, socială și economică a statelor capitaliste dezvoltate este influențată de marile uniuni monopoliste, ceea ce determină inegalitatea dezvoltării economice între diferite țări [231, p.11].

- Teoria „competenței”.

Această teorie a fost dezvoltată în special în perioada celor două războaie mondiale de către celebrii juriști: Kelsen H., Scelle G., Rousseau Ch., Coplin W.

Potrivit lui Kelsen H., citat de către Moca Gh., „suveranitatea nu este decât o ipoteză că o ordine normativă este o ordine supremă, a cărei obligativitate nu poate fi dedusă din nicio altă ordine superioară”. Autorul mai susține că o ordine supremă nu poate fi caracteristică statului, deoarece ar exclude posibilitatea existenței concomitente a două sau mai multe state, iar supremă ar putea fi numai o ordine suprastatală și ar exercita funcțiile statului numite „competențe” [138, p.173].

Kelsen neagă existența suveranității, înlocuind-o cu noțiunea de competență. Este important a menționa că în dreptul internațional, făcându-se referire la competența statului, teritoriul unui stat se întinde peste tot unde dreptul acestui stat este efectiv aplicat pe baza dreptului internațional.

Autorul Geamănu Gr. consideră că teoria competenței are un caracter neștiințific, deoarece dreptul internațional ar concede statelor o simplă „competență” asupra teritoriului, element integrant, dar și esențial al statului asupra căruia acesta își exercită suveranitatea din momentul

formării statului, nu în virtutea unei delegări de competențe *a posteriori* de către ordinea juridică internațională [116, p.410].

Potrivit teoriei lui Scelle G., relațiile internaționale nu sunt relații între state, ci între colectivități, iar dreptul internațional nu face decât să delimiteze competențele diferitor colectivități [116, p. 181]. Competența, după cum este definită de Scelle G., reprezintă puterea conferită indivizilor, membri ai societății, de a emite acte de voință care se vor realiza în mediul social.

Esența teoriei în cauză reduce suveranitatea statului la o competență *ratione loci*, deci la o competență teritorială.

Teoria competențelor analizată supra, de fapt, reprezintă o negare a existenței suveranității statelor, excluzând-o prin acțiunea colectivităților.

Împotriva teoriei competențelor s-a pronunțat și Titulescu N., potrivit căruia „suveranitatea nu ar mai fi decât o simplă putere a statului de a se mișca liber în limitele fixate de drept, adică o anumită competență specială deținută de guverne, pe baza dreptului internațional” [175, p.846].

Nu susținem ideile ce neagă categoric existența suveranității, dimpotrivă, ne raliem opiniei autorilor francezi Daillier P., Pellet A. [207, p.458] care susțin că statul se comportă în mod normal, ca și suveran în teritoriul său, iar ansamblul competențelor sale sunt tradițional desemnate prin formula „suveranitate teritorială”. Astfel, considerăm că termenii de competență teritorială și suveranitate teritorială sunt utilizați ca sinonime, având, într-un final, același înțeles.

Potrivit lui Rousseau Ch., funcția esențială a dreptului internațional este în a determina și reglementa competențele statului, deci sfera lor de acțiune. Autorul arată o triplă funcție a dreptului internațional:

- a) determinarea competenței între state, fiecare stat având o sferă geografică de acțiune;
- b) determinarea obligațiilor negative (datoria de a se abține) sau pozitive (datoria de colaborare, de asistență etc.), care se impun statelor în exercitarea competenței lor, având ca rezultat substituirea competenței discreționare printr-o competență legală, limitată;
- c) reglementarea competenței instituțiilor internaționale [245, p.138].

Astfel, dreptul internațional recunoaște statelor trei categorii de competențe distincte:

- competență teritorială: în opinia lui Rousseau, noțiunea de „competență” este foarte flexibilă și poate să fie extinsă sau restrânsă, în funcție de relațiile dintre state. Astfel, „competența” teritorială a unui stat poate varia de la o competență maximă și exclusivă, numită suveranitate, până la o competență minimă sau limitată, când pe teritoriul aceluiași stat se exercită și competența altor state, cum ar fi cazul protectoratului,

ocupației militare, a servituților internaționale, a existenței bazelor militare străine [245, p.142].

- competență personală: este exercitată de către stat și vizează atât persoanele de pe teritoriul său, cât și, prin extindere, pe cele din afara teritoriului, de exemplu, asupra cetățenilor statului aflat sub protectoratul său, a teritoriilor sub tutelă sau asupra cetățenilor săi aflați în străinătate [245], p.95-96].
- competență relativă la serviciile publice: include dreptul exclusiv al statului de a avea o constituție, de a reglementa funcționarea serviciilor sale publice și a acționa asupra lor (inclusiv asupra forțelor armate aflate în afara teritoriului național) [245, p.96].

Abordarea lui Rousseau Ch. Este considerată de autorul român Moca Gh. incompatibilă cu principiul suveranității, cu drepturile inerente depline suveranității fiecărui stat, care, potrivit lui Moca, sunt recunoscute și protejate de dreptul internațional public [142, p.181].

Într-o altă accepție a teoriei competenței – teoria „suveranității relative” – teritoriul se prezintă ca o porțiune din suprafața terestră în care un sistem de reguli juridice este aplicabil și executoriu, teritoriul reprezentând sfera de competență spațială a statului, cadrul de validitate a ordinii statale [14, p.99],

Aceasta mai este numită și teoria suveranității „limitate”, susținătorii ei pornind de la ideea existenței suveranității statelor. Astfel, Korowicz M. relevă importanța suveranității, remarcând: „suveranitatea statelor constituie baza dreptului internațional, iar dreptul internațional garantează statelor suveranitatea” [224, p.41].

Totuși atare susțineri sunt însoțite de „limitări ale suveranității”, care reies din necesitatea de cooperare dintre state, statele urmând să le accepte.

Potrivit opiniei unui alt autor, Schwarzenberger G., citat de către Moca Gh., „fiecare subiect de drept internațional este liber să-și limiteze, după cum crede de cuviință, exercitarea propriei sale suveranități în favoarea unui alt stat suveran sau instituție internațională sau să-și lichideze propria sa suveranitate în favoarea altui stat” [142, p.188].

La rândul lui, O'Connell, citat de către Moca Gh., susține că „respectul pentru alții este unul dintre cele mai importante interese în dreptul internațional și aceasta implică o limitare corespunzătoare a suveranității interne”. Același autor delimitează „suveranitatea titularului” și „suveranitatea efectivă”.

Astfel, în doctrina dreptului internațional, la începutul secolului al XX-lea, se făcea deosebire între „suveranitate” și „exercițiul suveranității”. Aceste noțiuni reies din realitățile epocii contemporane, prin care anumite state, prin forme directe sau indirecte, aduceau o

„limitare” a suveranității altor state. În literatura de specialitate, situația de fapt prin care un stat aducea o atingere suveranității, adică o limitare a suveranității unui alt stat, se numea „stat semi-suveran” (*État mi-souverain*) [195, p. 26]. Această noțiune și-a găsit aplicarea, în special, în perioada existenței regimurilor de protectorat sau coloniale. Potrivit lui Plastara G., în funcție de modul de exteriorizare, statele pot fi divizate în:

- a) state semisuverane;
- b) state protejate;
- c) state sub regimul mandatului.

Totodată, autorul menționează că statul poate să se găsească într-o situație în care suveranitatea să se exteriorizeze în totalitate sau numai în parte, el atribuind la această categorie statele semisuverane ce „au în principiu facultatea de a dispune de interesele lor interne, în ceea ce privește interesele lor externe, această categorie de state are numai folosința, nu și liberul exercițiu al lor. Acestea pot fi asemănate cu „persoanele incapabile” pentru dreptul internațional. Din această categorie fac parte toate statele supuse unui regim de vasalitate sau protectorat” [152, p.24].

Raportul de vasalitate, protectorat și suveranitate se exprimă printr-o incompatibilitate *a priori*, care și-a găsit expresia, în special, în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea. Spre exemplu, Principatele Române au fost state vasale Sublimei Porți, deși posedau o deplină capacitate juridică și exercițiul suveranității sale interioare și chiar exercițiul liber al suveranității sale externe. Autorul Plastara G, studiind tratatele dintre voievozii Principatelor Române și turcii, constată o guvernare a țărilor române după propriile legi, iar în art. 1 al Tratatului încheiat între Petru Rareș și Suliman Magnificul în 1529 era prevăzut că „Poarta recunoaște pe Moldova pe pământ liber și nesupus”, iar art. 9 dispunea că „Moldova va păstra titlul de țară independentă” [152, p.36].

Potrivit „Dicționarului explicativ al limbii române”, prin vasalitate se înțelege „situație de dependență politică a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei” [99]. Astfel, vasalitatea reprezenta un raport juridic în care un stat era obligat să apere un alt stat, numit stat vasal, contra primejdiei și tentativelor care îl amenințau. La rândul său, statul vasal urma să îndeplinească două obligațiuni: datoria de fidelitate și de asistență militară. Mai era pusă și sarcina asistenței bănești, care însă trebuia prevăzută expres în tratat. În acest context, competențele statului vasal erau limitate, deoarece el dispunea de suveranitate incompletă din cauza obligațiilor față de alt stat, totodată fiind lipsit de dreptul de a încheia de unul singur tratate internaționale militare și politice.

Supus vasalității Imperiului Otoman era și Egiptul prin Convenția de la Londra din 1840. Conform acestei convenții, kediul Egiptului guverna în numele sultanului de la Constantinopol,

iar armata și forțele armatei egiptene făceau parte din forțele militare turcești. Egiptul a avut statutul de provincie turcească sau stat semi-suveran până în anul 1882, când Anglia a ocupat Egiptul [152, p.37].

O altă formă de „semisuveranitate” era aplicată prin stabilirea protectoratului, care presupunea „o combinațiune întemeiată pe un contract care intervine între state de forțe inegale și de civilizațiuni diferite, și prin care acel stat care este considerat mai slab sau mai puțin înaintat în civilizație, este pus sub protectoratul sau ocrotirea unei puteri” [152, p.38].

Protectoratul se deosebește de vasalitate prin aceea că statul protejat transferă în baza unui tratat statului protector conducerea relațiilor externe [215, p.94]. Protectoratul intervine în relațiile externe ale unui stat, totodată preluând o parte din competențele interne ale statului, iar suveranitatea statului protejat este limitată. Astfel, statul protector este abilitat să: 1) reprezinte statul protejat în relațiile externe; 2) să încheie în numele lui tratate; 3) să primească și acrediteze reprezentanți diplomatici. În acest sens, statul protector stabilea un control strict asupra politicii externe a statului protejat [71, p.55]. De asemenea, prin protectorat erau controlate și anumite direcții ale suveranității interne, cum ar fi: comandamentele militare, administrarea justiției, perceperea taxelor și impozitelor. Un exemplu clasic de protectorat este cel al Arhipelagului insulelor Ioniene, care, pentru a scăpa de revendicarea de către Rusia și Austria, au fost transformate într-o mică republică – Statele Unite al Insulelor Ioniene. În conformitate cu Tratatul de la Paris, din 5 noiembrie 1815, Insulele Ioniene au intrat sub protectoratul Marii Britanii, sub denumirea de Statele Unite ale Insulelor Ioniene. Marea Britanie nu a preluat doar politica de protectorat asupra insulelor, ci și obligația de a impune acolo o guvernare constituțională. Șeful administrației era Marele Lord, numit de către Ministrul coloniilor din Londra. În ciuda statutului de protectorat, Insulele Ioniene au fost tratate ca un teritoriu colonial. Prezența și influența britanică asupra comerțului și a navigației de-a lungul Mării Ioniene poate fi mai bine înțeleasă prin analiza a două aspecte: ionienii recunosc ajutorul britanic pentru a se elibera de sub dominația franceză, astfel putând practica în liniște comerțul și activitățile navale, iar Marea Britanie vedea în Insulele Ioniene un punct strategic pentru interesele sale în comerțul global. După anul 1835, o mare parte din ionieni au trecut sub protecția noului consulat grec [23, p.45].

Protectoratul, în principiu, a constituit un procedeu de expansiune colonială. Astfel, Anglia l-a aplicat în raport cu India, Franța cu Madagascar, Tunis ș.a. Protectoratul francez, instituit în 1912, asupra Marocului ia sfârșit abia în anul 1956, odată cu declararea Marocului ca stat suveran.

Adepții teoriei „suveranității relative” au încercat să argumenteze importanța organizațiilor care abia au început să-și desfășoare activitatea: Comunitatea Economică Europeană, Comunitatea

Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Euratomul ca „un model de cooperare internațională”, în scopul realizării integrării economice a statelor membre prin „limitarea exercițiului” suveranității acestora [142, p.194]. Realitatea arată însă că așa-numita „colaborare” în cadrul integrării instituțiilor vest-europene se bazează pe o inegalitate de reprezentare, generând un șir de conflicte de interese între statele membre, iar structura și funcționalitatea acestor organizații internaționale ilustrează caracterul inechitabil al relațiilor dintre statele membre.

Dreptul internațional public admite pe deplin, în opinia autorului Jean-Paul Pancraccio, separarea între suveranitate și competențele teritoriale. Statele Unite sunt cele care au acceptat această poziție, care se regăsește în *Digest of US Practice of International Law*, 1977: „Este clar stabilit că, în conformitate cu dreptul internațional, un stat poate acorda unui stat străin dreptul de a exercita competențele guvernamentale exclusive în porțiuni din teritoriul său, fără efectuarea unei cesiuni de suveranitate asupra acestui teritoriu” [220].

În confirmarea acestei poziții, autorul Barberis J. susține că „uneori, un stat poate transfera unui alt stat toate competențele asupra unui teritoriu, rezervându-și doar dreptul de a ceda acest teritoriu terților, adică să-și realizeze dreptul de a dispune de acest teritoriu” [196, p.147]. În acest caz, statul își rezervă facultatea de a exercita suveranitatea teritorială, rămânând a fi stat suveran.

Conceptele moderne privitoare la suveranitate au pus deseori întrebarea dacă se poate vorbi de „suveranitate absolută” a statelor, o putere deasupra dreptului internațional. Sunt puțini acei care ar fi de acord astăzi cu o asemenea idee. Viața internațională contemporană evidențiază coexistența unor state suverane. Însă suveranitatea în plan internațional nu poate fi absolută, tocmai pentru că ea trebuie să asigure toleranță și respect pentru suveranitatea altor state [33, p.147].

Uniunea Europeană se prezintă ca o realitate a exercitării în comun a unor atribute de suveranitate de către statele naționale și structurile comunitare create prin integrare, apreciată, în general, ca o limitare a suveranității. Această idee este admisă în mod progresiv în statele europene, motiv pentru care noile texte constituționale exprimă o concepție nouă privind suveranitatea de stat. Nivelul conceptual de actualitate imprimă suveranității două coordonate aflate aparent în contradicție: state existente ca entități distincte suverane în cadrul unui organism supranațional și Uniunea Europeană cu putere de decizie proprie. Se admite astfel necesitatea limitării puterii suverane a statelor integrate, aspect evidențiat de apariția unor noi reguli în constituțiile acestor state. O parte dintre statele membre au prevăzut în legile fundamentale referiri exprese privitoare la suveranitate, afirmând că statul poate transfera instituțiilor europene unele atribute de suveranitate ori poate accepta exercitarea în comun a acestora [140, p.143].

Terminologia utilizată diferă de la un stat la altul, de la o constituție la alta, marcând, totodată, și modul în care este privită „noua” suveranitate. Sintagmele întâlnite sunt următoarele: în Legea fundamentală a Germaniei – „transfer de drepturi de suveranitate” [130], în Constituția Regatului Danemarcei se vorbește de o „delegare de atribuții de suveranitate” [44], în Franța de „transferul competențelor”, cu precizarea că „sub rezerva reciprocității, Franța consimte asupra limitărilor suveranității, necesare pentru organizarea și menținerea păcii” (*sous réserve de réciprocité, la France consent aux limitations de souveraineté nécessaires à l'organisation et au maintien de la paix*) [45]. În cazul Franței, autorul Troper M. evidențiază faptul că transferul competențelor nu este unul de suveranitate, ci doar o limitare a suveranității, opinie pe care o împărtășim [253].

Potrivit art. 12 al Constituției Republicii Italia, „Italia consimte, în condiții de egalitate cu alte state, limitările suveranității necesare pentru menținerea unei ordini mondiale care să asigure pacea și dreptatea între națiuni” [46].

Autorul Mihăilă A. califică reglementările legale enumerate supra, drept o aplicabilitate a principiului subsidiarității care limitează absolutul suveranității, rezultând o relativizare a acestui concept.

Conceptul juridic de suveranitate este adesea definit prin prisma naturii și a modalităților de exercitare a competențelor de stat. Potrivit autorului Cahin G., citat de către Bal L., interpretarea noțiunii de suveranitate, prin conceptul de competență, este legată de definiția de suveranitate ca o „competență de competență”. Această noțiune este considerată ca fiind o „prerogativă a statului”, prin care „o distinge în mod clar de organizația internațională” [195, p.26]. Majoritatea cercetătorilor folosesc cele două concepte în mod alternativ și consideră că limitarea exercitării competențelor suverane ale statelor este o limitare a suveranității lor [241, p.1]. O astfel de abordare totuși duce la o relativizare a suveranității. Într-adevăr, în cazul în care conceptul de suveranitate este analizat în aspectele sale semnificative de la un număr de competențe deținute de stat la nivel internațional, amploarea și importanța respectivului concept poate varia de la stat la stat și în conformitate cu angajamentele sale internaționale.

Potrivit „Enciclopediei juridice”, prin termenul de competență se înțelege:

1) aptitudinea recunoscută de lege unei instanțe judecătorești sau altui organ de activitate jurisdicțională pentru judecarea unei pricini;

2) capacitatea juridică conferită sau recunoscută unui stat, organizației internaționale sau unui organ jurisdicțional pentru realizarea unui act, luarea unei decizii sau judecarea unei pricini. Competența este recunoscută statelor pentru adoptarea actelor ce țin de suveranitatea lor sau unei

organizații internaționale pentru actul constitutiv în vederea dezbaterii și adoptării hotărârilor [125, p.333].

„Dicționarul terminologic al dreptului internațional” definește competența națională după cum urmează: „o putere juridică de a cunoaște un fapt, de a legifera asupra anumitor domenii, de a lua o decizie, de a face un act, de a îndeplini o acțiune ce aparține unui stat și nu unui alt stat sau unei instituții internaționale, indiferent dacă exercitarea acestei puteri este supusă regulilor de drept internațional sau este lăsată la aprecierea discreționară a acestui stat” [197]. Conceptul de „domeniu al competenței naționale” își are originea încă în epoca monarhică, fiind îmbogățit și extins prin principiul suveranității de stat.

Domeniul competenței naționale este protejat de orice ingerință ilicită și nu se referă *stricto sensu* numai la afacerile interne, ci și la cele internaționale care, în esență, sunt atașate de exercitarea suveranității. Domeniul competenței naționale interzice orice imixtiune din partea unui stat terț sau a unei organizații internaționale și *a fortiori* din partea unei persoane juridice de drept privat.

În doctrina științelor politice și în dreptul constituțional, de-a lungul anilor au fost formulate mai multe teorii în vederea definirii teritoriului:

- teoria teritoriului-subiect, unde teritoriul apare ca element constitutiv al statului și o condiție a personalității sale juridice, statul având asupra teritoriului un drept de *imperium*, ce reclamă noțiunea de suveranitate, și nu de *dominium*, ce presupune proprietatea acestuia;
- teoria teritoriului-obiect, potrivit căreia teritoriul constituie un obiect real, asupra căruia statul își exercită puterea, acesta având asupra teritoriului un drept real de drept public, un *dominium*, și comportându-se ca un proprietar [88, p.24];
- teoria teritoriului-limită, presupune că teritoriul este limita acțiunii etatice, un cadru de exercitare exclusivă a competențelor;
- teoria competenței, conform căreia teritoriul este o simplă sferă de dominație spațială, un domeniu de validitate teritorială a unei ordini juridice etatice [88, p.26-27].

Competența teritorială a statului ține de caracterul dublei naturi a teritoriului de stat, care reprezintă un obiect, altfel spus, un bun asupra căruia statul poate să exercite dreptul său privat. În acest caz, statul se află în condiții identice ca și care o persoană, subiect de drept privat, poate să exercite dreptul său de proprietate asupra bunurilor care îi aparțin, de exemplu, asupra unui teren. Dar teritoriul este și un spațiu locuit de o populație, asupra căruia guvernul exercită *dominium* – *puterea suverană*, pe de o parte, și *imperium* – *puterea supremă*, pe de altă parte.

Spațiul este un domeniu abstract, altfel spus, o situație topografică care determină situația din punct de vedere juridic. Prima funcție de divizare a spațiului este de a oferi un criteriu care ar permite de a determina în care loc statul poate sau nu să exercite competențe prin aplicarea normelor asupra unei persoane, lucru sau stare de fapt. În cazul *imperium*-ului, spațiul nu reprezintă interes prin sine însuși, ci permite să se clasifice persoanele între ele în funcție de situația pe care o ocupă: asupra teritoriului statului A sau statului B sau în cazul unei „așezări străine” sau ale altor spații care sunt denumite internaționale. *Imperium statului* deci se referă la autoritatea asupra subiecților interni care se „supun” competenței. În cazul *dominium*-ului, suntem în prezența unei conexiuni dintre obiect, lucru și deținătorul său, obiectiv opozabil celorlalte persoane.

Competența teritorială le regroupează pe ambele, deoarece ea trebuie înțeleasă ca fiind *aptitudinea statului de a exercita autoritatea sa, conform dreptului internațional, de asemenea asupra bunurilor, situațiilor, persoanelor și activităților care se află sau se desfășoară în interiorul teritoriului său* [210, p.60].

Delimitarea teritoriului presupune că frontierele de stat sunt definite, acestea de fapt marchează linia de oprire a competențelor statului. Respectarea integrității teritoriale a statului față de alte state, reiese din principiul general – egalitatea suverană a statelor. Fiecare stat urmează să respecte, în acest scop, integritatea teritorială a celorlalte state, ceea ce duce la următoarele consecințe juridice:

- *principiul utilizării nedăunătoare a teritoriului național (principiul interzicerii unui stat de a utiliza teritoriul său pentru acte contrare drepturilor altor state)*. Acest principiu reiese din cazul examinat de către Curtea Internațională de Justiție în 1949, în cazul strâmtorii Corfu. Albania nu a avertizat alte state că în apele sale teritoriale se găsesc mine, fapt care a dus la distrugerea mai multor vase și decesul unor persoane resortisanți din alte țări [83]. De asemenea, acest principiu este întâlnit în textele convențiilor internaționale privind protecția mediului, care impun statelor suverane interdicții de utilizare arbitrară a teritoriului lor, astfel încât să fie cauzate prejudicii altor state. Astfel, în cadrul Conferințelor de la Stockholm din 1972 și Rio de Janeiro din 1992, sub egida O.N.U., au fost proclamate un șir de principii privind protecția mediului, fiind înserate într-un șir de acte internaționale, precum și în textul Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind schimbarea climei din 1992, care prevede expres că „statele care au dreptul suveran de a exploata propriile lor resurse, potrivit propriei lor politici de mediu și dezvoltare, au și datoria de a face astfel ca activitățile exercitate, în limitele jurisdicției lor

sau sub controlul lor, să nu cauzeze daune mediului în alte state sau regiuni care nu depind de nici o jurisdicție națională” [68].

- *principiul non-intervenției (non-ingerinței)*. Curtea Internațională de Justiție a reiterat că intervenția Statelor Unite în Nicaragua, prin care încurajau o mișcare anti-guvernamentală prin ajutor financiar și material, reprezintă o încălcare a principiului non-intervenției și a suveranității statului Nicaragua [82]. Mai mult ca atât, Curtea a subliniat că intervenția Statelor Unite este una ilicită și nu doar pentru că implică acțiuni pe teritoriul altui stat, ci și pe motiv că, în pofida principiului suveranității statelor, acestea urmează singure să decidă, în mod liber, asupra sistemului politic, economic, social și cultural, precum și a relațiilor sale externe. În acest sens, considerăm că aprecierea dată de către Curte privind libertatea statului de a decide asupra sistemului economic, social, cultural, de a stabili relații externe reprezintă, de fapt, realizarea competențelor teritoriale ale acestuia, ca stat suveran.

Excepțiile la acest principiu sunt limitate, iar dacă sunt rezervate anumite intervenții de către organizațiile internaționale competente în domeniul menținerii păcii și securității internaționale, doctrina nu distinge decât două cazuri:

- a) intervențiile solicitate de către guvernul legal instituit: aceste solicitări, în general survin în cazul războaielor civile. De multe ori, însă aceasta poate fi o „scuză”, iar marile puteri creează zone de influență, cum ar fi cazul ex-U.R.S.S. în mai multe țări din Europa Centrală, Afganistan, S.U.A. în America Centrală, în anumite țări din Caraibe.
- b) intervenția umanitară (*l'intervention d'humanité*).

Arbitrul Max Huber, în cazul *Île des Palmas*, a arătat într-o manieră foarte pertinentă legătura dintre suveranitate și competența teritorială. Competența teritorială exercitată de către stat are două caractere: plenitudine (sau generalitate) și exclusivitate (care este prezumată).

Ca regulă generală, orice competență poate fi analizată *ratione loci*, deoarece competența este spațială, cu alte cuvinte, ea se aplică activităților care au dimensiune teritorială. Susținem opinia autorului Gamurari V., care apreciază competența teritorială ca fiind suveranitate teritorială, diferența fiind doar de ordinul terminologiei utilizate în literatura de specialitate [110, p.72]. Totuși exercitarea competenței statului asupra teritoriului său decurge din suveranitatea asupra teritoriului. Ea este manifestarea sau consecința și nu conținutul. Această competență este cea mai vastă și importantă din cele recunoscute statului [233]. Principiul teritorial a avut întotdeauna importanță decisivă pentru determinarea sferei de acțiune a puterii de stat. Totodată, principiul are și aspect extrateritorial. Puterea statului se răspândește asupra cetățenilor săi din

teritoriul internațional, de exemplu: Antarctica [285, p.406], spațiul extraatmosferic. Navele maritime, aeriene și cosmice în spațiul internațional sunt considerate quasi teritoriu al statului de pavilion.

De asemenea, în literatura de specialitate este utilizat termenul de „supremație teritorială”. Supremația teritorială, în doctrina franceză este echivalentă termenului de „suveranitate internă”, care implică o autonomie vizavi de puterile exterioare [202, p.3].

În accepțiunea cercetătorului Gamurari V., supremația teritorială presupune „împuternicirile statului în exercitarea puterii depline și exclusive în limitele teritoriului de stat. Supremația teritorială este prevăzută și garantată atât prin legislația internă a statului, cât și prin normele dreptului internațional” [110, p.28]. De asemenea, autorul citat menționează că noțiunile de supremație și jurisdicție diferă: deși sunt strâns legate între ele, unul din elementele supremației teritoriale este aplicarea jurisdicției extrateritoriale. De asemenea, consideră cercetătorul, exercitarea puterii de stat în limitele unui teritoriu nu presupune în mod automat că acest teritoriu aparține statului dat.

Aceeași idee este împărtășită de Verdross Alfred, care a prezentat, într-o manieră detaliată, distincțiile între suveranitatea teritorială și supremația teritorială. Astfel, potrivit acestuia, un stat poate da în arendă un teritoriu ori poate transfera administrarea față de un teritoriu unui alt stat, astfel încât cel din urmă să poată exercita toate competențele – ceea ce presupune supremație, păstrându-și în același timp dreptul de a dispune de acest teritoriu – ceea ce ar constitui suveranitate teritorială [196, p.146].

Într-o altă accepție „suveranitatea este un atribut al statului și reprezintă supremația puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state” [30, p.53]. Supremația fiind definită ca „fiind acea calitate a puterii de stat de a decide asupra teritoriului și a populației, de a stabili și asigura realizarea ordinii de drept, precum și direcțiile și modalitățile de realizare a politicii interne conform intereselor sale, fără nici o îngrădire din partea vreunei alte puteri sociale, în toate aspectele ce țin de guvernarea statală” [22, p.119].

În urma celor menționate supra, considerăm că termenul de *competență teritorială a statului* este mai precis decât cel de *supremație teritorială*, însă ambii termeni reies din calitatea de suveran pe care o deține statul.

În literatura rusă de specialitate este negată utilizarea termenului de „competență”, fiind utilizată altă noțiune – cea de *jurisdicție* [291]. Pentru a evita eventuale interpretări eronate, considerăm necesar să intervenim cu precizări.

Profesorul Lukașiuk I.I. definește jurisdicția statelor în felul următor: „jurisdicția reprezintă manifestarea suveranității statului și semnifică puterea statală, volumul și domeniul de acțiune al acesteia” Din definiția dată poate fi dedus caracterul abstract al noțiunii de jurisdicție, care are implicații teritoriale, dar nu se limitează la ele. Este important să delimităm noțiunea de jurisdicție de cea de teritoriu din motivul efectelor pe care le au asupra întinderii obligațiilor extrateritoriale [284, p.330]. Analizând definiția propusă de autorul Lukașiuk, ajungem la concluzia că, de fapt, se definește competența teritorială a statului.

În opinia autorului Poalelungi M., jurisdicția statelor rezidă în capacitatea acestora de a-și manifesta competențele legislative, executive și judiciare atât în limitele teritoriului lor, cât și în exterior, având finalitatea de a reglementa (în sens larg) conduita persoanelor fizice și juridice din ordinea juridică internă. Jurisdicția emană din conceptul de suveranitate, care, după natura sa, este strâns legat de elementul spațial – de teritoriul aflat sub suveranitatea statului. Acest fapt duce la prioritatea interpretării jurisdicției statale prin prisma *principiului teritorialității* [153].

Totodată autorul Poalelungi M. menționează specificul aplicării Convenției Europene a Drepturilor Omului, din prisma art.1, care are un sens autonom față de cel obișnuit în dreptul internațional și ea nu ar trebui interpretată exclusiv conform acestuia. În aceeași ordine de idei, autorul subliniază că nu trebuie să uităm că C.E.D.O. este un instrument supus unei interpretări progresive, în funcție de problemele ridicate spre interpretare în procedura contencioasă a Curții Europene a Drepturilor Omului [153, p.75].

Considerăm necesară punctarea unei diferențieri între termenul de jurisdicție utilizat în legislația națională a statelor și termenul de jurisdicție sub aspect internațional.

În contextul sensului atribuit la nivel național, „Dicționarul explicativ al limbii române” definește jurisdicția ca fiind „1. Putere, competență de a judeca a unui judecător sau a unei instanțe; 2. Totalitatea instanțelor judecătorești de același grad; 3. Ansamblul organelor care au competența de a judeca pricini de aceeași categorie; 4. Teritoriu în care un judecător sau o instanță judecătorescă își exercită puterea” [99].

La nivel internațional, fără referința la un anumit stat, termenul „jurisdicție” este utilizat pentru a desemna autoritatea curților și tribunalelor internaționale. Se știe, de exemplu, problema jurisdicției opționale sau facultative și cea obligatorie a Curții Internaționale de Justiție. Dacă analizăm, sub aspect comparat, competența organelor judiciare naționale și internaționale, va trebui să recunoaștem că acesta este un fenomen juridic omogen. Singura diferență este că într-un caz instanțele sunt parte a mecanismului intern al unui stat, iar în alta – parte a mecanismului sau a

mecanismelor de cooperare interstatale (în cazul în care o instanță internațională este un organ al unei organizații internaționale).

Potrivit autorului Mann A. F., jurisdicția este asociată cu una dintre funcțiile principale ale dreptului internațional public, și anume, funcția de „reglementare și de stabilire a limitelor competențelor respective ale statelor” [264, p.3].

Cernicenco O., în teza sa de doctorat, definește conceptul de „jurisdicție a statului” ca „o oportunitate pe care o deține statul, în conformitate cu obligațiile sale internaționale, de a asigura realizarea drepturilor sale prin amenințarea cu utilizarea sau prin utilizarea constrângerii juridice”. Observăm o definiție în sens restrâns a jurisdicției statului, sub aspectul intern al acesteia.

Totodată, autorul Cernicenco O. exprimă rezerve în ceea ce privește posibilitatea utilizării termenului de competență a statului în cadrul relațiilor internaționale. Jurisdicția statului constituie manifestarea suveranității sale, manifestare ce are relevanță doar „în exterior”, adică în relații cu alte state. În relații interne jurisdicția se asociază cu activitatea unor categorii de organe publice, în special judecătorești. Pe când în contextul relațiilor externe, atribuțiile și activitatea organelor publice și a persoanelor publice sunt acceptate de către subiecții relațiilor internaționale ca un tot integru, adică statul în calitatea sa de subiect al relațiilor internaționale [291, p.20].

Potrivit autorului, suveranitatea statului, în cadrul dreptului internațional, constituie „reflectarea” independenței sale, a capacității de a decide singur în calitate de participant al relațiilor dintre state, dar și a supremației în cadrul limitelor sale teritoriale. Însă dreptul internațional nu conferă statelor suveranitate, iar, prin urmare, nu le conferă competența în relațiile cu alți subiecți ai dreptului internațional. Dacă e să admitem că jurisdicția statului reprezintă competența sa (sau cel puțin o parte din aceasta) și aceasta este determinată (definită) de dreptul internațional, atunci vom fi puși în situația de a recunoaște că dreptul internațional definește manifestarea suveranității de stat. Oare este posibil, își pune întrebarea Cernicenco O., a se determina manifestările suveranității de stat, fără a-i conferi această suveranitate? A limita astfel de forme de manifestare a suveranității e cu totul altceva. Nu împărtășim opinia autorului, căci competența statelor este o manifestare a suveranității acestora, iar suveranitatea nu poate fi declarată și recunoscută doar în interiorul unui stat, altfel spus, statul nu reprezintă o entitate separată, izolată și, pornind de la determinarea naturii juridice a unuia din principiile fundamentale ale dreptului internațional – egalitatea suverană a statelor –, urmează a fi luat în calcul conceptul de suveranitate sub aspect internațional.

Cernicenco O. consideră că numai într-un caz este justificată utilizarea termenilor „competența statului” și „jurisdicția statului” cu același conținut: atunci când este vorba despre

chestiuni ce fac parte din competența internă a statului. În literatura de specialitate engleză se introduce în uz termenul „aspecte ale jurisdicției interne a statului” (*domestic jurisdiction*); în literatura franceză – aspecte care se referă la „competență” (în limba franceză a textului O.N.U. „*la compétence nationale d'un Etat*”), deși în lucrările autorilor francezi se atestă și expresia terminologică „*jurisdiction domestique*” [291, p.21].

Considerăm necesar a menționa faptul că literatura franceză de specialitate utilizează termenul de „*compétence territoriale de l'Etat*”, în special pentru a sublinia aptitudinea statului, ca exponent al puterii suverane, de a exercita competențele sale pe teritoriul său [229]. Mai mult, autoarea Cernicenco O. confundă noțiunea de „*la compétence nationale d'un Etat*” (competența națională a statului), apreciind-o ca chestiune de jurisdicție internă. Competența națională a statului reprezintă o expresie juridică a suveranității statului: de a legifera anumite domenii, de a lua anumite decizii, de a efectua anumite acțiuni, în alți termeni principiul competenței naționale prevede existența, în dreptul internațional, a unui domeniu de competențe de care se bucură statul și pe care le exercită într-o manieră discreționară și nu este supusă autorității unui alt subiect de drept [222, p.83]. Competența națională este divizată în competență teritorială și competență personală.

În opinia autorului Brownlie J., competența statului în raport cu teritoriul său este determinată prin conceptele de suveranitate și jurisdicție. În acest context, autorul citat, ca urmare a examinării literaturii de specialitate, în special în materia dreptului internațional public și a relațiilor internaționale, a ajuns la concluzia că la definirea termenilor vizați, în mod eronat se plasează accentul pe aspectul politic al acestora, fără stabilirea unei unanimități.

Astfel, juriștii internaționaliști, în eforturile lor de utilizare corectă a terminologiei, întâmpină dificultăți în legătură cu existența, complexitatea și diversificarea drepturilor, obligațiilor, competențelor, privilegiilor și imunităților statului, care sunt umbrite de utilizarea prea largă a termenilor de suveranitate și jurisdicție.

Cu toate acestea, afirmă Brownlie J., poate fi identificată și o unicitate în ceea ce privește utilizarea acestor termeni. Complexul obișnuit al drepturilor reprezintă situația tipică a competenței de drept, fiind acceptat ca suveranitate. Iar drepturile concrete sau totalitatea acestora, indubitabil mai mici ca volum, decât cel al suveranității, sunt desemnate prin termenul de „jurisdicție” [157, p.74].

În baza celor expuse, Brownlie J. ajunge la concluzia că suveranitatea prin sine reprezintă desemnarea juridică prescurtată a subiectului de drept internațional public, adică a statului unei entități cum ar fi statul. Pe când jurisdicția ține de aspectele concrete ale subiectului de drept

internațional public, în special cu privire la drepturile, privilegiile și competențele acestuia [257, p.74-75].

Generalizând opiniile examinate, concluzionăm că legătura dintre „competența” și „jurisdicția” unui stat este identică cu raportul dintre „specie” și „gen”, termenul de competență fiind unul mai larg, care include la rândul său noțiunea de jurisdicție.

În opinia autoarei Lameș D., suveranitatea reprezintă semnificația juridică a unui stat, iar jurisdicția statului caracterizează aspecte concrete ale acestui statut, mai întâi de toate drepturi, privilegii, competență [127, p.200].

În literatura de specialitate franceză, subiectul suveranității a fost analizat multiaspectual, distingându-se mai multe noțiuni:

- a) suveranitatea exterioară, care este sinonimul independenței, noțiune ce semnifică absența unei dependențe față de alt stat, adică lipsa unei subordonări politice;
- b) suveranitatea personală, sinonimul competenței asupra persoanelor;
- c) suveranitate teritorială, care presupune că statul își exercită puterea deplină asupra persoanelor și faptelor juridice de pe teritoriul său;
- d) suveranitatea permanentă asupra resurselor naturale, astfel fiecare stat decide soarta resurselor sale naturale și a activităților economice [248, p.1045].

În urma analizei efectuate, ajungem la următoare concluzie: competența statului reprezintă o manifestare a suveranității acestuia, deci este o putere juridică conferită sau recunoscută de dreptul internațional unui stat care-i permite realizarea funcțiilor statale. Competența teritorială este acea manifestare sau consecință care decurge din suveranitatea teritorială a statului. Competența reprezintă împuternicirea legală a statului de a acționa. Considerăm util a preciza că lucrarea noastră este orientată spre analiza conceptului competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, care, la rândul său, reprezintă o consecință a suveranității statului. Subiectul în cauză, până la momentul de față, nu a constituit obiectul unei investigații complexe și multilaterale sub formă monografică în doctrina din Republica Moldova. Raționamentul utilizării termenului de „competență teritorială” reiese din conținutul său, expus supra, precum și din tendința de a evita duble interpretări, or subiectul suveranității este unul comun atât dreptului constituțional, cât și dreptului internațional public.

2.2. Caracterele și conținutul competenței teritoriale a statului

Competența teritorială a statului, după cum cunoaștem, reprezintă acea putere juridică de care dispune statul de a acționa într-un spațiu, numit teritoriul său. Respectiv, competența este, în

accepțiunea clasică, puterea juridică recunoscută sau conferită de către dreptul internațional unui stat în ce privește o anumită problemă, luarea unei decizii, realizarea unui act ori a unei acțiuni.

Competența teritorială a statului are următoarele caractere:

- a) generalitate;
- b) exclusivitate.

De asemenea, specialiștii în dreptul internațional public, atribuie competențelor teritoriale și caracterul de autonomie și plenitudine [254, p.128].

Caracterul general se caracterizează prin faptul că statul în interiorul teritoriului său exercită ansamblul puterilor care îi revin în calitate pe care o deține – de autoritate publică. Acest caracter a fost remarcat de către arbitrul M. Huber în cazul *Palmas* (1928), care a presupus că competența teritorială a statului este generală și exclusivă [239, p.57]. Statul își asumă toate funcțiile necesare în vederea organizării „vieții proprii” a colectivității umane care se află pe teritoriul său. precum și modalitatea de organizare constituțională. Astfel rămâne la latitudinea statului care își stabilește modul de organizare a administrației publice, strategia de apărare națională, sistemul intern de securitate, reglementarea activităților agenților economici etc. Suveranitatea se caracterizează prin exclusivitate, în sensul că pe teritoriul unui stat nu pot coexista, în principiu, două suveranități, ci doar una singură.

Una din consecințele principale ale egalității suverane o reprezintă inalienabilitatea și indivizibilitatea teritoriului de stat. Inalienabilitatea presupune că prerogativele esențiale ale suveranității nu pot fi cedate sau transferate, iar prin indivizibilitate se înțelege că atributele suveranității nu pot fi fragmentate, nu pot aparține mai multor titulari, cu alte cuvinte, inadmisibilitatea oricărei atingeri aduse teritoriului unui stat prin acte de agresiune sau a unor acțiuni de alipire cu forța, de dezmembrare a unui teritoriu sau de modificare prin constrângere a frontierelor unui stat.

Reieșind din principiul inalienabilității teritoriului statului, statele terțe au obligația de a respecta acest principiu în egală măsură integritatea teritorială a statelor și inviolabilitatea frontierelor de stat, principii reglementate și de către legislația națională, în Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova [129].

Aceste principii sunt unanim recunoscute ca principii fundamentale de drept internațional, consacrate în Carta O.N.U., Actul Final al C.S.C.E. din Helsinki, Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, Declarația Mileniului adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. [95]

Astfel, prin Actul Final de la Helsinki au fost statuate principiile inviolabilității frontierelor și integrității teritoriale a statelor: „Statele participante consideră inviolabile, fiecare, frontierele

celuilalt, precum și frontierele tuturor statelor din Europa, și în consecință ele se vor abține acum și în viitor de la orice atentat împotriva acestor frontiere, ele se vor abține, de asemenea de la orice cerere sau de la orice act de acaparare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui stat participant”. Potrivit art. IV al Actului Final de la Helsinki, „Statele participante vor respecta integritatea teritorială a fiecăruia din statele participante” [11].

Obligația de a respecta aceste principii este consacrată în constituțiile majorității statelor democratice, inclusiv în art. 8 din Constituția Republicii Moldova, prin care *„Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional”*.

Această competență exclusivă presupune o delimitare teritorială strictă. Delimitarea frontierei prin natura sa este mai mult un proces politic, care presupune negocieri bilaterale în vederea determinării liniei frontierei pe hărți. Deseori aceste lucrări implică obiective de „gestionare” eficientă a frontierelor, nu doar trasarea unor linii. Cu alte cuvinte, pot avea loc anumite adaptări ale liniei frontierei pentru a asigura funcționarea normală a unor obiective publice sau pentru asigurarea unei paze mai eficiente a frontierei. Funcțiile frontierelor au evoluat considerabil, astfel, dacă inițial acestea țineau de domeniul strategic, politico-militar și de apărare a teritoriului, în prezent importanța lor rezidă în respectarea principiilor fundamentale și le conferă statelor dreptul la legitimă apărare în caz de agresiune [198, p.140]. Funcția și dimensiunea economică mai au rolul de a proteja integritatea spațiului economic și a resurselor naturale, în timp ce funcția de protecție a populației și identității naționale a evoluat spre funcții noi, cum ar fi cele de filtrare și selecție în domeniile azilului, imigrației, criminalității transfrontaliere. Funcțiile frontierelor au fost reliefate și de către Consiliul Europei, susținându-se că „rolul frontierei s-a schimbat, din barieră ea devine un loc de întâlnire între realități diferite, care descoperă posibilitatea complementării dincolo de concepțiile rigide de suveranitate națională” [169, p.15].

În conformitate cu prevederile Legii cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, aceasta *„reprezintă linia naturală sau convențională care marchează limitele externe ale teritoriului asupra căruia Republica Moldova își exercită suveranitatea exclusivă pe uscat, pe sectoarele acvatice, subterane, aeriene și care trece, în linie dreaptă, de la un semn de frontieră la altul ori, acolo unde frontiera de stat nu este marcată în teren cu semne de frontieră, de la un punct de coordonate la altul. Pe fluvii și pe celelalte ape curgătoare frontiera de stat este cea stabilită prin tratatele încheiate de Republica Moldova cu statele vecine, respectându-se*

principiul dreptului internațional, conform căruia frontiera de stat trece pe mijlocul șenalului navigabil principal, iar pe apele curgătoare nenavigabile, pe la mijlocul pânzei de apă” .[129]

În comentariul Constituției Republicii Moldova se atenționează că transformările teritoriale, implicit ale frontierelor, intervenite între state, sunt recunoscute în dreptul internațional contemporan numai dacă sunt fundamentate pe acordul liber exprimat al statelor și se efectuează în interesul popoarelor, care-și exercită dreptul la autodeterminare, printr-un referendum, ca formă de consultare a populației [129].

Tendențele separatiste ale minorităților sârbe din Croația și Bosnia-Herțegovina, ale albanezilor din provincia sârbă Kosovo prin proclamarea unilaterală a independenței unei minorități, la 17 februarie 2008, și recunoașterea acestora de către unele state (S.U.A., Italia, Franța, Marea Britanie, Polonia, Bulgaria, Turcia, Afganistan), precum și regimul din stânga Nistrului reprezintă încălcări flagrante ale principiului autodeterminării, suveranității, neintervenției în treburile interne și integrității teritoriale a statelor [135, p.32].

Autorul român Gârleșteanu George, făcând trimitere la interpretările Curții Constituționale a României, identifică trei interdicții în prezervarea principiului inalienabilității teritoriului:

- Interdicția de abandonare de teritorii, presupune o acțiune etatică de abandonare a teritoriului sau a unor părți din acesta, fiind determinată doar de simple presiuni și amenințări externe. Interdicția se referă deci doar la un comportament din partea statului în afara unui conflict armat, neputând viza situațiile în care statul ar pierde un astfel de conflict și ar încheia un acord de cedare a unei părți din teritoriu în calitatea sa de stat învins.
- Interdicția de pierdere a teritoriilor prin prescripție, presupune imposibilitatea pierderii unei părți a teritoriului ca efect al neexercitării de către stat a suveranității, în fapt acest exercițiu constituindu-se într-o obligație constituțională pentru stat pe întreg teritoriul său.
- Interdicția de a înstrăina părți din teritoriu - se referă la imposibilitatea de alienare prin voința statului a unor părți din teritoriul său în sensul exercitării suveranității unui alt stat în aceste zone [117, p.10].

Având în vedere cele menționate mai sus, considerăm că teritoriul Republicii Moldova în regiunea Palanca a fost „înstrăinat” Ucrainei. Astfel, articolul 10 al Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, semnat la Kiev la 18 august 1999 [176] (în continuare „Tratat de frontieră”), prevede transmiterea în proprietatea Ucrainei a unui sector de autostradă Odessa–Reni în regiunea localității Palanca, precum și a sectorului de teren prin care trece acesta și regimul lor de exploatare.

În viziunea cercetătorului Revenco E., autostrada este calificată ca rezultat al muncii omului și nu ca teritoriu. Autorul explicitează că autostrada este o construcție inginerescă care nu există în natură fără voința omului și este creată pentru a servi necesităților lui, deci este o infrastructură face parte din circuitul civil spre deosebire de teritoriul statului pe care este amplasată [164]. În aceeași ordine de idei, făcând referire la art. 1 p.1.1. al Protocolului adițional la Tratatul între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat privind transmiterea în proprietate Ucrainei a sectorului de autostradă Odesa–Reni în regiunea localității Palanca a Republicii Moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta, și regimul lor de exploatare [159] (în continuare Protocol), se descifrează cele trei elemente constitutive ale dreptului de proprietate și anume: posesiunea, folosința și administrarea. Mai mult ca atât, în acest document sunt descrise exact limitele construcției ingineresti în discuție: lungimea, lățimea fâșiei de pământ, a părții carosabile, caracteristicile pavajului etc. Punctul 1.5 al art. 1 al Protocolului adițional folosește un termen distinct pentru stabilirea limitelor acestui sector. Și anume, termenul de „hotar al sectorului” și nu cel de frontieră care este consacrat delimitării teritoriului.

Totodată, păstrându-se accesul liber și traversarea fără bariere a sectorului de autostradă transmis, Protocolul adițional prevede că aici nu poate fi efectuat niciun fel de control cu ocazia trecerii frontierei (Art. 4 p.4.3). Or, trecerea frontierei de stat implică în mod obligatoriu controalele corespunzătoare [164, p.101].

Autorul susține că cedarea de teritoriu către alt stat presupune retragerea jurisdicției de pe acest teritoriu. Or, într-o atare situație, este vorba de un institut juridic civil – proprietatea. Dreptul de proprietate, la rândul său, nu se referă la teritoriu ca atare, ci la un obiect civil distinct – o parte a unei infrastructuri amplasate în regiunea frontalieră [164, p.102].

Nu susținem poziția autorului Revenco E. potrivit căruia transmiterea sectorului amintit nu a afectat în niciun fel plenitudinea puterii Republicii Moldova și că nu ar fi avut loc o cedare de teritoriu care ar implica fie modificarea constituției, fie convocarea unui referendum republican în temeiul Art. 3 al Constituției Republicii Moldova. Or, statul Republica Moldova, efectiv, nu își exercită jurisdicția asupra acestui teritoriu. Ucraina este cea care efectuează controlul rutier, la fel ca și deservirea și exploatarea acestui teritoriu. Trecerea liberă a cetățenilor din regiunea Palanca, fără controale suplimentare, în opinia noastră constituie atribuirea unui regim special de trecere a frontierei. Un regim special simplificat este aplicabil cetățenilor care locuiesc în raioanele de frontieră, prevăzut în Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la punctele de trecere la frontiera de stat moldo-ucraineană și simplificarea formalităților la trecerea frontierei de către cetățenii care locuiesc în raioanele de frontieră, care este aplicabil

tuturor cetățenilor care locuiesc lângă frontieră, nu doar celor de la Palanca. Dacă ar fi să urmărim logica autorului Revenco E., atunci orice bun proprietate a statului (edificii, sectoare de drum ș.a.) ar putea fi transmise în același regim – prin acord de transmitere în proprietate către un alt stat, fără a fi necesară convocarea unui referendum [8, p.41].

Mai mult, pentru cei 7,7 km din regiunea Palanca, Ucraina urma să „cedeze” peste 400 de metri de teren din zona construcției terminalului Giurgiulești de pe Dunăre [19, p.41]. Respectiv, considerăm că teritoriul statului are un regim special, fapt care îl scoate în afara circuitului civil, iar transmiterea „dreptului de proprietate” asupra teritoriului din regiunea Palanca constituie o încălcare a principiului inalienabilității teritoriului. Părerea noastră este că prin Decizia Curții Constituționale din 24.09.2002 [90] a fost dispusă nejustificat sistarea procesului pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat și a Protocolului adițional la Tratat.

În opinia avocatului Brașoveanu D., hotărârea în cauză a Curții Constituționale intră în contradicție cu Constituția și cu jurisprudența acesteia. Autorul sus-menționat mai arată că s-a urmărit scopul de a absolvi de răspundere politică guvernarea care a ratificat necugetat tratatul menționat și protocolul adițional, demonstrând un angajament politic al Curții Constituționale [20].

În concluzie, considerăm că transmiterea cu drept de proprietate a drumului și a terenului adiacent pe o distanță de 7,7 km reprezintă o procedură de cedare a unui teritoriu. Reieșind din prevederile art. 3 al Constituției Republicii Moldova [47], privind inalienabilitatea teritoriului, precum și din prevederile art. 72 al Codului jurisdicției constituționale [36], opinăm asupra revizuirii de către Curtea Constituțională a Hotărârii din 24 septembrie 2002, prin care să fie analizat multiaspectual acest subiect. În calitate de temei pentru revizuire, potrivit art. 72, poate constitui apariția de noi împrejurări, necunoscute la data pronunțării hotărârii și emiterii avizului, dacă aceste împrejurări sunt de natură să schimbe esențial hotărârea și avizul. Considerăm drept împrejurări necunoscute lipsa unui act normativ care să reglementeze modalitatea de transmitere de către Ucraina a terenului pentru construcția terminalului Giurgiulești.

Legătura puternică a suveranității cu toate celelalte principii este reliefată de faptul că din suveranitate decurg direct o serie de consecințe juridice-competențe. Printre care: suveranitatea permanentă asupra bogățiilor și resurselor naturale, dreptul de liberă alegere a regimului social-politic, integritatea frontierelor statului, dreptul de a stabili relații oficiale, de a participa la viața internațională, de a adopta orice măsuri necesare pentru conducerea vieții interne și externe a poporului respectiv [106, p.157].

Exclusivitatea competențelor semnifică că doar autoritatea națională stabilită în mod constituțional are dreptul să vorbească din numele poporului său și să angajeze semnătura statului său. Autoritățile naționale sunt unicele autorizate să execute acte de constrângere asupra persoanelor și bunurilor aflate pe teritoriul lor. Orice acțiune de această natură, realizată de un alt stat, ar însemna nerespectarea suveranității și i-ar angaja răspunderea în fața instanțelor jurisdicționale internaționale. Unii autori afirmă că exclusivitatea competențelor statale își găsește expresia cea mai concretă în materia teritorială [213,p.36]. În practică, exclusivitatea competențelor statului se manifestă prin dreptul său de a închide frontiera de stat, interdicția survolurilor asupra teritoriului pentru anumite companii aeriene. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă Ucraina, care, prin exercitarea competențelor sale exclusive, la data de 25.11.2015, a interzis Federației Ruse tranzitarea spațiului aerian al teritoriului statului său pentru avioanele cu pavilionul Federației Ruse. În comunicatul de presă prezentat de către Ministerul Infrastructurii al Ucrainei se indică asupra faptului că, începând cu 26.11.2015, ora 00:00, avioanele sub pavilion rusesc nu vor putea tranzita spațiul aerian al Ucrainei, această decizie fiind luată, după afirmațiile premierului Arsenii Iașeniuc, în vederea asigurării securității naționale [40].

Competența teritorială a statului se caracterizează prin exclusivitate, în sensul că asupra unui teritoriu nu se poate exercita decât autoritatea unui singur stat. Numai statul, prin organele sale proprii, poate exercita puterea legislativă, executivă și judecătorească. Exercițarea suveranității mai multor state asupra aceluiași teritoriu ar contrazice însuși conceptului de suveranitate.

Această regulă înseamnă că teritoriul de stat este sub puterea exclusivă și absolută a unui singur stat și nu este disponibil pentru autoritățile unei alte țări [286, p.63].

La rândul ei, suveranitatea teritorială este caracterizată prin plenitudinea exercițiului său, în sensul că statul este singurul în măsură să determine întinderea și natura competențelor pe care le exercită în limitele teritoriului de stat. Pentru a determina natura juridică a teritoriului în dreptul internațional, ne vom axa pe faptul că teritoriul constituie:

- spațiul exercitării puterii suverane exclusive a statului;
- spațiul înfăptuirii dreptului poporului la autodeterminare;
- obiectul suveranității permanente asupra resurselor și bogățiilor naționale [22, p.116].

Una dintre consecințele juridice ale caracterului exclusiv al competenței teritoriale a statului rezidă în existența unui domeniu de competențe „rezervate” ale statului. Ceea ce caracterizează competențele „rezervate” ale statului este faptul că acestea nu sunt legate de limitările dreptului internațional [212, p.91]. Domeniul „rezervat” al competenței de stat este consacrat de art. 2, § 7 al Cartei O.N.U., prin care „*Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să*

intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui Stat și nici nu va obliga pe Membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte; acest principiu nu va aduce însă întru nimic atingere aplicării măsurilor de constrângere prevăzute în Capitolul VII”.

Câmpul de aplicare a competențelor ce caracterizează domeniul „rezervat” este, bineînțeles, variabil și depinde de angajamentele fiecărui stat în parte, în funcție de angajamentele internaționale pe care și le-a asumat. În epoca contemporană, se observă o creștere a obligațiilor internaționale pe care și le asumă statele, stabilite în special prin acordurile dintre acestea, evidențiindu-se o tendință în creștere de aplicare a restricțiilor asupra domeniului „rezervat”, în special în materia protecției internaționale a drepturilor omului, care a abolit, în principiu, distincția între sfera competențelor interne și cea a competențelor internaționale ale statului [212, p.92].

Prin autonomie, actele constituționale și legale emise de către autoritățile statelor suverane sunt prezumate a fi conforme regulilor aplicabile față de asemenea acte, deoarece nu poate fi contestată libertatea poporului de a-și alege regimul său politic, economic și social. Pentru aceleași motive, fiecare stat dispune de dreptul de a încheia relații pașnice cu alte state, de a contracta cu ele, de a se supune astfel în mod liber regulilor de drept comun.

Apreciem autonomia competențelor unui stat prin faptul că autoritățile unui stat nu pot fi supuse directivelor sau ordinelor care provin de la autorități externe. Această autonomie este legată de principiul egalității statelor, consacrată în art. 2 §1 al Cartei O.N.U., care stipulează că *„organizația este fondată pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor săi”*. Principiul respectiv este corolar celui de neintervenție în afacerile interne ale statului.

Un stat suveran nu poate fi limitat decât prin dreptul pe care l-a acceptat. Prin urmare, respectând modalitățile de denunțare prevăzute, el poate în orice moment să iasă dintr-un tratat internațional. De asemenea, un stat poate refuza să semneze un tratat internațional dacă apreciază că interesele sale sunt amenințate. Este cazul Israelului, care, neaderând la Tratatul cu privire la neproliferarea armamentului nuclear, consideră că securitatea sa, într-o lume percepută ca ostilă, poate justifica recurgerea la mijloacele nucleare [102, p.42]. Constatăm că statul este „maestrul” competențelor sale, iar acest fapt se realizează în cadrul exercitării libere, fără hotare a suveranității sale, pe care le poate limita doar el însuși [250, p.359]. Totuși urmează a se diminua din „orgoliul” statului care reiese din libertatea sa de a acționa după bunul plac, în vederea asigurării existenței unei colectivități. Statul se naște și se dezvoltă într-un sistem internațional care implică renunțare la regulile funcționale proprii. Odată ce a devenit membru al „familiei

națiunilor”, statul, exercitându-și competențele, le realizează atât propriilor interese, cât și celor ale comunității internaționale în ansamblu. În exercitarea competențelor statul nu este autorizat să decidă privind starea de pace și război, să comită acte de genocid sau crime contra umanității. Autonomia competențelor sale reiese dintr-o „deliberare” comună, în urma căreia fiecare stat nu are alte libertăți decât cele definite de un sistem internațional, deja structurat pe valori fundamentale [250, p.359].

Autonomia voinței statului în relațiile internaționale nu se exercită pe deplin în cazul în care statul consimte și liber renunță la anumite competențe, prin asumarea de obligații, în special ce reies din acorduri internaționale. Această idee a fost susținută și de Curtea Internațională Permanentă de Justiție, în *Cazul Wimbledon*, prin care „Curtea refuză să constate o abandonare a suveranității unui stat în cazul în care acesta se obligă să facă sau să nu facă ceva. Fără îndoială, toate convențiile care prevăd asumarea unor astfel de obligații contribuie la „restricționarea” exercitării drepturilor suverane ale statului, în sensul că indică o direcție determinată de exercitare a acestora. Însă, privilegiul de a contracta angajamente internaționale este exact un atribut al suveranității statului”. Caracterul autonomiei competenței statului este aplicabil doar dacă exercitarea acestuia nu este limitată prin dreptul internațional în mod individual. Aceste competențe sunt denumite „discreționare” sau ca cele din „domeniul rezervat al statului” [225, p.187].

Plenitudinea competențelor se determină spațial, adică pe teritoriul unui anumit stat, în care le exercită. Titularul competențelor-statul trebuie să dispună de posibilitatea de a le exercita. De aici reiese obligația altor subiecți de a respecta domeniul spațial de exercitare a competențelor unui stat. Aceasta se explică prin faptul că urmează a fi respectat principiul integrității teritoriale și că, în acest sens, se condamnă ocupațiile sau alte acte de exercitare a puterii publice pe un teritoriu străin [222, p.335]. Curtea indică faptul că acceptarea sau renunțarea reprezintă o manifestare a suveranității și confirmă întinderea reală a caracterului autonom al competențelor statului.

În cazul succesiunii statelor, autorul Nguyen Quoch Dinh aprecia că „Statul succesor nu este continuatorul statului predecesor: fiecare dintre ele au personalitate juridică internațională proprie. Statul succesor exercită în viitor plenitudinea competențelor asupra teritoriului în calitate de stat suveran și independent” [242, p.478].

Dreptul internațional garantează statului și aderarea la organisme internaționale în baza principiului nediscriminării și reciprocității avantajelor. Statele membre ale Organizației Națiunilor Unite beneficiază în așa mod de egalitate suverană. Fiecare în parte, oricare ar fi dimensiunea și ponderea politică, dispune de același număr de voturi. Anume din acest motiv

statele în curs de dezvoltare sunt apărătorii vigilenți ai principiului de suveranitate care le furnizează posibilitatea de negociere în cadrul O.N.U., net superioară potențialului lor real [101, p.42].

În consecință, analizând caracterele competenței teritoriale ale statului, deși din punct de vedere teoretic acestea au un caracter absolut și exclusiv, trebuie menționată limitarea acestora, în contextul relațiilor internaționale la care statul se angajează.

Remarcăm diferența dintre ordinea juridică internațională, care se bazează pe coordonare, și sistemele juridice naționale, bazate pe subordonare. Un organ public național care acționează în cadrul dreptului național trebuie întotdeauna să-și bazeze acțiunile (competențele) pe o normă legislativă, care să fie dependentă de normele constituționale ale statului. Natura juridică a comunității internaționale este diferită, pentru că statele sunt subiecte originare care, în comun, creează dreptul internațional. În această ordine de idei, competențele reies nu numai dintr-o normă atribuită prin *jus gentium*, ci și prin suveranitatea acestora. Este adevărat că unele competențe ale statului rezultă prin atribuirea directă a normelor speciale *jus gentium* (de ex., în cazul unui acord privind dezarmarea, un stat poate fi investit cu competențe de a controla reducerea armamentului de către un alt stat, iar în lipsa unei astfel de norme internaționale, competența în cauză ar fi inexistentă, făcând imposibilă exercitarea ei), iar altele sunt recunoscute de acest drept, care le legitimează într-o manieră generală [225, p.189].

În interiorul teritoriului său, statul exercită un ansamblu de puteri care reies din calitatea de autoritate publică pe care o deține. Statul nu are doar competențe teritoriale, ceea ce înseamnă că pot fi reglementate și situații ce se produc în afara limitelor teritoriului său.

Competența este, în primul rând, o putere juridică, este puterea de a îndeplini anumite acte. În dreptul internațional competența este analizată în calitate de ansamblu de puteri juridice recunoscute unui stat, pentru a-i permite îndeplinirea într-un spațiu determinat a funcțiilor statale, sau unui alt subiect de drept internațional, pentru a îndeplini funcțiile și scopurile specifice pentru care el există sau a fost creat. Însă, spre deosebire de dreptul subiectiv, competența este și o obligație juridică. Competența este o noțiune funcțională, o putere cu care sunt investite anumite organe nu pentru a o exercita după bunul lor plac, ci pentru a realiza anumite scopuri externe ce rezultă din interesul general. Această corelație dintre putere și obligație a fost caracterizată de către M. Huber în cazul *Palmas* prin următorii termeni: „*Suveranitatea teritorială implică dreptul exclusiv de a exercita activități statale. Acest drept are ca corolar o obligație: obligația de a proteja în interiorul teritoriului drepturile altor state*” [223, p.395].

Potrivit principiului autonomiei constituționale și legislative, recunoscut tuturor statelor suverane de către dreptul internațional, statul, în interiorul teritoriului său, în virtutea plenitudinii competențelor sale, poate pune în aplicare normele pe care le stabilește, atât față de cetățenii săi, cât și față de străinii care se află pe teritoriul său. Puterea de a adopta norme cu caracter general sau individual vizează persoane, situații sau situații care sunt localizate în afara teritoriului său.

Prin exercitarea caracterului de generalitate a competenței teritoriale se acordă statului mai multe prerogative, una dintre care este dreptul de a-și delimita teritoriul. Se cunosc două modalități de delimitare a teritoriului:

- unilaterală – prin Hotărârea Curții Internaționale de Justiție, în cauza *Affaire des pêcheries Anglo-norvégiennes* (Cazul pescuitului anglo-norvegian – n.a.), s-a recunoscut că statul riveran are autoritatea exclusivă de a-și determina apele sale teritoriale [86].
- prin acorduri – delimitarea teritoriului se realizează de către un stat, luându-se în considerare drepturile statelor vecine (limitrofe). Delimitarea teritoriului, implică stabilirea frontierelor și se bazează pe câteva reguli de bază referitoare la trasarea (determinarea) lor;
- determinarea liniei frontierei ține de competența exclusivă a statelor limitrofe.

Frontierele se stabilesc prin acord între statele limitrofe. Ca regulă, aceste înțelegeri capătă cea mai solemnă formă – tratatul. Declarația de Suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova, proclamată la 23 iunie 1990 (care stă la baza Constituției) reflectă, de asemenea, acest principiu în p.3 „*Hotarele R.S.S. Moldova pot fi modificate doar cu acordul amiabil între R.S.S. Moldova și alt stat suveran în conformitate cu dorința popoarelor, în conformitate cu adevărul istoric și regulilor acceptate de drept internațional*” [94]. O excepție de la dreptul de suspendare sau denunțare unilaterală a tratatului (*clausula rebus sic stantibus*) nu poate fi invocată.

Într-un final, delimitarea este un proces, iar frontiera – rezultatul. Curtea Internațională de Justiție, în cazul „*Affaire de la délimitation de la frontière maritime dans la région du Golfe du Maine*” (Cazul de delimitare a frontierei maritime în Golful Maine – n.a.), a precizat că o delimitare, maritimă sau terestră, reprezintă o operațiune juridico-politică [84], nefiind stabilite niște reguli comune și definite.

În cazul delimitării frontierei dintre Republica Moldova și România acest proces, în principiu, nu a implicat acțiuni de ordin politic, ci mai mult de ordin tehnic și organizatoric comune, deoarece, formal, au fost moștenite frontierele stabilite dintre România și U.R.S.S. prin: Tratatul de Pace de la Paris semnat la 10 februarie 1947 [185], Tratatul privind regimul de frontieră semnat la Moscova la 25 noiembrie 1949 [278], documentele de demarcare semnate la București la 27 septembrie 1949 de către Comisia mixtă româno-sovietică pentru demarcarea

frontierei de stat între Republica Populară Română și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. [16]. Deși nu este încă în vigoare, considerăm oportun a menționa că la 8 noiembrie 2010 a fost semnat Tratatul între Republica Moldova și România privind regimul frontierei de stat, colaborarea și asistența mutuală în probleme de frontieră. Scopul acestui tratat este de a defini regimul juridic al frontierei, de a descrie traseul frontierei de stat și a modului de determinare al acestuia, precum și de a defini modalitatea marcării pe teren a frontierei, procedura de reglementare a regimului navigației pe râuri, a modului de gestionare a apelor de frontieră, a podurilor și altor instalații de comunicații care traversează frontiera de stat ș.a. [39] Prin urmare, din punct de vedere strict juridic, la nivelul principiilor, linia frontierei de stat dintre Republica Moldova și România este determinată.

În privința frontierelor dintre Republica Moldova și Ucraina, inițial a fost aplicat Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la colaborarea în problemele grănicerești [9], prin care se „*consideră frontieră între Republica Moldova și Ucraina frontiera existentă între RSS Moldova și RSS Ucraina*” până la proclamarea independenței Moldovei și Ucrainei. Procesul de delimitare a frontierelor poate fi calificat ca fiind unul îndelungat, având în vedere că a fost finalizat odată cu intrarea în vigoare, la 18 noiembrie 2001, a Tratatului dintre Republica Moldova și Ucraina privind frontiera de stat, semnat la Kiev la 18 august 1999 [176]. Subiectul frontierei moldo-ucrainene rămâne a fi unul deschis, în contextul „cedărilor” reciproce de teritorii și a regimului juridic aplicabil acestora.

În opinia lui Dupuy R.-M., citat de către Gäel Abline, „delimitarea spațiului în interiorul căruia statul își exercită competențele nu este realizată unilateral, altfel ar fi limitată competența teritorială a altor subiecți. Prin atribuirea frontierelor de stat, dreptul internațional atribuie și calitatea de titular de competențe”. Altfel spus, teritoriul unui stat nu poate fi circumscris, decât conform normelor internaționale, acesta fiind motivul care, de cele mai multe ori, se determină stabilirea frontierelor prin acorduri [193, p.21].

O altă prerogativă a statului o constituie dreptul de a-și stabili organizarea constituțională, ceea ce implică libertatea de a alege forma și modalitatea de guvernământ, structura instituțiilor statului, regulile interne care țin de funcționarea întregului sistem. Semne de întrebare ridică situația în care, pe teritoriul unui stat există o „colectivitate”, care în virtutea unui tratat se bucură de autonomie. Un exemplu elocvent îl constituie cazul privind statutul orașului Memel, cu populație germană, care a fost integrat, după Primul Război Mondial, în teritoriul Lituaniei, dar, printr-o convenție internațională, i-a fost atribuit un statut special. Dilema consta în a stabili dacă statutul special acordat nu reprezenta o „amputare” a suveranității lituaniene. Curtea Permanentă

Internațională de Justiție prin decizia sa din 11 august 1932 a precizat că „*părțile la Convenție cu siguranță nu au încercat să partajeze suveranitatea între două „organisme” care trebuie să coexiste pe același teritoriu. Ele (Părțile) au vrut pur și simplu să asigure teritoriului transferat un larg grad de descentralizare legislativă, judiciară, administrativă și financiară, care urmează să fie realizate în armonie cu unitatea statului lituanian, în cadrul suveranității sale*” [75].

Competența legislativă a statelor este reglementată de constituțiile acestora sau de alte legi fundamentale. Întregul cadru normativ al unui stat este aplicabil atât naționalilor, cât și persoanelor străine aflate pe teritoriul său. În cazul Groenlandei Orientale, Curtea Internațională de Justiție a afirmat că „*Legislația este una dintre cele mai evidente forme de exercitare a puterii suverane*” [85].

Aplicabilitatea legilor naționale poate fi limitată de reglementări internaționale. Astfel, potrivit art. 4 al Constituției Republicii Moldova, „*Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale*”.

În cazul coliziunii între dreptul intern și cel internațional, se dă preferință dreptului internațional, în virtutea principiului *Pacta sunt servanda*. Principiul supremației dreptului internațional nu pune la dubiu existența legală a dreptului intern în conflict. Principiul supremației este, de fapt, un principiu general de drept internațional care obligă statul să dea întâietate respectării obligațiilor internaționale prin respectarea normelor interne [243, p.7].

Problema statului nerecunoscut și aplicarea legilor sale este una foarte controversată. Într-o anumită perioadă, se considera că dreptul conflictelor de legi reglementa raporturi între suveranități, nu putea fi aplicată legea străină în vigoare, din moment ce, din punctul de vedere al statului forului, statul căruia îi aparținea legea nu făcea parte din comunitatea internațională. În acest sens, Bartin, citat de către Mogârzan E.C., susținea că, pentru a avea caracter de lege, actul normativ presupune o autoritate care să îl edicteze, iar autoritatea nu se confundă cu forța, pentru că „*ordinea unor bande de tâlhari nu sunt legi*” [143, p.26].

Acest subiect este sensibil și pentru Republica Moldova, având în vedere că regiunea „transnistreană”, aplică legile sale pe acest teritoriu separat de la cel de bază al Republicii Moldova. Suveranitatea R.Moldova a fost parțial cedată autorităților administrației de la Tiraspol, care a supus jurisdicției sale teritoriul și populația din cadrul acestuia, având competențele

exclusive caracteristice unei puteri suverane, inclusiv cea de a emite legi și de a obliga populația la respectarea lor.

Deși Tratatul de prietenie și cooperare dintre Republica Moldova și Federația Rusă, din 19 noiembrie 2011, prevede că ambele state se declară „atașate procesului de reglementare politică a problemei transnistrene”, în art. 5 al Tratatului se precizează că fiecare stat se va abține de la orice acțiuni care ar cauza prejudicii celeilalte părți contractante, suveranității, independenței și integrității teritoriale [187]. Acest Tratat rămâne a fi unul pur formal, în contextul susținerii pe care o acordă Federația Rusă regimului din „R.M.N.”.

Sovietul Suprem de la Tiraspol este organul legislativ al autoproclamatei „R.M.N.”, iar legile emise de acest organ reglementează toate domeniile vieții în regiunea „transnistreană”.

Susținem poziția cercetătoarei Rurac I., care afirmă că Chișinăul a recunoscut *de facto* competențele organului legislativ anticonstituțional de la Tiraspol drept egale cu cele ale Parlamentului R.M.[187]. Ideea reiese din semnarea unor documente, cum ar fi *Acordul Protocolar cu privire la soluționarea problemelor din domeniul activității serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei* (7 februarie 1996) [10], în care se preconizează o colaborare în baza unor acorduri interguvernamentale, și *Acordul de colaborare între Parlamentul Republicii Moldova și Sovietul Suprem al Transnistriei* (14 martie 2000). Acestea nu au forță juridică, deoarece n-au fost ratificate și publicate în Monitorul Oficial, deși atât Chișinăul, cât și Tiraspolul acceptă neformal legalitatea lor.

Este important a menționa că activitatea legislativă a Tiraspolului vine în contradicție cu Constituția Republicii Moldova și alte legi emise de organele centrale de stat, executarea cărora nu este obligatorie pentru locuitorii din „regiunea transnistreană.”.

Funcționarea statului autoproclamat și a societății transnistrene se bazează pe Constituția autoproclamatei „R.M.N.” [43], adoptată în cadrul referendumului din 24 decembrie 1995, și modificată la 30 iunie 2000, în care Republica Moldova nu este menționată în nicio calitate. Funcționarea a două legi supreme este imposibilă în cadrul unui stat unitar după cum se declară a fi Republica Moldova.

Dreptul de a-și exercita autoritatea administrativă reprezintă, de asemenea, una dintre competențele conferite statului. Un exemplu în acest sens îl reprezintă Cazul lacului *Lanoux*. Lacul Lanoux este situat în Franța și amenajarea acestuia ține de competența ei teritorială, dar apele sale trec prin Spania, prin râul Carol, care este afluentul lui Rio Sègre, la rândul său, afluent al râului Ebre. Prin Tratatul frontalier din 1866, a fost limitată suveranitatea teritorială a fiecăruia dintre state, în beneficiul statului vecin. Toate proiectele de amenajare a lacului, erau discutate cu

Spania. Spania a întreprins lucrări importante pentru irigații și producerea energiei hidroelectrice, în timp ce Franța proteja apele lacului cu scopul producerii energiei hidroelectrice. De aici, interesele spaniole pentru irigație au intrat în conflict cu interesele energetice franceze. În consecință, Franța a decis restituirea apelor ce derivă din Lanoux fluviului Carol, dar acest proiect a fost respins de către Spania [217]. Ulterior, prin decizia Tribunalului Arbitral din 16 noiembrie 1957 a fost recunoscută suveranitatea Franței asupra lacului, considerându-se că soluția propusă de către guvernul francez respectă interesele spaniole, fiind respinse „drepturile de profit” ale Spaniei [91, p.281-317].

Competența statului privind aplicarea legii penale și procesual penale pe teritoriului său reprezintă un subiect foarte vast, deoarece sunt situații diferite, cum ar fi cazul comiterii infracțiunii pe teritoriul statului și făptuitorul l-a părăsit înainte de a fi aplicate careva măsuri procesuale, cum ar fi reținerea sau arestul, o altă situație este atunci când, a fost comisă o crimă în străinătate asupra unui național, fiind arestat deja pe teritoriul victimei. Urmează a fi stabilite competențele statului de a trage la răspundere penală un cetățean străin, competențele privind aplicarea legilor naționale în cazul infracțiunilor săvârșite în străinătate, la asistență judiciară în cauze penală, la recunoașterea hotărârilor penale pronunțate de instanțele judecătorești ale altor state sau la regulile de jurisdicție penală în cazul infracțiunilor săvârșite de trupele străine aflate în tranzit sau staționate pe teritoriul altui stat ori împotriva unor asemenea trupe.

Cât privește statutul juridic al trupelor străine aflate în străinătate și competențele statului primitor, acest subiect va fi analizat în Cap. III al tezei.

Principiul teritorialității în materie penală este unul fundamental de drept public. Legile, în general, și legile penale, în special, fiind expresia suveranității statului, produc efecte juridice pe tot teritoriul aflat sub imperiul acestei suveranități. Având în vedere că suveranitatea este teritorială, este firesc ca și legea penală substanțială sau procesuală să fie teritorială [136, p.188]. În acest context, art. 11 al Codului Penal al Republicii Moldova prevede expres competența Republicii Moldova de atragere la răspundere penală, care se aplică față de:

- a) Toate persoanele care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul Republicii Moldova urmează a fi trase la răspundere penală;
- b) Cetățenii Republicii Moldova și apatrizii cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului țării sunt pasibili de răspundere penală în conformitate cu legislația Republicii Moldova;
- c) Cetățenii străini și apatrizii care nu domiciliază permanent pe teritoriul Republicii Moldova și au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului țării poartă răspundere penală în

conformitate cu prezentul cod și sunt trași la răspundere penală pe teritoriul Republicii Moldova dacă infracțiunile săvârșite sunt îndreptate împotriva intereselor Republicii Moldova, împotriva drepturilor și libertăților cetățeanului Republicii Moldova, împotriva păcii și securității omenirii sau constituie infracțiuni de război, precum și pentru infracțiunile prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, dacă aceștia nu au fost condamnați în statul străin [37].

Prin săvârșirea infracțiunii pe teritoriul țării se înțelege orice infracțiune comisă în limitele acestui teritoriu, așa cum această noțiune a fost interpretată de legiuitor în cuprinsul art. 11 al Codului Penal al R.M., inclusiv și cele comise la bordul unei nave maritime sau aeriene sau la bordul unei nave militare maritime sau aeriene aparținând Republicii Moldova. În urma celor enunțate, urmează a fi precizat faptul că noțiunea juridico-penală a teritoriului este diferită de ceea ce se înțelege în mod obișnuit prin teritoriu, cu alte cuvinte, termenul de teritoriu din materia penală nu este folosit în sensul lui geografic, ci într-o accepțiune mai largă.

Asupra teritoriului său statul are competență teritorială exclusivă, suveranitatea teritorială a statului caracterizându-se prin exclusivitate, în sensul că asupra unui teritoriu nu se poate exercita decât autoritatea unui singur stat, respectiv numai acesta exercită prin propriile sale organe asupra ansamblului teritoriului putere judecătorească.

Pentru anumite categorii de infracțiuni, care după gravitate au fost recunoscute ca internaționale, statele urmează să-și conformeze legislația și să o aplice în mod corespunzător. Astfel, statele prin tratate se obligă să introducă în ordinea juridică internă normele pe baza cărora să tragă la răspundere penală autorii crimelor internaționale, iar instanțele naționale, ca regulă, sunt competente să judece. Rezultă că persoana fizică autoare a infracțiunilor internaționale are calitatea de subiect de drept în ordinea juridică internă și numai în mod excepțional în cea internațională. În această ordine de idei, va fi aplicat principiul represiunii universale. Principiul respectiv are o sorginte cutumiară, dar astăzi este general recunoscut în cadrul întregii comunități internaționale, adeseori figurând în convenții internaționale ce cuprind dispoziții cu caracter penal. Conform acestui principiu, statul care descoperă pe teritoriul său autorul infracțiunii internaționale, este competent să o judece și să o pedepsească, indiferent de locul unde a fost săvârșită infracțiunea (*ubi te inveno, ibi te judicabo*). Principiul represiunii universale este o derogare de la principiul teritorialității legii penale, predominant în dreptul intern [156, p.30].

În concluzie, competența teritorială a statului, în contextul exercitării suveranității, îi conferă calitatea de a decide asupra modului de organizare statală, asigurarea ordinei și stabilității interne, permite asigurarea executării actelor emise de către autoritățile acestuia, precum și participarea

acestui în calitate de subiect de drept internațional. Statul, în principiu, este cel care decide întinderea competențelor sale, fiind posibilă limitarea acestora prin semnarea tratatelor și convențiilor internaționale, în sensul asigurării unei conviețuiri pașnice și prielnică în cadrul comunității internaționale.

2.3. Modalitățile de stabilire a competențelor teritoriale ale statului

Dreptul internațional apreciază teritoriul ca fiind o localizare spațială a suveranității statului, astfel statul, ca subiect de drept internațional, ar trebui să îndeplinească următoarele cerințe: populație permanentă, teritoriu determinat, guvern, capacitatea de a stabili relații cu alte state [50].

În cele ce urmează ne propunem să analizăm modalitățile de dobândire și modificare a teritoriilor, fapt care condiționează întinderea competențelor teritoriale ale statului.

Prin stabilirea competențelor teritoriale se are în vedere crearea și extincția competențelor teritoriale. Termenul de dobândire a unor teritorii se referă la modalitatea prin care anumite state și-au lărgit teritoriul fără ca să micșoreze în mod corespunzător teritoriul altui stat [32, p.70]. Dobândirea originală de teritorii avea ca obiect așa-zisele „teritorii fără stăpân” – *terra nullius*. Noțiunea era folosită pentru a justifica dobândirea unor teritorii locuite de oameni, care însă nu aveau o formă de organizare statală în sensul european al termenului. Această interpretare a avut consecințe juridice foarte importante. Modul de dobândire a teritoriului era foarte diferit, în funcție de aprecierea acestuia ca fiind sau nu statal. Or, un teritoriu „fără stăpân” se dobândea prin simpla ocupație, iar un teritoriu statal nu putea fi dobândit decât printr-un acord convențional.

După descoperirea continentului american, teritoriile nou-descoperite au fost atribuite Spaniei și Portugaliei printr-o decizie pontificală. Odată cu pierderea autorității papale, și-a găsit aplicabilitatea un nou procedeu de dobândire – ocupația efectivă, principiu inspirat din dreptul roman [201, p.45]. Pentru ca o ocupație să fie efectivă trebuiau îndeplinite următoarele condiții:

1. statul ocupant să intre în posesia teritoriului respectiv,
2. statul ocupant să stabilească pe acel teritoriu o autoritate responsabilă care să exercite funcții de guvernare,
3. ocupația să fie notificată celorlalte state, precizându-se situația geografică și limitele teritoriului ocupat [116, p. 547].

Curtea Internațională de Justiție în avizul consultativ dat în cauza privind Sahara Occidentală a subliniat distincția între teritorii fără stăpân și teritorii neorganizate în state [78]. Curtea a mai reiterat că teritoriile locuite de triburi sau popoare, ce dispun de organizare socială

sau politică nu pot fi considerate *terra nullius*. Se estimează că suveranitatea față de aceste teritorii nu poate fi dobândită unilateral, prin ocuparea *terra nullius* ca și titlu original, ci prin intermediul acordurilor încheiate cu liderii locali. Dobândirea suveranității prin acorduri cu liderii locali reprezintă o cesiune efectivă de teritoriu, o modalitate de dobândire derivată, neavând un titlu original de dobândire prin ocuparea unui teritoriu „fără stăpân” [78].

Și în cazul Saharei Occidentale s-a încercat invocarea dobândirii teritoriilor prin ocupare a *terra nullius*. Totuși Curtea Internațională de Justiție, în avizul său consultativ din 1975, menționează că Sahara Occidentală nu este *terra nullius*, așa cum pretindea Spania [78]. Mai mult, în opinia separată a judecătorului Dillard M., în tratatul Bonelli din 1884 nu se prevedeau decât raporturi de protecție, de aceea aprecierea Curții ar fi contradictorie. În timp ce teritoriul Saharei Occidentale nu a fost recunoscut ca fiind *terra nullius*, trebuia să existe legături între acest teritoriu și teritoriile statelor interesate – Maroc și Mauritania [78]. Marocul, la rândul său, a solicitat C.I.J. să-i recunoască suveranitatea, prin aplicarea principiului integrității teritoriale, asupra întregului teritoriu sau a unei părți din acestea, invocând aplicarea actelor naționale: perceperea impozitelor, acte militare de protecție față de invazie străină asupra Saharei Occidentale, precum și acte internaționale: tratate încheiate cu alte state. Marocul considera că nu este necesar un referendum, făcând referire la reintegrarea pură și simplă a unui teritoriu național [78].

Pentru perioada modernă nu mai există, practic, spații terestre nesupuse suveranității unui stat, astfel încât pot fi întâlnite doar modificări ale teritoriilor: atunci când un stat ar dobândi un teritoriu, în mod corespunzător, un alt stat ar suferi o pierdere.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, lumea era complet împărțită, astfel că a început era luptei pentru reîmpărțirea lumii. Un mod de dobândire, în acea perioadă, era cucerirea sau anexiunea, care putea fi: totală – *debellatio* (anexarea întregului teritoriu al statului învins) sau parțială [116, p.490]. Din punct de vedere politic și juridic, astfel se produce o înlocuire a suveranității teritoriale a unui stat cu a altui stat.

În literatura de specialitate este analizată și accesiunea care se realizează prin sporirea teritoriului unui stat în urma unor fenomene naturale: aluviunile unui fluviu, schimbarea albiei râului sau prin munca omului: crearea unei insule artificiale. Aceste modificări sunt de mică întindere și, în opinia autorului Geamănu Gr., reprezintă o extindere de teritoriu și nu o modalitate de dobândire [116, p.487]. În dreptul internațional aceste cazuri sunt rare, dar există situații când un stat poate dobândi un teritoriu în urma unui eveniment natural, de exemplu, prin secarea unui râu, prin apariția unei insule vulcanice în apele interne ale unui stat sau în marea teritorială etc. În

aceste cazuri, statul care deține suveranitatea teritoriului principal își va extinde suveranitatea, aplicându-se competența teritorială și asupra teritoriului nou format, în baza principiului contiguității [34]. Un alt mod de dobândire de teritorii, tratat de către specialiștii în domeniul dreptului internațional, este prescripția, numită și uzucapiune. Susținătorii acestei modalități afirmă că și suveranitatea teritorială poate fi prescrisă. Prescripția achizitivă, făcându-se trimitere la terminologia dreptului civil, nu reprezintă un mod autonom de dobândire a suveranității teritoriale, ci doar un simplu mijloc de a proba o ocupație efectivă pe de o parte și, pierderea suveranității teritoriale de către titularul anterior, inclusiv prin lipsa unui protest sau revindecări [263, p.35]. Pasivitatea însă nu trebuie privită ca o renunțare la drepturile sale. În cazul insulei Kisikili și a diferendului teritorial dintre Botswana și Namibia, Curtea Internațională de Justiție a reținut argumentul Namibiei ca fiind nefondat în privința prescripției. Namibia susținea că și-a exercitat competența suverană asupra teritoriului de la începutul secolului, iar Botswana și predecesorii săi erau în cunoștință de cauză și au acceptat această situație [200]. Din categoria modalităților de dobândire de teritorii face parte așa-numita „dobândire derivată”, constituită din:

- a) vânzarea-cumpărarea (vânzarea Peninsulei Alaska de către Rusia Statelor Unite ale Americii în 1867);
- b) transmiterea temporară de teritorii spre administrare (transmiterea de către Turcia a provinciilor Bosnia și Herțegovina spre administrare Austro-Ungariei în 1878);
- c) cesiunea-renunțarea unui stat la suveranitatea asupra unui teritoriu, urmată de transferarea acestui teritoriu către alt stat (Franța în 1871, a cedat Alsacia și Lorena către Germania, ca ulterior aceste teritorii să fie cedate înapoi Franței, în 1919).
- d) schimbul (în 1890 Marea Britanie a transferat Germaniei insula Helgoland, în schimbul unui teritoriu din Africa Orientală);
- e) donația (în 1860, Sardinia a dăruit Franței Savoia și Nisa, ca recompensă pentru sprijinul politic și militar al Franței în lupta pe care o ducea Sardinia împotriva Austriei, pentru unificarea Italiei);
- f) arenda (China a arendat Germaniei, pe un termen de 99 ani teritoriul Kiao Ciao, iar Rusiei teritoriul Port-Arthur) [116, p.492].

Dreptul internațional public a fundamentat ideea precum că teritoriile, pe lângă populație și putere publică, sunt părți indispensabil necesare existenței statului. Baza acestui concept a fost pusă în cadrul lucrărilor de la Conferința a VII-a Panamericană, încununată cu semnarea Convenției de la Montevideo din 1933, unde și s-au pus bazele normelor dreptului internațional, care determină criteriile statalității, acestea fiind în vigoare și la momentul actual.

Teritoriul prin sine însuși are relevanță juridică numai în conjunctură cu suveranitatea, or în lipsa teritoriului nu poate fi acceptată și exercitată suveranitatea propriu-zisă. De altfel, supremația teritorială are în calitate de izvoare ideile din dreptul roman antic, care aborda aceasta prin prisma a două componente – *imperium* (puterea supremă) și *dominium* (dispoziția suverană). Dreptul statului de a exercita puterea exclusivă asupra propriului teritoriu reprezintă o accepțiune unanim recunoscută în dreptul internațional public. De aici și explicarea războaielor și conflictelor militare atât din trecut, cât și a celor actuale, având ca scop acapararea de noi teritorii.

Până la finele Evului Mediu, teritoriul și proprietatea monarhului erau des confundate, iar atavismele acestuia sunt și azi promovate de către unii autori. Relevantă în contextul subiectului abordat este opinia lui Brownlie J., care afirma că analogia dintre suveranitate și proprietate este una evidentă și, cu unele rezerve, chiar binevenită. Fără a releva esența acesteia din urmă, el pune accentul pe indiciile de diferențiere. Astfel, competența de drept a statului include drepturile ample ale ultimului asupra modului de organizare internă și dispunere asupra propriului teritoriu. Acest drept recunoscut de administrare și gestiune este desemnat prin termenul de *imperium*, atributul recunoscut în unanimitate în dreptul internațional clasic. În acest sens, *imperium* se diferențiază de conceptul de *dominium*, indiferent de existența ultimului în cadrul proprietății publice asupra patrimoniului în interiorul statului sau sub formă de proprietate privată, recunoscută ca atare și în această formă [257, p.75]. Din argumentele expuse, reiese o analogie și mai profundă – ce ține de divizarea proprietății în privată și publică. În poziția analizată se identifică o similitudine evidentă cu principiile dreptului civil.

În situația în care teritoriul reprezintă o entitate fizică, apare necesitatea de a preciza dacă statul ar putea dispune de acesta precum o persoană fizică sau juridică ar dispune de propriul său bun. Problema care apare în cazul respectiv este una esențială, urmând a fi delimitate conceptele de teritoriu și terenul de pământ (entitate fizică, componenta geografică) [31].

Autorul Dudâchina I. menționa că cele două concepte (teritoriu și teren) urmează a fi delimitate strict, în sens că dreptul unui stat asupra terenurilor în limitele teritoriale străine (care aparțin altui stat) nu poate fi identificat cu dreptul aceluia stat asupra teritoriului (care rămâne a fi străin) [280]. Poziția este criticată de către Cernîșev D., care, în calitate de contraargument, afirmă că o astfel de poziție umbrește esența *dominium*-ului, limitând posibilitatea de a aprecia juridic situațiile în care statul oferă în arendă teritoriul său în mod oneros, adică dispune de acest teritoriu ca de o sursă de venit [292, p.21]. Considerăm că Cernîșev D. confundă esența conceptelor de teren și teritoriu, în sens că terenul reprezintă un bun care face parte din sistemul juridico-civil, pe

când teritoriul are în calitate de sistem de referință dreptul internațional public și nu poate constitui obiectul circulației bunurilor.

Nu poate fi acceptată nici poziția autorului Klimenko B.M., care încearcă să transpună abordarea strict juridico-civilă asupra teritoriului statului. Chiar dacă acesta afirmă că statul în calitate de subiect al dreptului internațional în raport cu teritoriul său exercită dreptul de proprietate în sens clasic al acestui concept, iar dreptul respectiv implică obligația altor state de a-l respecta. Autorul citat vine să afirme că statul exercită asupra teritoriului dreptul de proprietate specială, așa numitul drept de proprietate publică-internațională (în sens de drept subiectiv), pe motiv că acesta există în sistemul relațiilor internaționale și este reglementat de dreptul internațional public (ca ramură de drept) [281, p.25].

Nu putem împărtăși poziția enunțată din considerentul că dreptul internațional public nu abordează teritoriul în calitate de categorie a dreptului de proprietate (cu cele trei derivate ale sale: posesia, folosința, dispoziția). În acest sens, la momentul actual, nu există convenții internaționale unanim recunoscute. Pe când convențiile bilaterale dintre state în calitate de obiect de reglementare vizează exercitarea drepturilor unui stat asupra terenului său, ca parte componentă a mediului natural geografic, dar nu asupra teritoriului, ca un component al statalității. Majoritatea constituțiilor statelor contemporane prevăd principiul inalienabilității teritoriului statului, ceea ce are relevanță în sensul imposibilității exercitării unor limitări, inclusiv și exercitarea dreptului de proprietate sau a derivatelor.

Prin urmare, rămâne inacceptabilă afirmația lui Klimenko B.M., care, în cele din urmă, recunoaște că totuși dreptul de proprietate publică-internațională asupra teritoriului reprezintă o categorie de patrimoniu care este una specifică și nu poate fi identificată cu patrimoniul în sensul juridico-civil. Or autorul citat neagă el însuși poziția sa de la care a pornit la începutul polemicii.

În calitate de exemplu al necorespunderii afirmațiilor autorilor citați stării reale a lucrurilor poate servi cazul obiectului Baikonur din Kazahstan. Potrivit art. 2 al Contractului de arendă a complexului Baikonur încheiat dintre Guvernul Federației Ruse și Guvernul Republicii Kazahstan, arendatorul oferă, iar arendașul ia în arendă complexul Baikonur. Obiectele complexului Baikonur și coordonatele loturilor de teren ocupate de către acestea sunt prevăzute în anexa nr. 1 și 2, care fac parte componentă a contractului [278]. În acest sens, se indică faptul că se oferă în arendă nu teritoriul, ci terenul de pământ cu obiectele complexului Baikonur.

Dacă facem o incursiune în materia dreptului intern, Legea fundamentală a statului, inclusiv cea a R.M., divizează proprietatea în publică și privată, iar art. 127 alin. (3) al Constituției R.M., prevede că „*proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale*”. În

scopul asigurării dreptului de proprietate și a propriei securități, Legea fundamentală a R.M. în cadrul alin. (4) al aceluiași art. menționează că *„bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice”* [47].

În sensul reglementării mai detaliate în materia dreptului de proprietate, vine Legea Republicii Moldova nr. 91 din 05.04.2007 privind terenurile proprietate publică și delimitarea lor [134], în cadrul art. 1 alin. (1) indică că *„proprietate publică sunt terenurile cu drept de proprietate al statului sau al unităților administrativ-teritoriale, dreptul de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra cărora ține de competența Guvernului sau a autorităților administrației publice locale”*.

La fel, Legea nr. 91, la art. 2 alin. (1) indică că *„terenurile din domeniul public sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile, după cum urmează:*

- a) nu pot fi înstrăinate, ci pot fi date numai în administrare, în concesiune, în arendă sau în locațiune în condițiile legii;*
- b) nu pot fi supuse executării silite; asupra lor nu se pot constitui garanții reale;*
- c) nu pot fi dobândite de terți prin uzucapiune”*.

Atragem atenția că legea în cauză nu reglementează dreptul de proprietate asupra teritoriului, ci asupra terenurilor, anume acestea (dar nu și teritoriu) pot constitui obiectul unui contract, posibil și al contractului de arendă. Urmează să precizăm că însuși contractul de arendă, potrivit Codului Civil al R.M., are ca obiect terenuri agricole [35].

Acceptarea poziției precum că teritoriul statului ar constitui obiectul dreptului de proprietate are rădăcini vechi. Încă din epocile istorice anterioare teritoriul unui stat se considera ca fiind patrimoniul monarhului, care îl dispunea după bunul său plac, având posibilitatea, inclusiv, de a-l înstrăina. Cel mai elocvent, în acest sens, este cazul Federației Ruse care a înstrăinat teritoriului Alaska către S.U.A. în anul 1867 [268]. Însă după Primul Război Mondial, starea lucrurilor în materia teritoriului a căpătat reglementări stricte, prin instituirea unor principii ale dreptului internațional public, care exclud posibilitatea inclusiv și a monarhului în ceea ce privește înstrăinarea teritoriului statului pe care îl conduce.

În cele ce urmează vom urmări modul de abordare științifică a relațiilor internaționale la cercetătorii care consideră că arenda teritoriului reprezintă un concept juridic internațional.

Cernîșev D. este unul dintre cei care afirmă că arenda internațională a teritoriului reprezintă un concept complex, conturat de câteva componente:

- a) oferirea terenurilor și a imobilelor pentru amplasarea organelor statului străin sau persoanelor care acționează din numele acestuia;
- b) regimul juridic instituit organelor, persoanelor și bunurilor statului străin [292, p.38].
- c) unicul temei juridic al acestuia ar fi contractul (convenția) bilateral, termenul propriu-zis de arendă nefiind relevant în mod obligatoriu în conținutul contractului. Mai mult, și termenul de arendă poate lipsi din conținutul acestui contract, iar situația identificată ca fiind contract de arendă internațională permite a se purcede la interpretarea conținutului său [292, p.55].

Argumentele autorului citat sunt vagi și nu aduc claritate asupra esenței contractului de arendă internațională. Atare explicații înglobează orice convenție (tratat) bilateral care are în calitate de obiect direct sau tangențial aflarea/trecerea pe teritoriul său a forțelor (bazelor) militare sau amplasare a ambasadelor/consulatelor statului străin. Or, însuși autorul citat își neagă propria poziție atunci când subliniază că are loc transmiterea „terenului și a imobilelor, dar nu și a teritoriului”. Noi considerăm că regimul juridic aplicabil este cel de servitute internațională, care poate lua forma unui contract de arendă, locațiune, comodat etc.

Problema naturii juridice a arendei teritoriilor pentru amplasarea bazelor militare străine a fost abordată și de către cercetătorul rus Lazarev M., care crede că în literatura de specialitate nu numai că nu ar exista un clișeu unic de explicare a problemei în cauză, dar ar lipsi și un consens. Astfel, în unele studii aceasta este etichetată drept condominium, în altele – cesiune de teritoriu sau ocupație, dar există opinii despre o formă a anexării voalate sau o modalitate de exercitare a jurisdicției [282].

La rândul său, Cernîșev D. indică asupra scopurilor arendei care au menirea de a asigura securitatea și le clasifică în:

- a) dislocarea bazelor militare;
- b) dislocarea temporară a trupelor și a armamentului;
- c) dislocarea utilajului tehnologic performant.

Autorul citat include în categoria dislocării temporare a trupelor și a armamentului și pe cea din Republica Moldova (regiunea din stânga Nistrului). În opinia lui, situația dislocării temporare a trupelor și a armamentului apare în cazul în care statul admite prezența pe teritoriul său a trupelor străine, fără a forma bază militară. Mai mult, după o interpretare îndoielnică și subiectivă a evenimentelor din perioada 1991–2002 din regiunea stângă a Nistrului, autorul ajunge la concluzia că Federația Rusă a realizat retragerea trupelor sale din Republica Moldova, iar retragerea din „regiunea transnistreană” nu a avut loc din cauza opunerii populației și a

administrației acesteia [292, p.110-111]. Considerăm că acest tip de investigații nu corespunde nici stării reale a lucrurilor, dar nici unor deziderate științifice unanim acceptate. Or, dacă admitem, ipotetic, existența instituției arendei internaționale, chintesența acesteia este acordul bilateral a două state. Cu referire la regiunea din stânga Nistrului însă lipsește atât acordul Republicii Moldova, cât cadrul legal care să stabilească statutul aflării trupelor Federației Ruse în regiune. Opinăm că poziția autorului Cernîșev D. este una tendențioasă și nu corespunde realităților. Poziția Federației Ruse a fost expusă în cadrul Summitului O.S.C.E. de la Istanbul din 1999, când aceasta și-a luat angajamentul de „a finaliza retragerea forțelor rusești de pe teritoriul Republicii Moldova până la sfârșitul anului 2002” [100], angajament pe care nu l-a realizat nici până în prezent.

Deși doctrina rusă internațională a anilor postbelici a recunoscut pericolul modalităților pe care le justifică Cernîșev D., totuși Federația Rusă le-a acceptat în cadrul conflictelor înghețate. Par a fi premonitории observațiile autorului sovietic Lazarev M. că în perioada modernă, drept justificare și fundamentare juridică a dislocării bazelor militare ale unui stat pe teritorii străine, tot mai des este înaintată teoria competenței pe care el o considera drept cea mai periculoasă, deoarece neagă existența circumstanțelor de inegalitate dintre state și încearcă, după cum susține Lazarev M., să le catalogheze ca pe un proces normal, reglementat de dreptul internațional. Esența teoriei menționate, autorul citat o rezumă la faptul că însuși conceptul tradițional de supremație a statului asupra teritoriului se substituie cu pseudoconceptul de *teritoriu juridic* al statului, care se întinde peste tot unde se exercită puterea de fapt a statului, delegată acestuia în baza dreptului internațional, având prioritate față de dreptul intern al statului [282]. Considerăm că opinia lui Lazarev M. nu se încadrează în realitățile în care trăim, deoarece nu putem vorbi despre o suveranitate absolută în contextul relațiilor internaționale actuale, iar statele singure decid asupra întinderii dreptului internațional.

Pentru a-și justifica extinderile în afara limitelor teritoriale, statele coloniale au lansat și alte teorii:

- teoria proximității: teritoriile vecine și despărțite printr-o mare îngustă de teritoriul aflat sub ocupație efectivă pot fi și ele ocupate;
- teoria continuității: se admite ocuparea teritoriilor pe de o parte și de alta sau în prelungirea teritoriului ocupat efectiv, de exemplu ocuparea întregului arhipelag, după ocuparea unei insule din șirul acesteia;
- teoria hinterlandului: ocuparea de fapt a teritoriului aflat în spatele teritoriului ocupat efectiv [249, p.866-867].

Aceste modalități de dobândire de teritorii reprezintă o încălcare a principiilor dreptului internațional public, în special a principiului integrității teritoriale a statelor, a egalității suverane a statului. Singura modalitate de modificare a teritoriului unui stat admisă de dreptul internațional contemporan este cea care se întemeiază pe consimțământul liber exprimat al populației care locuiește pe teritoriul respectiv [157, p.147].

Dreptul la autodeterminare a constituit unul dintre principiile aplicabile în special în sec. al XX-lea, având în vedere luptele pentru eliberare națională a popoarelor coloniale. În sensul cel mai larg, în opinia autorului Nguyen Quoc Dihn, dreptul popoarelor la autodeterminare poate fi înțeles ca dreptul la independență a acelor popoare care sunt în mod manifest private de exercițiul autodeterminării interne, dar numai în acest caz [208, p.521].

În literatura de specialitate [188, p.41] mai este utilizat și termenul de „popor ce luptă pentru independență”. Noțiunea de „popor”, în calitate de noțiune juridică distinctă, a fost introdusă în dreptul internațional prin Carta O.N.U., considerându-se că anume popoarele sunt subiecte ale dreptului la autodeterminare.

Două rezoluții ale Adunării Generale, adoptate la un interval de douăzeci și patru de ore una de cealaltă, vorbesc despre drepturile popoarelor la autodeterminare: Rezoluția 1514 (XV) a Adunării Generale și Rezoluția 1541 (XV) a Adunării Generale. În Rezoluția 1514 – Declarația cu privire acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale [165] referirea la termenul „popoare” este condiționată de multe aluzii la colonialism. Iar în paragraful 2 ea prevedea că toate popoarele supuse dominației coloniale au dreptul de a-și „determina liber statutul lor politic și de a-și urma în mod liber dezvoltarea economică, socială și culturală”. Rezoluția 1541 (XV) privind stabilirea celor trei opțiuni ale autodeterminării [166], a clarificat faptul că această exercitare a autodeterminării poate avea ca rezultat soluții diferite, și stipula că procesul cerea garanții că opțiunea va fi făcută în mod liber, voluntar și în cunoștință de cauză.

Totuși ulterior în documentele O.N.U. cu privire la subiectul examinat se vorbește, de obicei, nu despre popoare și națiuni, ci despre „mișcări de eliberare națională” [168].

„Autodeterminarea popoarelor” a fost recunoscută drept un scop de prim rang al dreptului internațional în art. 1 al Cartei O.N.U., alături de „menținerea păcii și securității internaționale”, „respectul pentru drepturile omului” și „cooperarea internațională”. În aceeași ordine de idei, Declarația Universală a Drepturilor Omului în art. 21 stabilește că „*voința poporului va fi cea care va sta la baza autorității guvernamentale a statului*” [96].

Cele două Pacte Internaționale ale O.N.U. din 1966 au furnizat și o definiție a ceea ce presupune dreptul la autodeterminare. Articolul 1 (comun) al Pactului Internațional privind

Drepturile Civile și Politice [148] și Pactului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale [149] prevăd că: *„Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele (la autodeterminare)”*.

Dreptul la autodeterminare se extinde asupra popoarelor ocupate, supuse discriminării sau ale căror drepturi fundamentale au fost încălcate. Potrivit cercetătorului Gâlea I., se formează un „vid de suveranitate”, pe motiv că lipsește reprezentarea normală, echitabilă, democratică a poporului respectiv în viața politică a statului din care face parte. Autorul consideră că datorită acestui principiu a fost posibilă secesiunea Bangladeshului [113, p.263].

Dreptul internațional admite clar că nu orice popor neconstituit într-un stat și care locuiește pe teritoriul altui stat poate revindeca secesiunea. În opinia autorului citat, principala modalitate prin care se exercită dreptul popoarelor la autodeterminare este autodeterminarea internă, care presupune participarea în mod reprezentativ la viața politică a statului care deja există [113, p.262].

Limitarea exercitării dreptului la autodeterminare reiese din conținutul Rezoluției 1514 (XV) a Adunării Generale a O.N.U. – Declarația cu privire acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, a Rezoluției 2625 (XXV) privind Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între State conform Cărții Națiunilor Unite [92]. Fiecare dintre ele, punând accentul pe autodeterminare, avertizează asupra tuturor interpretărilor care ar viola integritatea teritorială. În Rezoluția 1514 a Adunării Generale a O.N.U. se prevede că *„orice încercare îndreptată spre distrugerea totală sau parțială a unității naționale și a integrității teritoriale a unei țări este incompatibilă cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite”*. În Rezoluția 2625 (XXV) a Adunării Generale a O.N.U. se specifică: *„nicio dispoziție din paragrafele precedente nu poate fi interpretată ca autorizând sau încurajând o acțiune, oricare ar fi ea, care ar dezmembra sau ar amenința, în total sau în parte, integritatea teritorială sau unitatea politică a unui stat suveran și independent, care se conduce conform principiului egalității în drepturi și dreptului popoarelor de a dispune de ele însele enunțat mai sus și având un guvern care reprezintă ansamblul poporului, aparținând teritoriului, fără distincție de rasă, credință sau culoare ”* [167]

Autorul Scutaru E., făcând referire la practica O.N.U. bazată în particular pe Declarația din 1970, Declarația de la Viena și Programul de acțiune din 1993, precizează că dreptul la autodeterminare admite separarea numai în următoarele cazuri:

- a) dacă se referă la popoarele teritoriilor supuse decolonizării (în prezent această situație și-a pierdut însemnătatea anterioară în legătură cu faptul că procesul decolonizării practic este finalizat);
- b) dacă este prevăzută în Constituție (sau altă lege) a statului respectiv;
- c) dacă teritoriul, pe care locuiește un anumit popor, a fost supus anexării după 1945;
- d) dacă anumite popoare locuiesc pe teritoriul statului, care nu respectă față de aceste popoare principiul egalității și autodeterminării popoarelor și nu asigură reprezentarea tuturor părților populației fără oarecare discriminare în organele de stat [171, p.86].

În cazul secesiunii Quebecului, Curtea Supremă a Canadei a refuzat să recunoască existența dreptului la secesiune pentru această regiune, afirmând că nu au fost întrunite condițiile de bază pentru ca să fie posibilă aplicarea dreptului la autodeterminare, Quebecul bucurându-se de toate drepturile, iar formarea unui nou stat poate avea loc numai prin negocieri și cu acordul organelor reprezentative ale întregului stat Canada [87].

Urmează a se lua în calcul că nu orice „entitate” care pretinde a se considera popor poate aplica principiul autodeterminării. În acest sens, ne referim la minoritățile naționale care în ultima perioadă, sub egida principiului autodeterminării, au încercat să se „separe” de la un anumit stat și să formeze state independente.

În opinia autorului Higgins R., „minoritățile ca atare nu au dreptul la autodeterminare”. Aceasta înseamnă că, de fapt, ele nu au dreptul la secesiune, independență sau la asocierea cu grupuri asemănătoare din alte state” [262, p.124].

Aliyev Namig observă că dreptul la autodeterminare a „poporului din Karabah” este un mit, deoarece acest drept a fost invocat de către Republica Armenia pentru a camufla pretențiile sale teritoriale și pentru a justifica agresiunea. De asemenea, susține autorul, Nagorno-Karabah este o regiune teritorială a Azerbaidjanului, care, în calitate de stat suveran, și-a exprimat voința liberă de autodeterminare a poporului azer, inclusiv al etnicilor armeni care locuiesc pe întreg teritoriul său [13, p.44].

În opinia lui Năstase A., cazul Kosovo este un „precedent negativ”, care a permis minorității etnice de albanezi, numită „kosovari”, să-și declare independența în 2008, separându-se în acest sens de Serbia [144].

Alta este poziția Curții Internaționale de Justiție, care, în avizul său consultativ din 22 iulie 2010, a conchis că nu a fost încălcate normele dreptului internațional în cazul declarației de independență a Kosovo, adoptată la 17 februarie 2008 [76]. Curtea a constatat că prin Rezoluția 1244 (1999) a Consiliului de Securitate ONU a fost instituită Misiunea de administrare interimară

a Națiunilor Unite în Kosovo (MINUK). Astfel, provincia Kosovo a trecut din 1999 sub administrarea internațională a ONU, fiind instituită autoguvernarea provinciei în cadrul teritorial al Serbiei. Se atestă aici un caz luat individual, care nu poate fi raportat la alte situații. C.I.J. a concluzionat că declarația unilaterală de independență a Kosovo nu este făcută de către o instituție provizorie de administrare, care acționează în calitate de instituție internațională, ci este o manifestare a voinței populației din Kosovo, care au acționat în calitate de reprezentanți ai populației din Kosovo, în afara unei administrări internaționale [76, p.109].

Considerăm că, în mod eronat, a fost invocat cazul Kosovo pentru Crimeea, parte componentă a teritoriului Ucrainei, care însă, în urma unui „referendum” și-a declarat independență și s-a anexat de Federația Rusă. Respectiv, s-a utilizat termenul de „crimeeni” („poporul crimeean”?), pentru a se justifica referendumul care a „decis” exercitarea dreptului la autodeterminare nu a unui popor, ci a unei minorități ruse din Ucraina (majoritară în Crimeea).

Legalitatea referendumului din Crimeea, prin care s-a invocat dreptul la autodeterminare a statelor, este pus la îndoială în contextul prezenței trupelor neautorizate și în lipsa expertizelor *Congresului Puterilor Locale și Regionale, care este unul dintre pilonii Consiliului Europei (CoE) și din care face parte atât Ucraina, cât și Rusia* [219]. La ora actuală, pe teritoriul Crimeii în general se aplică suveranitatea Federației Ruse, însă datorită specificului organizării statului, și anume sub formă de federație, un șir de competențe sunt exercitate direct de către statul federal.

Recunoașterea statelor autodeterminate este un procedeu ce permite, în principiu, statului de a i se recunoaște statutul ca subiect de drept internațional, or prin recunoaștere se va realiza unul dintre drepturile statului – de a stabili relații internaționale. Recunoașterea unui stat reprezintă un act prin care se admite că o entitate politică îndeplinește condițiile specifice unui stat și își exprimă dorința de a-l considera membru al comunității internaționale [145, p.61].

Drept motiv pentru nerecunoașterea unei entități în calitate de stat nou sunt schimbările teritoriale cauzate de aplicarea forței. Aplicarea forței în vederea formării unui nou stat sunt considerate în general ca ilegale și nu vor fi recunoscute. Recunoașterea achiziției unui teritoriu realizată prin amenințarea sau aplicarea forței „*ar fi un amestec necuvenit în afacerile interne ale statului din care făcea parte teritoriul achiziționat ilegal*”. Secesiunea Katanga nu a fost recunoscută de niciun stat. Biafra este un alt exemplu de încercare de secesiune, pe care nu a acceptat-o practic nici un alt stat [171, p.87].

Recunoașterea de către statul predecesor a entității secesioniste în calitate de stat nou este un criteriu important. „Statele terțe (...) pot fi prevenite să nu acorde recunoaștere atâta timp cât

statul prejudiciat nu renunță la drepturile sale, deoarece astfel de acțiuni unilaterale vor încălca drepturile statului în cauză” [174, p.6].

Efectele neregnoașterii se extind asupra relațiilor diplomatice și consulare, care sunt un *signum specificum* al recunoașterii.

În opinia autorului Vlad Ioan-Luca, încheierea de tratate internaționale nu este juridic incompatibilă cu neregnoașterea, dar simbolic neregnoașterea nu poate subzista încheierii unor tratate de prietenie sau de alianță. Participarea statului neregnoșcut la tratate multilaterale este posibilă numai în condițiile impuse de tratatele respective. Cele deschise „tuturor statelor” sunt teoretic deschise și statelor neregnoșcute, ținând însă cont de procedura depozitarului lor. Participarea la un tratat alături de un stat neregnoșcut poate avea loc, eventual, cu formularea unei rezerve. În funcție de scopul și obiectul tratatului, ea are sau nu efecte juridice. Existența unui stat neregnoșcut pe un teritoriu pretins de un stat parte la un tratat nu împiedică întotdeauna exercitarea drepturilor convenționale ale statului parte și nici nu eliberează pe celelalte state părți de la obligația de a respecta exercițiul acestor drepturi de către statul parte. Participarea statelor neregnoșcute la organizații internaționale este posibilă dacă se urmează procedura specifică de admitere. Odată admise, ele interacționează cu statele care nu le-au recunoscut pe picior de egalitate. Participarea statelor neregnoșcute este posibilă și în ONG-uri internaționale, unde prevederile statutelor acestora sunt decisive în privința admiterii lor. Statele neregnoșcute pot să-și înființeze propriile organizații internaționale, care însă pot să nu fie recunoscut, în baza criteriului cantitativ al efectului constitutiv al recunoașterii organizațiilor internaționale [191, p.18].

Modificarea poate consta în desprinderea unor teritorii de la un stat și formarea unui sau a unor state independente, cum ar fi desprinderea Norvegiei de Suedia, dezmembrarea U.R.S.S. În aceste situații urmează a fi aplicate regulile privind succesiunea statelor, având în vedere modificările pe care le suferă statele în sfera exercitării suveranității. Succesiunea în dreptul internațional implică, înainte de toate, substituirea unui stat de către altul, în limitele unui teritoriu determinat. În cazul substituiri unui stat (predecesor) de către un altul (succesor) cu privire la un teritoriu determinat și la populația de pe acest teritoriu, continuitatea raporturilor de drept internațional existente anterior este întreruptă și pusă în discuție. În aceste condiții, problema transmiterii drepturilor și obligațiilor internaționale apare ca o consecință directă a substituiri. Ea se rezolvă însă nu în temeiul legii, ca în dreptul intern, ci în cadrul exercitării de către statul succesor a suveranității sale, a dreptului de a decide în mod liber dacă și în ce măsură va menține raporturile juridice ale predecesorului. Statul succesor își organizează sau reorganizează sistemul

raporturilor sale juridice cu alte state prin confirmarea, preluarea de la statul predecesor a acelor drepturi și obligații decurgând din tratate sau din alte domenii, în conformitate cu interesele sale. Suveranitatea statului succesor se manifestă astfel prin dreptul său de a respinge raporturile juridice, drepturile și obligațiile internaționale anterioare incompatibile cu politica sa internă și externă, cu interesele sale fundamentale [31, p.49]. Această caracteristică a succesiunii se reflectă și în Convenția de la Viena din 1978 cu privire la succesiunea statelor în materie de tratate [57] și Convenția de la Viena din 1983 privind succesiunea statelor asupra bunurilor, arhivelor și datorilor de stat. Or, interesul noului stat competent nu este de a produce un vid juridic complet în interiorul statului său, ci are interesul să contopească, până la un anumit punct, teritoriul nou cu cele vechi și să evite perturbațiile inutile [14]. Cât ține de sistemul legislativ, acesta poate fi păstrat parțial, având în vedere impactul pe care poate să-l aibă prin modificarea integrală și simultană a acestuia. Din punct de vedere practic, considerăm că este imposibil ca statul predecesor să modifice integral legislația care era aplicată anterior. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie și Republica Moldova, având în vedere că odată cu destrămarea fostei U.R.S.S., aceasta a moștenit cadrul legislativ existent. Menționăm că anumite ramuri de drept au suferit modificări esențiale târziu după declararea independenței, de exemplu legislația civilă care până în 2003 reprezenta cadrul legal sovietic.

Autorul Preda-Mătășaru A., care a analizat prevederile convențiilor internaționale, a identificat următoarele reguli privind succesiunea statelor în cazul fuziunii sau dezmembrării:

- Tratatelor politice își încetează aplicarea odată cu dispariția statului anterior;
- tratatele de comerț, extrădare, tehnice, cele multilaterale generale își pot continua aplicarea, dacă noul stat și cealaltă parte convin expres sau dacă din conduita lor rezultă acest fapt;
- tratatele de aplicare teritorială, cum sunt cele de navigație fluvială, utilizarea și transportul energiei electrice, comunicații feroviare, canale, se aplică în continuare de statul succesor, frontierele și regimurile de frontieră nu sunt afectate prin succesiune, dacă tratatele anterioare, prin care au fost stabilite sunt licite;
- bunurile, inclusiv creanțele statului anterior, indiferent dacă se găsesc pe teritoriul său sau în străinătate, dar legate de teritoriul acestuia, se transmit noului stat [157, p.105].

Considerăm oportun de a analiza în mod separat succesiunea în cazul fostei Uniuni Sovietice, în special din perspectiva realităților practice.

În opinia cercetătoarei Popescu Dumitra se disting trei situații privind succesiunea statelor după destrămarea U.R.S.S. care țin de:

- 1) statele baltice (Estonia, Lituania, Letonia), ce nu și-au continuat personalitatea juridică anterioară anului 1940, când au fost integrate în mod forțat.
- 2) Federația Rusă, în calitate de continuatoare directă a personalității fostei Uniuni Sovietice.
- 3) celelalte republici [155, p.11].

În doctrina sovietică rezultă trei modalități ale succesiunii:

- a) teoria *tabula rasa* - noul stat nu este legat de obligațiile care reies din tratatele internaționale încheiate de către statului predecesor;
- b) teoria opțiunii – noul stat alege la care dintre tratatele încheiate de către predecesor va continua să participe;
- c) teoria continuității – toate tratatele încheiate de către predecesor rămân în vigoare și se aplică pe teritoriul noului stat [267, p.60].

Principiile de bază care au guvernat condițiile succesiunii sunt inserate în: Acordul cu privire la crearea Comunității Statelor Independente [6], Declarația de la Alma-Ata [93], Acordul cu privire la succesiunea referitoare la arhivele de stat ale fostei U.R.S.S. [2], Acordul cu privire la împărțirea întregii proprietăți de peste hotare a fostei U.R.S.S. [1], Hotărârea Consiliului Șefilor de State C.S.I. în problema succesiunii la tratate [118] ș.a.

Drept urmare a destrămării U.R.S.S., noile state urmau să-și determine calitatea de subiect de drept internațional, inclusiv prin aderarea la organizații internaționale, precum și stabilirea relațiilor internaționale prin semnarea de tratate internaționale sau recunoașterea celor existente anterior. În cazul Ucrainei și Belarusului, acestea aveau statut de state independente încă de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, când au devenit membri fondatori ai O.N.U. (24 octombrie 1945), iar după destrămarea U.R.S.S. și-au redobândit acest statut.

Altfel este situația celorlalte state ex-sovietice, pentru care a fost necesară respectarea procedurii prevăzute în art. 4 din Carta O.N.U., ele fiind acceptate ca state membre cu titlu individual. Printre acestea: Armenia și Azerbaidjan (2 martie 1992), Georgia (31 iulie 1992), Kazahstan și Kîrgîzstan (2 martie 1992), Letonia, Lituania și Estonia (17 septembrie 1992), Republica Moldova, Turkmenistan, Tadjikistan și Uzbekistan (2 martie 1992) [155, p.12].

Ca rezultat al conflictelor teritoriale, unele țări, în vederea asigurării integrității teritoriale și în scopul evitării conflictelor interne, au găsit o formulă pașnică, prin care au stabilit un gard de autonomie mai ridicat unor regiuni din teritoriul său. Un exemplu în acest sens ar fi insulele Aland din Finlanda populate de suedezi, regiunile autonome chinezești locuite de popoarele nehanice, insula Groenlanda din Danemarca, Zanzibar în Tanzania ș.a. [13, p.64]

Teritoriile cu statut de autonomie specială au un grad de competențe mai înalt, pe care le exercită sub forma unui guvern propriu și pot să-și rezolve problemele „interne” fără a fi necesară aprobarea guvernului central. În aceste cazuri este necesară stabilirea competențelor exclusive ale guvernului central și a competențelor exclusive ale autonomiei.

Frontiera reprezintă acel spațiu geografic în care statele își exercită suveranitatea, iar tratatele de frontieră și cele care stabilesc un regim teritorial nu sunt afectate de succesiunea statelor, acest fapt fiind fundamentat în baza unei reguli general admise, prevăzute în mod expres de art. 11 și 12 ale Convenției din 1978, precum și prin decizia C.I.J., în cauza privind Barajul Gabcikovo – Nagymaros [80]. Mai mult, în contextul art. 62 al Convenției din 1978, modificarea fundamentală a circumstanțelor nu constituie temei de modificare sau încetare, în lipsa unui comun acord, a tratatelor ce țin de stabilirea frontierelor. În acest sens, poate fi scoasă în evidență speța Libia vs. Ciad, în care C.I.J. a menționat că un tratat poate înceta să mai fie în vigoare, fără ca durabilitatea frontierelor să fie afectată (*Un traité peut cesser d'être en vigueur sans que la pérennité de la frontière en soit affectée*) [74]. Evident, Curtea a menționat că frontiera poate fi modificată prin acordul comun al statelor.

Stabilitatea frontierelor asigură exercitarea competențelor teritoriale ale statelor în limitele lor, totodată după cum a menționat și C.I.J. în speța Templul din Preah Vihear: „În general, în cazul în care două țări defînitivează între ele o frontieră, unul din obiectivele sale principale este de a stabili o soluție stabilă și defînitivă”.

În concluzie, având în vedere cele menționate *supra* și conducându-ne de principiile dreptului internațional privind egalitatea în drepturi a statelor, independența și integritatea teritorială, precum și de principiul inviolabilității frontierelor, având în vedere cerințele conviețuirii pașnice, statele urmează să exercite competențele sale teritoriale cu bună-credință. În unele situații specifice, statul ar putea avea nevoie să-și exercite, în ceea ce privește un anumit teritoriu, un număr de competențe funcționale, fără a avea un titlu de suveranitate deplină cu privire la acel teritoriu. Excepțiile de la caracterul exclusiv și absolut al competențelor teritoriale ale statului vor fi analizate în capitolul următor.

2.4. Concluzii la Capitolul 2

În urma celor expuse în cadrul acestui capitol pot fi relevate unele din cele mai importante concluzii:

1. Teoriile expuse în doctrina dreptului internațional, potrivit cărora este negată în totalitate existența suveranității, sunt categorice și nu corespund realităților juridice; statul se comportă în

mod normal, ca și suveran în teritoriul său, iar ansamblul competențelor sale sunt desemnate prin formula de suveranitate.

2. O altă direcție a doctrinei dreptului internațional se pronunță contra caracterului absolut al suveranității în epoca contemporană, invocând ideea că o astfel de stare a lucrurilor este imposibilă. Motivul principal al ultimelor se rezumă la coexistența statelor, la relațiile internaționale complexe pe care le stabilesc, doar că această limitare urmează să reprezinte voința statului de a delega o parte din competențe și nu o constrângere. Un exemplu în acest sens îl oferă Uniunea Europeană, ale cărei state membre, în legile lor fundamentale fac referiri exprese privitoare la suveranitate, afirmând că statul poate transfera instituțiilor europene unele atribute de suveranitate ori poate accepta exercitarea în comun a acestora. Ideea caracterului general, absolut, exclusiv și deplin al competențelor teritoriale este limitat de principiile generale de drept internațional, care au menirea de a asigura o conviețuire pașnică, bazată pe egalitatea drepturilor suverane ale statelor.

3. Statul exercită trei categorii de competențe:

- a) teritoriale;
- b) personale;
- c) competența relativă serviciilor publice.

Astfel, este necesar să se determine frontierele statului pentru a stabili linia de oprire a competențelor statului.

4. În urma analizei definițiilor formulate de către doctrinarii autohtoni și cei din străinătate, precum și după o discuție asupra polemicilor în jurul acestei noțiuni, propunem următoare definiție a competenței teritoriale a statului: Competența teritorială este o prerogativă a statului și reiese din suveranitatea sa, caracterizându-se prin aptitudinea de a cunoaște un fapt, de a legifera asupra anumitor domenii, de a lua o decizie, de a face un act, de a îndeplini o acțiune prin exercitarea autorității sale, conform dreptului internațional, asupra bunurilor, situațiilor, persoanelor și activităților care se află sau se desfășoară în interiorul teritoriului său.

5. Termenii de „competență” și „jurisdicție” utilizați în doctrina dreptului internațional public nu sunt sinonimici. Constatăm că termenul de jurisdicție, atât pe plan internațional, cât și pe plan național, înglobează un număr mai restrâns de drepturi, decât cel de competență, iar legătura dintre aceste două noțiuni este identică cu raportul dintre „specie” și „gen”, termenul de competență fiind unul mai larg, care include la rândul său noțiunea de jurisdicție.

6. Competența teritorială a statului are următoarele caractere:

- generalitate – se caracterizează prin faptul că, statul în interiorul său exercită ansamblul puterilor care îi revin.
- Exclusivitate – se manifestă prin faptul că doar autoritatea națională stabilită în mod constituțional are dreptul să vorbească în numele poporului său.

7. Încetarea perioadei colonialismului, dispariția U.R.S.S. au generat un șir de schimbări pe harta mondială, astfel au apărut subiecți noi de drept internațional care urmau să-și determine statutul și să-și exercite competențele. În această situație, o importanță deosebită le revine regulilor de succesiune a statelor în dreptul internațional public, fiind stabilită și o regulă internațională, potrivit căreia tratatele de frontieră și cele care stabilesc un regim teritorial nu sunt afectate de succesiunea statelor.

8. Sub aspectul practic al subiectului cercetării, scoatem în evidență situația statelor nerecunoscute și a modalității de exercitare a competențelor sale teritoriale. Acest subiect este actual și pentru Republica Moldova, având în vedere că „regiunea transnistreană” aplică legile sale pe acest teritoriu separat de la cel de bază al Republicii Moldova, impunând un șir de reguli și restricții, fapt care împiedică exercitarea *de facto* a competențelor teritoriale ale Republicii Moldova pe teritoriul secesionist.

3. MODALITĂȚI PARTICULARE DE EXERCITARE A COMPETENȚEI TERITORIALE A STATULUI

Exercitarea competențelor de către stat, în interiorul teritoriului său, reprezintă una dintre prerogativele unui stat suveran. În același timp, dreptul internațional cunoaște situații în care, asupra unor teritorii, statele sunt limitate în exercitarea competențelor sale, delegând o parte din acestea către alți subiecți de drept internațional. În cele ce urmează ne propunem să analizăm modalitățile particulare de exercitare a competenței teritoriale a statului, prin prisma reglementărilor și practicii internaționale.

3.1. Servitutea internațională – abordări doctrinare și dezvoltări jurisprudențiale

În doctrina dreptului internațional public, subiectul suveranității asupra teritoriilor „afectate” de regimul servituților nu este studiat multiaspectual. Acest regim, deși contestat de unii autori [253, p.233], reprezintă un subiect de cercetare foarte actual, având în vedere aplicabilitatea sa practică.

În cele ce urmează ne propunem să analizăm evoluția istorică a regimului juridic al teritoriilor atât sub aspectul dreptului intern, cât și al celui internațional.

Proprietatea în perioada primitivă nu admitea nicio restricție. Obstacolele aduse proprietății, care par a fi firești și inevitabile, cum ar fi ipoteca sau uzufructul, sunt produsul unei evoluții lente, care a durat timp de secole.

Ideea că proprietatea este în stăpânirea absolută și nelimitată a omului asupra unui singur lucru a fost în concordanță cu caracterul rigid și fără compromisuri al vechilor romani. Ea era în armonie cu noțiunea de libertate personală a lui *Civis Romanus* care nu accepta nicio supunere față de dominația altuia. Acest principiu nu putea rămâne intact, decât într-o perioadă foarte veche. Pentru a face față necesităților vieții în comun și necesităților ce reies din coexistența oamenilor, au intervenit concesiile inevitabile. Ele se realizează, în primul rând, prin admiterea stipulațiilor contractuale care permit asumarea obligațiilor de a face ceva pentru cineva. Aceste stipulații nu pot niciodată să consistă în renunțări la libertatea individuală: contractul prin care o persoană promite să devină sclav față de cineva era nul și nul prin efecte. Cât despre relațiile persoanei față de lucru, noțiunea de drept real este valabilă nu numai pentru părți, dar și pentru terți, deși nu a fost dezvoltată decât foarte târziu. Persoana putea să se debaraseze de proprietatea sa, însă nu contrar prevederilor contractuale.

Din aceste rațiuni, în prima perioadă a dreptului roman, romanii – creatori temerari, și în același timp, conservatori ai instituțiilor de drept – nu au admis decât o singură formă a drepturilor reale: servitutea. Altele: gajul, superficies și emfiteoza sunt creațiile dreptului pretorian și imperial [207].

Menționăm că termenul de servitute își trage originea din dreptul roman. Servitutea, potrivit legislației romane, era faptul de instituire a așa-numitei „serviri” a unui teren în favoarea altuia. Terenul grevat sau terenul aservit se numea *fundus serviens*, iar terenul în utilitatea căruia era impusă sarcina, adică terenul dominant, se numea *fundus dominam* [284, p.169].

Cele mai vechi servituți sunt legate de viața rurală și de economia pastorală din Roma arhaică. Servitutea, pentru a fi calificată drept rurală sau urbană, trebuie să ia în calcul situația terenului dominat. Încă Justinian afirma că trebuie să ne întrebăm dacă obiectul servituții este un edificiu sau un teren cu culturi [234, p.639].

Reconstrucția orașului Roma, după incendierea acestuia de către gali la începutul secolului al IV-lea î.Hr., a contribuit esențial la dezvoltarea servituților urbane – *res mancipi*. Un atare tip de servitute reglementează relațiile de vecinătate. Printre relațiile din categoria servituților urbane sunt reglementări ce țin de scurgerea apelor de ploaie și menajere, de interdicții privind înălțimea clădirilor vecine [216, p.246].

Toate acestea pot fi clasificate după cum urmează:

- servituți pentru evacuarea apelor menajere – servituți asupra canalelor (*cloaca*);
- servituți ce țin de construcții – dreptul de a sprijini o construcție de cea a vecinilor (*ius onoris ferrendi*);
- servitutea numită „de vedere” – permite construirea balconului spre proprietatea vecină (*ius projiciendi*).

În literatura de specialitate se disting și alte două categorii de servituți – servituți personale și servituți prediale. Conform considerațiilor lui Ulpianus de exemplu, servituțile prediale sunt servituți ale terenurilor (*fundibus*), deoarece în lipsa acestora ele nu pot fi constituite: nimeni nu poate dobândi vreo servitute urbană sau rustică dacă nu are teren și nimeni nu poate fi grevat (cu servitute) dacă nu are teren (Ulpianus, D 8, 4, 1). Un alt jurist al Romei antice, Paulus, se pronunță mai concret, afirmând că, dacă asupra unui teren este constituită o servitute în favoarea altui teren, servitutea urmează terenul în cazul vinderii acestuia (Paulus, D, 8, 4, 12) [192, p.85].

Servituțile personale se instituiau în funcție de anumite persoane, adică elementul decisiv era persoana, și producea efecte pe durata vieții acelei persoane. Dacă servituțile prediale se caracterizează prin alienabilitate, prin faptul că nu depind de persoană, de calitățile acesteia, sunt

pentru o perioadă nedeterminată, iar în calitate de obiect servesc bunurile imobile, atunci în cazul servituților personale în calitate de obiect sunt atât bunurile imobile, cât și mobile. Aceeași idee este susținută și în doctrina franceză mai veche, astfel J.M. Pardessus afirmă că servituțiile sunt niște sarcini impuse asupra terenurilor, iar proprietarii sau posesorii acestor terenuri nu sunt decât niște elemente accesorii [243, p.24].

Aceste elemente distinctive, și anume imobil–persoană, sunt supuse criticii în literatura de specialitate. Relațiile sociale din acea perioadă erau guvernate de *ius civile*, care puteau să apară inițial doar între cetățenii romani. Opinia că servituțiile prediale apăreau ca rezultat al legăturii între terenul aservit și terenul dominat, neluându-se în considerare proprietarul, este considerată greșită de către savantul german Heinrich Dernburg, care consideră că servitutea predială este un bun al persoanei ca proprietar al terenului dominat și poate fi succedată de alte persoane care pot deveni proprietari ai acestui teren. Romanii dezvoltă noțiunea de servitute ca definiție generală mai târziu, inițial limitându-se la obiectul său (drum, apeduct etc.) [28, p.66-72].

Servituțiile rurale enunțate mai sus nu sunt altceva decât servituți prediale ce puteau fi de mai multe tipuri.

În primul rând, servituți privind dreptul de trecere, clasificabile în:

- trecerea unui singur individ pe terenul altei persoane – *iter*;
- trecerea pe terenul altei persoane cu animale, transport – *actus*;
- trecerea și construirea unei rute/drum – *via*;
- servituți instituite asupra apelor:
- servituți de salvare – *aquae haustus*;
- servituți care permit trecerea prin canalele de irigare a apelor pe terenul vecin – *aquae ductus*.

În al doilea rând, servituți ce țin de pășunatul animalelor – *ius pascendi* și servituți ce țin de adăpatul animalelor - *pecoris ad aquam adpulsus*, traversând terenurile vecine.

În sfârșit, servituțiile ce țin de extragerea materialelor/mineralelor de pe terenul vecin:

- servitutea asupra carierelor – *ius lapidicinae*;
- servituțiile asupra nisipăriilor – *ius arenae fodiendae*;
- servituți asupra cuptoarelor de var – *ius calcis coquendae* [28, p.70]

Potrivit lui Bourjou [230, p.639], în 1747, practica, în funcție de modul de exercitare, distingea servituți continue și servituți necontinue. Servituțiile continue au un exercițiu continuu, fără ca pentru aceasta să fie nevoie de faptul actual al omului. De exemplu: servitutea de scurgere a apelor, servitutea de vedere. Dimpotrivă, servituțiile necontinue presupun pentru executare faptul

actual al omului, spre exemplu servitutea de trecere, servitutea de a scoate apa dintr-o fântână. Ceea ce determină, prin urmare, caracterul continuu sau necontinuu al servituții nu este continuitatea sau necontinuitatea exercitării ei, ci faptul actual al omului.

Așa, deși servitutea de scurgere a apei e o servitute continuă, fiindcă apa se scurge fără intervenția faptului omului, totuși exercițiul unei asemenea servituți nu este continuu, fiindcă nu plouă în mod permanent. Dacă însă apa se scurge dintr-o pompă mânăuită de un om, servitutea va fi necontinuuă, fiindcă presupune faptul actual al omului, chiar dacă apa s-ar scurge în mod continuu.

Este important a menționa că prevederile Codului Civil actual al Republicii Moldova păstrează această clasificare, astfel în articolul 430, alin. 2) este prevăzută clasificarea după cum urmează: „*Continue sânt servituțiile al căror exercițiu este sau poate fi continuu fără a fi necesară fapta omului, iar necontinue – cele pentru a căror existență este necesară fapta omului*” [35]

O altă clasificare este regăsită în Codul Civil al Republicii Moldova. La art. 430 alin. (1) se deosebesc servituți aparente și servituți neaparente. Servitutea aparentă este vizibilă după semnele sale exterioare – cărare, drum, apeduct, gazoduct etc. Servitutea neaparentă nu este vizibilă și nu are semne exterioare – servitutea de a nu zidi, de a nu zidi mai sus de o anumită înălțime, apeduct, gazoduct instalate în pământ [17, p.225].

Servitutea într-un asemenea context aduce un echilibru între interesele proprietarului unui teren sau al unui alt imobil (terenul aservit) cu interesele altor persoane către care trece, în baza legii sau a actelor juridice, dreptul de a folosi acest imobil într-un mod sau altul (terenul dominant) [12, p.251].

Astfel, servitutea predială, examinată ca fiind un raport juridic cu drepturi și obligații, poate aparține doar persoanelor ca subiecți ai acestui raport juridic.

Servitutea cunoscută în dreptul roman și-a lăsat amprente pe teritoriul statelor Europei. În acest sens, există acte din perioada medievală în care se regăsesc servituțiile. Este vorba de: *Codul Caragea*, unde esența servituții se exprima prin *robirea lucrurilor* și *Codul Calimah* – prin *sorbirea lucrurilor* [12, p.83].

Stagnarea pentru o perioadă îndelungată (din 1944 până în 1990) a dezvoltării conceptului de servitute în special, iar a dreptului civil în general, este o consecință a regimului socialist, în care preleva proprietatea de stat [30].

Servitutea reprezintă un dezmembrământ al dreptului de proprietate și este inserat în legislația națională.

Atributele dreptului de proprietate sunt *posesia, folosința și dispoziția*. Dezmembrămintele dreptului de proprietate se împart în două categorii: unele dezmembrăminte sunt recunoscute unei persoane determinate și doar o dată cu ele; alte servituți sunt create în beneficiul proprietarului unui lucru, ele existând în interesul fondului însuși (de exemplu, servituțile reale) [234, p.291].

Astfel, celelalte drepturi reale principale (în afara dreptului de proprietate) nu conferă titularului lor decât o putere restrânsă: ele nu conferă decât unele dintre atributele dreptului de proprietate, de aceea au fost numite dezmembrăminte ale dreptului de proprietate [189, p.41].

Este important să menționăm că studiul efectuat de noi nu are drept scop dezvoltarea noțiunii de servitute în dreptul intern, ci studierea conceptului de servitute în dreptul internațional, în relațiile internaționale interstatale, precum și studierea regulilor și excepțiilor stabilite prin servituți. Totodată, estimăm că este util să atenționăm că instituția servituții în dreptul internațional public își are originea în instituțiile dreptului privat roman, iar conținuturile juridice ale acestora nu diferă considerabil.

Pentru a afirma cu certitudine că servitutea internațională s-a cristalizat odată cu apariția statelor și cu dezvoltarea relațiilor reciproce între ele, vom încerca să urmărim evoluția istorică și a acestui concept. Astfel, considerăm că prima „îngrădire” prin servitute datează cu anul 202 î.Hr. Conflictul armat care s-a produs între Roma și Cartagina a fost în favoarea romanilor după bătălia de la Zama. Printre condițiile de pace impuse cartaginezilor se găsea obligația de a nu duce niciodată războaie contra romanilor sau contra aliaților lor, iar fără permisiunea explicită a romanilor nici în afara Africii. Astfel, se înregistrează o limitare a liberei voințe a statului învins, iar dacă raportăm această situație la conținutul competenței teritoriale a statului, observăm o limitare evidentă în ceea ce ține de politica externă a statului.

Termenul de servitute a fost utilizat în Convenția din 1281, prin care cneazul Liechtensteinului i-a oferit magistratului orașului Speyer cetatea și terenurile în folosință în scopuri de ducere a războiului.

În 1648, Pacea de la Westfalia a pus sfârșitul războiului de treizeci de ani și a acordat Franței dreptul de a deține o garnizoană în Philippsburg, oraș ce aparținea episcopiei Spire.

În Tratatul de Pace de la Paris din 1815, care a pus capăt războaielor napoleoniene, art. 3 conținea următorii termeni: „*Fortificațiile din Huningue, care au fost constant obiectul unei incertitudini pentru orașul Bâle, înaltele părți contractante, pentru a da o nouă probă solitudinii și buneii voințe față de Confederația Helvetică, au convenit între ele de a demola fortificațiile din Huningue și guvernul francez se obligă, pe același motiv, niciodată să nu înlocuiască cu alte fortificații noi la o distanță mai aproape de trei kilometri de orașul Bâle*” [182].

Tratatul Unkiar-Iskélessi între Rusia și Turcia, din 8 iulie 1833, conține un acord adițional și secret prin care Poarta Otomană se obligă să închidă în anumite condiții Dardanele, adică să nu permită navelor de război în niciun caz să intre.

Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878 a avut drept scop reglarea problemelor din Orient care au generat conflictul din Balcani. El conținea recunoașterea de către părțile contractante a independenței Principatului Muntenegru. Noului stat i-au fost impuse condiții severe, una dintre care se găsea în art. 29: Muntenegru trebuia să construiască pentru apărare nave maritime care să aibă pavilion de război, în plus, avea obligația de a introduce prevederi în dreptul maritim a legislației aplicabile în Dalmația, care făcea parte din Imperiul Austro-Ungar [206, p.7].

Servituțile adesea sunt utilizate în regiunile de frontieră dintre state și se realizează prin dreptul de tranzit peste frontiere, prin dreptul de a crea în zonele de frontieră a statelor așa-numitele „zone proprii”, prin dreptul de a crea în aceste zone porturi, zone vamale cu regim special, prin dreptul de folosință a râurilor internaționale, a canalelor, a strâmtorilor, conductelor de gaz etc., prin dreptul de a se folosi de zăcămintele minerale pe teritoriul altui stat, prin dreptul la pescuit în marea teritorială străină. Astfel, Finlanda arendează teritoriul Rusiei în regiunea canalului Saimaa. Toate vasele maritime se bucură de dreptul de a trece prin canalele Suez și Panama, care se află pe teritoriul statelor Egipt și Panama. Un alt exemplu elocvent ar fi Acordul din 9 februarie 1920 prin care U.R.S.S., ulterior Rusia, au obținut dreptul de a extrage cărbune în regiunea Spitsbergen [282]. Acordul din 18 ianuarie 1952 între Olanda și Germania de Vest stabilește o limită a minelor de cărbune olandeze care nu coincide cu frontiera de stat dintre aceste două țări. La data de 3 martie 1956, ex-Iugoslavia și Italia au semnat un acord prin care se stabilește dreptul pescarilor italieni să pescuiască în apele teritoriale ale ex-Iugoslaviei. Israelul și-a manifestat disponibilitatea de a acorda dreptul de utilizare a apei pe teritoriul său în condițiile Tratatului anglo-francez [282].

Pentru a înțelege esența acestui concept, ne propunem definirea acestuia. Autorul S.V. Vali, într-o lucrare dedicată servituților internaționale, definește servitutea ca fiind „un raport de drept permanent, durabil, stabilit printr-un tratat internațional, prin care unul sau mai multe state pot exercita drepturi asupra întregului sau asupra unei părți a teritoriului altui stat, pe motivul unui interes particular care se atașează de acest teritoriu, sau prin care un stat se obligă față de unul sau mai multe state să renunțe la exercitarea drepturilor sale asupra întregului sau unei părți din teritoriu” [269, p.309].

Prin servitute internațională se înțeleg toate restricțiile aduse suveranității teritoriale a unui stat în favoarea altui stat, precum și în favoarea unei corporații sau unei familii plasate sub protecția specială a dreptului intern [203].

Autorul M. Mihăilă evidențiază faptul că servitutea se caracterizează prin restrângerea suveranității unui stat pe al cărui teritoriu un alt stat exercită o competență de reglementare legislativă sau administrativă [141, p.63].

Este o categorie de servituți create prin însăși natura lucrurilor, prin raporturile naturale dintre state chemate să dezvolte relații de reciprocitate. Astfel, mijlocul unui râu poate constitui limita teritorială între două state, însă direcția curentului sau forța normală a vântului poate să fie așa încât una dintre părțile învecinate să „împrumute” o parte din teritoriului celuilalt stat învecinat. Un alt caz ar fi atunci când teritoriul unui stat este înconjurat de teritoriul altui stat, așa încât primul nu are acces la mare, fără a trece peste teritoriul statului vecin. În alte situații, statul posedă dincolo de frontiera sa politică, mai mult sau mai puțin înglobată în teritoriul statului vecin, niște porțiuni de pământ care formează enclave. În toate aceste cazuri este necesară a fi creată servitutea de trecere.

Aceste servituți se mai numesc, servituți publice naturale (*servitudes publiques naturelles*) [141, p.392].

Pe lângă servituți naturale, mai există și servituți pozitive consimțite liber de către state. Acestea constau fie în dreptul statului străin de a se bucura de drepturi suverane pe teritoriul altui stat, fie în interdicția asupra propriului teritoriu de a exercita un drept asemănător. De aici reiese faptul că servitutea internațională poate fi activă (de exemplu: dreptul de trecere prin teritoriul altui stat) și negativă (de exemplu: de a nu exercita anumite prerogative, cum ar fi, de pildă, interzicerea luării unor măsuri militare într-o zonă demilitarizată).

În dreptul intern, servitutea este un drept real accesoriu dreptului de proprietate și presupune existența unui fond dominant și unul servit care să fie contigue, astfel încât însăși natura lucrurilor sau legea să impună crearea servituții. În dreptul internațional, statele exercită în mod exclusiv suveranitatea teritorială, iar așa-zisele „servituți” s-au constituit întotdeauna pe cale convențională și deci nu sunt altceva decât anumite drepturi pe care un stat suveran le acordă pe teritoriul său unui alt stat determinat, de regulă, în condiții de reciprocitate și în interesul dezvoltării relațiilor economice internaționale [28, p.66-72].

Dacă teritoriul pe care s-a permis exercitarea unui drept de către un alt stat intră sub suveranitatea unui alt stat, atunci cel care a beneficiat de servitute internațională urmează să încheie o altă convenție cu noul stat suveran. Fără încheierea unei noi convenții, servitutea

internațională nu este valabilă. În opinia autorului Lazarev M., țările occidentale în practica lor internațională au extins mult conținutul noțiunii de servitute internațională pentru a justifica exercitarea anumitor drepturi pe teritoriul altor state obținute în urma unor presiuni (de exemplu: dreptul de a înființa și de a folosi baze militare situate pe teritoriul altor state). În astfel de cazuri, de fapt, are loc limitarea suveranității unui stat mai slab în folosul unui stat mai puternic, practică ce contravine legalității internaționale [282].

În același context, prin decizia Curții Internaționale de Justiție din 17 august 1923, pe cazul „Wimbledon”, prin care se pune în discuție regimul canalului Kiel și interpretarea corectă a Tratatului de la Versailles din 1918. În opinia sa separată, Shuking notează că regimul canalului Kiel reprezintă o formă a *servitus juris publici voluntaria*. El indică asupra faptului că acordurile ce fac trimiteri la servituți, trebuie să fie interpretate ca fiind niște drepturi excepționale ce produc efecte pe teritoriul unui stat străin. Servituțile urmează să limiteze „la maximum de neimportant” suveranitatea statului. Canalul Kiel se afla sub jurisdicția Germaniei, fiind neutralizat [72].

În concluzie, putem afirma că servituțile internaționale, în etapa actuală pot fi divizate în trei mari grupuri: economice, strategice și politice. Toate grupurile urmează să se călăuzească de prevederile generale, de principiile dreptului internațional public.

În grupul servituților economice intră tranzitul prin teritoriul statului, prin marea sa teritorială, a canalelor și a strâmtorilor, tranzitul poștei, tranzitul de pasageri, tranzitul comercial, încheierea contractelor de arendă pentru întreprinderi comerciale, concesiuni etc.

Din grupul servituților strategice fac parte teritoriile neutralizate, teritoriile demilitarizate, tranzitul trupelor Organizației Națiunilor Unite, bazele militare provizorii ale Organizației Națiunilor Unite împotriva agresorului. Bazele militare ale Organizației Națiunilor Unite pot fi: a) mobile; b) imobile; c) de urmărire a respectării prevederilor internaționale privind interzicerea producerii, stocării, comercializării și utilizării armelor chimice și nucleare.

La grupul servituților politice pot fi atribuite contractele de arendă pentru sediile misiunilor diplomatice și consulare ale statelor străine, sediile Organizației Națiunilor Unite și a subdiviziunilor sale specializate, arenda sediilor de către alte organizații internaționale, realizarea unor programe speciale de dezvoltare de către organizațiile internaționale [282].

Servituțile instituie un mecanism direct de folosință a teritoriului de care sunt interesate mai multe state și, din câte se poate observa, servituțile joacă un rol tot mai important în dreptul internațional public.

Din categoria teritoriului de stat, face parte spațiul geografic format din suprafețele terestre, acvatice, dar și spațiul aerian și subsolul acestora, delimitat prin frontiere, asupra căruia

statul își exercită suveranitatea deplină și exclusivă [89, p.125]. De asemenea, din cadrul suprafețelor acvatice fac parte apele interioare și marea teritorială. După cum a fost menționat *supra*, din categoria servituților internaționale face parte și pasajul inofensiv prin marea teritorială a unui stat.

Convenția asupra dreptului mării din 1982 consolidează ideile unor savanți de notorietate care au încercat să atribuie un concept general, unanim recunoscut asupra dreptului mării. Hugo Grotius, bazându-se pe dezvoltarea navigației, a relațiilor economice, a comerțului internațional, precum și a relațiilor interstatuale, a înaintat în lucrarea sa *Mare Liberum* ideea potrivit căreia „marea nu poate fi obiect al proprietății private”. Acest principiu se regăsește în art. 17 al Convenției asupra dreptului mării care statuează că „*navele tuturor statelor riverane sau fără litoral se bucură de dreptul de trecere inofensivă în marea teritorială*” [55]. Până la codificarea acestei prevederi, în Convenția asupra dreptului mării, principiul era aplicat pe bază de cutumă.

Suveranitatea este un atribut al statului și reprezintă supremația puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state. Suveranitatea de stat este simbolul juridic al personalității statului, al independenței și al organizării politice a societății. În literatura de specialitate sunt analizate mai multe opinii privind corelația dintre dreptul internațional și suveranitatea statelor. În doctrina dreptului internațional se promovează ideea că dreptul internațional și suveranitatea nu pot coexista [112, p.123]. Nu putem susține această opinie, deoarece dreptul internațional este viabil și aplicabil, asigurându-se un echilibru pe plan internațional în vederea respectării suveranității statelor. Altfel spus, prin aplicarea normelor de drept internațional, statul într-o oarecare măsură „renunță” la o parte din suveranitatea sa, pentru a asigura dezvoltarea economică și o conviețuire pașnică, aplicând în acest sens normele dreptului internațional.

Practica internațională, demonstrează suveranitatea statului asupra mării teritoriale. Drept exemplu, poate servi Hotărârea Curții Internaționale din 1949, privind conflictul anglo-albanez, ca rezultat al accidentului din Canalului Corfu. Navele militare britanice au fost deteriorate din cauza activării unor mine submarine. În urma acestui incident, Marea Britanie s-a arătat interesată de desfășurarea unor măsuri de deminare a acestui spațiu marin, care, de fapt, făcea parte din marea teritorială a Republicii Naționale Albaneze. Operațiunile desfășurate de către Marea Britanie Albania le-a calificat ca fiind acțiuni ce duc la încălcare suveranității sale. Au fost întreprinse mai multe acțiuni de soluționare a litigiului de către Consiliul de Securitate al O.N.U., însă acestea nu s-au soldat cu un rezultat pozitiv, motiv pentru care Albania s-a adresat Curții Internaționale de

Justiție. Curtea a calificat acțiunile flotei Marii Britanii ca acțiuni ce au încălcat suveranitatea Republicii Naționale Albaneze [150, p.113].

Comisia de drept internațional, a menționat în cadrul Conferinței O.N.U. din 1956 privind dreptului mării că suveranitatea statului asupra spațiului maritim nu se deosebește de suveranitatea statului asupra altor componente ale teritoriului său - spațiu terestru, aerian.

Această constatare, ulterior a fost reglementată și prevăzută în mod expres în Convenția asupra dreptului mării din 1982, care statuează în art. 2 că *„Suveranitatea statului riveran se întinde dincolo de teritoriul sau și de apele sale interioare, iar în cazul unui stat-arhipelag, dincolo de apele sale arhipelagice, asupra unei zone a mării adiacente desemnate sub numele de mare teritorială. Aceasta suveranitate se întinde asupra spațiului aerian de deasupra mării teritoriale, precum și asupra fundului acestei mari și subsolului ei. Suveranitatea asupra mării teritoriale se exercită în condițiile prevăzute de dispozițiile prezentei convenții și de celelalte reguli de drept internațional”* [55].

Analizând conceptul de suveranitate asupra mării teritoriale, apare întrebarea: este sau nu acest teritoriu proprietatea statului? În etapa contemporană nu mai putem utiliza conceptul de proprietate a statului cu semnificațiile lui din perioada feudală, când teritoriul era privit ca un drept real absolut, iar monarhul era stăpânul și proprietarul teritoriului. Un exemplu elocvent poate servi cazul din 1867, când țarul rus a vândut Statelor Unite ale Americii Peninsula Alaska, pentru o sumă de 7 200 000 dolari [280, p.16].

Autori ca Barsegov I.G., Cicerin B., Nezabitovschi V.A. sunt de părerea că în teritoriul său statul își exercită suveranitatea, iar noțiunea de proprietate nu trebuie să facă obiectul dreptului internațional [280, p.15].

O opinie contrară este exprimată de autorul rus Climenco B., citat de către Dudâchina I. [280, p.18], care a confirmat teoria dreptului de proprietate a statului asupra teritoriului său. Analizând natura juridică a teritoriului, Climenco B. concluzionează că toate drepturile pe care le are statul ca subiect de drept internațional în coraport cu teritoriul său, cad sub clasică construcție juridică a dreptului de proprietate și a obligației corespunzătoare de a respecta acest drept.

Potrivit teoriei proprietății, marea teritorială este obiectul dreptului de proprietate a statului. Statul folosește, de cele mai multe ori, două elemente ale dreptului de proprietate: posesia și folosința. Statul realizează dreptul său de proprietate asupra mării teritoriale în egală măsură ca și asupra teritoriului terestru.

Această afirmație se regăsește în Constituția României, care prevede expres la art. 136, alin. (3) că *„Bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic*

valorificabil, de interes național, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de legea organică, fac obiectul exclusiv al proprietății publice” [48] Același articol, la alin. (2), definește termenul de proprietate publică care este garantată și ocrotită prin lege și aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

Astfel, considerăm necesară utilizarea termenului de „proprietate” în dreptul internațional public, alături de alți termeni specifici dreptului civil, cum ar fi: contract, arendă, sediu, cesiune, succesiune ș.a., care își găsesc aplicarea în raporturile juridice dintre subiectele de drept internațional. În acest context, este necesar a menționa că noțiunea de suveranitate ține de exercitarea puterii statului asupra teritoriului său, iar termenul de proprietate este utilizat în cazuri individuale, când statul intră în raporturi juridice cu alte state sau alți subiecți de drept internațional – organizațiile internaționale, în vederea reglementării regimului de frontieră, a mării teritoriale, precum și alte raporturi juridice care au ca obiect un teritoriu determinat.

Necesitatea utilizării acestor termeni reiese și din identificarea soluțiilor, în cazul neînțelegerilor dintre state, atunci când este pusă în discuție o problemă ce ține de un anumit teritoriu.

Ca urmare a exercitării dreptului de proprietate asupra mării teritoriale, statul poate institui și anumite limite asupra acestui drept.

Potrivit autorului David Bogdan, drepturile reale asupra bunului altuia sunt consecința dezmembrării atributelor care alcătuiesc conținutul juridic al dreptului de proprietate [18, p.31]. În consecința exercitării dreptului de proprietate asupra mării teritoriale, statul poate intra în raporturi juridice ce reies din dreptul de proprietate, și anume dezmembrămintele dreptului de proprietate.

Servituțile fiind de mai multe tipuri, în cele ce urmează ne propunem să analizăm câteva categorii speciale de servituți care se întâlnesc în dreptul internațional public.

A. Trecerea inofensivă prin marea teritorială

Trecerea inofensivă prin marea teritorială, în opinia noastră, face parte din categoria limitărilor acestui drept absolut al statului de a dispune de teritoriul său în exclusivitate [30, p.55]. Ca o calificare juridică a acestui drept, ținem s-o atribuim categoriei de drepturi numite „servituți internaționale”, care nu sunt altceva decât niște restrângeri ale suveranității unui stat pe al cărui teritoriu un alt stat exercită o competență de reglementare legislativă sau administrativă [141, p.63].

Servitutea internațională poate interveni doar între două state suverane. După opinia autorului Fabre P., există două modalități de constituire a servituților: prin tratat și prin prescripție.

Prin tratat sau printr-o convenție, statele stabilesc ordinea și modalitatea de folosire a terenului/spațiului care trece cu drept de folosință unui alt stat, față de care statul suveran (cedent) nu-și poate realiza jurisdicția. Prescripția este rezultatul unei folosințe imemorale și constante, recunoscută tacit ca fiind servitute de către statul suveran [214, p.23]. Totuși suveranitatea în ambele cazuri rămâne a fi prezumată integrală.

Din punct de vedere istoric, servitutea internațională a apărut inclusiv datorită dezvoltării dreptului maritim care a introdus în dreptul internațional un nou tip de servitute – dreptul de a se folosi de un port străin ca de un punct de suport și de a stabili un punct de depozit de cărbune și de muniții pentru „realimentarea” flotelor pe timp de război. Drept exemplu poate servi conflictul din 1885 privind insulele Caroline între Spania și Anglia. Anglia a considerat că regimul juridic al insulelor este unul „*derelictae*”, adică a unui bun părăsit. Datorită medierii conflictului de către Papa Léon al XIII-lea, asupra insulelor a fost recunoscută suveranitatea Spaniei. Pe una din insule, Anglia a fost investită cu dreptul de a avea o stație navală și un depozit de cărbune [214, p.67-68].

Convenția de la Montego Bay din 1982 asupra dreptului mării, a stabilit în apele teritoriale un compromis între interesele de a dezvolta comerțul internațional și interesele statelor riverane, fiind instituit regimul particular de „trecere inofensivă” pentru toate navele. Statele sunt obligate să respecte un comportament normal de tranzit, care nu trebuie să aducă atingere păcii, ordinii publice și securității statului riveran. Competențele legislative ale statului riveran țin de reglementarea domeniilor de securitate ale navigației, protecția mediului, protecția împotriva poluării [55]. Această „putere” normativă trebuie să fie de o manieră rezonabilă și nu poate cuprinde norme ce țin de concepția, construcția sau echiparea navelor străine, cu excepția cazurilor în care au fost recunoscute ca fiind norme internaționale. De asemenea, urmează a fi luată în calcul situația navelor de stat străine care, deși se află în apele mării teritoriale ale unui stat, se bucură de aplicarea principiului extrateritorialității. Or, acestea sunt considerate ca o „continuitate” a statului, sub pavilionul căruia sunt înregistrate, un fel de enclave mobile ale statului pe care îl reprezintă, aplicându-se asupra acestora principiul extrateritorialității [255, p.28].

În termeni generali, extrateritorialitatea reprezintă aplicarea unei norme atunci când se realizează în totalitate sau în parte în afara teritoriului statului care a emis-o.

Aplicarea unei norme este o procedură complexă, iar elementul de extrateritorialitate va fi prezent în cazul în care o normă este aplicată de către o autoritate externă (autoritate care nu face parte din structura statului) aceluia teritoriu sau atunci când punerea în aplicare a normei implică efecte juridice în afara teritoriului [252, p.242].

Pot fi distinse două modalități teoretice de extrateritorialitate:

- a) extrateritorialitatea în sens material – face referire la câmpul spațial de aplicare a unei norme. În alți termeni, spunem că norma primește o aplicabilitate extrateritorială în cazul în care ea se aplică în situații ce se desfășoară în afara teritoriului statului care a emis-o. Trebuie remarcat faptul că, identificarea elementului teritorial sau extrateritorial de aplicare a unei norme este determinat de teritoriul statului-autor al normei în cauză.
- b) extrateritorialitatea în sens procedural – se referă la organele care pun în aplicare o normă. Procesul de aplicare a normei se desfășoară în afara teritoriului statului-autor de către autorități externe [252, p.243].

Astfel, putem afirma că extrateritorialitatea reprezintă situația în care competențele statului legislative, executive sau jurisdicționale sunt guvernate de raporturi juridice care se desfășoară în afara statului emițător (autor) [194].

Competențele statului sunt fundamentate în dreptul internațional public prin respectarea a trei principii de bază:

- a) principiul suveranității;
- b) principiul nonintervenției;
- c) principiul cooperării internaționale.

Combinarea acestor trei principii a condus treptat la apariția unor norme cutumiare și convenționale de stabilire a tipurilor de competențe ale statului. Tipurile de competențe, în opinia autorului Hervé Ascensio, sunt:

- competența teritorială, ce ține de o situație care este localizată în totalitate sau în parte pe teritoriul statului;
- competența personală, în situația în care autorul (competență personală activă) sau victima (competență personală pasivă) este resortisantul unui stat;
- competența reală, fiind cunoscută și ca „serviciu public”, intervine în situația în care se aduc atingeri intereselor fundamentale ale statului;
- competența universală se aplică atunci când apare necesitatea de a apăra niște valori universale și lipsesc legăturile clasice cu celelalte tipuri de competențe de stat.

În concluzie, afirmăm că trecerea inofensivă prin marea teritorială face parte din categoria limitărilor dreptului absolut al statului de a dispune de teritoriul său, în exclusivitate, reprezentând un exemplu clasic prin care normele dreptului internațional guvernează asupra comportamentului statelor.

B. Enclavele

Dimensiunea redusă a unui teritoriu explică existența enclavelor ca teritorii sau porțiuni de teritoriu ale unui stat total închise în teritoriul altui stat.

Epoca medievală a cunoscut pe larg existența enclavelor, în special în cadrul Imperiului romano-germanic. Odată cu întărirea frontierelor statului modern, apoi prin formarea blocurilor economice și politice, enclavele au început să dispară, fie prin anexarea la statul în care se situează enclava, fie prin schimb sau vânzare. De exemplu, prin Tratatul din 28 noiembrie 1844 între Lucquesne, Modène, Toscana, Austria și Sardinia s-a realizat cesiunea reciprocă de enclave [260, p.307].

În opinia autorului Raton Pierre, de multe ori utilizarea termenului de „enclavă” sau „teritoriu inclavat” este abuzivă, or despre Principatul Monaco se spune că este o enclavă a Franței, deși acesta posedă marea sa teritorială și poate în așa fel să comunice cu alte state, fără ca să utilizeze teritoriul francez [244, p.186].

Pot fi evidențiate și alte enclave, printre care: enclava italiană din Campione, în teritoriu francez – enclava spaniolă Llívia, două enclave portugheze în teritoriul indian – Dadra și Nagar-Aveli (la ora actuală aceste teritorii sunt parte componentă a Indiei). Și doar trei state, în opinia autorului Marcel Sinkondo, sunt enclave: orașul-stat Vatican și Republica San Marino – ambele inserate în teritoriu italian, precum și Lesotho, veche colonie britanică, enclavă în Africa de Sud.

Analizând statutul juridic al unei enclave, observăm existența unor raporturi de servitute între enclavă și statul care o înconjoară, or acesta din urmă trebuie să garanteze accesul cetățenilor enclavei, a bunurilor pe teritoriul acesteia, asigurând în acest sens, dreptul de tranzit. Unii autori consideră că și în lipsa unui acord expres privind asigurarea dreptului de tranzit, acesta urmează a fi asigurat în contextul cutumelor internaționale [258, p.296]. Or, lipsa unei comunicări dintre enclavă și teritoriul de bază ar pune în dificultate existența și dezvoltarea acesteia.

Situația geografică a unei enclave de multe ori duce la limitări ale suveranității acesteia, care pot fi de natură cutumiară sau convențională, fiind apreciate drept servituți internaționale pe care trebuie să le „suporte”.

Statele enclave trebuie să consimtă renunțarea la unele competențe teritoriale. Încă din perioada colonială, Portugalia exercita dreptul de trecere prin teritoriul indian, fapt care nu i-a fost îngrădit de către Marea Britanie, în acea perioadă putere colonială. Odată cu obținerea independenței însă, India s-a opus dreptului de trecere prin tranzit pe teritoriul său, a forțelor armate portugheze, care urmau să potolească o rebeliune din enclavă. Curtea Internațională de Justiție, în decizia din 12.04.1960, s-a expus asupra faptului că Portugalia are dreptul de trecere pentru persoanele private, funcționari civili, a mărfurilor în general, declarând totodată că nu are

dreptul de trecere, nici pentru forțele armate, nici pentru poliția înarmată, nici pentru arme sau muniții, deoarece acestea trebuie autorizate în prealabil [81].

Deci problema de bază care rămâne a fi primordială pentru enclave este lipsa unei comunicări libere cu cea mai mare parte a țării, fără a tranzita teritoriul altui stat, care o înconjoară.

Regimul juridic al unei enclave reprezintă punctul de pornire în vederea determinării conținutului competențelor teritoriului-enclavă. Astfel, din punctul de vedere al relațiilor dintre enclavă și teritoriul statului care o înconjoară, enclava este un teritoriu străin pentru acesta din urmă. Cetățenii statului care înconjoară enclava au statutul de cetățeni străini și viceversa.

Teritoriul enclavei nu este supus divizării între două sau mai multe puteri suverane, deși există situații în care statul înconjurător poate deține anumite competențe administrative, care sunt coordonate și consfințite în acorduri cu teritoriul de bază. Un exemplu în acest sens servește cazul Büsingen și Campione, care sunt incluse în teritoriul vamal al Elveției, prin semnarea unor acorduri cu Germania și Italia. Dar enclavele nu sunt teritorii neutre, ci mai degrabă teritorii aflate sub suveranitatea deplină a „statului-mamă” (a teritoriului de bază) [274, p.95].

Din perspectiva relațiilor dintre teritoriul de bază și enclavă, enclava nu poate fi considerată nici colonie, nici teritoriu supus unui protectorat. Astfel, aceasta reprezintă o parte componentă a teritoriului de bază, iar cetățenii enclavei nu sunt nici străini și nici apatrizi în coraport cu teritoriul de bază. Ei se bucură de toate drepturile și obligațiile prevăzute de legislația teritoriului de bază. Totuși există unele limitări în punerea în aplicare a competențelor pe care le dețin autoritățile teritoriului de bază în enclavă. Astfel de restricții reprezintă o consecință directă a caracteristicilor geografice ale enclavei. De exemplu, se poate referi la programe de apărare, serviciul militar. Statele care înconjoară enclava pot interzice tranzitul militar pe teritoriul său, mai mult ca atât, prin acorduri bilaterale pot fi interzise fortificații militare în enclave, cum a fost în cazul acordului din 1660, dintre Spania și Franța privind enclava Llívia.

Suveranitatea teritoriului de bază asupra enclavei nu este contestată de către statul în al cărui teritoriu se găsește enclava, însă este important a menționa situația de dependență politică și economică a unor categorii de enclave față de statul în care se găsește aceasta. În acest sens, menționăm cazul statelor-enclave care se află sub influența politică și economică a statului înconjurător. Lipsa teritoriului de bază determină poziționarea enclavei într-o situație de pierdere *de facto* a suveranității, iar statul înconjurător „dictează”, în multe cazuri, comportamentul enclavei. Astfel, Italia poartă răspundere pentru securitatea și comerțul din San Marino, Africa de Sud apreciază și determină politica Lesotho [274, p.96].

Asigurarea tranzitului de către statul înconjurător reprezintă unul dintre factorii decisivi care asigură comunicarea enclavei cu teritoriul de bază și alte teritorii. Considerăm că prin asigurarea regimului de tranzit se realizează un drept de servitute al enclavei, deoarece statul în care se află enclava este pus în situația de a renunța la o parte din competențe asupra teritoriul său, în favoarea enclavei. Aceste renunțări pot reieși din convenții, acorduri încheiate între state. Drept exemplu poate servi cazul enclavei Kaliningard (teritoriu al Federației Ruse). La data de 18 septembrie 2002, Uniunea Europeană, prin comunicatul „Commission of the European Communications 2002 – Kaliningrad transit”, a dus la semnarea Acordului comun de tranzit între regiunea Kaliningrad și teritoriul de bază al Federației Ruse. După negocieri tripartite, părțile (Uniunea Europeană, Lituania, Federația Rusă) au convenit să creeze o metodă simplificată de tranzit, care a intrat în vigoare la data de 01 iulie 2013.

De cele mai multe ori, pentru asigurarea tranzitului către enclavă, se formează așa-numitul „coridor”, adică un teritoriu care este destinat tranzitului, oferit de către statul în care se află enclava.

Autorul rus Vinocurov E. a încercat să răspundă la întrebarea dacă transmiterea/netransmiterea suveranității asupra acestuia de către statul în care se află enclava depinde de lungimea coridorului. Și ajunge la concluzia că doar în cazul a două enclave suveranitatea statului în care se află enclava a fost transmisă asupra coridorului de tranzit. Acestea fiind: fosta enclavă din Berlinul de Est – Steinstücken (care a încetat să mai aibă statut de enclavă în 1971) și enclava Colon (coridorul), care era un teritoriu de dispută între Panama și Statele Unite ale Americii [274, p.213]. Vinocurov constată că niciunul din coridoarele a căror lungime depășea 20 km, nu a fost supus vreunui transfer de suveranitate. (Anexa 2)

Enclavele rămân a fi o parte din teritoriu asupra căruia statul de bază își exercită suveranitatea, iar asigurarea accesului către enclave poate fi realizat prin limitarea suveranității statelor în care se află enclava.

C. Conductele și cablurile

Potrivit teoriei dreptului internațional public, teritoriul poate fi divizat din punct de vedere juridic în trei categorii:

- a) teritoriul statelor care se află sub suveranitatea lor;
- b) teritorii cu regim internațional nesupuse suveranității statelor;
- c) teritorii cu regimuri juridice combinate [22, p.160].

Unii autori promovează și teoria teritoriului flotant [196, p.133], care presupune că o parte din „teritoriu” se află în afara frontierelor statului, din această categorie făcând parte: aeronavele,

bărcile, navele, obiectele spațiale, insulele artificiale și instalațiile în mări și oceane sub forma cablurilor, conductelor, stațiile de cercetare în Antarctica, sediile misiunilor diplomatice și consulare.

Datorită dezvoltării intensive a relațiilor economice internaționale, subiectul conductelor și cablurilor rămâne a fi unul de importanță majoră. Una dintre problemele care apare la analiza regimului juridic constă în aprecierea competenței statelor asupra lor.

În opinia autorului rus Nicolaev A.V. regimul juridic al conductelor este în strânsă legătură cu amplasarea acestora, or dacă conductele sunt instalate pe teritoriul unui singur stat, atunci regimul juridic este determinat de legislația internă a acestuia, cu toate consecințele juridice aferente. Alta este situația în care conductele sunt instalate pe teritoriul a două sau mai multe state, pe fundul mării, atunci fiind de competența dreptului internațional.

Având în vedere aspectele de ordin tehnic privind instalarea conductelor, precum și a parametrilor definitorii în vederea stabilirii frontierelor, conductele pot fi divizate din punctul de vedere al regimului juridic aplicabil în:

- conducte cu regim internațional unic, stabilit prin acordul comun al statelor, aplicabil pentru conductă pe parcursul întregului său traseu;
- conducte cu regim internațional unificat – fiecare dintre state aplică legislația națională pe porțiunea de traseu care trece pe teritoriul respectivului stat [287, p.125].

În opinia lui Soubeyrol J., existența conductelor antrenează trei factori: geografic, economic și financiar [251, p.158]. Noi considerăm necesar să ne oprim asupra unui al patrulea factor – cel juridic, or anume factorul juridic determină și asigură cooperarea eficientă și pașnică a statelor în activități legate de instalarea, iar ulterior și de utilizarea conductelor internaționale în zonele marine care nu se încadrează în jurisdicția unui anumit stat.

Specificul reglementării conductelor presupune că anumite porțiuni ale acestora depășesc cadrul de acțiune al legilor naționale, ajungând în acest sens, sub reglementarea juridică a dreptului mării.

Din punctul de vedere al dreptului internațional, conductele și cablurile sunt reglementate de către Convenția asupra platoului continental din 29 aprilie 1958, care era un punct de pornire în legiferarea acestui domeniu, ulterior fiind completate de către Convenția asupra dreptului mării din 1982.

Una dintre libertățile aplicabile regimului de mare liberă – teritoriu asupra căruia niciun stat nu-și exercită suveranitatea – este libertatea de a pune cabluri și conducte. Potrivit art. 86 al Convenției asupra dreptului mării, *„Marea liberă este deschisă tuturor statelor, fie ele riverane,*

fie fără litoral. Libertatea mării libere se exercită în condițiile prevăzute de dispozițiile convenției și de celelalte reguli de drept internațional. Ea cuprinde în special pentru state, fie ca sunt riverane sau fără litoral: (...) c) libertatea de a pune cabluri și conducte submarine, sub rezerva părții a VI-a” [55].

Această libertate este în vigoare în zonele maritime, dincolo de teritoriul statelor în care este aplicată competența lor teritorială, adică la adâncimile din afara platoului continental și dincolo de zona economică exclusivă a statului riveran.

În acele spații în care statele riverane își păstrează competența limitată, de exemplu platoul continental, libertatea de a pune conducte nu este absolută și necondiționată, aici aplicându-se numai în măsura în care nu contravine drepturilor respective ale statelor riverane.

Potrivit art. 48 al Convenției din 1982 asupra dreptului mării „în zona economică exclusivă, toate statele, fie ca sânt riverane sau fără litoral, se bucură, în condițiile prevăzute de dispozițiile pertinente ale convenției, de libertățile de navigație și de survol și de a pune cabluri și conducte submarine, menționate la art. 87, ca și de libertatea de a folosi marea în alte scopuri licite pe plan internațional, legate de exercitarea acestor libertăți și compatibile cu celelalte prevederi ale convenției, îndeosebi în cadrul exploatării navelor, aeronavelor și cablurilor și conductelor submarine” [55].

În conformitate cu art. 76 al Convenției asupra dreptului mării, *platoul continental al unui stat riveran cuprinde fundul mării și subsolul regiunilor submarine situate dincolo de marea sa teritorială, pe toată întinderea prelungirii naturale a teritoriului terestru al acestui stat, până la limita externă a marginii continentale sau până la o distanță de 200 de mile marine de la liniile de bază de la care se măsoară lățimea mării teritoriale, atunci când limita exterioară a marginii continentale se află la o distanță inferioară [55].*

Potrivit art. 79 al Convenției asupra dreptului mării, *toate statele au dreptul de a pune cabluri și conducte submarine pe platoul continental [55].*

Libertatea de a pune cabluri este limitată de următoarele condiții: respectarea drepturilor statului riveran de a lua măsuri raționale pentru explorarea platoului continental, pentru exploatarea resurselor sale naturale și pentru prevenirea, reducerea și controlul poluării de către conducte, precum și luarea în calcul a traseelor unor conducte deja instalate, iar instalarea unor trasee noi urmând a fi coordonată în prealabil cu statul riveran.

Convenția asupra dreptului mării nu indică expres asupra unei competențe exclusive asupra cablurilor și conductelor statului „instalator” (trimițător), deoarece pe anumite porțiuni se va aplica competența statului riveran (primitor). În astfel de cazuri, statele recurg la ideea creării, prin

semnarea acordurilor și convențiilor, a unei „competențe de coexistență”. Un exemplu în acest sens sunt acordurile semnate de Norvegia cu Regatul Unit, Germania și Belgia privind regimul juridic al conductelor care unesc platoul continental norvegian din Marea Nordului cu malurile statelor indicate supra. Prin acorduri s-a stabilit că respectivele conducte cad sub competența extrateritorială a Norvegiei, iar proprietarii lor urmează să se conformeze dreptului norvegian. Astfel, chiar și părților din traseul conductelor ce trec prin platoul continental al statelor „primitoare” le va fi aplicată legislația norvegiană, dar cu respectarea unei competențe specifice, atribuite statului de „primire”, prin acord [276, p.25].

În concluzie, analizând reglementările internaționale în domeniu, constatăm că competența statului riveran este limitată. Acesta nu are dreptul de a interzice instalarea cablurilor și conductelor de către alte state, subiecți. Pentru a stabili interdicții, statul urmează să demonstreze și să argumenteze necesitatea efectuării unor modificări de traseu ale conductelor, în vederea efectuării operațiunilor de explorare a platoului continental și a resurselor sale naturale, fie pentru prevenirea poluării mediului maritim, fie pentru a proteja conductele și cablurile deja existente. Și statului riveran i se impun restricții asupra unor părți din teritoriul său, în favoarea altor state, ceea ce în esență reprezintă servituțile internaționale.

3.2. Condominiumul - modalitate de exercitare în comun a competenței teritoriale a statelor

Condominiumul, în principiu, este o noțiune de drept privat, o formă de proprietate imobiliară cu regim mixt, constituită din proprietăți individuale și proprietatea comună pe cote-părți cu caracter forțat și perpetuu.

Nu există un regim unificat de condominium, în fiecare caz el fiind determinat de circumstanțe concrete. În astfel de situații nu se aplică analogia dreptului de proprietate în comun sau pe cote-părți, reglementate de dreptul civil. Potrivit legislației Republicii Moldova, *condominiul reprezintă un complex unic de bunuri imobiliare, ce include terenul în hotarele stabilite și blocurile (blocul) de locuințe, alte obiecte imobiliare amplasate pe acesta, în care o parte, constituind locuințele, încăperile cu altă destinație decât aceea de locuință, se află în proprietate privată, de stat sau municipală, iar restul este proprietate comună indiviză* [132] Deși aparent au trăsături comune, regimul juridic al condominiului în dreptul internațional public este diferit de cel reglementat la nivel național, în cazul dat de către legislația Republicii Moldova.

Cu referire la dreptul internațional public, este de notat că în anumite cazuri particulare statul poate să-și exercite, față de teritoriul său, un anumit număr de competențe funcționale, fără ca să aibă un titlu de deplină suveranitate față de acest teritoriu administrat. În etapa actuală, există instituții de drept care, chiar dacă nu-și găsesc aceeași aplicabilitate pe care o aveau în trecut, însă pot face obiectul unei cercetări.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă condominiumul – o modalitate de coexistență a suveranității teritoriale a două state, stabilite printr-un acord, față de un teritoriu anumit [212, p.96]. Termenul provine de la cuvintele latine: *cum* – împreună și *dominium* – stăpânire. „Micul dicționar academic” îl definește ca fiind „*drept de suveranitate exercitat în comun de două sau mai multe puteri asupra aceluiași teritoriu*” [137, p.632] Autorul rus Baburin S.N. îl caracterizează ca „o coposesie, o modalitate de administrare în comun a aceluiași teritoriu de către două sau mai multe state” [272, p.51].

În funcție de evoluția situațiilor, Coret A. distinge trei tipuri de condominium în dreptul internațional public: frontalier, colonial și succesoral, care reiese din tratatele de pace și constituie o remiză specială în cazul zonelor contestate [205, p.36].

Potrivit teoriei lui Kelsen, adeptul teoriei pure a dreptului, teritoriul de stat este un spațiu care exclude simultaneitatea cu alte state [263, p.209]. Împrumutând terminologia din domeniul fizicii, acesta utilizează termenul de „impenetrabilitate de stat”. Caracteristica în cauză însă nu este o funcție a teritoriului, ci reiese din suveranitatea statului. În plus, de la principiul impenetrabilității există câteva excepții. Bunăoară, un stat poate încheia un tratat cu un alt stat, prin care să-i permită celui din urmă exercitarea unor acte pe teritoriul său. De asemenea, potrivit dreptului conflictelor armate, puterea ocupantă poate exercita acte coercitive pe teritoriul ocupat. Kelsen consideră că și condominiumul este o excepție de la principiul impenetrabilității statului.

Autorul Anghel I.M. atenționează că regimul juridic al condominiumului este aplicabil în cazul capitulării inamicului – *debellatio*. În acest caz, învingătorii decid să nu anexeze teritoriul inamicului lor învins, să-l lase într-o stare de pământ al nimănui – *no man land* și guvernează teritoriul în comun ca o entitate internațională distinctă [14, p.227].

În anumite circumstanțe istorice, afirmă Verhoeven J., unele teritorii au fost „internaționalizate” prin aplicarea unui regim convențional de funcționare, stabilit prin acordul statelor [254, p.485]. Regimul de condominium se bazează pe „o proprietate comună între state” care implică organizarea convențională a unei administrări comune.

Drept exemplu poate servi regimul franco-britanic asupra insulelor din arhipelagul Oceanului Pacific – Nouvelles-Hébrides, care a luat sfârșit prin declararea independenței acestora

și redenumirea în Republica Vanuatu, în anul 1980 [107]. Prin statutul de condominiu atribuit acestui teritoriu, se aplicau trei tipuri de administrare:

- a) franceză – care se aplica asupra a 401 cetățeni francezi aflați în arhipelag;
- b) britanică – care se aplica asupra a 228 de coloniști și misionari;
- c) administrare de condominiu – aplicată față de populația malaieziană, care constituia peste 95% din populația totală a arhipelagului [235].

Condominiumul se distinge din categoria suveranității „comune” prin faptul că are loc exercitarea comună a puterii asupra unui teritoriului de către două sau mai multe state în condiții de egalitate. Astfel, în perioada 1899–1951 Marea Britanie și Egiptul exercitau condominiul în privința Sudanului (Marea Britanie a declarat despre anularea condominiului abia în anul 1956) [286, p.190].

Odată cu semnarea Tratatului de la Pirinei, Franța și Spania exercită asupra insulei Faisans o suveranitate nedivizată, ca parte a unui condominiu al cărui statut a fost stabilit în mod legal prin evidențierea limitelor, semnat la Bayonne între Napoleon III și Doña Isabel II al Spaniei, la 2 decembrie 1856. Astfel, insula Faisans, cunoscută și ca Insula Conferinței, va aparține nedivizată Franței și Spaniei [120]. Astăzi relevant mai mult decât oricând, acest tratat impune obligații specifice cu privire la competența celor două țări: *„Autoritățile de frontieră vor cădea de acord să întreprindă toate măsurile pentru combaterea tuturor infracțiunilor comise pe teritoriul acestei insule. Cele două guverne, de comun acord, vor lua toate măsurile pe care le consideră adecvate pentru a proteja această insulă de orice distrugere care o amenință, executarea în comun a lucrărilor pe care le consideră utile, pentru păstrarea și înfrumusețarea ei”* [179]. Teritoriul insulei Faisans era administrat în comun, fiind exercitate atribuțiile polițienești și de justiție pe rând, câte șase luni de fiecare dintre părți.

O mică bucată de pământ, de mai multe decenii obiectul unui litigiu franco-mauritian privind exercitarea suveranității, este insula Tromelin, situată în sud-vestul Oceanului Indian la 450 km est de Madagascar și la 535 km nord de insula Réunion [228].

La 7 iunie 2010 a fost semnat un acord-cadru dintre Franța și Republica Mauritius asupra cogestiunii economice, științifice și mediului privind insula Tromelin. Acordul vine cu trei convenții, așa-numite tehnice, care prevăd ce trebuie să întreprindă cele două state în domeniile enunțate mai sus [220]. Deci acordul prevede o cogestiune a insulei în domeniul mediului, arheologie și pescuit. Într-un final, „suveranitatea nominală” rămâne Franței, în timp ce activitățile, sau funcțiile pe care le pot exercita ambele state, sunt cogestionate (coadministrate) [220].

Un alt exemplu elocvent de condominium ar putea servi cazul din 1966, când Adunarea Generală a O.N.U. a încetat mandatul în privința Africii de Sud-Vest. Ca urmare, raporturile juridice formate între acel teritoriu și organizația internațională s-au dovedit a fi atât de apropiate prin esența lor suveranității teritoriale încât organizația internațională apare drept un purtător specific al suveranității solidare [272, p.51].

Principalele trăsături care permit a se califica o anumită stare de fapt și de drept ca fiind condominium sunt:

- 1) includerea teritoriului în componența ambelor state;
- 2) cetățenia dublă a persoanelor din teritoriul plasat sub regim de condominium;
- 3) prezența a două sau mai multor limbi de stat (oficiale);
- 4) prezența forțelor armate ale ambelor state pe teritoriul condominiului;

Am mai putea evidențiate și două trăsături facultative sau selective:

- repartizarea funcțiilor și posturilor publice potrivit cotelor, pentru reprezentanții diferitor naționalități;
- prezența diverselor mecanisme, care asigură stabilitatea administrării acelui teritoriu, spre a exclude divergențele în plus [272, p.52].

La categoria mecanismelor menționate se atribuie:

- a) administrarea teritoriului conform principiului „marii” coaliții;
- b) oferirea celor mai importante domenii ale politicii, spre exemplu oferirea dreptului de veto reciproc comunităților etnice. Deci este vizată situația în care minoritatea, care formează acel element component al statului, va fi în stare să blocheze decizia ce vine în contradicție cu propriile ei interese;
- c) principiul măririi conștientă a numărului reprezentanților segmentelor minoritare – deși ar părea contrar echității, totuși contribuie la satisfacerea unor ambiții ale minorităților, care permit o administrare mai stabilă și asigură o securitate mai dură;
- d) oferirea unor atribuții proprii, iar de aici a unei autonomii destul de largi teritoriului în situația soluționării problemelor și chestiunilor sale exclusiv interne [272, p.52].

În opinia autorului Baburin S., pentru depășirea problemelor de ordin financiar și valutar pe asemenea teritorii pot fi formate zone economice libere, ce ar contribui la eliberarea contribuabililor de achitarea unor impozite și taxe, iar în final, ar duce la dispariția așa-numitului „măr al discordiei” între statele care beneficiază de condominium. Într-un asemenea context, același autor consideră că în cazul „Transnistriei” și „Abhaziei” ar fi prezentă o variantă a

condominiului, ca urmare a soluționării crizelor politice sau militar-politice în legătură cu statutul acestor două formațiuni [281, p.52-53].

La o evaluare a trăsăturilor principale ce definesc condominiul, ajungem la concluzia că „regiunii transnistrene” nu-i poate fi atribuit acest statut. Or autorul citat se contrazice în propriile aprecieri.

În cele ce urmează ne propunem să reliefăm fiecare dintre trăsăturile enumerate, raportate la situația din Transnistria:

- 1) Includerea teritoriului în componența ambelor state. Teritoriul din „regiunea transnistreană”, deși este supus într-o oarecare măsură exercitării suveranității Federației Ruse și Republicii Moldova, este parte componentă a teritoriului Republicii Moldova, care, potrivit art. 1 al Constituției, este „un stat suveran și independent, unitar și indivizibil” [46].

Subiect de drept internațional este titularul de drepturi și obligații internaționale, participant la relațiile reglementate de normele dreptului internațional [22, p.105]. Cea mai importantă definiție a noțiunii de stat a fost dată de Convenția de la Montevideo și, potrivit ei statul – ca subiect de drept internațional – trebuie să întrunească următoarele condiții:

- teritoriu determinat;
- populație permanentă;
- guvern;
- capacitate de a intra în relații cu alte state [50].

Condiția care prevede capacitatea de a intra în relații cu alte state nu este realizată în cazul „regiunii transnistrene”, ea „limitându-se” în relații doar cu formațiunile care au recunoscut-o, deși nici acestea nu au calitatea de subiect de drept internațional. Pentru a fi recunoscută ca stat, o nouă entitate trebuie să întrunească trăsăturile caracteristice necesare. Recunoașterea unui nou stat reprezintă un act juridico-politic unilateral, prin care unul sau mai multe state admit, explicit sau tacit, că ele consideră o nouă entitate juridică ca stat și că, în consecință, îi recunosc acestuia personalitatea juridică internațională [22, p.121]. Raporturile juridice între state se stabilesc numai după ce a intervenit actul de recunoaștere, prin stabilirea relațiilor diplomatice.

Atunci când limitele impuse suveranității interne ale statului le depășesc pe cele prevăzute de legislație, când sistemul economic și politic nu funcționează fără suport din afară, iar statul, prin urmare, nu este tratat în plan extern drept un stat pe deplin suveran (în măsura în care acest fapt este posibil în actualul sistem internațional), statul respectiv rămâne un actor formal al relațiilor internaționale, recunoașterea prezentând doar un cadru în care statul ar putea să se

promoveze [170, p.8]. În general, „regiunea transnistreană” a fost recunoscută în calitate de „stat” doar de formațiuni care pretend a fi numite state, în realitate însă recunoașterea lor proprie rămâne un subiect controversat. Printre acestea se numără: Abhazia, Nagorno-Karabakh și Osetia de Sud (care nu sunt membre ale O.N.U.).

Comunitatea internațională atunci când se referă la „Transnistria” utilizează termenul de „regiune separatistă”. Considerăm că autoproclamatei „R.M.N.” urmează a-i fi atribuit calificativul de regiune secesionistă. Separatismul exclude din teritoriul, asupra căruia se extinde suveranitatea statului, o regiune, impunând frontiere interne și lipsind, de obicei, statul de control asupra unei porțiuni din frontiera de stat. În acest sens, nu putem vorbi despre o cogestionare a teritoriului din stânga Nistrului, dintre statul Republica Moldova, care pe dreptate își revendică acest teritoriu în calitate de teritoriu de stat și autoproclamata putere de la Tiraspol. Mai mult, lipsește aplicarea competențelor Republicii Moldova în stânga Nistrului, astfel încât nu pot fi garantate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

2) Cetățenia dublă – separatismul exclude un număr de persoane din populația supusă jurisdicției statului, lipsind statul de monopolul asupra unuia din atributele sale – cetățenia.

3) Prezența a două sau mai multe limbi de stat (oficiale). Potrivit art. 13 alin (1) al Constituției Republicii Moldova „*limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine*”. Considerăm necesară modificarea Constituției Republicii Moldova, în conformitate cu Hotărârea nr. 36 din 05.12.2013, privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova (în continuare – Hotărâre) [121]. Curtea Constituțională, la p.88 al Hotărârii, a reținut că „*Declarația de Independență constituie fundamentul juridic și politic primar al Constituției. Astfel, nici o prevedere a Constituției, reflectată în textul Declarației de Independență, nu poate încălca limitele (prevederile) Declarației*”. De asemenea, la p.106-107 ale Hotărârii, Curtea a reținut că „*potrivit articolului 13 alin. (1) din Constituție, limba de stat a Republicii Moldova este „limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine”. Pe de altă parte, Declarația de Independență operează cu termenul de „limba română” ca limbă de stat a statului nou-creat Republica Moldova*”. Astfel, Curtea Constituțională, potrivit competențelor pe care le deține [128], la p.120 al Hotărârii, a evidențiat că „*Din interpretarea istorico-teleologică a Preambulului Constituției, Curtea reține că Declarația de Independență a stat la baza adoptării Constituției în 1994. De altfel, toate schimbările politice au fost rezultatul luptei pentru eliberare națională, pentru libertate, independență și unitate națională. Elementul-cheie al procesului de emancipare națională l-a constituit lupta pentru limba română și pentru alfabetul latin.*”

Redobândirea dreptului la denumirea limbii și la alfabetul latin și-a găsit consacarea în Declarația de Independență, care este un act imuabil, anume pentru a pune la adăpost aceste valori naționale identitare, de care depinde salvarea națiunii de la asimilare și dispariție". Având în vedere cele menționate *supra*, interpretarea Curții Constituționale are un caracter oficial și obligatoriu pentru toți subiecții raporturilor juridice, trebuie a fi operate modificări în Constituția Republicii Moldova, la art. 13 alin (1) după cum urmează: „*limba de stat a Republicii Moldova este limba română*” (n.a. - formularea ne aparține).

Autoproclamata „R.M.N” și-a adoptat propria Constituție. Potrivit ultimelor modificări operate în 2011, la art. 12 al Constituției sunt enumerate limbile oficiale: limba moldovenească, rusă și ucraineană: „Statut de limbă oficială pe principii de egalitate se recunoaște limbilor moldovenească, rusă și ucraineană” [43].

În acest context, între Republica Moldova și autoproclamata „R.M.N.” nu a fost semnat un acord prin care s-ar stabili utilizarea a două sau multe limbi oficiale. Mai mult, Republica Moldova și Federația Rusă a fost condamnată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – Curtea) în cazul Cătan ș.a. privind încălcarea Articolului 8 din Convenției Europene a Drepturilor Omului (în continuare – Convenția) și a Articolului 2 al Protocolului Nr. 1 [123]. Reclamanții s-au plâns pe faptul că le-a fost interzisă folosirea grafiei latine în școli, acestea fiind închise. Curtea nu a condamnat autoproclamata „R.M.N.” (regiunea separatistă „Transnistria”), deoarece aceasta nu reprezintă un subiect de drept internațional. Curtea a menționat la p.86 al Deciziei implicarea indirectă a Federației Ruse, făcând referire la cazul *Ilașcu*, astfel că „*responsabilitatea Federației Ruse era angajată în ceea ce privește faptele ilegale comise de separatiștii transnistreni, luând în considerație susținerea politică și militară oferită de aceasta pentru instaurarea unui regim separatist și participarea militarilor săi la luptele care au avut loc*” [123]. Curtea a considerat că regimul separatist nu ar fi putut supraviețui fără sprijinul continuu de natură militară, economică și politică din partea Rusiei și că, prin urmare, închiderea școlilor ține de jurisdicția Rusiei în sensul Convenției.

4) Prezența forțelor armate ale ambelor state pe teritoriul condominiului. În martie 1992 a fost luată decizia privind crearea „bazei pentru constituirea Forțelor Armate ale Republicii Moldova”, iar Guvernul de la Chișinău a încheiat cu Comandamentul Principal al Forțelor Armate Unite ale Comunității Statelor Independente (CSI) un acord, la 20 martie 1992, în urma căruia trupele ex-sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova au fost divizate în trupe ale Republicii Moldova și trupe ale C.S.I. Unitățile militare ale C.S.I. urmau să fie retrase de pe teritoriul Republicii Moldova până la 1 ianuarie 1993. La 1 aprilie 1992, președintele Federației Ruse a

emis Decretul nr. 320 („Cu privire la trecerea sub jurisdicția Federației Ruse a unităților militare ale Forțelor Armate ale fostei URSS aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova”) [97] în urma căruia trupele ex-sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova și care aveau statut de Forțe Armate ale C.S.I. au devenit Forțe Armate ale Federației Ruse. Încetarea ostilităților moldo-transnistrene s-a realizat prin semnarea Convenției cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova, 22 iulie 1992 (denumită și „Convenția Elțin–Snegur”) [51], care specifică în cadrul articolului 4 că *„problemele privind statutul armatei, procedura și termenele retragerii ei pe etape vor fi soluționate în cadrul tratativelor dintre Federația Rusă și Republica Moldova”*. Acest articol 4 avea să servească drept bază legală pentru staționarea trupelor ruse pe teritoriul autoproclamatei „R.M.N.”. În urma celor enunțate mai sus, putem susține cu certitudine că pe teritoriul separatist al autoproclamatei „R.M.N.” nu se află forțele armate ale Republicii Moldova, ci forțe armate ale unui alt stat – Federația Rusă. Concluzionând, afirmăm că prezența forțelor armate ale ambelor state, pe teritoriul din stânga Nistrului, nu se realizează, astfel, nu putem afirma că asupra acestui teritoriu este exercitat un condominiu, în sensul dreptului internațional public.

Din teoria pură a dreptului internațional public și a dreptului constituțional, conceptul de suveranitate pare a fi incompatibil cu existența unui condominiu, în special din cauza legăturii dintre suveranitate și exercitarea exclusivă a puterilor într-un teritoriu, deși practica internațională a demonstrat contrariul.

3.3. Regimul juridic al prezenței forțelor armate pe teritoriul altui stat

Prezența unei forțe militare străine pe teritoriul unui stat pe timp de pace (chiar dacă acesta este un stat aliat), pe lângă faptul că implică o serie de aspecte de ordin politic, economic și militar (în anumite situații chiar și o serie de mișcări sociale), generează și o serie de probleme în plan juridic. În consecință, analiza cadrului legal care guvernează accesul forțelor armate străine pe teritoriul unui stat în timp de pace, statutul juridic al acestor forțe, precum și efectele pe care o

astfel de prezență le poate avea asupra statului primitor trebuie investigată, ținându-se cont atât de conotațiile ei teoretice, cât și practice.

De un real interes este și problema reglementării prezenței forțelor armate pe teritoriul statului-gazdă în cazul existenței unui conflict. Conflictele pot fi cu sau fără caracter internațional: război civil, conflict etnic etc. Prezența unei forțe armate străine implică niște reguli de conduită din partea statului gazdă, dar și din partea celui (celor) trimițător (trimițătoare). În acest context, ne propunem să analizăm cadrul juridic pe care se întemeiază amplasarea și staționarea unor forțe (baze) militare, drepturile și obligațiile părților, influența acestor „prezențe” asupra suveranității statului gazdă.

Relațiile interstatuale sunt supuse unui singur drept care le este comun – dreptul internațional. Având în vedere aceste relații, ne punem întrebarea: cum acționează legea unui stat pe teritoriul altuia, cum se aplică aceasta față de bunuri, persoane? Un interes sporit îl trezește și analiza statutului forțelor armate pe teritoriul altor state, legislația aplicabilă, competențele statului gazdă, există sau nu o limitare de competență a acestuia?

În absența unui acord, statutul juridic al forțelor armate străine în timp de pace a reprezentat o problemă controversată în dreptul internațional. De-a lungul istoriei, statutul armatei străine pe teritoriul altui stat a oscilat între două tendințe:

- 1) cea de origine americană, care susține că suveranitatea națională este recunoscută autorităților armate în străinătate. Această teorie mai este numită și „*teoria dreptului drapelului*”, care a fost consacrată printr-o decizie a șefului Curții Supreme de Justiție a Statelor Unite ale Americii, John Marshall, în 1812, în celebrul caz „*Schooner Exchange v. Mc Fadden*” [266]. Marshall a afirmat că „*jurisdicția unui stat în interiorul granițelor sale este necesar să fie exclusivă și absolută*”, după care a precizat că, de la acest principiu, sunt și anumite excepții. Aceste excepții, a continuat șeful justiției americane: „*trebuie să fie în urma consimțământului națiunii suverane, care poate fi expres sau implicit și nu pot curge din nicio altă sursă legitimă*”. După ce a identificat primele două excepții, Marshall a remarcat ideea de bază referitoare la statutul juridic al forțelor armate străine, concluzionând că: „*Al treilea caz în care un stat suveran este de înțeles că a cedat o porțiune din jurisdicția sa teritorială, este atunci când acel stat suveran permite trupelor unui stat străin suveran să tranziteze teritoriul său. În asemenea cazuri, fără o declarație expresă de renunțare la dreptul său de jurisdicție asupra forțelor cărora le-a garantat dreptul de tranzit, statul suveran dacă ar încerca să exercite jurisdicția asupra trupelor celui alt stat, ar fi considerat că și-a încălcat promisiunea făcută. Astfel, prin exercitarea jurisdicției, scopul pentru care*

a fost acordat dreptul de tranzit ar fi pierdut și o parte a forței militare aparținând celui stat străin suveran ar fi atrasă de la îndeplinirea obiectivelor și îndatoririlor sale naționale pentru care a fost însărcinată, ceea ce ar conduce la împiedicarea celui stat de a-și exercita controlul asupra forțelor proprii, fapt de care depinde puterea și siguranța sa.”

[266]. Astfel, acordând dreptul de liberă trecere, se constată o renunțare la orice jurisdicție asupra trupelor, iar generalul străin are dreptul de a folosi disciplina și de a aplica pedepsele pe care comandatul armatei le necesită. De asemenea, forțele militare care tranzitează teritoriul altui stat se bucură de o extrateritorialitate totală [232, p.6].

- 2) cea de-a doua teorie, care s-a bucurat de susținere în special în Marea Britanie, se bazează pe *principiul suveranității teritoriale* și se deosebește de cea americană prin două restricții, și anume: tribunalele aliaților admise, nu pot funcționa, decât sub anumite rezerve și numai în cazul în care nu afectează competența tribunalelor teritoriale. Cea de-a doua restricție ține de faptul că tribunalele aliaților sunt competente în cazul în care delictul s-a comis în limitele teritoriilor ocupate de către trupele aliaților, iar soldatul vinovat își satisface serviciul în forțele armate în acel moment [232].

Acest demers științific îl vom concentra asupra analizei juridico-practice al statutului bazelor militare și/sau operațiunilor de menținere a păcii, ce acționează sub egida O.N.U., precum și cele ce reies din acorduri regionale, bilaterale sau multilaterale.

Potrivit autorului rus S. Beloțki [273, p.89], toate bazele militare pot fi divizate în două grupe mari:

- a) bazele amplasate pe teritoriul național;
- b) bazele amplasate pe teritorii străine.

În afară de aceasta, se constată cazurile în care aceiași bază militară este utilizată de către trupele naționale și cele străine.

Clasificarea bazelor militare amplasate pe teritorii străine se face în funcție de criteriul care stă la baza sa. În calitate de exemplu, pot servi următoarele:

- 1) după amplasare, bazele militare se subdivid în:
 - a) maritime – destinate flotei;
 - b) terestre – necesare în special aviației și subdiviziunilor trupelor terestre.
- 2) după temeiul de drept privind amplasarea unor astfel de baze, acestea din urmă se împart în:
 - a) amplasate în temeiul acordurilor bilaterale, de exemplu bazele militare ale Federației Ruse în or. Sevastopol (deși în prezent această regiune este parte componentă a Federației

Ruse, importanța practică a acestor acorduri este nulă de fapt), bazele militare ale S.U.A. în Guantanamo;

b) bazele amplasate pe teritoriul statelor-aliat în cadrul unei organizații sau acordurilor multilaterale (spre exemplu: bazele militare ale S.U.A. în statele-membre N.A.T.O. sau ale Federației Ruse în statele-membre ale Organizației Tratatului de securitate colectivă);

3) reieșind din caracterul oneros al temeiului amplasării bazelor militare:

a) în baza remunerării financiare;

b) în lipsa remunerării financiare (baza militară a Marii Britanii în Cipru);

4) din punctul de vedere al scopului:

a) în calitate de garant al securității (bazele S.U.A. în Japonia);

b) pentru represalii și control (bazele U.R.S.S. în Finlanda după cel de al II-lea Război Mondial);

5) Din punctul de vedere al termenilor de funcționare:

a) bazele militare destinate utilizării periodice sau temporare (bazele în or. Cant (Kirghizia) pentru S.U.A.);

b) bazele militare destinate utilizării îndelungate (bazele în or. Rammstein (Germania) pentru S.U.A.);

6) După criteriul necesității de utilizare, bazele militare se împart în:

a) fondate pentru forțele armate;

b) fondate pentru trupele pacificatoare (exemplul or. Tuzla din Bosnia și Herțegovina) [273, p.90-91].

Deși uneori aceste categorii se confundă, spre exemplu: baza Bondsteel în or. Kosovo este construită și aparține Forțelor Armate ale S.U.A., chiar dacă este folosită de tot contingentul internațional pacificator (*Kosovo Force*), dar decizia de acordare a lotului de pământ pentru construcția bazei a fost luată de către administrarea civilă a O.N.U. în or. Kosovo.

Evident că această listă nu poate fi apreciată drept una exhaustivă, dar ea ne poate ghida în investigarea în continuare a problemei. Spre exemplu: S.U.A. își divide subdiviziunile militare amplasate în afara teritoriului său în cinci categorii:

1) trupe amplasate permanent peste hotarele S.U.A. – actualmente în Germania, Coreea de Sud sau Japonia;

2) trupe periodic trimise peste hotarele S.U.A. – este cazul deplasărilor escadrelor militare ale marinei S.U.A.;

- 3) trupe trimise peste hotarele S.U.A. pentru participarea în acțiuni militare sau exerciții militare – exemplul trupelor S.U.A. în Afganistan;
- 4) trupe trimise peste hotarele S.U.A. pentru a lua parte la programe internaționale, spre exemplu: pentru a transmite experiența militară sau alt tip de asistență trupelor altor state;
- 5) centre de studii și centre analitice internaționale, la a căror activitate iau parte și trupele militare ale S.U.A.

O.N.U. reprezintă, în etapa actuală, cea mai impunătoare organizație internațională și are misiunea de a asigura pacea mondială, respectarea drepturilor omului, cooperarea internațională și respectarea dreptului internațional [147].

Carta Națiunilor Unite, art. 2, p.7) statuează *„Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în, chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui Stat și nici nu va obliga pe Membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte; acest principiu nu va aduce însă întru nimic atingere aplicării măsurilor de constrângere prevăzute în Capitolul VII”*.

Consiliul de Securitate al O.N.U. reprezintă organul investit cu atribuții de menținere a păcii și securității internaționale. Rolul său, descris în Carta Națiunilor Unite, include stabilirea de operațiuni de menținere a păcii, instituirea de sancțiuni internaționale, precum și autorizația de acțiuni militare. Rolul Consiliului de Securitate este exercitat prin intermediul rezoluțiilor Consiliului [41].

Înainte de a analiza conținutul operațiunilor de pacificare, considerăm necesară o clarificare asupra termenilor și conceptelor de operațiuni pacificatoare cu care se operează în documentele și abordările oficiale și neoficiale.

Carta O.N.U. nu definește operațiunile de pacificare, dar reprezintă un fundament legal al misiunilor reprezentative prin scopul stipulat în Articolul 1 al organizației — să mențină pacea și securitatea internațională [26]. Având în vedere faptul că mijloacele militare care sunt puse în aplicare sunt utilizate de o manieră imparțială, s-a fundamentat conceptul creării operațiunilor de menținere a păcii în baza unui ipotetic „Capitol VI și jumătate” al Cartei O.N.U. Acesta se regăsește între Capitolul VI [26] care reglementează mijloacele pașnice de soluționare a conflictelor și Capitolul VII [26], ce prevede acțiunile coercitive aplicabile în cazul amenințării contra păcii și securității internaționale.

Formula propusă de către Secretarul General al O.N.U., Dag Hammarskjöld, era necesară în vederea justificării operațiunilor de menținere a păcii în cazul crizei din Suez (1956), deși unii autori [240, p.7] califică această argumentare ca fiind modalități de impunere a măsurilor

coercitive în lipsa acordului părților. În funcție de interesele manifestate, precum și de specificul operațiunii desfășurate, se folosesc termenii:

1. *peacemaking* (reinstaurarea păcii);
2. *peacebuilding* (consolidarea păcii);
3. *peace-enforcement* (impunerea păcii);
4. *peacekeeping* (menținerea păcii);
5. *preventive diplomacy* (diplomație preventivă);
6. *peace operations* (operațiuni pacifcatoare) [222, p.11].

Operațiunile de menținere a păcii permit instituirea unor mecanisme variate. În acest sens, profesorul P.M. Dupuy [209, p.504] face diferență între operațiunile de menținere a păcii:

a) „*declanșate în scopul aplicării simplelor recomandări, cu acordul statelor cointeresate în încetarea focului în teren*”;

b) „*contingentele militare naționale, având la origine un acord negociat în numele O.N.U. de către Secretarul general al O.N.U. cu statele cărora le aparțin forțele militare*”.

Astfel, operațiunile de menținere a păcii, gestionate de O.N.U., constau în:

a) trimiterea unei misiuni de observatori – organismul Națiunilor Unite împuternicit de supravegherea armistițiului în Palestina (ONUST), 1948 și Grupul de observatori militari al Națiunilor Unite în India și Pakistan (UNMOGIP), 1949;

b) forțe O.N.U care au un mandat specific de menținere a păcii, respectând acordurile de armistițiu sau de încetare a focului, ce constituie o condiție prealabilă pentru desfășurarea acestor forțe.

În opinia autoarei Comșa Ana-Maria, operațiunile de menținere a păcii sunt divizate în trei categorii de bază:

- cele care angajează în primul rând metode nonviolente de acțiuni ale forțelor armate (diverse forme de monitorizare) cu scopul de a susține eforturile politice și diplomatice de soluționare a conflictului iscat;
- cele care combină metodele politice cu operațiuni active ale forțelor armate de menținere a păcii, dar fără a întreprinde operațiuni combative;
- cele care implică utilizarea nemijlocită a forței, inclusiv acțiuni combative, pentru impunerea păcii, în comun cu eforturi politice sau chiar în absența acestor din urmă [38, p.57]. Aceste acțiuni de impunere a păcii constau în impunerea sancțiunilor internaționale împotriva părților beligerante sau împotriva acelei forțe care reprezintă cauza esențială a conflictului; izolarea zonei de conflict și prevenirea livrării de armament și pătrunderii de formațiuni

armate în zonă; lovituri aeriene asupra pozițiilor părții care refuză să stopeze acțiunile combative; dislocarea rapidă a forțelor pacificatoare în zona de conflict într-un număr suficient pentru îndeplinirea misiunii. Unele operațiuni de impunere a păcii purtate în conformitate cu mandatul O.N.U. s-au transformat, în fapt, în veritabile războaie clasice, precum operațiunea O.N.U din Coreea din 1950-1953 [268] și operațiunea Furtuna din Deșert purtată împotriva Irakului în 1991.

Suportul juridic al operațiunilor de menținere a păcii îl reprezintă mandatul. Mandatul se eliberează, de regulă, la inițiativa și cu aprobarea Consiliului de Securitate, dar acest rol îl poate îndeplini și Adunarea Generală a O.N.U. Art. 24 pct. 1 din Carta Națiunilor Unite conferă Consiliului de Securitate *„răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale”*.

La rândul său, N.A.T.O. precizează că prin mandat se înțelege autorizarea forțelor întrunite multinaționale de a executa misiuni în teatrele de operații, în baza hotărârii unui for internațional (MC362/1-NATO Rules of Engagements) [134, p.99]. Mandatul, de fapt, determină limitele de angajare a forțelor în conflict, conceptul de reguli de angajare exprimând câteva realități concrete cu privire la folosirea forței de către militari ca reprezentanți ai autorităților statale care le-au încredințat misiunea [124].

Operațiunile de menținere a păcii pot include în sine mai multe tipuri de activități [110]:

- a) militare;
- b) polițienești;
- c) în domeniul drepturilor omului;
- d) informaționale;
- e) electorale;
- f) de restabilire;
- g) de repatriere;
- h) de administrare.

În opinia autorului Gamurari V., operațiunile de menținere a păcii urmează să întrunească mai multe condiții:

1. acordul părților beligerante privind activitatea intermediară a O.N.U;
2. poziția unică referitor la măsurile de menținere a păcii în cadrul Consiliului de Securitate, în special în rândurile membrilor permanenți;
3. mandatul expres și real pentru menținerea păcii;

4. refuzul aplicării forței din partea trupelor O.N.U, cu excepția situațiilor excepționale dictate de legitima apărare;
5. capacitatea statelor membre a O.N.U de a livra contingente armate bine pregătite;
6. capacitatea O.N.U să asigure finanțarea adecvată a acțiunilor de menținere a păcii [110, p.12].

Acțiunile care au loc pe teritoriul unui stat țin, în principiu, de competența acestuia. Statul suveran este participantul principal al relațiilor internaționale, fapt ce-l situează, în dreptul internațional, ca prim subiect de drept în ordinea importanței. Statul are competențe legale manifestate în sens material și formal, iar suveranitatea ca element component și de individualizare al acestuia se prezintă ca un atribut esențial, exclusiv, inalienabil și indivizibil. Competențele materiale sunt, în primul rând, de ordin interior și țin de suveranitatea internă, și anume de capacitatea de a-și organiza puterea politică, sistemul său economic și social. Competențele în sens formal se referă la jurisdicția statului și la capacitatea lui de a acționa în vederea garantării respectării regulilor juridice edictate de el [151].

Prezența unei forțe internaționale pe teritoriul unui stat antrenează după sine dificultăți în vederea determinării competenței dominante.

Un studiu comparativ general privind operațiunile de menținere a păcii relevă o competență între acești actori care intervin pentru a asigura menținerea păcii. Problema competenței reiese și din conținutul privilegiilor și imunităților, care la fel urmează a fi studiată.

Acțiunea concomitentă a trei actori (organizație internațională, statul trimițător și statul-gazdă) solicită acreditarea competențelor dominante, care determină sfera de acțiune a unui subiect de drept internațional. În cazul organizației internaționale – subiect derivat și funcțional de drept internațional, această situație este complicată prin natura și incapacitatea sa de a-și organiza competențe teritoriale și personale, spre deosebire de stat, organizația are propria competență, direct legată de personalitatea sa internațională și din care derivă principiul specialității.

O paralelă poate fi trasată între competența funcțională și materială a statului, existența unor „competențe proprii” ale organizației poate fi asemănată cu „interesul suficient” al statului, în special în ceea ce privește dezvoltarea teoriei de „competențe implicite” [247, p.14]. Din acest punct de vedere, organizația are competența de a reglementa funcționarea și acțiunea forțelor de pace, inclusiv prin încheierea unui acord de statut și de stabilire astfel a privilegiilor și imunităților de care se bucură personalul forțelor de menținere a păcii [207]. Acest fapt este o consecință directă a competențelor sale funcționale, acțiunea organizației fiind, prin urmare, similară cu cea a serviciilor publice naționale.

Privilegiile și imunitățile membrilor forțelor de menținere a păcii pun cele mai multe probleme. Dispozițiile privind stabilirea statutului juridic al forței de menținere a păcii (în continuare – Forța) și al membrilor acesteia, dispozițiile referitoare la pavilionul Organizației Națiunilor Unite, la modurile de comunicare, de călătorie și de transport a Forțelor, precum și privilegiile și imunitățile acestora (importul de echipamente, vămuire ș.a.) [256] ca și diverse facilități, fac obiectul unei cercetări ample.

Personalului O.N.U, care acționează în cadrul operațiunilor de menținere a păcii, i se aplică prevederile Convenției asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite din 13 februarie 1946 și Convenția cu privire la privilegiile și imunitățile instituțiilor specializate, adoptate de către Adunarea Generală O.N.U din 21 noiembrie 1947 [52]. Având în vedere prevederile convențiilor menționate supra, este semnat acordul privind statutul forțelor, care este încheiat între organizația în baza mandatului căruia se desfășoară operațiunea și țara pe teritoriul căreia forțele de menținere a păcii sunt dislocate. Acest acord definește drepturile, imunitățile și privilegiile personalului pacificator și de asemenea reglementează aspecte precum: probleme financiare, probleme de deplasare a personalului pe teritoriul țării gazdă, regulile de folosire a porturilor și aerogărilor; modalitatea de coordonare între trupele de menținere a păcii și forțele armate locale și forțele speciale; condițiile și regulile de angajare ale personalului local; condițiile de folosire ale curentului electric, apei, altor servicii și modalitățile de achitare ale acestora; aspectele distincte de jurisdicție civilă și penală ale personalului operațiunii; alte momente practice, juridice, umanitare etc.

Acordul privind statutul forțelor de menținere a păcii poate să se refere în mod direct la modalitatea de repartizare a competențelor, fiind asigurată o competență jurisdicțională exclusivă statului trimițător. Evident că această imunitate de jurisdicție se aplică în cadrul exercitării funcțiilor de către membrii forțelor [204, p.885-886].

Conflictele din Balcani, precum și acțiunile întreprinse sub „pulsul” războiului împotriva terorismului, au dus la creșterea numărului de acțiuni militare internaționale și apariția pe scena de menținere a păcii a organizațiilor regionale.

Acordurile Dayton marchează N.A.T.O. ca organizație clasică implicată în operațiuni de menținere a păcii. Anexa 1-A, Anexa B, § 2 din Acordul de la Dayton prevăd aplicarea prevederilor Convenției asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite din 1946 referitor la experții în misiune în ceea ce privește întregul personal N.A.T.O. O astfel de prevedere apare la punctul 7 din aceeași anexă, prin care competența exclusivă aparține statului trimițător „în toate împrejurările și în toate timpurile”, în ceea ce privește infracțiunile penale și disciplinare comise

de personal militar al N.A.T.O. Jurisdicția statului-gazdă rămâne astfel numai în competența civilă, partajată între comisiile mixte de conciliere ce țin de stabilirea compensațiilor (indemnizațiilor) [256].

În practica statelor membre N.A.T.O. statutul forțelor străine care se află pe teritoriul statului-gazdă cu acordul său, de regulă, este stipulat de acordurile S.O.F.A. Acestea nu prevăd imunitate în sensul strict al cuvântului, dar stabilesc o jurisdicție paralelă ce acordă statului trimițător forțele armate sau statului de reședință – dreptul prioritar să-și exercite jurisdicția, de exemplu, în cazurile în care infracțiunea presupusă a fost comisă în cadrul exercitării obligațiilor funcționale. Altfel spus, chiar dacă statul ce a trimis forțele armate posedă jurisdicție prioritară, statul de reședință are dreptul să-și exercite jurisdicția, în cazul în care statul ce a trimis forțele armate nu dorește să supună urmării penale persoana bănuită în comiterea infracțiunii. În atare situații, constatăm că doar în cazul refuzului parvenit de la statul trimițător, statul de reședință poate să exercite competența asupra forțelor armate străine. În această ordine de idei, subliniem o limitare a competențelor teritoriale ale statului de reședință.

De interes sporit este analiza situațiilor referitoare la acordurile privind statutul forțelor militare încheiate de S.U.A. în baza schimbului de note. Personalului i se atribuie statut echivalent cu cel de care se bucură personalul administrativ și tehnic al Ambasadei S.U.A. conform Convenției de la Viena privind relațiile diplomatice [58], care presupune imunitatea deplină *ratione personae* cel puțin de la orice urmărire penală. Urmând șirul logic al acestor prevederi, s-ar impune imposibilitatea intentării unui dosar penal în legătură cu comiterea unor infracțiuni grave, ceea ce ar reprezenta o încălcare vădită a Convenției împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante [64] (în continuare – Convenția împotriva torturii), precum și a obligațiilor *erga omnes partes* – reglementate de convențiile privind drepturile omului.

Art. IV al Convenției împotriva torturii stipulează expres că sunt supuse pedepsei persoanele care au comis genocid, indiferent de funcția ocupată. Domeniul de aplicare a procedurii în cauză nu poate fi limitat prin simpla anulare a imunității în raport cu genocidul, dar trebuie să includă și interzicerea introducerii unei asemenea imunități.

În această ordine de idei, imunitatea de jurisdicție este o excepție procedurală față de competența teritorială a statului acordată unui stat străin sau unei organizații internaționale [211, p.111].

Împărtășim ideile autorului V. Gamurari [110, p.31], care constată că domeniul de aplicare al acestei imunități de jurisdicție este foarte limitat, deoarece majoritatea infracțiunilor comise de

militarii străini sunt considerate crime de război, în raport cu care imunitatea lipsește. Infracțiunile îndreptate împotriva populației civile a părții adverse (omorul, distrugerea și jefuirea bunurilor) sunt considerate drept infracțiuni, prevăzute de Convenția IV de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război [53]. Imunitatea pentru asemenea infracțiuni există doar în cazurile în care militarul străin fură un bun ce aparține altui militar străin. Evident, un asemenea statut special influențează dreptul internațional și imunitatea de stat *ratione materiae* în raport cu crimele de război, crimele contra umanității și genocidul. Reiese că statutul special pe care-l posedă forțele armate străine nu are nicio tangență cu urmărirea penală exercitată de Curtea Penală Internațională.

Există și o altfel de calificare a operațiunilor de menținere a păcii, care în opinia lui Steven R. Ratner și se prezintă ca un gen de „ocupație”. Autorul citat evidențiază că pe parcursul ultimului deceniu un număr nou de ocupanți – organizațiile internaționale – tot mai insistent au administrat teritoriul. Deși operațiunile lor sunt rareori definite ca ocupare de teritoriu, organizațiile internaționale au desfășurat prezențe civile și militare suficiente pentru a întreprinde multe – iar în unele cazuri, chiar foarte multe – activități de control și guvernare ale forțelor ocupante. Aceste ocupații variază ca nivel de intruziune cu administrare teritorială directă drept apogeu al puterii lor [266].

Totuși analogia dintre administrarea de către organizațiile internaționale și ocupațiile de către state are o anumită forță de tracțiune. Ambele misiuni pot fi asemănătoare în ochii celor care locuiesc pe teritoriul ocupat sau administrat și sunt supuși acelorași provocări de acceptabilitate, atât în interiorul teritoriului, cât și de actorii din afara lui. Totuși sintagma de ocupație rămâne a fi amenințătoare pentru organizațiile internaționale. Pentru a evita identificarea ca ocupante, statele au dezvoltat propriul lor mecanism legal și politic. Probabil că au presupus că aprobarea acestor misiuni de către organele competente ale organizației le izolează de problemele ocupanților și au refuzat să aplice termenul pentru misiunile respective.

Este important să se facă o diferențiere între ocupație, în sensul clasic, care se poate realiza de către state și „ocupația” realizată de către organizațiile internaționale, conform rezoluțiilor organelor lor, cum ar fi Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite. Același autor susține că majoritatea ocupațiilor recente au fost autorizate în temeiul Capitolului VII al Cartei O.N.U – Bosnia (de către NATO –IFOR și apoi SFOR– și UNMIBH), Kosovo (de către NATO și UNMIK) și Timorul de Est (de către UNTAET) – deși administrarea de către U.E. a Mostar a avut loc ca urmare a deciziei Consiliului U.E. în temeiul Politicii Externe și de Securitate Comună. Alte administrări, mai puțin intruzive, s-au produs ca urmare a rezoluțiilor Consiliului în temeiul

Capitolului VI, de ex. Cambogia (de către UNTAC) și El Salvador (de către ONUSAL). Misiunile O.N.U se supun unor linii mai clare de responsabilitate la nivel internațional decât ocupații statale, deoarece personalul militar și civil este responsabil în special față de Secretarul General și Consiliul de Securitate.

Nu susținem acest punct de vedere, deoarece definiția noțiunii de „ocupație” reglementată de Convenția de la Haga din 1907 referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru [49] prevede că ocupația este acea situație când teritoriul se află sub controlul real al forțelor de ocupație. Ocupația se referă doar la teritoriile unde administrația forțelor de ocupație este în stare să exercite un control efectiv și să impună un anumit comportament. Iar Convenția a IV-a de la Geneva din 1949 în art.2 menționează că *„convenția se va aplica în toate cazurile de ocupație a unei părți sau a întregului teritoriu chiar dacă această ocupație nu va întâmpina rezistență din partea populației”* [53].

În opinia autorului Edwin Glaster, citat de către N. Purdă [160, p.156], „un teritoriu se găsește ocupat atunci când este pus sub puterea armatei inamice (luptele au încetat pe acel teritoriu), care este obligată în acest caz a lua măsurile care depind de ea pentru a restabili și asigura ordinea și viața socială în acest teritoriu”.

Grigore Geamănu precizează că „prin ocupație militară se înțelege invadarea unui teritoriu inamic și punerea lui sub regim de ocupație, în scopul de a exercita asupra-i, în mod efectiv, o autoritate temporară” [114, p.767].

Definiția dată de „Dicționarul de drept internațional public” arată că „ocupația militară (în limba latină – *ocupatio bellica*) este situația unui teritoriu aflat sub puterea armatei inamice (după încetarea operațiunilor militare), care exercită asupra lui, în mod efectiv, o autoritate temporară” [98].

Acestea au fost unele formulări doctrinare cu privire la definirea ocupației militare.

În plan convențional, ocupația militară a fost definită pentru prima dată în art. 42 al Regulamentului-anexă la Convenția a IV-a de la Haga din 1907 referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru [49] *„Un teritoriu este considerat ocupat când este plasat, efectiv, sub autoritatea unei armate străine. Ocupația se extinde numai asupra teritoriului unde o asemenea autoritate a fost instaurată și poate fi exercitată”*. Ulterior, sarcina dreptului internațional umanitar a fost de a încorpora normele privitoare la dreptul de ocupație în instrumentele juridice internaționale adoptate în sec. al XX-lea. Acestea stabilesc reguli detaliate care reglementează statutul puterii ocupante, drepturile și obligațiile forțelor de ocupație în teritoriile ocupate, precum și normele care guvernează administrarea acestor teritorii.

Natura și scopul normelor cu privire la ocupația militară sunt cuprinse într-o serie relevantă de izvoare de drept internațional (Convenția a IV-a de la Geneva cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război din 12 august 1949 (art. 47-78) [53] și Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva (12 august 1949) referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale (art. 63, 69, 72-79) [158], inclusiv în tratatele privind ocupația, în dreptul internațional cutumiar, rezoluțiile aplicabile ale O.N.U. și în dreptul intern al statelor.

Analizând toate definițiile prezentate mai sus, cercetătorul Gamurari V. identifică câteva elemente comune, și anume că ocupația militară:

1. trebuie să fie efectivă – elementul esențial al ocupației este efectivitatea posesiunii;
2. nu este translativă de suveranitate (aceasta continuând să aparțină statului teritorial);
3. Antrenează o substituie temporară și limitată de competențe [108, p.12].

Suveranul teritorial continuă să-și conserve drepturile suverane, cu diferența că exercitarea în fapt a unor competențe de ordin administrativ și jurisdicțional trece, în limitele dispozițiilor dreptului internațional umanitar, în atribuțiile ocupantului. Această exercitare de competență este limitată la trei obiective: a) în vederea menținerii ordinii publice în teritoriul ocupat; b) pentru protecția populației civile; c) pentru asigurarea securității administrației și armatei de ocupație. Atunci când teritoriul este ocupat de o armată străină, atât forțele de ocupație, cât și populația din teritoriul ocupat trebuie să respecte normele dreptului de ocupație. Prin noțiunea de „ocupați” se înțeleg civilii și forțele militare ale teritoriului ocupat, deoarece Convenția a IV-a de la Geneva oferă protecție atât combatanților, cât și noncombatanților, ambele categorii de persoane fiind protejate de normele Convenției: „*sunt protejate prin convenție persoanele care, la un moment dat și indiferent în ce formă, se găsesc, în caz de conflict sau de ocupație, sub puterea unei Părți în conflict sau a unei Puteri ocupante ai cărei cetățeni nu sunt*” (art. 4 p. 1).

În afară de competențele exercitate de ocupant, statul al cărui teritoriu a fost ocupat își conservă prerogativele izvorâte din suveranitatea sa. Potrivit normelor dreptului internațional, ocupația are un caracter temporar, ea nu poate avea drept efect suprimarea suveranității naționale, ci numai crearea, pentru ocupant, a unei „calități de administrare”.

Această situație decurge din principiul continuității vieții sociale și a ordinii publice. Ocupația militară este o stare de fapt și nu una de drept, întrucât este lovită de viciul violenței, prin efectul căreia ocupantul a intrat în posesia teritoriului. Ca atare, teritoriul ocupat continuă, în principiu, să fie guvernat de legile statului suveran. Această regulă este consacrată atât în art. 43 din Regulamentul de la Haga din 1907, cât și în art. 64 din Convenția a IV de la Geneva din 1949. Ocupantul nu exercită puterea în numele guvernului legal, ci în numele său. Rezultă că, neavând

drept de suveranitate asupra teritoriului ocupat, implicit, ocupantul nu are dreptul: să-l anexeze, să-l proclame independent sau autonom, să creeze organe statale pe care să le investească cu prerogative de suveranitate. Principiul dat a fost reconfirmat și de Consiliul de Securitate al O.N.U în legătură cu teritoriile ocupate de Israel, în cazul conflictului dintre Iran și Irak și în cazul războiului din Kuweit [108, p.27].

Analizând cel de-al treilea element al ocupației militare – substituirea temporară și limitată de competențe – identificăm următoarele competențe supuse limitării:

- a) Puterea ocupantă poate să înființeze organele administrative proprii, fie din rațiuni de natură militară, fie ca urmare a obligației de a menține ordinea publică;
- b) în principiu, legislația penală din zona ocupată rămâne în vigoare;
- c) puterea ocupantă poate să elaboreze reglementările necesare pentru a asigura administrarea regulată a teritoriului ocupat, ca și cele necesare pentru propria securitate, a forțelor de ocupație, a stabilimentelor folosite, și pentru aplicarea regulilor dreptului umanitar, etc.

Totodată, problema competențelor legislativă, administrativă și jurisdicțională este foarte controversată. Aplicabilitatea dreptului de ocupație este legea care urmează să guverneze situațiile de ocupație, fapt confirmat de Curtea Internațională de Justiție în Avizul consultativ din 09.07.2004 „Cu privire la efectele juridice ale construcției zidului pe teritoriile palestiniene ocupate” [77]. În raport cu legile și obiceiurile de război, Curtea a determinat că normele Regulamentului-anexă la Convenția de la Haga cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru din 1907 (Convenția IV) ce are drept scop revizuirea legilor generale și a obiceiurilor de război au devenit norme cutumiare de drept internațional. Astfel, în cazul teritoriului palestinian ocupat de către Israel se vor aplica, având în vedere principiile generale de drept internațional, normele Convenției IV de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război din 1949 (deși Israelul nu este parte la Convenție).

Raportând cele menționate mai sus la situația din „regiunea transnistreană”, în opinia autorilor Raportului Asociației avocaților americani [163, p.50] „în cazul acesta, în timp ce Republica Moldova este recunoscută ca posesoarea controlului *de jure* asupra „Transnistriei”, R.M.N. a devenit ocupantul efectiv al regiunii, regimul de facto al acesteia. Cu toate că nu mai există un conflict armat între guvernul Moldovei și R.M.N., încă mai există o stare de ocupație”. Este complicat a da o astfel de apreciere – calificativul de „ocupant” – regimului separatist instalat în „regiunea transnistreană”, deoarece esența problemei este de altă natură și constă într-un regim artificial creat, susținut din exterior. Suportul extern, în acest caz, vine din partea Federației Ruse, care acordă un sprijin militar și politic în vederea instaurării și funcționării sistemului separatist.

Aceste afirmații reies și din Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, în cazul *Ilașcu și alții vs. Republica Moldova și Federația Rusă* [119]. Republica Moldova nu deține un control efectiv asupra teritoriului din stânga Nistrului, iar C.E.D.O., astfel Republica, Moldova nu a fost considerată responsabilă pentru unele ingerințe produse pe teritoriul „regiunii transnistrene” pe motivul lipsei de control efectiv, în speța *Ivanțoc c. Moldovei și Federației Ruse* [120], în cazul *Catan și alții c. Moldovei și Federației Ruse* [123].

Suntem în prezența unei situații când statul *de facto* nu exercită competențe asupra unei părți din teritoriul său. În cele mai multe cazuri, este vorba de conflicte înghețate sau teritorii care s-au autoproclamat și s-au „desprins” de la teritoriul unui anumit stat, invocând prezența așa-numitor conflicte interetnice. În acest context, pot fi amintite conflictele din Osetia de Sud, Abhazia ș.a. Considerăm că în cazul „regiunii transnistrene” nu este vorba despre un conflict interetnic. Cauzele conflictului fiind de natură politică și economică, însuși conflictul provine din eforturile rezidenților de pe malul stâng al râului Nistru de a se separa de Moldova și de a crea un stat aparte. În astfel de situații se intervine cu un șir de măsuri, menite să asigure securitatea și pacea în regiune, iar forma pe care o îmbracă diferă de la caz la caz. Dacă ne referim la cazul „regiunii transnistrene”, atunci putem remarca o implicare directă a Federației Ruse, în contextul asumării dreptului unilateral de pacificator, în lipsa unor competențe acordate de către O.N.U. Această afirmație își găsește fundamentarea juridică și în Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova din 21 iulie 1992 [51] care a fost semnată între Republica Moldova și Federația Rusă și nicidecum nu de așa numita „Republica Moldovenească Nistreană”, de unde și putem concluziona că inclusiv la acea etapă exista un control efectiv din partea Moscovei asupra acțiunilor întreprinse de autoritățile de la Tiraspol [110].

Autorul Poalelungi M. menționează făcând referire la obligațiile extrateritoriale ale statului în aplicarea Convenției Europene a Drepturilor Omului: „controlul efectiv asupra spațiului se va aplica în cazurile când statul acționează direct, prin intermediul agenților săi *ex lege*, spre exemplu prin intermediul forțelor sale armate. În acest caz nu va fi necesară probarea legăturii juridice dintre ei, ci doar a legăturii spațiale dintre stat și teritoriul ocupat, a faptului că statul reclamat într-adevăr exercită control exclusiv asupra teritoriului respectiv, deci a jurisdicției asupra persoanelor aflate pe acel teritoriu” [153].

Constatăm, cu regret că, *de facto*, Republica Moldova nu-și exercită suveranitatea asupra teritoriului din stânga Nistrului. Mai mult, aceasta nu poate să-și exercite competențele asupra lui. Misiunile pacifitoare rusești care se află pe teritoriul din stânga Nistrului sunt controlate în

exclusivitate de către Federația Rusă și, în plus, neagă orice răspundere pentru acțiunile ilicite ale militarilor care îndeplinesc misiunea. Această afirmație reiese din incidentul produs la data de 1 ianuarie 2012, când un militar din contingentul rus al forțelor de menținere a păcii a tras într-un cetățean al Republicii Moldova, tânărul decedând la scurt timp după aceasta. Potrivit comunicatului Ministerului de Externe rus, a fost încetată urmărirea penală împotriva militarului rus, pe motivul că probele acumulate nu au scos în evidență elementele unei infracțiuni. Autoritățile ruse, de asemenea, au subliniat faptul că, fiind un cetățean rus, bănuitul nu a putut fi urmărit de către autoritățile din Republica Moldova [29, p.56-63]. Mai mult ca atât, nici reclamanții și nici autoritățile moldovenești nu au primit vreo copie a deciziei autorităților ruse de încetare a procedurii penale în privința militarului Veaceslav Cojuhari. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea Pisari c. Republicii Moldova și Rusiei, a constatat exercitarea jurisdicției extrateritoriale de către un stat contractant atunci când, în conformitate cu o practică, tratat sau un alt acord, autoritățile pot să efectueze funcții executive pe teritoriul unui alt stat. Guvernul Republicii Moldova a susținut că Federația Rusă a avut o influență decisivă asupra forțelor pacificatoare a căror comandă comună a fost localizată pe teritoriul transnistrean - la care autoritățile moldovenești nu aveau acces - și al cărei conducere a fost întotdeauna numită de către Federația Rusă [122].

Republica Moldova, potrivit art. 1 al Constituției [47], „*este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil*”. Cu regret, la momentul de față nu putem spune că prevederile constituționale sunt asigurate în practică, având în vedere separarea „regiunii transnistrene”. Odată cu declararea Republicii Moldova stat suveran și independent, devenind în acest sens și subiect de drept internațional, se intensifică tensiunile între autoritățile de la Chișinău și pseudooficialii din regiunea de est a țării – Transnistria. Unitățile armatei a 14-a de pe teritoriul Republicii Moldova au fost declarate parte componentă a forțelor armate ruse sub o nouă denumire „Grup Operativ al Forțelor Ruse (OGRV) în „regiunea transnistreană” a Republicii Moldova”, prin decretul nr. 320 la 01.04.1992 de către Președintele Federației Ruse, iar la 05.04.1992, Vicepreședintele Federației Ruse, deschis a susținut „suveranitatea și independența poporului transnistrean”.

Astfel, staționarea trupelor militare ruse se pretinde a fi mai mult niște rămășițe ale armatei sovietice, care asigură un suport efectiv „regiunii transnistrene” și nu ar reprezenta forțe armate ce pot fi calificate ca fiind „ocupante”.

Prezența forțelor armate ruse pe teritoriul juridic al Republicii Moldova vine în contradicție cu art. 11 al Constituției R.M., care proclamă neutralitatea sa permanentă și nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său [47] și pune la dubii statutul de neutralitate

permanentă al Republicii Moldova. Autoarea Dorul O., în teza de doctor în drept concluzionează că soluționarea problemei transnistrene prin evacuarea trupelor armate ruse din stânga Nistrului, va contribui efectiv la sporirea credibilității internaționale ce va permite, în final, recunoașterea internațională a statutului nostru de neutralitate permanentă [104, p.145].

3.4. Regimul de mandat și de tutelă internațională

Practica contemporană a dreptului internațional public a cunoscut cazuri în care un teritoriu a fost administrat la nivel internațional de către state în mod individual sau prin intermediul unei organizații internaționale.

Mandatul internațional se caracterizează prin exercitarea competențelor teritoriale de către un stat sub controlul unei instituții internaționale [202, p.96]. Acest model de „reprezentare” a fost consacrat în art. 22 al Pactului Societății Națiunilor, instituit în 1919, și prevedea că *„teritoriile care în urma războiului au încetat de a fi sub suveranitatea Statelor care le guvernau mai înainte și care sunt locuite de popoare încă incapabile de a se conduce ele însele, date fiind condițiunile deosebit de grele ale lumii moderne. Bunăstarea și dezvoltarea acestor popoare formând o misiune sfântă a civilizației, este necesar să se încorporeze în prezentul Pact garanții pentru îndeplinirea acestei misiuni. Cea mai bună metodă pentru realizarea în mod practic a acestui principiu este de a încredința tutela acestor popoare națiunilor mai înaintate care, prin resursele, experiența sau pozițiunea lor geografică sunt cele mai în măsură să-și ia această răspundere și care consimt să o primească: ele ar exercita această tutelă în calitate de mandatare și în numele Societății. Caracterul mandatului trebuie să difere, după gradul de dezvoltare al poporului, după situația geografică a teritoriului, după orice alte circumstanțe asemănătoare”* [190, p.17-25].

Din conținutul art. 22 al Pactului Societății Națiunilor și interpretat de Consiliul Societății Națiunilor pot fi evidențiate următoarele principii care se aplicau în materie de mandat:

- a) mandatul de aplică asupra teritoriilor care, după Primul Război Mondial, au încetat să se mai afle sub autoritatea statelor care le-au guvernat;
- b) asigurarea bunăstării și dezvoltării acestor popoare, de către Societatea Națiunilor;
- c) puterile mandatare sunt responsabile pentru activitatea lor față de Societatea Națiunilor;
- d) conținutul mandatului este în funcție de nivelul de dezvoltare al populației respective.

Din acest punct de vedere, teritoriile puse sub mandat pot fi divizate în trei categorii:

1) mandate de tip A : formal, acestea erau declarate ca fiind state independente, aflându-se sub „conducerea” statului mandatar până la momentul în care statul pus sub mandat va fi în stare să guverneze fără ajutor din afară. Ca urmare a luptei pentru eliberarea națională, teritoriile de sub mandatul de tip A și-au dobândit independența până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Printre teritoriile aflate supuse regimului de mandat de tip A pot fi evidențiate: Siria și Liban – mandat Francez, Palestina, Irak și Transiordania – mandat englez.

2) mandate de tip B: aceste teritorii erau puse sub administrarea statului mandatar, sub condiția anumitor obligații față de populația locală. De exemplu, prin mandatul belgian asupra teritoriilor din Estul Africii, constituind Ruanda-Burundi, prin decizia Consiliului Societății Națiunilor din 20 iulie 1922, puterea mandatară, prin art. 5 al Acordului de instituire a Mandatului trebuia să:

- elimine toate formele de comerț cu sclavii;
- interzică munca forțată sau obligatorie, cu excepția muncii și a serviciilor publice esențiale și sub rezerva unei remunerații echitabile;
- protejeze populația nativă împotriva fraudelor și constrângerilor prin monitorizarea atentă a contractelor de muncă;
- efectueze un control eficient asupra traficului de arme și muniții, precum și asupra comerțului cu băuturi spirtoase [221, p.37].

Mandatele de tip B au fost aplicate și față de Camerun și Togo – mandat francez și englez, Tanganica – mandat englez [271, p.87].

3) mandate de tip C: se referă la teritoriile asupra cărora statul mandatar era autorizat să acționeze ca și asupra teritoriilor încorporate în teritoriul său, prin aplicarea directă a legilor sale. Acest tip de mandate s-a aplicat în esență față de vechile colonii germane, Africa de Sud-Vest – mandat al Uniunii Sud-Africane (teritoriul actual al Namibiei, care a devenit independentă la 30 martie 1990), Insula Nauru – mandat al Marii Britanii, Noua Guinee – mandat al Australiei ș.a. [250, p.306].

În ceea ce privește atribuirea mandatelor, se proceda mai întâi la desemnarea mandatarilor. Acest proces era realizat de către Consiliul Suprem, din numele Adunării Puterilor aliate și asociate, iar ulterior Societatea Națiunilor, printr-un act juridic, preciza condițiile în care să se exercite mandatul [15, p.220]. Puterea mandatară, exercitând regimul de mandat, era în drept să exercite anumite competențe în teritoriile de sub mandat, totodată urma să-și asume anumite obligații, fiind supusă unui control internațional.

Este important a menționa că, deși Pactul Societății Națiunilor folosește termenul de „mandat”, totuși acesta nu corespunde conținutului termenului din dreptul intern. Potrivit legislației naționale, prin mandat se înțelege acea împuternicire care este conferită mandatarului în vederea reprezentării mandatului la încheierea actelor juridice, iar mandatarul acționează din numele și pe contul mandantului [35]. Astfel, mandatul instituit față de un anumit teritoriu nu putea fi revocat, deoarece se instituia în baza unui tratat.

În materie de competență teritorială de observat că tratatele încheiate de statul mandatar nu se extindeau asupra teritoriilor puse sub mandatul său, decât dacă exista o prevedere expresă în acest sens. De asemenea, nu avea loc o extindere automată a ordinii juridice a puterii mandatare asupra teritoriilor aflate sub mandat. Se respecta statutul juridic al bunurilor publice situate pe teritoriile puse sub mandat. Integritatea teritoriului pus sub mandat era respectată, astfel erau interzise cesiunile de teritoriu către terți și încorporarea teritoriului sub mandat la teritoriul statului mandatar. Având în vedere scopul pentru care au fost instituite regimurile de mandat – de a ridica bunăstarea populației, favorizarea progresului social – statutul mandatar avea dreptul de a conduce și de a controla serviciile publice locale, urma să apere acel teritoriu [15, p.221].

Odată cu dispariția Societății Națiunilor, sistemul de mandat internațional este înlocuit prin cel de tutelă internațională, creat prin Cap. XII al Cartei O.N.U.

Potrivit art. 77 al Cartei O.N.U., sistemul de tutelă se va aplica teritoriilor din categoriile enumerate mai jos și care vor fi supuse acestui sistem prin acorduri de tutelă:

- a) teritorii aflate sub mandat;
- b) teritorii care pot fi desprinse din statele inamice, ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial;
- c) teritorii supuse în mod voluntar acestui sistem de către statele care răspund de administrarea lor [26].

Somalia, veche colonie a Italiei, a fost unicul teritoriu plasat sub tutelă în virtutea art. 77 lit. b) al Cartei O.N.U., ca fiind teritoriu desprins din statele inamice, ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial [258, p.306].

În conformitate cu prevederile Cartei O.N.U., obiectivele fundamentale ale sistemului de tutelă sunt:

- consolidarea păcii și securității internaționale;
- favorizarea progresului politic, economic și social al populațiilor în teritoriile sub tutelă și dezvoltarea lor pe calea autoadministrării sau independenței;
- încurajarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

- Încurajarea recunoașterii interdependenței popoarelor lumii.

Pentru fiecare teritoriu s-a încheiat un acord de tutelă între O.N.U. și statul administrator, confirmat de Adunarea Generală sau Consiliul de Securitate. Regimul de tutelă e aplicat sub răspunderea Consiliului de Tutelă, care forma un sistem de supraveghere internațională a aplicării regimului de tutelă.

În acest sens, odată cu primii ani de existență a Organizației Națiunilor Unite, sub regim de tutelă au fost plasate 11 teritorii. (Anexa 1).

Articolul 75 al Cartei O.N.U. reglementează regimul de tutelă, astfel încât *„Organizația Națiunilor Unite va stabili, sub autoritatea sa, un sistem internațional de tutelă pentru administrarea și supravegherea teritoriilor care vor putea fi supuse acestui sistem prin acorduri individuale ulterioare”*. Este important a menționa că în Carta O.N.U. se utilizează termenul de „teritoriu” și nu cel de „stat”. Ceea se explică prin faptul că sistemul de tutelă este conceput ca un regim de tranziție al acestor teritorii spre autoguvernare și independență. În vederea determinării conținutului competențelor pe care le aveau teritoriile de sub tutelă, precum și a conținutului drepturilor conferite statului administrator, se poate face analiza unui caz practic, prin exemplul tutelei asupra teritoriului Camerunului.

Potrivit prevederilor Constituției Franceze din 1946, teritoriului Camerunului i-a fost atribuit un regim juridic de „teritorii asociate”, care corespund acelor teritorii puse sub tutelă. Constituția Franceză se aplica direct asupra teritoriului Camerunului, administrat potrivit legislației franceze, ca parte integrantă a teritoriului francez. Prin Decretul din 1957 s-au stabilit limitele competențelor statului administrator și a teritoriului de sub tutelă, astfel Franța își rezervă domeniul afacerilor externe, dispunând de dreptul de a încheia tratate, dreptul de legăție activă și pasivă, dreptul de a reprezenta Camerunul în cadrul conferințelor și organizațiilor internaționale [2181, p.612]. Unele libertăți largi sociale, cum ar fi dreptul la muncă, libertatea de asociere, erau în afara competenței Franței [218, p.613]. În anul 1960, teritoriul de sub tutelă își capătă independența sub numele de Camerun.

Concluzionând, menționăm că, față de teritoriile administrate de către statele străine din numele Societății Națiunilor, apoi din numele O.N.U., nicio entitate administratoare nu putea să-și revendice drepturi suverane. Legitimitatea existenței unor astfel de regimuri decurge din caracterul lor temporar sau tranzitoriu. Puterile administratoare nu și-au revindecat un titlu de suveranitate asupra acestor teritorii, justificându-și prezența prin aplicarea mandatului conferit de comunitatea internațională, din numele căreia trebuia să aducă populația la aptitudinea de a se autoadministra.

Consiliul de tutelă și-a sistat activitatea în anul 1994, odată cu obținerea autonomiei depline a insulei Palaos, care, liber, s-a asociat Statelor Unite ale Americii. Deși actualmente regimul de tutelă nu mai este aplicabil, cercetarea acestuia a reieșit din necesitatea înțelegerii impactului pe care l-a avut asupra statelor foste colonii, care au reușit, printr-un regim de tranziție, să devină independente.

3.5. Concluzii la Capitolul 3

La finalul acestui capitol venim cu următoarele concluzii:

1. Competența teritorială a statului în dreptul internațional public poate fi limitată prin mai multe modalități, printre care distingem:
 - a) servitutea;
 - b) condominiumul;
 - c) staționarea și amplasarea forțelor armate pe teritoriul altui stat,
 - d) regimul de mandat și de tutelă internațională.
2. Analizând servitutea internațională, putem constata că aceasta a apărut odată cu formarea statelor și dezvoltarea relațiilor reciproce între ele. În doctrina dreptului internațional nu există unanimitate privitor la conceptul de servitute internațională, de multe ori existența ei fiind negată. Considerăm că o atare poziție nu poate fi acceptată pe motiv că aceasta își găsește o aplicabilitate largă în practica internațională. Servituțile, de regulă, sunt utilizate în regiunile frontierelor dintre state și se realizează prin dreptul de tranzit peste frontiere, dreptul de a crea în zonele de frontieră a statelor așa-numitelor „zone proprii”, care se materializează prin asigurarea accesului către porturi, zonele vamale cu regim special. Regimul de servitute internațională se aplică în vederea asigurării dreptului de folosință a râurilor internaționale, a canalelor, a strâmtorilor, conductelor de gaz etc., a zăcămintelor minerale de pe teritoriul altui stat, a dreptului de trecere inofensivă și pescuit în marea teritorială străină, a dreptului de a accede la teritoriile separate, cum ar fi enclavele.
3. Din categoriile speciale de servituți în dreptul internațional public relevăm în particular trecerea inofensivă prin marea teritorială a unui stat, drept consacrat de Convenția de la Montego Bay din 1982. În vederea realizării dreptului de trecere inofensivă prin marea teritorială sunt aplicate reguli speciale, cum ar fi extrateritorialitatea, care reprezintă aplicarea unei norme, în cazul în care aceasta se realizează în totalitate sau în parte în afara teritoriului statului care a emis-o. Statul riveran este limitat în exercitarea exclusivă a

suveranității asupra mării sale teritoriale, prin respectarea normelor dreptului internațional, care guvernează asupra comportamentului statelor.

4. Enclavele rămân a fi un subiect actual, având în vedere că și în prezent există astfel de regimuri teritoriale. Enclavele constituie o parte componentă a teritoriului de bază, iar cetățenii enclavei nu sunt nici străini și nici apatrizi în raport cu teritoriul de bază. Aceștia se bucură de toate drepturile și obligațiile prevăzute de legislația teritoriului de bază. Totuși există unele limitări în punerea în aplicare a competențelor pe care le dețin autoritățile teritoriului de bază în enclavă. Astfel de restricții reprezintă o consecință directă a caracteristicilor geografice ale enclavei. Pentru a asigura comunicarea enclavei cu teritoriul de bază, se aplică un regim de tranzit prin teritoriile statelor în care se află enclava și, respectiv, un drept de servitute, iar statul în care se află enclava este pus în situația de a delega la o parte din competențe sale teritoriale.
5. Regimul juridic al cablurilor și conductelor instalate pe teritoriul a două sau mai multe state (pe fundul mării) ține de competența dreptului internațional. Libertatea de a instala conducte și cabluri submarine este reglementată de legislația internațională, statului riveran fiindu-i impuse anumite limite: acesta nu are dreptul de a interzice instalarea cablurilor și conductelor de către alte state sau alți subiecți. În acest context, se atestă o limitare a suveranității statelor riverane, fiind aplicate regulile servituții internaționale.
6. Condominiul, ca modalitate particulară de exercitare a competențelor teritoriale, reprezintă o modalitate de coexistență a suveranității teritoriale a două state, stabilite printr-un acord, față de un teritoriu anumit. În doctrina internațională se încearcă nejustificat de a se atribui teritoriului din stânga Nistrului un regim de condominium, însă avem certitudinea că în cazul dat nu sunt întrunite elementele specifice aplicabile condominiumului, cum ar fi: a) includerea teritoriului în componența ambelor state; b) cetățenia dublă; c) prezența a două sau mai multor limbi de stat; d) prezența forțelor armate ale ambelor state pe teritoriul condominiului.
7. Prezența forțelor armate străine pe teritoriul unui stat este o situație de natură să ridice mai multe semne de întrebare, în special dacă ne referim la statul juridic al staționării și amplasării acestora. Competențele statului-gazdă sunt limitate, reieșind din conținutul privilegiilor și imunităților membrilor forțelor de menținere a păcii.
8. Prezența forțelor armate străine în lipsa unui acord rămâne a fi o problemă controversată și actuală, în special pentru Republica Moldova, care, deși potrivit Constituției este un stat unitar și indivizibil, se confruntă cu situația prezenței forțelor pacificatoare, amplasate în

stânga Nistrului pe teritoriul autoproclamatei „R.M.N.”, care realizează operațiuni militare, în lipsa unui mandat eliberat de organizațiile internaționale, care ar autoriza amplasarea acestora.

9. Regimul de mandat și de tutelă internațională, chiar dacă prezintă un interes din punct de vedere, mai mult istoric, totuși nu este lipsit de importanță drept modalitate de administrare internațională a unor teritorii. Constatăm că teritoriile administrate de către state străine din numele Societății Națiunilor, apoi din numele O.N.U., erau limitate în exercitarea competențelor sale teritoriale. Este important totuși a menționa că nicio entitate care a administrat, nu putea să-și revendice drepturi suverane. Categoriile de mandate utilizate denotă legătura dintre statul mandatar și statul administrat, identificându-se competența separată a fiecăruia dintre acestea.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările efectuate în prezentul demers științific au pus în evidență actualitatea și importanța temei abordate. Finalizând acest studiu, considerăm că scopul și obiectivele înaintate de noi au fost realizate.

Problema științifică soluționată în această lucrare constă în elaborarea instrumentarului de identificare, în premieră, a conceptului de competență teritorială a statului în dreptul internațional public, prin prezentarea completă și obiectivă a caracterelor și conținutului competenței teritoriale și identificarea limitelor de exercitare a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, fapt care determină necesitatea reglementării exprese a noțiunii de competență teritorială în cadrul rezoluției O.N.U., contribuind în ultimă instanță la perfecționarea și eficientizarea sistemului dreptului internațional autohton.

Analiza doctrinei și a reglementărilor internaționale a permis fundamentarea științifică a conceptului de competență teritorială a statului în dreptul internațional public. Sintetizând cele expuse în prezenta lucrare, formulăm următoarele **concluzii generale**:

1. Noțiunea de competență teritorială a statului în dreptul internațional public deși este criticată, însă nu poate fi negată, având în vedere legătura conceptuală dintre suveranitate și competență. Generalizând opiniile doctrinarilor, formulăm următoarea definiție a *competenței teritoriale a statului, care este o prerogativă a statului și reiese din suveranitatea sa, caracterizându-se prin aptitudinea de a cunoaște un fapt, de a legifera asupra anumitor domenii, de a lua o decizie, de a face un act, de a îndeplini o acțiune prin exercitarea autorității sale, conform dreptului internațional, asupra bunurilor, situațiilor, persoanelor și activităților care se află sau se desfășoară în interiorul teritoriului său* [32].

2. Suveranitatea este un atribut fundamental al statului, care îl identifică ca subiect de drept internațional. Competențele statului decurg din suveranitatea acestuia, deci este o putere juridică conferită sau recunoscută de dreptul internațional unui stat care-i permite realizarea funcțiilor statale. În conformitate cu dreptul internațional, un stat poate acorda unui stat străin dreptul de a exercita competențele guvernamentale exclusive în porțiuni din teritoriul său, fără efectuarea unei cesiuni de suveranitate asupra acestui teritoriu. Constatăm însă o limitare a suveranității, rezultând o relativizare a acestui concept [29]. Termenul de jurisdicție este de multe ori utilizat cu sens sinonimic termenului competență. Utilizând termenul de jurisdicție, urmează să facem diferențierea între conținutul termenului de jurisdicție în dreptul intern, care desemnează activitatea organelor judiciare dintr-un stat, și jurisdicție în contextul dreptului internațional, care

de cele mai multe ori se identifică cu mecanismele internaționale de justiție. Totuși, în urma studiului efectuat, este posibil să afirmăm: coraportul dintre noțiunile de jurisdicție și competență este identic coraportului dintre parte și întreg.

3. Asupra teritoriului său, statul are competență teritorială generală și exclusivă, care se caracterizează prin aceea că asupra unui teritoriu nu se poate exercita decât autoritatea unui singur stat. Exclusivitatea competențelor semnifică faptul că doar autoritatea națională stabilită în mod constituțional are dreptul să vorbească în numele poporului său și să angajeze semnătura statului său [31].

4. Modalitățile de stabilire a competențelor teritoriale au evoluat de-a lungul istoriei, începând de la: cucerirea unor teritorii nelocuite, numite *terra nullius*, vasalitate, colonialism și până la administrarea teritoriului prin instituirea unui regim de mandat sau tutelă internațională. În acest sens, au apărut subiecți de drept internațional noi, care urmau să-și determine statutul și să-și exercite competențele. În atare situație, o importanță deosebită le revine regulilor de succesiune a statelor în dreptul internațional public. Considerăm important a menționa că în contextul Convenției de la Viena din 1978 privind succesiunea statelor la tratate a fost stabilită o regulă internațională, potrivit căreia o schimbare fundamentală a circumstanțelor nu poate fi invocată ca motiv pentru încetarea tratatelor de frontieră, în cazul succesiunii statelor, fiind analizat în acest sens diferendul teritorial dintre Libia și Ciad [31].

5. La stabilirea limitelor de exercitare a competențelor statului este necesar a se determina frontierele statului, or suveranitatea unui stat încetează acolo unde începe suveranitatea unui alt stat. Totuși aplicarea unei norme, în cazul în care aceasta se realizează în totalitate sau în parte în afara teritoriului statului care a emis-o, se referă la regimul juridic de extrateritorialitate. Drepturi de extrateritorialitate au anumite părți ale teritoriului de stat, și anume: teritoriile ambasadelor și reprezentanțelor diplomatice, contingentele militare străine, care au obținut acordul statului de a tranzita sau de a staționa temporar pe teritoriul acestuia, navele militare maritime și aeriene străine, sediile organizațiilor internaționale ș.a. O situație nu mai puțin importantă în dreptul internațional public este cea a statelor nerecunoscute și a modalității de exercitare a competențelor lor teritoriale. Acest subiect este sensibil și pentru Republica Moldova, având în vedere că „regiunea transnistreană” aplică legile sale pe acest teritoriu separat de la cel de bază al Republicii Moldova, impunând un șir de reguli și restricții, fapt care împiedică exercitarea *de facto* a competențelor teritoriale ale Republicii Moldova pe teritoriul secesionist. În aceste condiții, Republica Moldova se află în imposibilitatea exercitării unui control efectiv asupra teritoriului din

stânga Nistrului, ceea ce duce la imposibilitatea garantării și asigurării respectării drepturilor fundamentale ale omului [29].

6. Conceptul de servitute, deși este negat de unii doctrinari ai dreptului internațional public, este aplicabil până în prezent. Statele, în vederea dezvoltării relațiilor internaționale, ca exponente ale puterii suverane, își limitează competențele teritoriale prin tratate și acorduri internaționale. În urma analizei doctrinare și a practicii internaționale, definim servitutea internațională ca raport de drept, stabilit printr-un tratat internațional, prin care unul sau mai multe state pot exercita competențe de reglementare legislativă, administrativă, în unele cazuri și judiciară, asupra întregului sau asupra unei părți a teritoriului altui stat. Servitutea internațională își găsește aplicabilitate practică incontestabilă, iar în calitate de categorii speciale de servituți identificăm: trecerea inofensivă prin marea teritorială, asigurarea accesului către enclave (niște teritorii sau porțiuni de teritoriu ale unui stat total închise în teritoriul altui stat), instalarea și întreținerea cablurilor și conductelor [28].

7. Pornind de la scopurile principale pe care și le pune civilizația umană, și anume respectarea principiilor generale de drept internațional public, prin asigurarea unei coexistențe pașnice, respectarea suveranității statelor, nerecurgerea la forță, respectarea drepturilor fundamentale ale omului, atunci prezența forțelor armate străine pe teritoriul unui stat este o situație de natură să pună mai multe semne de întrebare, în special dacă ne referim la statul juridic al staționării și amplasării acestora. Constatăm o limitare a competenței teritoriale a statului-gazdă, reieșind din conținutul privilegiilor și imunităților membrilor forțelor de menținere a păcii. Statutul juridic al forțelor pacificatoare, amplasate în stânga Nistrului, pe teritoriul autoproclamatei „R.M.N.” provoacă un șir de divergențe și incompatibilități cu normele dreptului internațional, iar angajamentele pe care și le-a asumat, în special Federația Rusă, privind retragerea acestora rămân a fi pur declarative. Republica Moldova se află în imposibilitatea de a-și exercita competențele pe teritoriul din stânga Nistrului, deoarece autoritățile de la Tiraspol au creat un „sistem” identic unui stat, chiar dacă el nu se bucură de recunoaștere internațională [31].

8. Din teoria pură a dreptului internațional cu privire la suveranitatea de stat, și anume a exclusivității puterii de stat asupra unui teritoriu, reiese imposibilitatea coexistenței mai multor suveranități pe același teritoriu. Observăm însă contrariul în cazul regimului juridic al condominiului, care presupune exercitarea de către două sau mai multe state, printr-un acord, a puterii de stat asupra unui teritoriu.

9. Regimul de mandat și de tutelă internațională reprezintă o modalitate de administrare internațională a unor teritorii de către state străine și se realiza inițial din numele Societății

Națiunilor, apoi din numele O.N.U. Din cauza conflictelor existente, teritoriile care se aflau sub regim de mandat și tutelă internațională erau sub control internațional, astfel încât statele care exercitau competențe teritoriale asupra acestora urmau să execute obligațiile internaționale pe care și le asumau [29].

În vederea soluționării unor probleme stringente ale dreptului internațional public cu referire la situația Republicii Moldova, au fost înaintate următoarele **recomandări**:

- 1) considerăm absolut necesară aducerea în dezbatere a proiectului de rezoluție al O.N.U. prin care să fie definită competența teritorială a statului și identificate cazurile de acțiune a statelor care nu vor aduce atingere competenței teritoriale ale altor state (Anexa nr. 3); acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui proiect de rezoluție, care ar putea constitui obiect al negocierilor cu alte state, având în vedere necesitatea promovării politicii externe a Republicii Moldova și, în special, în scopul soluționării conflictului „transnistrean”. Constatăm că dialogul privind soluționarea conflictului „transnistrean” se realizează în cadrul O.S.C.E., iar actele adoptate nu au un caracter obligatoriu, din punctul de vedere al dreptului internațional.
- 2) executarea corespunzătoare a obligațiilor asumate de către Federația Rusă privind retragerea trupelor armate din stânga Nistrului, fapt care presupune respectarea angajamentelor internaționale pe care aceasta și le-a asumat, inclusiv prin semnarea unui acord între Republica Moldova și Federația Rusă, care prevede expres termenii și condițiile de executare a obligațiilor.
- 3) exercitarea competențelor teritoriale ale Republicii Moldova în regiunea secesionistă din stânga Nistrului, prin soluționarea conflictului existent.

Avantajele unor asemenea recomandări sunt:

- a) Eficientizarea și uniformizarea exercitării de către state a competențelor teritoriale. În cazul existenței conflictelor interstatale cu privire la limitele de exercitare a competențelor teritoriale va fi utilizată definiția propusă în proiectul de Rezoluție a O.N.U., ceea ce va facilita procesul de identificare a soluțiilor.
- b) Prin respectarea angajamentelor de către Federația Rusă privind retragerea forțelor armate pe teritoriul din stânga Nistrului, ar putea fi reluat un dialog constructiv în vederea soluționării conflictului „Transnistrean”.
- c) Soluționarea conflictului „Transnistrean” implică asigurarea exercitării competențelor teritoriale ale Republicii Moldova pe întreg teritoriul său, fără limitări sau presiuni din

exterior, ceea ce va permite asigurarea unui climat sănătos de dezvoltare și, nu în ultimul rând, garantarea în regiune a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Planul cercetărilor de perspectivă la tema lucrării este orientat spre:

- Elaborarea proiectului de Rezoluție a O.N.U. privind definiția competenței teritoriale a statului;
- Continuarea studierii limitărilor competenței statului, prin prisma evenimentelor de pe arena internațională;
- Evaluarea respectării actelor normative și principiilor dreptului internațional în cadrul relațiilor internaționale sub aspectul exercitării competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.

BIBLIOGRAFIE

Literatură în limba română:

- 1) Acord cu privire la împărțirea întregii proprietăți de peste hotare a fostei Uniuni URSS, adoptat la 06.07.1992 la Moscova, în vigoare pentru Republica Moldova din 06.07.1992. Chișinău: „Tratate Internaționale”, vol. 16
- 2) Acord cu privire la succesiunea referitoare la arhivele de stat ale fostei URSS, semnat la Moscova la 06.07.1992, în vigoare pentru Republica Moldova din 06.07.1992. Chișinău: „Tratate Internaționale”, vol. 16
- 3) Acordul Conferinței de la Potsdam din 1945. <http://mjp.univ-perp.fr/traites/1945potsdam.htm>. (vizitat la 12.03.2016)
- 4) Acordul Conferinței de la Teheran din 1943. <http://mjp.univ-perp.fr/traites/1943teheran.htm>. (vizitat la 12.03.2016)
- 5) Acordul Conferinței de la Yalta din 1945. <http://mjp.univ-perp.fr/traites/1945yalta.htm>. (vizitat la 12.03.2016)
- 6) Acordul cu privire la crearea Comunității Statelor Independente, nr. 1991 din 12.08.1991. Chișinău: „Tratate Internaționale” Nr. 16, în vigoare din 08.04.1994. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=357785> (vizitat la 24.11.2015)
- 7) Acordul dintre Federația Rusă și Norvegia din 15 septembrie 2010 privind delimitarea spațiilor maritime și cooperarea în Marea Barentș și în Oceanul Arctic. <http://kremlin.ru/supplement/707> (vizitat la 13.09.2015)
- 8) Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la punctele de trecere la frontiera de stat moldo-ucraineană și simplificarea formalităților la trecerea frontierei de către cetățenii care locuiesc în raioanele de frontieră nr. 1997 din 11.03.1997. Chișinău: „Tratate Internaționale”, nr. 22, în vigoare din 12.08.1997. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=358559> (vizitat la 12.10.2015)
- 9) Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la colaborarea în problemele grănicerești, nr. 1994 din 03.11.1994. Chișinău: În: „Tratate Internaționale”, nr. 22, în vigoare: 01.03.1995. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=358359> (vizitat la 30.10.2015)

- 10) Acordul Protocolar cu privire la soluționarea problemelor din domeniul activității serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei din 7 februarie 1996. <http://mid.gospmr.org/ru/pMP>. (vizitat la 29.10.2015)
- 11) Actul Final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki din 01 august 1975. <http://www.osce.org/fr/mc/39502?download=true>. (vizitat la 12.10.2015)
- 12) Adam I. Drept civil. Teoria generală a drepturilor reale. București: Europa Nova, 1998. 479 p.
- 13) Aliyev N. Dreptul Internațional și conflictul Nagorno-Karabah. Chișinău: Prut internațional, 2012. 132 p.
- 14) Anghel I. Subiectele de drept internațional. București: Lumina Lex, 2002. 455 p.
- 15) Anghel I. Subiectele de drept internațional. București: Lumina Lex, 2004, Ediția a II-a revăzută și adăugită. 856 p.
- 16) Anghel I., Crăciunescu D. Frontiera de est a Uniunii Europene – expresie a binomului trecut și viitor. În: Journal of European Studies and International Relations – Vol. IV – Issue 2/2013. p.34. <http://rseri.srpsec.ro/wp-content/uploads/2014/07/Ion-M.-Anghel-Dumitru-Adrian-Cr%C4%83ciunescu-%E2%80%93-FRONTIERA-DE-EST-A-UNIUNII-EUROPENE-EXPRESIE-A-BINOMULUI-TRECUT-SI-VIITOR.pdf>. (vizitat la 29.10.2015)
- 17) Baieș S. ș.a. Drept civil. Drepturile reale. Teoria Generală a Obligațiilor. Vol.II. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2005. 528 p.
- 18) Bogdan D. Drepturile Reale. Manual de studiu individual. București: Editura Pro Universitaria, 2012. 61 p.
- 19) Boian V. Relațiile Republicii Moldova cu Ucraina, în evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Chișinău: Cartdidact, 2009. p. 40-48
- 20) Brașoveanu D. Dilemă: Cazul Palanca-Giurgiulești. În: Revista Ziarul de Gardă, ediția nr. 269 din 25.03.2010. <http://www.zdg.md/editia-print/politic/dilema-cazul-palanca%E2%80%94giurgiulesti>. (vizitat la 13.10.2015)
- 21) Burian A., Dumbrăveanu A. Statele-națiune și conflictele geopolitice. În materialele conferinței teoretico-științifice internaționale „Funcționarea Instituțiilor Democratice în Statul de Drept”, 25-26 ianuarie 2003. Bălți: „Tipografia Centrală”
- 22) Burian A., ș.a. Drept Internațional Public, Ediția a IV-a revizuită și adăugită. Chișinău: „Elena-V.I.”, 2012. 636 p.
- 23) Buțurcă O. Grecii ionieni în porturile Mediteranei orientale și Mării Negre. în Revista Studium, anul II, nr. 2 (4), 2012. p. 44-53

- 24) Carta Africană a Drepturilor Omului. http://www.eods.eu/library/AU_ACHPR_1981_FR.pdf.
(vizitat la 17.05.2016)
- 25) Carta de la Paris pentru o Europă nouă, Nr. 1990 din 21.11. 1990, publicat la 01.01.1998 în
Tratate Internaționale Nr. 1.
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=285807> (vizitat la
12.10.2015)
- 26) Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945.
<http://www.un.org/fr/documents/charter/pdf/charter.pdf>. (vizitat la 13.05.2015)
- 27) Carta Organizației Unității Africane din 25 mai 1963.
https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/oau_charter_1963.pdf. (vizitat la 12.04.2016)
- 28) Cazacu D. Conceptul de servitute în dreptul internațional public. În materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători. „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei în contextul valorificării opțiunii europene: viziuni ale tinerilor cercetători” Vol. I , Secția Drept Internațional și Relații Internaționale, Ediția a VII-a, 30 mai 2013, Chișinău. p. 66-72
- 29) Cazacu D. Modalități particulare de exercitare a competențelor teritoriale ale statului în dreptul internațional public - exemplul forțelor armate pe teritoriul altui stat. În: Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale, nr.4 (38), Chișinău, 2015. pag. 56-63;
- 30) Cazacu D. Trecerea inofensivă prin marea teritorială. Exemplu de servitute internațională. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale anuale a tinerilor cercetători, „Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste”, vol. I, Secția Drept Internațional și Relații Internaționale, ICJP al AȘM, Chișinău, 2014. p. 50-56
- 31) Cazacu Doina, Particularitățile stabilirii competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public, Partea II-a, în: Revista Națională de Drept, nr. 6, Chișinău, 2016, p. 47-51;
- 32) Cazacu Doina, Particularitățile stabilirii competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public. Partea I, în: Revista Națională de Drept, nr. 5, Chișinău, 2016. p. 69-72;
- 32¹) Cazacu D., Fundamentarea conceptuală a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public. În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr.1 (9) 2016, p.209-220

- 33) Chirtoacă N., Chirtoacă L. Suveranitatea – element definitoriu al personalității juridice internaționale a statului. În Anuarul Științific, Vol. V, Institutului de Relații Internaționale din Republica Moldova, Chișinău, 2007. p. 247-251
- 34) Ciuvăț V., Lupu A. Originea de drept civil a unor instituții ale dreptului internațional public. În: Revista de Științe Juridice, Nr. 1, 2006. p. 166-175. <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ1/0122Ciuvat.pdf>. (vizitat la 18.09.2015)
- 35) Codul Civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06 iulie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, Nr. 82-86
- 36) Codul jurisdicției constituționale, adoptat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995, Publicat :28.09.1995 în Monitorul Oficial Nr. 53-54. <http://lex.justice.md/md/311677/>. (vizitat la 21.06.2015)
- 37) Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74
- 38) Comșa A.-M. Operațiunile pacificatoare ca factor de reglementare a conflictelor etnopolitice din perspectiva dreptului internațional public. Chișinău: 2015, teza de dr. în drept. <http://www.cnaa.md/files/theses/2015/21784/thesis.pdf>. (accesat la 14.08.2015)
- 39) Comunicat de presă al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova despre Tratatul între Republica Moldova și România privind regimul frontierei de stat, colaborarea și asistența mutuală în probleme de frontieră, semnat la București la 8 noiembrie 2010, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/despre-tratatul-regimul-frontierei-stat.pdf>. (vizitat la 21.08.2016)
- 40) Comunicat de presă al Ministerului Infrastructurii Ucrainei din 25.11.2015. <http://www.mtu.gov.ua/uk/news/54281.html>. (vizitat la 26.11.2015)
- 41) Consiliul de Securitate al ONU. <http://www.un.org/fr/sc/>. (vizitat la 12.08.2015)
- 42) Constantin V., Drept internațional. București: Universul Juridic, 2010. 226 p.
- 43) Constituția autoproclamatei „Republici Moldovenești Nistrene”. <http://president.gospmr.ru/ru/news/konstituciya-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki>. (vizitat la 29.10.2015)
- 44) Constituția Regatului Danemarcei din 5 iunie 1953. <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/04/constitutia-regatului-danemarcei/> (vizitat la 21.07.2015)
- 45) Constituția Republicii Franceze din 1958, <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>. (vizitat la 21.07.2015)

- 46) Constituția Republicii Italiene din 1 ianuarie 1948.
<https://constitutii.wordpress.com/2013/01/28/constitutia-republicii-italiene/>. (vizitat la 21.07.2015)
- 47) Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr. 1
- 48) Constituția României din 2003. În: Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 767 / 31 octombrie 2003
- 49) Convenția a IV-a de la Haga din 1907 referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru.
<http://www.arduph.ro/wp-content/uploads/2014/01/Conven%C8%9Bia-Regulamentul-referitoare-la-legile-%C5%9Fi-obiceiurile-r%C4%83zboiului-pe-terestru-Haga-18-octombrie-19072.pdf>. (vizitat la 09.06.2014)
- 50) Convenția asupra drepturilor și îndatoririlor statelor din 26 decembrie 1933, Montevideo.
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20165/v165.pdf>. (vizitat la 17.05.2015)
- 51) Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova, 22 iulie 1992,
http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/1651~v~Accord_de_cessez_le_feu_entre_la_Transnistrie_et_la_Moldavie_du_21_juillet_1992_-_document_en_russe_anglais_roumain.pdf, (vizitat la 16.02.2016)
- 52) Convenția cu privire la privilegiile și imunitățile instituțiilor specializate din 21 noiembrie 1947. <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-21-noiembrie-1947-cu-privire-la-privilegiile-si-imunitatile-institutiilor-specializate-aprobata-de-adunarea-general-a-organizatiei-natiunilor-unite-la-21-noiembrie-1947-emitent-85854.html> (vizitat la 24.11.2015)
- 53) Convenția de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război din 12.08.1949,
<http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20IV.pdf>, vizitat la 06.07.2015; Republica Moldova a aderat la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr.1318 din 02.03.1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.03.1993, nr. 003
- 54) Convenția de la Haga referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru din 1907.
<http://www.arduph.ro/wp-content/uploads/2014/01/Conven%C8%9Bia-Regulamentul-referitoare-la-legile-%C5%9Fi-obiceiurile-r%C4%83zboiului-pe-terestru-Haga-18-octombrie-19072.pdf>. (vizitat la 23.10.2015)

- 55) Convenția de la Montego Bay asupra dreptului mării din 1982. [http://www.lege-online.ro/lr-CONVENTIE-din%20-1982-\(26155\).html](http://www.lege-online.ro/lr-CONVENTIE-din%20-1982-(26155).html). (vizitat la 24.03.2014)
- 56) Convenția de la Montreaux din 1936. http://sam.baskent.edu.tr/belge/Montreux_ENG.pdf. (vizitat la 14.09.2015)
- 57) Convenția de la Viena cu privire la succesiunea statelor la tratate din 23 august 1978. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&lang=fr. (vizitat la 23.11.2015)
- 58) Convenția de la Viena din 1961 privind relațiile diplomatice. <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventia-de-la-viena-din-18-aprilie-1961-cu-privire-la-relatiile-diplomatice-emitent-consiliul-de-stat-publicat-n-21262.html>. (vizitat la 12.04.2016)
- 59) Convenția de la Viena privind succesiunea statelor asupra bunurilor, arhivelor și datoriei de stat din 08 aprilie 1978. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-12&chapter=3&lang=fr. (vizitat la 23.11.2015)
- 60) Convenția din 1946 cu privire la privilegiile și imunitățile Organizației Națiunilor Unite, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 aprilie 1995. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356486>. (vizitat la 12.05.2016)
- 61) Convenția din 1956 privind navigația pe Moselle. <http://www.legilux.public.lu/leg/a/archives/1956/0061/a061.pdf>. (vizitat la 16.05.2016)
- 62) Convenția din 1968 (revăzută) privind navigația pe râul Rin. <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/18680005/index.html>. (vizitat la 16.05.2016)
- 63) Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 04 noiembrie 1950, Roma. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf. (vizitat la 13.02.2016)
- 64) Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984, <http://www.hotararicedo.ro/files/files/CONVENTIA%20IMPOTRIVA%20TORTURII%20SI%20ALTOR%20PEDEPSE%20ORI%20TRATAMENTE%20CU%20CRUZIME,%20INUMANEAU%20DEGRADANTE.pdf> (vizitat la 13.08.2016)
- 65) Convenția Poștală Universală din 12 august 2008 adoptată la Congresul de la Geneva al Uniunii Poștale Universale. <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-postala-universala->

- din-12-august-2008-adoptat-la-congresul-de-la-geneva-al-uniunii-postale-universale-la-12-august-2008-emitent-act-international-113518.html. (vizitat la 13.04.2016)
- 66) Convenția privind regimul navigației pe Dunăre din 18 august 1948. <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-18-august-1948-privind-regimul-navigatiei-pe-dunare-emitent-ministerul-afacerilor-externe-publicat-n-buletinul-23611.html>. (vizitat la 16.05.2016)
- 67) Convenția Telegrafică Internațională de la Paris din 1865. https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/oth/02/01/S02010000014002PDF.pdf. (vizitat la 13.04.2016)
- 68) Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind schimbarea climei, semnată la New York la 09 mai 1992. În: *Tratate Internaționale*, 01.01.1999, nr. 9, în vigoare pentru Republica Moldova din 07 septembrie 1995
- 69) Convenției de la Viena din 1963 cu privire la relațiile consulare. http://www.dreptonline.ro/legislatie/conventia_viena_relatiile_consulare.php. (vizitat la 12.04.2016)
- 70) Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor din 23 mai 1969, <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=4mKw8IxR66Y%3D&tabid=144>. (vizitat la 12.04.2015)
- 71) Crețu V. *Drept internațional public*. București: Editura Fundației „România de mâine”, 1999. 223 p.
- 72) Curtea Internațională de Justiție Cazul vaporului „Wimbledon” din 17.08.1923. http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_01/03_Wimbledon_Arret_08_1923.pdf. (vizitat la 14.09.2014)
- 73) Curtea Internațională de Justiție, Avizul Consultativ privind Sahara Occidentală, din 16 octombrie 1975, Opinia individuală a judecătorului M. Dillard. <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6210.pdf> (vizitat la 19.08.2016)
- 74) Curtea Internațională de Justiție, Decizia în cauza privind diferendul teritorial: Libia vs Ciad din 3 februarie 1994. <http://www.icj-cij.org/docket/files/83/6897.pdf>. (vizitat la 16.08.2016)
- 75) Curtea Internațională de Justiție. Cazul Statutului orașului Memel din 11 august 1932. www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_49/01_Memel_Arret.pdf (vizitat la 30.10.2015)
- 76) Curtea Internațională de Justiție. Avizul consultativ în cazul Kosovo din 22 iulie 2010. <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16011.pdf>. (vizitat la 12.08.2016)

- 77) Curtea Internațională de Justiție. Avizul consultativ privind consecințele legale ale construirii unui zid în teritoriile palestiniene ocupate din 09 aprilie 2004. <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>. (vizitat la 12.06.2015)
- 78) Curtea Internațională de Justiție. Avizul consultativ privind Sahara Occidentală, din 16 octombrie 1975. <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6195.pdf> (vizitat la 19.11.2015)
- 79) Curtea Internațională de Justiție. Cauza dintre Qatar vs Bahrein din 16.03.2001. <http://www.icj-cij.org/docket/files/87/7027.pdf>. (vizitat la 02.04.2014)
- 80) Curtea Internațională de Justiție. Cauza privind Barajul Gabcikovo - Nagyamaros din 25 septembrie 1997. <http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7376.pdf>. (vizitat la 23.11.2015)
- 81) Curtea Internațională de Justiție. Cauza privind dreptul de trecere prin teritoriul indian din 12.04.1960. <http://www.icj-cij.org/docket/files/32/4521.pdf>. (vizitat la 12.04.2015)
- 82) Curtea Internațională de Justiție. Cazul activității militare și paramilitare în Nicaragua. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6502.pdf>. (vizitat la 27.04.2015)
- 83) Curtea Internațională de Justiție. Cazul Corfu. <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1644.pdf>. (vizitat la 26.04.2015)
- 84) Curtea Internațională de Justiție. Cazul de delimitare a frontierei maritime în Golful Maine din 20 ianuarie 1982. <http://www.icj-cij.org/docket/files/67/6369.pdf>. (vizitat la 29.10.2015)
- 85) Curtea Internațională de Justiție. Cazul Statului juridic al Groenlandei Orientale din 5 aprilie 1933. www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_53/01_Groenland_Oriental_Arret.pdf. (vizitat la 29.10.2015)
- 86) Curtea Internațională de Justiție. din 18 decembrie 1958. Cazul pescuitului anglo-norvegian. <http://www.icj-cij.org/docket/files/5/1809.pdf>. (vizitat la 28.11.2015)
- 87) Curtea Supremă de Justiție a Canadei. Cazul privind secesiunea Quebecului, 20 august 1998. <http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/fr/item/1643/index.do>. (vizitat la 23.11.2015)
- 88) Dănișor D. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. Teoria generală, Ed. C.H. Beck, București, 2007. 215p.
- 89) Deaconu I. Regimul juridic al mării teritoriale, al zonei economice exclusive și al platoului continental, București, 2009, teză de licență. <http://ro.scribd.com/doc/97916966/Regimul-Juridic-Al-Marii-Teritoriale-Lucrare-de-Licenta>. (vizitat la 21.02.2014)
- 90) Decizia Curții Constituționale privind sistarea procesului pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat și a Protocolului adițional la Tratat, nr. 5 din 24.09.2002.

- http://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2002/d_5.pdf. (accesat la 13.10.2015)
- 91) Decizia Tribunalului Arbitral constituit în virtutea compromisului de arbitraj între guvernul Franței și cel al Spaniei asupra interpretării Tratatului de la Bayoune și a actului adițional din 26 mai 1866 privind utilizarea apelor râului Lanoux din 16 noiembrie 1957. În: Recueil des sentences arbitral, Vol. XII, Nations Unies, 2006. p. 281-317
- 92) Declarația asupra Relațiilor de Prietenie, adoptată de Adunarea Generală a ONU, la 24 octombrie 1970. http://www.danielturp.org/professeur/activite/enseignement/INT-6050/documents/doc_b-11.pdf. (vizitat la 22.11.2015)
- 93) Declarația de la Alma-Ata din 21 decembrie 1991. <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1168266&subID=100063823,100063824#text>. (vizitat la 22.11.2015)
- 94) Declarația de Suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova, Nr.148-XII din 23.06.90. http://www.istoria.md/articol/508/Declara%C5%A3ia_de_suveranitate_a_Republicii_Sovietice_Socialiste_Moldova__RSSM. (vizitat la 29.10.2015)
- 95) Declarația Mileniului adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., adoptată prin Rezoluția 55/2 din 08.09.2000. <http://www.un.org/french/millenaire/ares552f.htm> (vizitat la 12.10.2015)
- 96) Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948. <http://www.un.org/fr/documents/udhr/>. (vizitat la 21.11.2015)
- 97) Decretul Președintelui Federației Ruse nr. 320 din 01.04. <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102015523>, vizitat la 12.07.2015 (Декрет Президента России № 320 <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102015523>. (vizitat la 12.07.2015)
- 98) Dicționar de drept internațional public. coord. pr. Cloșcă I. București: Editura științifică și enciclopedică, 1982. 320 p.
- 99) Dicționar Explicativ al Limbii Române. <http://www.dex.ro/jurisdic%C8%9Bie>. (vizitat la 12.08.2015)
- 100) Documentul Summit-ului de la Istanbul din 1999. <http://www.osce.org/mc/39569?download=true>. (vizitat la 29.04.2016)
- 101) Dorul O. Competențe teritoriale ale statului în dreptul internațional public. Aspecte definitorii. În: Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, organizată de Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, 20 mai 2013. p. 192-194

- 102) Dorul O. Definirea competențelor statului în dreptul internațional public. În: Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, nr.8(58), Chișinău, 2012. p. 41-43â
- 103) Dorul O. Determinări conceptuale ale competențelor statului în dreptul internațional public. În: Comunicat la Conferința științifică cu participare internațională. „Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Științe economice”. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 47-50
- 104) Dorul O. Neutralitatea - parte componentă a sistemului de securitate colectivă. Teza de dr. în drept, Chișinău, 2008. 167 p.
- 105) Dorul O. Servitutea internațională, În: Revista Administrarea Publică, nr 3 (79), Chișinău, 2013. p. 46-53. <http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/13/3.pdf>. (vizitat la 20.06.2015)
- 106) Ecobescu N., Duculescu V. Drept internațional public. București: Hiperion, 1993. 295 p.
- 107) Enciclopedia Larousse. <http://www.larousse.fr/encyclopedia/pays/Vanuatu/148309>. (vizitat la 09.07.2015)
- 108) Gamurari V. Aspecte teoretico-practice privind determinarea fazei începutului punerii în aplicare a dreptului de ocupație în condițiile conflictelor armate contemporane. în: Studii Juridice Universitare, nr. 3-4, anul VII, 2014, p. 12. <http://files.ulim.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/522/Gamurari%20V..pdf?sequence=1>. (vizitat la 13.11.2015)
- 109) Gamurari V. Delimitarea frontierelor în practica internațională: aspecte jurisdicționale și politico-diplomatice. În: Revista științifico-practică (Ediție specială) „Relații Internaționale. Plus”. Nr. 1. 2011. IRIM. Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Delimitarea și demarcarea frontierelor de stat. Experiența internațională”. Chișinău. 22.10.2010. Chișinău, 2011. p.48-60
- 110) Gamurari V. Studiu: Statutul forțelor pacifitoare în dreptul internațional: Cazul Republicii Moldova. http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1422358041.pdf (vizitat la 06.08.2015)
- 111) Gamurari V. Suveranitatea de stat sau suveranitatea poporului – poziția dreptului internațional”. În: Materiale ale conferinței teoretico-științifice internaționale „Funcționarea Instituțiilor Democratice în Statul de Drept”, 25-26 ianuarie 2003, mun. Bălți. Chișinău: Tipografia Centrală. p. 750-754
- 112) Gamurari V., Osmochescu N. Suveranitatea și dreptul internațional. Probleme teoretice și practici actuale. Chișinău: CEP USM, 2007. 258 p.
- 113) Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional, Tom.8. București: Universul Juridic, 2009. 320 p.

- 114) Geamănu G. Drept internațional contemporan. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1965. 886 p.
- 115) Geamănu G. Drept internațional public, Vol. I. București: Tratat, Editura Didactică și Pedagogică, 1981. 504 p.
- 116) Geamănu G. Dreptul internațional contemporan, Ediția a II-a revizuită și adăugită. București: Ed. Didactica și Pedagogică, 1975. 885 p.
- 117) Gîrleşteanu G. Drept constituțional și instituții politice. București: Universul Juridic, 2012. 482 p.
- 118) Hotărârea Consiliului Șefilor de State C.S.I. în problema succesiunii la tratate din 20 martie 1992. http://lawrussia.ru/texts/legal_185/doc185a655x748.htm. (vizitat la 24.11.2015)
- 119) Hotărârea CtEDO *Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei*. [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTII%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTII%20(ro).pdf). (vizitat la 12.04.2015)
- 120) Hotărârea CtEDO în cauza *Ivanțoc c. Moldovei și Federației Ruse*, [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-124088\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\). (vizitat la 14.08.2016)
- 121) Hotărârea nr. 36 din 05.12.2013, privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova (Sesizările nr. 8b/2013 și 41b/2013). <http://lex.justice.md/md/350850/> (vizitat la 13.05.2015)
- 122) Hotărîrea CtDEDO: *Pisari c. Republicii Moldova și Rusiei*. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/05/PISARI-RO.pdf>. (vizitat 01.11.2015)
- 123) Hotărîrea CtEDO în Cauza *Catan și alții c. Moldovei și Federației Ruse*. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"catan\"\],\"languageisocode\":\[\"FRE\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-114222\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\). (vizitat la 14.08.2016)
- 124) Ionescu V. Prototipul conflictelor interetnice și interrasiiale: tamili contra singalezii. În: Revista română de studii euroasiatice, nr. 1/2005, p. 283-295
- 125) Irinescu T. Enciclopedie juridică, Vol. I. Iași: Casa editorială Demiurg, 2006. 679 p.
- 126) Lache Ș. Marile Puteri și suveranitatea României la Dunărea maritimă în perioada interbelică (1919-1939). În: Analele Universității Spiru Haret, nr.14. București :Editura Fundației România de Măine, 2011, p.11-25. <http://www2.spiruharet.ro/facultati/istorie/cercetare/0b5a4fb1e95872403dc043dc5c4c9da9.pdf>, (vizitat la 15.05.2016)

- 127) Lameș D. Aspecte comparative privind suveranitatea teritorială. În: Materialele Conferinței Internaționale Logos-Universalitate-Mentalitate-Educație-Noutate, Iași: Lumen, vol. 2, 2011. pp. 193-208
- 128) Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317-VIII din 13 decembrie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.02.1995, nr. 8/86 http://constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/Legea_CC_RO.pdf. (vizitat la 12.06.2015)
- 129) Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 215 din 04 noiembrie 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.07.2012, nr. 76-80. <http://lex.justice.md/md/342894/>. (vizitat la 12.10.2015)
- 130) Legea Fundamentală a Republicii Federale Germania din 23 mai 1949, <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/legea-fundamentala-pentru-republica-federala-germania>. (vizitat la 21.07.2015)
- 131) Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova nr. 595 din 24 septembrie 1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.03.2000, nr. 24-26
- 132) Legea Republicii Moldova nr. 913 din 30.03.2000 condominiului în fondul locativ. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.10.2000, nr. 130-131
- 133) Legea Republicii Moldova privind terenurile proprietate publică și delimitarea lor nr. 91 din 05.04.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.05.2007, nr. 70-73
- 134) Manualul NATO. Bruxell: Biroul de informare și presă, 2001. 371 p.
- 135) Mereuță M. Protejarea teritoriului de stat și prevenirea modificărilor teritoriale ilicite în dreptul internațional. Teză de dr. în drept. Chișinău, 2008. 150 p.
- 136) Micu B. Aspecte privind locul săvârșirii infracțiunii, criteriu de determinare a competenței teritoriale în materie penală, În: Revista Universității „Nicolae Titulescu” Lex ET Scientia International Journal nr. XVI, Vol. 1/2009. p. 171-195
- 137) Micul Dicționar Academic, Vol.1, lit. A-C, București: Editura Universul Enciclopedic, 2001. 776 p.
- 138) Miga-Beșteliu R. Drept internațional public. Ed. a 3-a rev. București: C.H. Beck, 2014. 296 p.
- 139) Miga-Beșteliu R. Drept internațional: introducere în dreptul internațional public. Ed. a 3-a. București: ALL Beck, 2003. 472 p.
- 140) Mihăilă A. Conceptul modern de suveranitate. Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” Tomul LIV. Iași: Științe Juridice, 2008. p. 139-146

- 141) Mihăilă M. Elemente de drept internațional public și privat. București: All Beck, 2001. 458 p.
- 142) Moca Gh. Suveranitatea de stat și dreptul internațional contemporan. București: Editura Științifică, 1970. 237 p.
- 143) Mogârzan E. Interferențe: probleme de drept internațional public la aplicarea legii străine în procesul civil internațional. În: Analele Științifice ale Universității „Al. I. CUZA” Tomul LI. Iași: Științe Juridice, 2005. p. 25-33
- 144) Năstase A. Crimeea. Cursul scurt de drept internațional. <https://nastase.wordpress.com/2014/03/22/crimeea-cursul-scurt-de-drept-international/> (vizitat la 22.11.2015)
- 145) Năstase A., Aurescu B. Drept internațional contemporan. Texte esențiale. București: Regia autonomă „Monitorul Oficial”, 2002. 838 p.
- 146) Năstase A., ș.a. Drept internațional public. Sinteze pentru examen. București: Ed. All Beck, 1999. 296 p.
- 147) Organizația Națiunilor Unite. Acțiuni. <http://www.un.org/fr/sections/what-we-do/index.html>. (vizitat la 15.08.2015)
- 148) Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice, 1966, intrat în vigoare din 23 martie 1976. <http://www.ohchr.org/FR/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>. (vizitat la 23.11.2015)
- 149) Pactului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale din 1966, în vigoare din 03 ianuarie 1976. <http://www.ohchr.org/FR/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>. (vizitat la 21.11.2015)
- 150) Pantelimon R. Elemente istorico-juridice pentru înțelegerea chestiuni Insulelor Malvine. București: Corint, 2013. 252 p.
- 151) Pereș G. Suveranitatea și relațiile internaționale europene. <http://fs.legaladviser.ro/f4721a8e20d12eefe568c530992793c1.pdf>. (vizitat la 17.08.2015)
- 152) Plastara G. Manual de drept internațional public, cuprinzând și o expunere a conflictelor de legi (drept internațional privat). București: Ed. All Back, 2004. 345 p.
- 153) Poalelungi M. Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Teză de dr. hab. în drept, Chișinău, 2015. 324 p. http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23445/mihai_poalelungi_thesis.pdf. (vizitat la 27

- 154) Poalelungi M., Splavnic S. Extrateritorialitatea convenției europene a drepturilor omului: obligațiile pozitive și jurisdicție. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 300 p.
- 155) Popescu D. Destrămarea sistemului socialist și apariția noilor state independente în Europa de Sud-Est. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr.1-2 (2). Chișinău. 2006. p. 8-18
- 156) Popescu D., Năstase A. Sistemul principiilor dreptului internațional. București: Ed. Academiei, 1986. 156 p.
- 157) Preda-Mătășaru A. Tratat de drept internațional public. București: Lumina Lex, 2002. 499 p.
- 158) Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva (12 august 1949) referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale. <http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Protocolul%20Additional%20I.pdf>. (vizitat la 13.03.2016)
- 159) Protocolul adițional la Tratatul între Republica Moldova și Ucraina din 18 august 1999 cu privire la frontiera de stat, privind transmiterea în proprietate Ucrainei a sectorului de autostradă Odesa-Reni în regiunea localității Palanca a Republicii Moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta, și regimul lor de exploatare. http://www.undp.md/border/Tratat_RM-Ucaina_frontiera_de_stat.html. (vizitat la 12.10.2015)
- 160) Purdă N. Drept internațional umanitar. Curs universitar. București: Lumina Lex, 2004. 432 p.
- 161) Purdă N. ș.a. Drept internațional public. București: Ed. Universitară, 2010. 546 p.
- 162) Pușcă B. Noțiunea teritoriului de stat în doctrina contemporană. În: Materialele conferinței teoretico-științifice internaționale ”Funcționarea Instituțiilor Democratice în Statul de Drept”, Ed. Tipografia Centrală, mun. Bălți, 25-26 ianuarie 2003
- 163) Raportul Avocaților orașului New York, Dezghețarea unui conflict înghețat. Aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova. http://www.statistica.md/publications/137/ro/Raport_Transnistria_Meyer_rom.pdf. (vizitat la 18.04.2015)
- 164) Revenco E. Aspecte juridice ale organizării frontierelor. În: Noile frontiere în Europa de Sud-Est și impactul lor asupra stabilității în regiunea Inițiativei Central Europene (ICE), 2002. p. 97-106. <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&id=486&idc=167>. (vizitat la 12.03.2015)

- 165) Rezoluția O.N.U. 1514 (XV) din 14 decembrie 1960. Declarația cu privire acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale.
<http://www.un.org/fr/decolonization/declaration.shtml>. (vizitat la 21.11.2015)
- 166) Rezoluția ONU 1541 (XV) din 15 decembrie 1960.
[http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541\(XV\)](http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541(XV)). (vizitat la 21.11.2015)
- 167) Rezoluția ONU 2625 din 24 octombrie 1970.
[http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)&Lang=F](http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)&Lang=F).
(vizitat la 22.11.2015)
- 168) Rezoluția ONU 45/37 din 28 noiembrie 1990. Statutul de observator al mișcărilor de eliberare națională recunoscute de către Organizația Unității Africane sau de către Liga Statelor Arabe.
http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/45/37&Lang=F, (vizitat la 21.11.2015)
- 169) Ricq Ch. Manual de cooperare transfrontalieră, Council of Europe, 2000. 306 p.
- 170) Rurac I. Separatismul și impactul lui asupra procesului de edificare a statalității în Republica Moldova, Chișinău, 2012. [http://www.ipp.md/public/biblioteca/35/ro/Separatismul Ira Rurac.doc](http://www.ipp.md/public/biblioteca/35/ro/Separatismul_Ira_Rurac.doc) (vizitat la 14.04.2015)
- 171) Scutaru E. Problema secesiunii și autodeterminării în dreptul internațional. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr. 3, 2009, Chișinău.
<http://rmdiri.md/wp-content/uploads/2015/01/RMDIRI-2009-Nr.-3.pdf>. (vizitat la 22.11.2015)
- 172) Selejan-Guțan B. Drept internațional public. Ed. a 2-a. București: Hamangiu, 2014. 344 p.
- 173) Serbenco E. Drept internațional public, Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 328 p.
- 174) Solomon C., Conflictul Transnistrean și rolul Uniunii Europene și S.U.A. în soluționarea acestuia. În: Revista științifică-Studia Universitas, nr 4 (24), Chișinău, 2009. p.5-8
- 175) Titulescu N. Suveranitatea statelor. Organizarea păcii, Documente diplomatice. București: Editura Politică. 1967, 251 p.
- 176) Tratat între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, Acord nr. 1808 din 18.08.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1999, nr. 000, promulgat: 18.08.1999. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=314298&lang=1>.
(vizitat la 12.10.2015)
- 177) Tratatatele de la Westphalia din 24 octombrie 1648.
http://www.larousse.fr/encyclopedia/divers/trait%C3%A9s_de_Westphalie/149773

- 178) Tratatul de frontieră dintre Argentina și Chile din 1881.
http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXII/3-149.pdf. (vizitat la 14.05.2016)
- 179) Tratatul de la Pirinei din 7 noiembrie 1659. <http://mjp.univ-perp.fr/traites/1659pyrenees2.htm>. (vizitat la 05.08.2015)
- 180) Tratatul de la Viena din 1815 privind libertatea navigației fluviale. (art. 108-117)
http://www.ccr-zkr.org/files/histoireCCNR/01_acte-cloture-traite-de-vienne.pdf (vizitat la 16.05.2016)
- 181) Tratatul de Pace de la Paris cu Italia din 1947. http://gpo.identitat-d-oc.net/traite_paix_italie_10_fevrier_1947-1-988.pdf. (vizitat la 13.03.2016)
- 182) Tratatul de Pace de la Paris din 1815. <http://mjp.univ-perp.fr/traites/1815paris.htm>. (vizitat la 16.04.2015)
- 183) Tratatul de Pace de la Paris din 1856. <http://mjp.univ-perp.fr/traites/1856paris.htm>. (vizitat la 14.05.2016)
- 184) Tratatul de Pace de la San Francisco din 1951.
<http://www.taiwandocuments.org/sanfrancisco01.htm>. (vizitat la 14.03.2016)
- 185) Tratatul de pace între România și Puterile aliate și asociate din 10 februarie 1947.
<http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/RO19470210-1.pdf>. (vizitat la 29.10.2015)
- 186) Tratatul de pace și prietenie dintre Argentina și Chile, din 29 noiembrie 1984.
<http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/CHL-ARG1984PF.PDF>. (vizitat la 12.05.2015)
- 187) Tratatul de prietenie și colaborare dintre Republica Moldova și Federația Rusă. Ratificat de către Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 720-XV din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.01.2012, nr.11-12
- 188) Țarcă Ș. Drept Internațional Public. Semestrul I. București: Universitatea Hyperion.
<http://id-hyperion.ro/cursuri/cursuri%20drept/DREPT%20INTERNATIONAL%20PUBLIC%20-%20an2,%20sem%201.pdf> (vizitat la 25.11.2015)
- 189) Țurcanu R. Servitutea-dezmembrământ al dreptului de proprietate. În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2004, nr.8. p.41- 43
- 190) Vianu A., ș.a. Relații internaționale în acte și documente, vol. I. 1917-1939. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974. p. 17-25
- 191) Vlad I.-L. Efectele în dreptul internațional ale acțiunilor nerecunoscute de anexare de teritorii sau proclamare a independenței. Rezumatul tezei de doctorat. București, 2015. 32 p.

- 192) Volcinschi V. Servitutea predială în lumina secolelor și a noului Cod Civil al Republicii Moldova. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, 2004, nr.7

Literatură în limba franceză:

- 193) Abline G. Sur un nouveau principe général du droit international: l'uti possidetis. Thèse de doctorat, Angers, 2006. 639 p.
- 194) Ascensio H. L'extraterritorialité comme instrument. https://www.univ-paris1.fr/fileadmin/IREDIES/Contributions_en_ligne/H._ASCENSIO/Extraterritorialite__droit_s_de_l__homme_et_entreprises.pdf. (vizitat la 14.08.2015)
- 195) Bal L. Le Myth de la souveraineté en droit international. Thèse de doctorat, Strasbourg, 2012. 720 p.
- 196) Barberis J. Les liens juridiques entre l'Etat et son territoire : perspectives théoriques et évolution du droit international. In: Annuaire français de droit international, volume 45, 1999. p. 132-147
- 197) Basdevant J. Dictionnaire de la terminologie du droit international. Paris: Sirey, 1960. 756 p.
- 198) Blancher Ph. Droit des relations internationales. Paris: Ed. Lexis Nexis, 2006. 163 p.
- 199) Buchmann J. A la recherche d'un ordre international. Paris, 1957. 215 p.
- 200) Charalambos A. L'affaire de l'île de Kasikili/Sedudu (Botswana/Namibie). L'arrêt de la C.I.J. du 13 décembre 1999. In: Annuaire français de droit international, volume 45, 1999. p. 434-451. http://www.persee.fr/doc/afdi_0066-3085_1999_num_45_1_3571, (vizitat la 18.11.2014)
- 201) Chrestia Ph. Relations internationales, Studyrama- Panorama du Droit, 2007. 200 p.
- 202) Cohen Jean L. Les transformations contemporaines de la souveraineté. 30 p. http://www.raison-publique.fr/IMG/pdf/03._Transformations_contemporaines_de_la_souverainete_Cohen_.pdf. (vizitat la 12.07.2016).
- 203) Colvo C. Dictionnaire. Manuel de Diplomatie et de Droit International Public et Privé, The Lawbook Exchange, LTP, Clark, New Jersey, 1885, p. 214-215. <https://archive.org/stream/dictionnaireded03calvgoog#page/n229/mode/2up>. (vizitat la 12.03.2015)

- 204) Condorelli L. Le statut des forces de l'ONU et le droit international humanitaire. RDI, vol. 78, nr. 4, 1995. p. 885-886
- 205) Coret A. Le Condominium. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1960. 333 p.
- 206) Crusen G. Les Servitudes Internationales, The Hague Academy of International Law, 1928. 79 p.
- 207) Daillier P., Pellet A., Droit International Public, 6-e édition, L.G.D.J. Paris, 1999. 1456 p.
- 208) Dinh Nguyen Quoc. Daillier Patrick, Pellet Alain, Droit international public. L.G.D.J., 7-e ed., 2002. 1510 p.
- 209) Dupuy P.M. Droit international public. 4-em ed. Paris: Dalloz, 1998. 684 p.
- 210) Dupuy P.M. Droit International Public. 5-em ed Paris: Dalloz, 2000. 731 p.
- 211) Dupuy P.M. Droit International Public. Paris: Ed. Dalloz, 7-édition, 2004. 811 p.
- 212) Dupuy P.M., Kerbrat Y. Droit international public, 10e édition. Paris: Dalloz, 2010. 916 p.
- 213) Dupuy R. Le droit international. Presses Universitaires de France, 1986. 128 p.
- 214) Fabre Pierre-Paul. Des servitudes dans le droit international. Paris: Arthur Rousseau, 1901. 134 p.
- 215) Fauchille P., Bonfil H. Manuel du droit international public (droit des gents). 6-ième éd. Paris: Ar. Rousseau, 1912. 1121 p.
- 216) Gaudement J. Droit privé romain, 2-édition, Éditions L.G.D.J., 2000. 429 p.
- 217) Gervais A. L'affaire du lac Lanoux, étude critique de la sentence arbitrale du Tribunal arbitral. In: Annuaire français de droit international, volume 6, 1960. p. 373. http://www.persee.fr/docAsPDF/afdi_0066-3085_1960_num_6_1_911.pdf. (vizitat la 23.01.2014)
- 218) Gonidec P. De la dépendance à l'autonomie: l'Etat sous tutelle du Cameroun. In: Annuaire français de droit international, volume 3, 1957. p. 597-626
- 219) Herwig Van Staa Dreptul la autodeterminare al popoarelor este de înțeleș și trebuie garantat, dar nu se poate exercita în prezența trupelor militare”, interviu cu președintele Congresului Puterilor Locale și Regionale. <http://www.europalibera.org/content/article/25299995.html>. (vizitat la 23.11.2015)
- 220) Jean-Paul Pancraccio, Tromelin: un nouveau condominium? <http://blogs.univ-poitiers.fr/jp-pancraccio/tag/condominium/>. (vizitat la 15.06.2015)
- 221) Jentgen P. Les frontières du Ruanda- Urundi et le régime international du tutelle. Bruxelles, 1957. 155 p.

- 222) Kohen M. Possession contestée et souveraineté territoriale. Paris: Presses universitaires de France, 1997. 579 p.
- 223) Kolb R. La bonne foi en droit international public. Contribution à l'étude des principes généraux de droit. Paris: Presses Universitaires de France, 2000. 758 p.
- 224) Korowicz M. S. Organisations internationales et souveraineté des Etats membres. Paris: Edition A. Pedone, 1961. 867 p.
- 225) Kranz J. Réflexion sur la souveraineté. In: Theory of International Law at the Threshold of the 21 Century. Essays in honour of Krzysztof Skubiszewski, Ed. Kluwer Law, Hague, 1996. p. 183-214
- 226) Kunz J. La crise et les transformations du droit des gens, dans le Recueil des cours, volume 88, II/1955, Académie de droit international de Haye. 104 p.
- 227) L'île des Faisans et le vice-roi de la République. <http://archives.lesmanantsduroi.com/articles2/article53149.php> (visité le 24.01.2015)
- 228) L'île Tromelin. <http://www.taaf.fr/Tromelin> (visité le 14.09.2014)
- 229) Lavenue J. Détermination et contenu de la compétence territoriale de l'Etat. <http://droit.univ-lille2.fr/la-faculte/enseignants/jean-jacques-lavenue/cours-international-penal-approfondi/chapitre-i-determination-et-contenu-de-la-competence-territoriale-de-letat/>. (visité le 14.09.2015)
- 230) Lévy J.P., Castaldo A. Histoire du Droit Civil, Ier édition. Paris: Dalloz, 2002. 900 p.
- 231) Marshall A. Le dynamisme sans précédent des économies européennes produit une tendance au débordement des frontières. Paris: Le Monde diplomatique nr. 1, 1965. p. 11-19
- 232) Maurice F. Les bases militaires à l'étranger, Annuaire de droit international, vol.1, 1955. http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/afdi_0066-3085_1955_num_1_1_1142. (visité le 03.04.2014)
- 233) Mavinga Nsakala P. L'action des Médecins sans Frontières (MSF) face à la souveraineté de l'état Université de Kinshasa-Travaux de fin de cycle, 2010. http://www.memoireonline.com/02/12/5352/m_Laction-des-Medecins-sans-Frontieres-MSF-face-la-souverainete-de-letat7.html (visité le 27.04.2015)
- 234) Mazeaud H., Mazeaud L.J. Leçons de droit civil. Tome deuxième. Paris: Montchrestien, 1966. 1436 p.
- 235) Mohamed-Gaillard S. Du condominium franco-britannique des Nouvelles-Hébrides au Vanuatu: deux métropoles pour une indépendance. Le Journal de la Société des Océanistes, <https://jso.revues.org/6510> (visité le 02.08.2015)

- 236) ONU. Le Régime international de tutelle. <http://www.un.org/fr/decolonization/its.shtml>. (vizitat la 13.05.2015)
- 237) Pancraccio J.-P. Les bases navales et aéronavales en territoire étranger, <http://blogs.univ-poitiers.fr/jp-pancraccio/2012/03/22/407/>. (vizitat la 02.05.2015)
- 238) Pardesses J.M. Traité des servitudes. Paris: Premier Tome, 1838. 563 p. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k371116/f13.image> (vizitat 03.02.215)
- 239) Perrinde Brichambaut M., Dobelle J-F., Haussy M-R. Leçon de droit international public. Paris: Dalloz, 2002. 524 p.
- 240) Petit Y. Droit international du maintien de la paix. Paris, L.G.D.J., 2000, 216 p.
- 241) Politis N. Le problème des limitations de la souveraineté et la théorie de l'abus des droits dans les rapports internationaux, Recueil des Cours, Tom 6, Hachette, 1926, 121 p.
- 242) Quoch D., Daillier P., Pellet A. Droit International Public, 3e Édition. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1987. 1189 p.
- 243) Raspail H. Le conflit entre droit interne et obligations internationales de l'Etat. Th. de dr en droit. Paris, 2011. 650 p.
- 244) Raton Pierre. Les enclaves. En: Annuaire français de droit international, volume 4, 1958, pp. 186-195. http://www.persee.fr/docAsPDF/afdi_0066-3085_1958_num_4_1_1373.pdf. (vizitat la 15.08.2016)
- 245) Rousseau Ch. Droit international public, 4-édition. Paris: Dalloz, 1968. 416 p.
- 246) Rousseau Ch. Droit international public, Tom 5. Sirey, 1983. 504 p.
- 247) Rouyer-Hamerey B. Les compétences implicites des organisations internationales. Paris: LGDJ, 1962. 110 p.
- 248) Salmon V. J., Dictionnaire de droit international public. Bruxelles: Bruylant, 2001. 1198 p.
- 249) Sibert M. Traité de droit international public, Vol I. Paris: Dalloz, 1951. 1037 p.
- 250) Sinkondo M. Droit international public. Paris: Ellipses, 1999. 508 p.
- 251) Soubeyrol J. La condition juridique des pipe-lines en droit international. In: Annuaire français de droit international, volume 4, 1958. p. 157-185
- 252) Stern B. L'extra-territorialité «revisitée»: où il est question des affaires Alvarez-Machain, Pâte de Bois et de quelques autres. In: Annuaire français de droit international, volume 38, 1992. p. 239-313
- 253) Troper M. Comment la Constitution de 1958 définit la souveraineté nationale? <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la->

constitution-de-1958-en-20-questions/la-constitution-en-20-questions-question-n-5.17354.html. (vizitat la 21.07.2015)

- 254) Verhoeven J., Droit International Public. Louvain: Larcier, 2000. 856 p.
- 255) Werner A.-R. Traité du droit maritime général: éléments et système, définitions, problèmes, principes. Genève: Librairie Droz, 1964. 504 p.
- 256) Zasova S. Cohérence des normes guidant l'action des forces de paix internationales. <http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Zasova.PDF>. (vizitat la 12.08.2015)

Literatură în limba engleză:

- 257) Brownlie J. Principles of public international law, 2-nd edition, Clarendon Press, Oxford, 1973. 838 p
- 258) Farran O. International enclaves and the question of state servitudes, International and Comparative Law Quarterly, V.4, Issue, 1955. p. 294-307
- 259) Foreign R. Occupation and International Territorial Administration: The Challenges of Convergence. In: The European Journal of International Law Vol. 16 nr.4, EJIL 2005. <http://www.ejil.org/article.php?article=314&issue=17>. (vizitat la 24.07.2015)
- 260) Friedmann W. Law in a changing society. London: Stevens, 1959. 522 p.
- 261) Headquarters Department of the Army. Field Manual No. 100-23 Peace Operations. Washington DC: US Government Printing Office, 1994. 133 p.
- 262) Higgins R. Problems and Process. International Law and How We Use It. Oxford: Clarendon Press, 1996. 314 p
- 263) Kelsen H. Principles of International Law. New York, 1952. p. 209
- 264) Mann A.F. The doctrine of jurisdiction in international law, în Recueil des Cours, Vol. I. Leyden, 1964. 162 p.
- 265) Purchase of Alaska, 1867. <https://history.state.gov/milestones/1866-1898/alaska-purchase>. (vizitat la 01.10.2015)
- 266) Schooner Exchange v. Mc Fadden, 11 United States 116, 1812. <http://supreme.justia.com/us/11/116/case.html>. (vizitat la 06.08.2015)
- 267) Steven R. Ratner, în articolul Foreign Occupation and International Territorial Administration: The Challenges of Convergence, In: The European Journal of International Law Vol. 16 nr.4 © EJIL 2005. <http://www.ejil.org/article.php?article=314&issue=17>. vizitat la 24.07.2015)

- 268) The Korean war. <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/korean-war-2> (vizitat la 11.08.2015)
- 269) Vali F.A. Servitudes of International Law, 2nd ed. New York: Praeger, 1958. 349 p.

Literatură în limba rusă:

- 270) Аваков М. М. Правопреемство освободившихся государств. Москва, 1983. 191 с.
- 271) Анашкина И. Международно-правовой режим территориального моря. диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский Государственный Институт Международных отношений МИД РФ, Москва, 2002. 215 с.
- 272) Бабурин С.Н. Территория государства. Правовые и геополитические проблемы, Изд-во Московского университета, 1997. 480 с.
- 273) Белоцкий С. Международно-правовые проблемы иностранного военного присутствия, [file:///C:/Users/adm/Downloads/miprr_2013_1_7%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/adm/Downloads/miprr_2013_1_7%20(2).pdf)
[file:///C:/Users/adm/Downloads/miprr_2013_1_7%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/adm/Downloads/miprr_2013_1_7%20(2).pdf). (vizitat la 15.08.2015)
- 274) Винокуров Е.Ю. Теория анклавов, Издательство Терра Балтика, Калининград, 2007, Московский Государственный Институт Международных отношений МИД РФ, Москва, 2008. 342 с.
- 275) Витрянск С. Территориальная целостность государств в международном правовом и геополитическом измерениях. Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук, Специальность 23.00.04, Москва, 2003 г. 152 с.
- 276) Гудков И. В., Лахно П. Г., Международноправовое регулирование строительства морских трубопроводов, Законодательство. 2009, N 3, 24-31 с.
- 277) Декрет Президента России № 320
<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102015523>. (vizitat la 12.07.2015)
- 278) Договор аренды комплекса „Байконур” между Правительством Российской Федерации и Правительством Республики Казахстан (Москва, 10 декабря 1994 г.)
<http://www.baikonuradm.ru/index.php?mod1=npb1&npbid=38> (vizitat la 23.04.2014)
- 279) Договор между Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Румынской народной Республики о режиме советско-румынской государственной границы, <http://docs.cntd.ru/document/1901310>, (vizitat la 29.10.2015)

- 280) Дудыкина И.П. Земля как объект международных договоров о правах государства на иностранной территории. Автореферат диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук, Москва 2008 г. 28 с.
- 281) Клименко Б.М. Государственная территория. Москва, 1974 г. 321 с.
- 282) Лазарев М., Международные сервитуты, 2003, www.law.edu/doc/document.asp?docID=1140513. (vizitat la 12.10.2014)
- 283) Левин Д.Б. Основные проблемы современного права. Москва: Госюриздат, 1958. 275 с.
- 284) Лукашук И.В. Международное право. Общая часть. Москва: Волтерс Клувер, 2008. 544 с.
- 285) Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. Учебник для студентов юридических факультетов и вузов, Издание третье, переработанное и дополненное. Москва: Волтерс Клувер, 2005. 415 с.
- 286) Молодцов С. В. Некоторые вопросы территории в международном праве. Советское государство и право. Москва, 1954. N 8. 63-72 с.
- 287) Николаев А.В. Правовой режим подводных трубопроводов (некоторые аспекты международного и Российского право). Московский журнал международного право, Москва, 2005. 123-135 с.
- 288) Осипов А.Г. Управление территорией. Актуальные проблемы: Монография. Под общ. ред. И.В. Лесных. Новосибирск: СГГА, 2003. 378 с.
- 289) Покровский И.А. История римского права. Санкт-Петербург, 1998, 560 с.
- 290) Трансильванский вопрос. Венгеро-румынский территориальный спор и СССР. 1940-1946 гг. Документы российских архивов. отв. ред. Исламов Т., Москва: «Российская политическая энциклопедия», 2000. 456 с.
- 291) Черниченко О. Международно-правовые аспекты юрисдикции государств. диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. 168 с.
- 292) Чернышев Д. Международно-правовые проблемы международной аренды государственной территории в отношениях между Российской Федерацией и соседними странами». диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук, Специальность 12.00.10. Международное право. Европейское право, Москва 2010 г. 222 с.

ANEXĂ 1:**Teritoriile aflate sub regim de tutelă care au obținut autonomie deplină
sau și-au dobândit independența**

Teritoriu	Administrare	Istoric:
Togo	Regatul Unit	Atașată la colonia și protectoratul Côte-de-l'Or, teritoriu fără autonomie administrat de către Regatul Unit, care ulterior a dat naștere statului Ghana, în 1957
Somalia	Italia	Atașată protectoratului Somaliei britanice, care ulterior a devenit Somalia, în 1960.
Togo	Franța	A devenit independentă sub denumirea Toga în 1960..
Camerun	Franța	A devenit independentă sub denumirea de Camerun în 1960
Camerun	Regatul Unit	Atașată la Nigeria în 1961
Tanganyika	Regatul Unit	A devenit independentă în 1961. În 1964, și ex-protectoratul Zanzibar, care a devenit și el independent în 1963, proclamă uniunea lor într-un singur stat, numit Republica Unită Tanzania.
Ruanda-Urundi	Belgia	Decide, prin referendum să se separe în două state suverane: Rwanda și Burundi, în 1962.
Samoa de Vest	Noua Zeelandă	Devine independentă sub denumirea de e Samoa în 1962.

Nauru	Australia, Noua Zeelandă, Regatul Unit	Devine independentă în 1968
Noua Guinee	Australia	Atașată la teritoriul fără autonomie al Papua, aflat și acesta sub administrare australiană, devenind independent sub denumirea de Papua Noua-Guinee în 1975.
Insulele din Pacific		
Statele Federale ale Microneziei	Insulele din Pacific	Au atins autonomie deplină, asociindu-se în mod liber Statelor Unite în 1990.
Republica Insulelor Marshall	Insulele din Pacific	Au atins autonomie deplină, asociindu-se în mod liber Statelor Unite în 1990.
Comunitatea insulelor din Mariane de Nord	Insulele din Pacific	Au atins autonomie deplină, în calitate de Comunitate în 1990.
Palaos	Insulele din Pacific	Au atins autonomie deplină, asociindu-se în mod liber Statelor Unite în 1994.

ANEXA 2:**Transferul de suveranitate asupra enclavelor**

Enclava	Lungimea coridorului(km)	Transmiterea suveranității
Tin Bigha	0,18	Nu
Llivia	1	Nu
Steinstücken	1,2	Da
Colon	15	Da
Neum	24	Nu
Coridorul polonez	85-110	Nu
Berlinul de Vest	170-340	Nu

**REZOLUȚIA O.N.U. PRIVIND DEFINIȚIA COMPETENȚEI
TERITORIALE A STATULUI**

nr ____ din ____ 20__

Adunarea Generală,

Pornind de la art. 2, § 1 al Cartei O.N.U., bazându-se pe raportul Comitetului special pentru problema definirii competenței teritoriale a statului,

Profund convinsă că adoptarea Definiției competenței teritoriale a statului ar contribui la consolidarea relațiilor internaționale dintre state și ar diminua numărul conflictele cu privire la teritoriu,

Aprobă definiția competenței teritoriale a statului al cărei text este anexat prezentei rezoluții; Cere tuturor statelor să respecte egalitatea suverană, să se abțină de la orice fel de acte care ar aduce atingere integrității teritoriale, inviolabilității frontierelor, contrare Cartei Națiunilor Unite și Declarației referitoare la principiile de drept internațional privind relațiile prietenești și de cooperare între state, în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite;

Atrage atenția Consiliului de Securitate asupra Definiției competenței teritoriale a statului, care figurează în continuare, și îi recomandă să țină cont de această Definiție pentru rezolvarea pașnică a diferendelor (Capitolul VI din Cartă), având dreptul de a ancheta orice situație (Art. 34) pentru a recomanda, în orice stadiu al unui diferend, procedurile sau metodele de soluționare corespunzătoare (Art. 36 și urm.)

ANEXĂ

Definiția competenței teritoriale a statului

Adunarea Generală,

Reamintind faptul că unul din scopurile esențiale ale Organizației Națiunilor Unite este de a menține pacea și securitatea internațională și de a dezvolta relații prietenești între națiuni, întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a dispune de ele însele, și să ia oricare alte măsuri potrivite pentru consolidarea păcii mondiale Reamintind, de asemenea, datoria pe care o au statele, conform Cartei, de a rezolva diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, astfel încât să nu pună în pericol pacea, securitatea și justiția internațională;

Având în vedere că nici o prevedere a prezentei definiții nu va fi interpretată ca afectând în vreun fel dispozițiile Cartei cu privire la funcțiile și puterile organelor Organizației Națiunilor Unite;
Estimând că teritoriul reprezintă unul dintre elementele constitutive ale statului și reprezintă sfera de competență spațială a statului, cadrul de validitate a ordinii statale

Având în vedere conflictele de competență dintre mai multe state asupra teritoriilor,

Reafirmând responsabilitățile statelor de a respecta integritatea teritorială a altor state, dreptul popoarelor la autodeterminare,

Reafirmând că teritoriul de stat este inviolabil și nu poate fi obiectul, chiar și temporar, al unei ocupațiuni militare sau de altă natură cu aplicarea forței sau amenințării cu forță, nu poate fi obiectul unei cedări forțate,

Reafirmă în egală măsură prevederile Declarației referitoare la principiile de drept internațional privind relațiile prietenești și de cooperare între state

Convinsă că adoptarea unei definiții a competenței teritoriale a statului va avea ca efect determinarea conținutului competenței teritoriale a statului, va ajuta la soluționarea problemelor de competență și va apăra interesele legitime ale statului în caz de conflict de competență

A adoptat definiția competenței teritoriale a statului, după cum urmează:

Articolul 1

Competența teritorială este o prerogativă a statului și reiese din suveranitatea sa, caracterizându-se prin aptitudinea de a cunoaște un fapt, de a legifera asupra anumitor domenii, de a lua o decizie, de a face un act, de a îndeplini o acțiune prin exercitarea autorității sale, conform dreptului internațional, asupra bunurilor, situațiilor, persoanelor și activităților care se află sau se desfășoară în interiorul teritoriului său.

Se interzice orice imixtiune din partea unui stat terț sau a unei organizații internaționale în exercitarea competenței teritoriale a statului.

Articolul 2

1. Nu se vor considera încălcări de competență teritorială a statului, în condițiile prezentei Rezoluții, următoarele situații:

- a) stabilirea regimului de tutelă internațională asupra teritoriului unui stat, în condițiile Cap. XII al Cartei O.N.U.;
- b) exercitarea competenței teritoriale, în comun acord, asupra unui teritoriu de către două sau mai multe state, aflate sub regim de condominiu;
- c) tranzitul și staționarea forțelor armate, necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale, conform prevederilor art. 43 al Cartei O.N.U.;

d) executarea Convențiilor și tratatelor internaționale privind garantarea dreptului de servitute internațională, în condiții de reciprocitate. Se va aplica regim de servitute internațională în următoarele cazuri:

- i) trecerea liberă către enclave pe teritoriul altor state;
- ii) trecerea inofensivă prin marea teritorială;
- iii) instalarea și întreținerea cablurilor și conductelor terestre și submarine;
- iv) amplasarea și asigurarea funcționării sediilor consulatelor și misiunilor diplomatice.

2. Enumerarea situațiilor prevăzute la pct. 1, nu este una exhaustivă și limitativă, Organizația Națiunilor Unite, prin organele sale reprezentative, poate califica și alte situații, conform dispozițiilor Cartei O.N.U.

Articolul 3

Nici o prevedere din prezenta definiție nu poate să aducă atingere suveranității statelor, libertăților și independenței acestora, în special, nu va aduce atingere dreptului popoarelor la autodeterminare.

Articolul 4

În interpretarea și aplicarea dispozițiilor prezentei rezoluții se va ține cont de legătura și consecutivitatea acestora, de asemenea, acestea vor fi interpretate în contextul Cartei ONU.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata Cazacu Doina, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Cazacu Doina

22 noiembrie 2016

CV AL AUTORULUI

Nume/ Prenume: **CAZACU DOINA**
Adresă: 39, Șt. Ciobanu, MD-2002,
mun. Chișinău, Republica Moldova
Telefon:
E-mail: (+373) 79 70 29 85
Cetățenia: doina.cazacu@yahoo.com
Republica Moldova

Educație și Formare

Perioada Noiembrie 2012- octombrie 2015

Calificarea/diploma obținută doctorandă

Disciplinele principale studiate/ Drept internațional public, metodologia cercetării științifice,
competențe profesionale dobândite informatica, limba franceză

Numele și tipul instituției de Universitatea Academiei de Științe din Moldova, Institutul
învățământ/furnizorul de formare de Cercetări Juridice și Politice

Perioada Septembrie 2009-ianuarie 2011

Calificarea/diploma obținută Master în Drept Civil

Disciplinele principale studiate/ competențe profesionale dobândite	Drept civil, drept succesoral, drept de procedură civilă, drept de procedură civilă cu element de extraneitate, teoria generală a contractelor.
---	---

Numele și tipul instituției de învățământ/furnizorul de formare	Universitatea de Stat din Moldova
---	-----------------------------------

Perioada	Septembrie 2005- iulie 2009
----------	-----------------------------

Calificarea/diploma obținută	Licență în Drept
------------------------------	------------------

Disciplinele principale studiate/ competențe profesionale dobândite	Teoria generală a dreptului, Drept civil, Drept de procedură civilă, drept penal, Drept de procedură penală, drept internațional, Dreptul comercial internațional, dreptul antreprenoriatului.
---	--

Numele și tipul instituției de învățământ/furnizorul de formare	Universitatea de Stat din Moldova
---	-----------------------------------

Domeniul de cercetare:	Drept internațional public.
-------------------------------	-----------------------------

Limbile cunoscute:	română - nativă; rusa-bine; franceza-bine, engleza- mediu
---------------------------	---

Publicații științifice la tema tezei:

Articole în reviste științifice:

din Registrul Național al revistelor de profil, categoria C:

Cazacu D., *Modalități particulare de exercitare a competențelor teritoriale ale statului în dreptul internațional public - exemplul forțelor armate pe teritoriul altui stat.* În: Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale, nr.4, Chișinău, 2015, p. 48-55 (0,3 c.a.)

Cazacu D., *Fundamentarea conceptuală a competenței teritoriale a statului în dreptul internațional public.* În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr.1 (9) 2016, p.209-220 (0,5 c.a)

Cazacu D., *Particularitățile stabilirii competenței teritoriale a statului în dreptul internațional*

*public (partea I).*În: Revista Națională de Drept, nr. 5 din mai 2016, p. 69-72 (0,35 c.a.)

Cazacu D., *Particularitățile stabilirii competenței teritoriale ale statului în dreptul internațional public (partea II.)* În: Revista Națională de Drept, nr. 6 din iunie 2016, p. 47-51 (0,45 c.a)

Materiale/teze la forurile științifice:

Conferințe internaționale în republică:

Cazacu D., *Conceptul de suveranitate în dreptul internațional public (Le concept de la souveraineté en droit international public).* În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, consacrate aniversării a X-a a Institutului de Relații Internaționale din Moldova, ”Relații internaționale: domeniu specific de activitate intelectuală. Contribuția instituțiilor de profil”, 2 aprilie 2013, Chișinău, p. 390-398 (0,4 c.a.)

Cazacu D., *Trecerea inofensivă prin marea teritorială. Exemplu de servitute internațională.* În: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători ”Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste”, Vol. II Secția Drept Internațional și Relații Internaționale Ediția a VIII-a, 3 iunie 2014, Chișinău, p. 50-56 (0,3 c.a.)

UNIVERSITATEA DE STAT
DE EDUCAȚIE FIZICĂ
ȘI SPORT

FACULTATEA PROTECȚIE, PAZĂ
ȘI SECURITATE

MD-2024, or. Chișinău, str. A. Doga, 22
tel.: 49-40-81, fax: 49-76-71
www.usefs.md

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ФИЗИЧЕСКОГО
ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА

ФАКУЛЬТЕТ ЗАЩИТЫ, ОХРАНЫ И
БЕЗОПАСНОСТИ

MD-2024, г. Кишинев, ул. А. Догы, 22
тел.: 49-40-81, факс: 49-76-71
www.usefs.md

21.11.2016 nr. 345e

ADEVERINȚĂ

Prin prezenta, se confirmă că rezultatele cercetării efectuate în cadrul tezei de doctor a dnei Cazacu Doina, cu titlul „Competența teritorială a statului în dreptul internațional public” sunt utilizate în procesul de studii al Universității de Educație Fizică și Sport, Facultatea Protecție, Pază și Securitate, în calitate de material științific suplimentar pentru prelegeri și dezbateri în cadrul seminarelor.

Adeverința este eliberată pentru susținerea tezei de doctorat.

Decanul Facultății PPS

/Al. Guțu/